



รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยการชำระปฏิทินและหนังสือปีใหม่เมืองลำนานา
(ประกาศสงกรานต์)
สัญญาเลขที่ RDG45N0005

ทีมวิจัย

1. นายเกริก	อัครชินโนเรศ	หัวหน้าโครงการ
2. นายสุเมธ	สุกีน	ผู้ช่วยนักวิจัย
3. พระดิเรก	วชิรญาณโณ(อินจันทร์)	ผู้ช่วยนักวิจัย
4. นายสนั่น	ธรรมธิ	ทีมวิจัย
5. นายยุทธพร	นาคสุข	ทีมวิจัย
6. ศ.ดร.ประเสริฐ	ณ นคร	ที่ปรึกษาโครงการ
7. ศ.ดร.อุดม	รุ่งเรืองศรี	ที่ปรึกษาโครงการ
8. อ.ทวี	สว่างปัญญางกูร	ที่ปรึกษาโครงการ
9. อ.ศรีเลา	เกษพรหม	ที่ปรึกษาโครงการ

สนับสนุนโดย
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์
โครงการวิจัยการชำระปฏิทินและหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา (ประกาศสงกรานต์)

คณะผู้วิจัย

- | | |
|--------------|------------|
| 1. นายเกริก | อัครชินเรศ |
| 2. นายสนั่น | ธรรมธิ |
| 3. นายยุทธพร | นาคสุข |

สังกัด

- | |
|---|
| โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา |
| สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ |
| นักศึกษาปริญญาโทมหาวิทยาลัยศิลปากร |

ผู้ช่วยวิจัย

- | | |
|-------------|--------------------|
| 1. นายสุเมธ | สุกีน |
| 2. พระดิเรก | วชิรญาณ(อินจันทร์) |

สังกัด

- | |
|-------------------------------|
| สปอ. แม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ |
| วัดช้างเคียน จังหวัดเชียงใหม่ |

รายงานการวิจัย การชำระปฏิทินและหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา (ประกาศสงกรานต์)

บรรณาธิการ

ยุทธพร นาคสุข
เกริก อัครชินเรศ

กองบรรณาธิการ

สนั่น ธรรมธิ
สุเมธ สุทิน
พระดิเรก วชิรญาโณ

ภาพประกอบ

วิศาล น้ำค้าง

ผู้จัดพิมพ์

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

ยุทพร นาคสุข. บรรณาธิการ.

รายงานการวิจัย การชำระปฏิทินและหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา(ประกาศสงกรานต์).

เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2546. 95 หน้า

1. ปฏิทินล้านนา 2. หนังสือปีใหม่เมือง (ประกาศสงกรานต์)

เลขหมู่ 52905

ISBN 947 – 9545 – 25 -7

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป” กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอบต. กรรมการสหกรณ์ ช่างราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้แล้ว อาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวคนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว.สำนักงานภาค ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้นักวิจัยเป็นอย่างมาก ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.สำนักงานภาค จึงได้ปรับปรุงแบบการเขียนรายงานวิจัย ให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนองานออกมาในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมาย

สำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัยสู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหาศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.สำนักงานภาค

คำนำ

ศาสตร์หลายๆ แขนงที่บรรพชนชาวล้านนา ได้คิดค้นและถือปฏิบัติในอดีต ได้เริ่มมีการนำกลับมาศึกษากันอีกครั้งหนึ่ง องค์ความรู้บางอย่างที่ได้รับจากการศึกษานั้น สามารถนำไปสู่การปฏิบัติจริงและมีส่วนในการกระตุ้นให้วัฒนธรรมล้านนาลับมามีชีวิตอีกครั้งหนึ่ง

ปฏิทินและหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา (ประกาศสงกรานต์) ถือเป็นอีกองค์ความรู้หนึ่งที่บรรพชนชาวล้านนาได้สร้างสรรค์และรวบรวมไว้ให้ แต่มาถึงปัจจุบันน้อยคนนักที่จะสนใจศึกษาประกอบกับข้อมูลต่างๆ ที่มีผู้นำมาเผยแพร่ก็ยังลึกลับอยู่มาก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้คณะผู้วิจัยเห็นว่าควรจะต้องสืบค้นหาข้อมูลที่ถูกต้องที่สุด และเพื่อเป็นการสืบทอดองค์ความรู้ในเรื่องดังกล่าว จึงได้ยื่นโครงการเสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เพื่อที่จะชำระปฏิทินและหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา (ประกาศสงกรานต์) และคดีเกี่ยวกับประเพณีสงกรานต์ของชาวล้านนา ซึ่งได้รับความร่วมมือจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ด้วยดี

เมื่อได้ศึกษาอย่างละเอียดพบว่า ทั้งปฏิทินและวิธีเขียนหนังสือปีใหม่ของล้านนา มีความหลากหลายมาก และแม้แต่ฉบับที่มั่นใจว่าคัดลอกมาจากแหล่งเดียวกันก็ยังมี ความแตกต่างในรายละเอียดอีก ผู้ร่วมชำระปฏิทินจึงคัดเลือกเอกสารที่สมบูรณ์ที่สุดมาเป็นตัวแทนในการศึกษา และใช้ฉบับอื่นเป็นฉบับที่ใช้ประกอบในการตรวจสอบชำระในครั้งนี้

ผลการวิจัยที่น่าเสนอครั้งนี้ ถือว่าเป็นครั้งแรกที่มีการรวบรวมองค์ความรู้ในศาสตร์แขนงนี้ อย่างเป็นกลุ่มก้อน งานวิจัยครั้งนี้ จึงเป็นเสมือน “บันไดก้าวแรก” ให้ผู้ที่สนใจในยุคหลังได้ใช้เป็นฐานสำหรับศึกษาเพิ่มเติมเพื่อนำไปสู่ความสมบูรณ์ในโอกาสต่อไป ผู้ร่วมชำระทุกรูป/ท่าน ล้วนแต่ได้ใช้กำลังสติปัญญาเพื่อ “แปลงดีไว้หื้อลูก แปลงถูกไว้หื้อหลาน” อย่างเต็มความสามารถแล้วภายใต้ข้อจำกัดหลายๆ ประการ

คณะผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ข้อมูลอันเป็นผลจากการวิจัยครั้งนี้จะเป็นเครื่องกระตุ้นให้คนล้านนาหันกลับมาภาคภูมิใจในภูมิปัญญาและวิถีชีวิตเดิมๆ อีกครั้งหนึ่ง เพื่อจะได้เป็นคนล้านนาอย่างภาคภูมิใจ เป็นคนไทยอย่างเสมอภาค และเป็นพลโลกอย่างรู้เท่าทัน

คณะผู้วิจัย

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี สมดังความตั้งใจของทุกๆ ฝ่าย ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์จากบุคคลต่างๆ สมควรอย่างยิ่งที่คณะผู้วิจัยต้องกล่าวขอบคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอณั้สการขอขอบคุณ พระธรรมสิทธิอาจารย์ เจ้าอาวาสวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร และขอขอบคุณหัวหน้าและเจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติรัชม้งคลาภิเษก เชียงใหม่ ที่ให้ความอนุเคราะห์สถานที่ในการจัดประชุมทุกครั้ง ด้วยดีเสมอมา

ขอณั้สการขอขอบคุณ พระเถรานุเถระทุกรูปและผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ให้การสนับสนุนและเข้าร่วมประชุมชำระปฏิทินและหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา (ประกาศสงกรานต์) พร้อมทั้งให้ข้อวินิจฉัยอันเป็นประโยชน์ต่องานวิจัย

ขอขอบคุณ ศ.ดร.ประเสริฐ ณ นคร ที่ช่วยตรวจสอบเรื่องการคำนวณปฏิทินและสละเวลามาเป็นประธานในการประชุมและให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

ขอขอบคุณ ศ.ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี ที่ช่วย แนะนำแก้ไข การเขียนรายงานการวิจัย พร้อมทั้งเอื้อเฟื้อสถานที่ในการประชุม ตลอดจนให้ความเมตตา ทั้งกำลังสติปัญญา กำลังใจ และ เอกสารอันเป็นประโยชน์ต่างๆ

ขอขอบคุณอาจารย์ทวี สว่างปัญญางกูร ที่อนุญาตให้นำผลงานเรียบเรียงหนังสือวัฒนธรรมล้านนา แม่กาบใจ (ระบบหนไท) มาประกอบในภาคผนวกของรายงานการวิจัยครั้งนี้ด้วย

ขอขอบคุณ อาจารย์ศรีเลา เกษพรหม อาจารย์ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว และอาจารย์สวัสดิ์ ดีใส ที่ให้ข้อคิดและอนุเคราะห์เอกสารไมโครฟิล์มจากสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ขอขอบคุณ อาจารย์วิศาล น้ำค้าง ที่ให้ความอนุเคราะห์ภาพถ่ายประกอบรายงานการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่สนับสนุนทุนในการวิจัยตลอดถึง สถาบันโพธิยาลัย ที่ให้คำปรึกษาตลอดระยะเวลาในการทำวิจัย

ท้ายที่สุด ขอขอบคุณทุกท่านที่ไม่ได้เอ่ยนามในที่นี้ แต่มีส่วนในการทำงานร่วมกัน เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าของบรรพชนล้านนาแขนงนี้ให้คงอยู่กับแผ่นดินล้านนาสืบต่อไป

คณะผู้วิจัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับการคำนวณปฏิทินล้านนา และหลักเกณฑ์การคำนวณหนังสือปีใหม่เมือง (ประกาศสงกรานต์ของล้านนา) ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของผู้คนแถบนี้ สำหรับเป็นข้อมูลมาตรฐานในการนำไปใช้ต่อไป

ข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัย คัดเลือกจากเอกสารที่พบในเขตล้านนา ผลสรุปในการวิจัยเป็นดุลพินิจของผู้ทรงคุณวุฒิรวม 15 ท่าน ซึ่งแบ่งเป็นที่ปรึกษาโครงการวิจัย 4 ท่าน และคณะผู้ร่วมชำระปฏิทินและหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา (ประกาศสงกรานต์) 11 ท่าน

ผลการศึกษาพบว่า องค์ความรู้เรื่องปฏิทินและหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา (ประกาศสงกรานต์) มีความหลากหลายมาก ที่ประชุมจึงคัดเลือกข้อมูลเรื่องปฏิทินล้านนา จากการรวบรวมของ อ.ทวี สว่างปัญญางกูร และ พระครูอดุลสีกิตติ์ แล้วพิจารณาข้อมูลโดยใช้เกณฑ์การคำนวณที่ถูกต้อง และความถี่ของการปรากฏ ส่วนข้อมูลเรื่องหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา ใช้เอกสารของวัดศรีมงคล ต.ยม อ.ท่าวังผา จ.น่าน เป็นเอกสารฉบับหลัก และใช้เอกสารตรวจสอบอีก 3 ฉบับ นอกจากนี้ยังใช้เอกสารอื่น ๆ จำนวน 10 ฉบับในการตรวจสอบโดยตลอด

งานวิจัยแบ่งออกเป็น 5 บท ดังนี้

บทแรก เป็นบทนำ ว่าด้วยที่มาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย ระยะเวลาดำเนินการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ศัพท์เฉพาะในงานวิจัย

บทที่ 2 ระบบปฏิทินล้านนา ว่าด้วยเรื่องความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับปฏิทิน ลักษณะเฉพาะอื่น ๆ ของระบบปฏิทินล้านนาข้อสรุปการประชุมในหัวข้อการหาอธิกมาส อธิกวาร การหาหรรจุณ การเรียกชื่อปีและชื่อวันในระบบปฏิทินล้านนา การหาวันเม็ง และวันตามความเชื่อ หนังสือและเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

บทที่ 3 ขอบเขตการศึกษา วิธีวิจัยเอกสารหลักและเอกสารประกอบการวิจัย สถานที่ดำเนินการวิจัย คณะผู้วิจัย ที่ปรึกษาโครงการวิจัย คณะผู้เข้าร่วมชำระปฏิทินล้านนาและกลุ่มเป้าหมาย

บทที่ 4 หนังสือปีใหม่เมืองล้านนา (ประกาศสงกรานต์) ว่าด้วยเรื่องรายละเอียดเกี่ยวกับขุนสังกรานต์ นาคหื้อน้ำ จำนวนห้าฝนและการแบ่งห้าฝนในแต่ละปี ทิศอวายุหน้า ทิศเทวดาวางเครื่องประดับ ทิศปาปเคราะห์ตก ทิศปาปปลัดนาตก ไม้ที่เป็นพระญา ไม้ที่ขวัญข้าวอยู่ พระญาณออกอันใดรักษาอันใด และรูปแบบการเขียนหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา

บทที่ 5 บทสรุป และข้อเสนอแนะ

ภาคผนวก มีคำอธิบายศัพท์ ภาพถ่าย และเอกสารประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวกับโครงการวิจัยนี้

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
บทคัดย่อ	ค
สารบัญ	ง
บทที่ 1 บทนำ	
- ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
- วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
- ระยะเวลาดำเนินการวิจัย	3
- ศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัย	3
บทที่ 2 ระบบปฏิทินล้านนา	
- ความหมายของปฏิทิน	5
- ระบบปฏิทินไทย	5
- ความแตกต่างระหว่างปฏิทินสุริยคติกับปฏิทินจันทรคติ	6
- ปৌธิกสุรทิน	6
- ปৌธิกมาส ปৌธิกวาร	7
- ศักราชที่เกี่ยวข้องกับปฏิทินที่ใช้ในประเทศไทย	8
- ลักษณะอื่น ๆ ของระบบปฏิทินล้านนา	9
- ข้อเสนอสรุปการประชุมในหัวข้อ “การหาอธิกมาส อธิกวาร”	10
- ข้อเสนอสรุปการประชุมในหัวข้อ “การหาหรรณ”	12
- ข้อเสนอสรุปการประชุมในหัวข้อ “การเรียกชื่อปีและชื่อวันในระบบปฏิทินล้านนา”	14
- วิธีเรียกชื่อปีล้านนา (ปีหนไท)	16
- ข้อเสนอสรุปการประชุมในหัวข้อ “การเรียกชื่อวันไท”	17
- ข้อเสนอสรุปการประชุมในหัวข้อ “การหาวันเม็ง”	22
- ข้อเสนอสรุปการประชุมในหัวข้อ “วันตามความเชื่อ”	24
- หนังสือและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย	35
- บทความและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหนังสือปีใหม่ (ประกาศสงกรานต์)	36

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	-
ขอบเขตการศึกษา	38
- สถานที่ดำเนินการวิจัย	39
- กลุ่มเป้าหมายและทีมวิจัย	39
- วิธีการวิจัย	41
บทที่ 4 หนังสือปีใหม่เมืองลำนานา (ประกาศสงกรานต์)	
- เอกสารประกอบการวิจัย	42
- ข้อเสนอสรุปการประชุมในหัวข้อ “รายละเอียดเกี่ยวกับขุนสังกรานต์”	44
- เกณฑ์การพิจารณารายละเอียดเกี่ยวกับขุนสังกรานต์	52
- ข้อเสนอสรุปการประชุมในหัวข้อ “นาคหื้อน้ำ”	59
- ข้อเสนอสรุปการประชุมในหัวข้อ “การหาจำนวนห้าฝนและการแบ่งห้าฝน”	60
- ข้อเสนอสรุปการประชุมในหัวข้อ “ทิศอวายุหน้า”	62
- ข้อเสนอสรุปการประชุมในหัวข้อ “การหาตำแหน่งศรี กาลกนิ และจัญไร”	63
- ข้อเสนอสรุปการประชุมในหัวข้อ “การหาทิศเทวดาวางเครื่องประดับ ปาปคหะตก และปาปัลคินาตก”	63
- ข้อเสนอสรุปการประชุมในหัวข้อ “การหาไม้ที่ขวัญข้าวอยู่”	65
- ข้อเสนอสรุปการประชุมในหัวข้อ “การหาไม้ที่ผีเสื้ออยู่”	67
- ข้อเสนอสรุปการประชุมในหัวข้อ “การหาไม้ที่เป็นพระญา”	67
- ข้อเสนอสรุปการประชุมในหัวข้อ “การหาพระญาดอก (พระญาดอกไม้)”	70
- ข้อเสนอสรุปการประชุมในหัวข้อ “อันใดรักษา”	71
- เกณฑ์การพิจารณาเกี่ยวกับ “อันใดรักษา”	84
บทที่ 5 การอภิปรายผลการวิจัย บทสรุป และข้อเสนอแนะ	
- บทสรุป	91
- ข้อเสนอแนะสำหรับขั้นตอนต่อไปของโครงการวิจัยต่อเนื่อง	92
- บทเรียนที่ได้จากการวิจัยของทีมวิจัยและผู้เกี่ยวข้อง	96
บรรณานุกรม	
ภาคผนวก	

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ปฏิทินล้านนาคือมรดกทางภูมิปัญญาที่บรรพชนล้านนาคิดค้นปรับปรุงแก้ไขและใช้สืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันและมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวล้านนา ทั้งทางสังคม การเมือง การปกครอง รวมไปถึงจารีตประเพณีต่างๆ ปรากฏชัดเจนในรูปแบบของดาราศาสตร์ โหราศาสตร์ คติความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม วันดี วันเสีย ระบบหนไท เป็นต้น นอกจากนี้ระบบความเชื่อดังกล่าวยังแตกแขนงไปสู่การเขียนคำทำนายหนังสือปีใหม่ล้านนาหรือคำประกาศสงกรานต์ เพื่อทำนายเหตุการณ์แต่ละปีและชี้นำแนวปฏิบัติบางประการในวิถีชีวิต เป็นการสร้างความมั่นใจแก่คนชุมชนในการดำเนินชีวิตในปีนั้น ๆ อีกด้วย

เป็นที่น่าเสียดายว่าในปัจจุบันนี้ปฏิทินล้านนาได้ถูกลดบทบาทลงไปมาก เพราะวิถีของสังคมปัจจุบันยึดอยู่กับปฏิทินสากล ครั้นชาวล้านนาต้องการแสดงออกถึงความรู้ด้านปฏิทินของตนแล้วก็เห็นได้ว่ามีอิทธิพลของปฏิทินไทยภาคกลาง และปฏิทินของชาติตะวันตกจะแทรกเข้ามาอยู่เสมอ ในระยะหลังนี้ ทางเชียงใหม่มีพ่อค้าจัดพิมพ์ “ปักกะตั้น” หรือปฏิทินแบบคำประกาศสงกรานต์ของภาคกลางออกมาในลักษณะเป็นสิ่งตีพิมพ์ใบปิดขนาดใหญ่เป็นแผ่นเดียว ซึ่งเอกสารนี้มีบทบาทต่อคนที่ยังผูกพันอยู่กับวิถีวัฒนธรรมล้านนาเป็นอย่างมาก แต่เมื่อตรวจสอบดูแล้วปรากฏว่าเอกสารดังกล่าวมีข้อผิดพลาดมาก ทำให้เกิดความสับสนทั้งทางวิชาการและการใช้งาน เลือกวัดตามหนังสือแล้วฤกษ์งามกลายเป็นฤกษ์เสีย หรือเผาศพในวันแก้กอง¹

ในแง่ความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา(ประกาศสงกรานต์) ในปัจจุบันคือ หนังสือปีใหม่เมือง ซึ่งจัดทำขึ้นโดยร้านประเทืองวิทยา จังหวัดเชียงใหม่ นั้น นับเป็นการเลื่อนไหลและผสมผสานกันทางวัฒนธรรม ระหว่างภาคกลางและภาคเหนือ เพราะประกาศสงกรานต์ของล้านนาในปัจจุบัน มีเนื้อหาส่วนหนึ่งซึ่งรับอิทธิพลมาจากกรุงเทพฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคติความเชื่อเรื่องนางสงกรานต์² โดยผู้คำนวณหนังสือปีใหม่เมืองออกเผยแพร่ได้ยึดประกาศสงกรานต์ของ

¹ ทวี สว่างปัญญางกูร, วัฒนธรรมแม่กาใบใจ (ระบบหนไท). (มปท :2532) , หน้า 7.

² ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว. "ความเปลี่ยนแปลงของสงกรานต์เชียงใหม่" ใน เมืองโบราณ ปีที่ 21 ฉบับที่ 1 (ม.ค.-มี.ค.) หน้า 116.

กรมศาสนาเป็นหลักและใช้รายละเอียดปลีกย่อยจากแหล่งต่าง ๆ ประกอบ³ ลักษณะการผสมผสานทางวัฒนธรรมนี้นับเป็นการลดทอนอัตลักษณ์ของระบบปฏิทินล้านนา ส่งผลให้ประกาศสงกรานต์แบบล้านนาดั้งเดิมถูกละเลยไป ทั้งนี้รวมถึงวิถีชีวิตแบบล้านนาที่เกี่ยวข้องกับระบบปฏิทินก็พลอยถูกกลบเกลื่อนไปด้วย

ในอดีตได้มีการชำระเกี่ยวกับปฏิทินล้านนามาแล้วอย่างน้อย 2 ครั้ง ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2454 คณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ โดยการนำของพระอธิการกาวิละ เจ้าอาวาสวัดพันเตา พระอธิการเตชะ วัดดวงดี และพระอธิการอินต๊ะหน้อย วัดเชียงหมื่น ร่วมกับเจ้าหลวงเชียงใหม่ ได้ประชุมเพื่อจัดทำปฏิทินปีใหม่ ตั้งแต่ จ.ศ. 1242 – 1296 ณ วัดพระธาตุดอยสุเทพ⁴

ครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2528 ได้มีการจัดการประชุมเรื่อง “ โหราศาสตร์ล้านนา ” ขึ้นที่วัดบุพพาราม ถ. ท่าแพ อ. เมือง จ. เชียงใหม่ โดยการริเริ่มของ อ. ทวี สว่างปัญญางกูร มีจุดประสงค์เพื่อชำระปฏิทินล้านนา ในส่วนของวันตามความเชื่อ แต่ผลการประชุมครั้งนั้นไม่มีการเผยแพร่สู่สาธารณชน⁵

นับว่าจำเป็นอย่างยิ่งที่ชาวล้านนาทุกฝ่าย ทุกองค์กร จะต้องร่วมกันฟื้นฟูจิตสำนึกล้านนาที่สูญหายไปให้กลับคืนมาอีกครั้งหนึ่ง ด้วยการนำเอาปณิธานและองค์ความรู้ของปราชญ์รุ่นก่อนมาศึกษาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้และต่อยอดทางความคิดและนำไปสู่การปฏิบัติ โดยผ่านกระบวนการศึกษาชำระและจัดระบบร่วมกัน แล้วนำเผยแพร่สู่สาธารณชนในวงกว้างต่อไป ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความตื่นตัวให้ชาวล้านนาหันมาเข้าใจและเห็นคุณค่าของปฏิทินและหนังสือปีใหม่ของตนเอง และยังถือเป็นการยกระดับประชาธิปไตยทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมด้วยอีกทางหนึ่ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับการคำนวณปฏิทินล้านนาและหลักเกณฑ์การคำนวณและหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา
2. เพื่อหาข้อตกลงร่วมกันในองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการคำนวณปฏิทินล้านนาและหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา
3. เพื่อหาแนวทางในการฟื้นฟูภูมิปัญญาในเรื่องปฏิทินล้านนาและหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา

³ สัมภาษณ์, นายสมควร สุภาวงศ์ (นามแฝง “ศิษย์ถาวร ศรีสันกลาง”), ผู้คำนวณหนังสือปีใหม่เมือง , 14 ธันวาคม 2545

⁴ คำฟู ขุนแก้ว, ปฏิทิน 50 ปีแบบเชียงใหม่แท้ (ท่าแพการพิมพ์ : 2499), หน้า 10.

⁵ สัมภาษณ์.นายปวงคำ ดู่เขียว,บ้านช่างทำกระดาด ต. หุ้งด้อม อ. สันป่าตอง จ. เชียงใหม่ เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2545.

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้องค์ความรู้เรื่องปฏิทินและหนังสือปีใหม่เมืองล้านนาที่ผ่านการชำระร่วมกันโดยผู้ทรงคุณวุฒิในศาสตร์แขนงดังกล่าว และเผยแพร่สู่สาธารณชนในวงกว้างต่อไป

ระยะเวลาดำเนินการวิจัย

เวลา 1 ปี 3 เดือน เริ่มจาก 1 พฤศจิกายน 2544 – 31 มกราคม 2546

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัย

ปฏิทิน - แบบที่ใช้สำหรับดูวัน เดือน ปี มีอยู่ 3 ระบบใหญ่ ๆ คือ ระบบสุริยคติ ระบบจันทรคติ และระบบสุริย – จันทรคติ ที่ทางล้านนาเรียกว่าปักขทิน

หนังสือปีใหม่เมือง - คำประกาศสงกรานต์ของล้านนา

ล้านนา - อาณาจักรที่อยู่ทางตอนเหนือของประเทศไทย ในสมัยโบราณรวมไปถึงเขตสิบสองปันนาในมณฑลยูนนาน ประเทศจีน ปัจจุบันหมายถึงเขตจังหวัด เชียงใหม่ เชียงราย แพร่ น่าน ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน และพะเยา มีเมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง

ชนกลุ่มไท - ชื่อกลุ่มชนกลุ่มหนึ่งอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีหลายสาขา เช่น ไทวน ไทลื้อ ไทจีน ไทใหญ่ ไทมว ไทดำ ไทขาว เป็นต้น

ต้นไม้ที่ผีเสื้ออยู่ - ชนกลุ่มไทเชื่อว่า ในแต่ละปี “ผีเสื้อ” หรือ “ผีอาร์กซ์” จะสถิตอยู่ตามต้นไม้ที่แตกต่างกันไป หากต้นไม้ใดที่เป็นต้นไม้ที่ผีเสื้ออยู่ประจำปีนั้นๆ จะไม่นิยมตัดหรือโค่น เพราะเชื่อว่าจะเป็นการทำลายอายุของตนเอง

ทิศว่ายหน้า - ทิศทางที่ชาวบ้านจะหันหน้าเพื่ออาบน้ำ สระผมที่แม่น้ำในวันสงกรานต์ เพื่อความเป็นสิริมงคล

เทวดาวงเครื่องประดับ , ปาปเคราะห์ตก , ปาปลัดนาตก - ชนกลุ่มไทเชื่อว่าทิศทั้ง 3 นี้ เป็นทิศที่ไม่เป็นมงคล เมื่อทำมงคลกรรมไม่ควรหันหน้าไปทางทิศดังกล่าว

นาคหื้อน้ำ - บางที่เรียกว่า นาคขึ้นน้ำ ชนกลุ่มไทเชื่อว่าแต่ละปีจะมีพระยาคานาคบันดาลให้เกิดฝนตกมากน้อยต่างกัน โดยจะบันดาลให้เกิดฝนใน 3 แหล่งด้วยกัน คือ เขาสัตตบริภัณฑ์และมหาสมุทร, ป่าหิมพานต์ และมนุษยประเทศ

พระญา - สิ่งที่เป็นใหญ่ เป็นหัวหน้า

พระญาดอก - ดอกไม้ที่เป็นใหญ่กว่าดอกไม้ทั้งหลาย หากดอกไม้ใดเป็นพระญาดอกในปีนั้น ชาวบ้านนิยมทัดดอกไม้ดังกล่าวในวันสงกรานต์ เชื่อว่าจะทำให้เป็นมงคลและมีอายุยืนยาว

ไม้ที่ขวัญข้าวอยู่ - ชนกลุ่มไทเชื่อว่า ในแต่ละปี ขวัญของข้าวจะสถิตอยู่ต้นไม้ที่แตกต่างกันไป หากขวัญข้าวสถิตอยู่ต้นไม้ใด ก็มักจะนิยมเอากิ่งไม้นั้นมาทำคันข้าวแรก คือ คันที่ปักเฉวในพิธีแรกปลูนา และเมื่อเก็บข้าวเปลือกใส่ยุ้งฉางก็จะเอาไม้นั้นมารองพื้นยุ้งฉาง เชื่อว่าจะทำให้ข้าวอุดมสมบูรณ์และไม่หมดเปลืองง่าย

ไม้ที่เป็นพระญา - ต้นไม้ที่เป็นใหญ่กว่าไม้ทั้งหลายในแต่ละปี หากนำไปไม้จากต้นไม้ที่เป็นพระญาไปผูกกับเสามงคล ถือเป็นสิริมงคลอย่างยิ่ง

วันตามความเชื่อ - วันที่ชาวล้านนาเชื่อว่าเป็นวันที่ควรหรือไม่ควรประกอบพิธีกรรมต่างๆ

วันเก้ากอง - ชื่อการนับวันตามความเชื่อเพื่อหาวันที่เป็นมงคลหรืออวมงคล (ดูรายละเอียดในงานวิจัย)

วันไท - การนับวันตามรอบ 60 วัน (ดูรายละเอียดในงานวิจัย)

วันพระญาวัน - วันเถลิงศก เป็นวันแรกในรอบปี และถือเป็นวันที่เป็นมงคลที่สุดในบรรดาวันทั้งหลาย

วันฟ้าตีแสง - ชื่อการนับวันตามความเชื่ออีกแบบหนึ่งเพื่อหาวันที่เป็นมงคล (ดูรายละเอียดในงานวิจัย)

วันเม็ง - วันที่นับตามแบบเม็ง - มอญหรือแบบสันสกฤตในรอบสัปดาห์ ได้แก่ วัน อาทิตย์ จันทร์ อังคาร พุธ พฤหัสบดี ศุกร์ และเสาร์

สังกรานต์ - สงกรานต์ , มาจากภาษาสันสกฤต ว่า “สงกรานติ” แปลว่า ก้าวล่วงแล้ว หมายถึง พระอาทิตย์ย้ายจากราศีหนึ่งเข้าสู่ราศีหนึ่งซึ่งแต่ละปีจะมีสังกรานต์ 12 ครั้งแต่โดยทั่วไปมักให้ความสำคัญแก่การที่พระอาทิตย์ ย้ายจากราศีมีน เข้าสู่ราศีเมษ อันเป็นช่วงขึ้นปีใหม่ของไทย

สังกรานต์ไปวันอาทิตย์ - วันสงกรานต์พระอาทิตย์ย้ายราศีตรงกับวันอาทิตย์

หรรคุณ - จำนวนวันนับตั้งแต่ตั้งจุลศักราชจนถึงวันที่ต้องการทราบ

อธิกมาส - เดือนที่เพิ่มขึ้นในปีจันทรคติ คือในปีนั้นมีเดือน 10 สองหน (เดือน 8 ของภาคกลาง) ทำให้ปีนั้นมี 13 เดือน

อธิกวาร - วันที่เพิ่มขึ้นในปีจันทรคติ คือในปีนั้นมีเดือน 9 ของล้านนา(เดือน 7 ของภาคกลาง) เป็นเดือนเต็มมี 30 วัน

อันใดรักษาอันใด - ชนกลุ่มไทเชื่อว่าแต่ละปีจะมีผู้รักษาเวลาและธรรมชาติต่าง ๆ เช่น ปี เดือน ป่า น้ำ อากาศ ฯลฯ

บทที่ 2

ระบบปฏิทินล้านนา

ก่อนที่จะกล่าวถึงระบบปฏิทินล้านนาขอกล่าวถึงระบบปฏิทินโดยรวมอันเป็นพื้นฐานส่วนหนึ่งที่จะทำให้เข้าใจระบบปฏิทินล้านนา ได้ดียิ่งขึ้น

ความหมายของปฏิทิน

ปฏิทินมาจากคำภาษาบาลี คือ คำว่า “ปฏิ” หมายถึง เฉพาะ และคำว่า “ทิน” หมายถึง วัน โดยรวมแล้วปฏิทินจึงหมายถึง “เฉพาะวัน” คือ กำหนดที่ใช้บอกเวลาในแต่ละวัน สำหรับคนไทยกลุ่มอื่นๆ เช่น ล้านนา ลื้อ เขิน เรียกปฏิทินว่า “ปักขทิน” หรือ “ปักขทิน” คำว่า “ปักข” เป็นภาษาบาลี หมายถึง ข้าง, ฝ่าย ส่วน “ทิน” มาจาก “ทิน” แต่สระอิ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับ อี, อือ อยู่แล้ว จึงทำให้คลาดเคลื่อนได้ง่ายแต่ก็นิยมใช้เรื่อยมา ดังนั้น “ปักขทิน” จึงมีความหมายว่า วัน ซึ่งมักหมายถึงวันข้างขึ้นข้างแรม ทั้งนี้เพราะระบบปฏิทินของคนไทแต่ดั้งเดิมใช้ระบบจันทรคติมาก่อน

ระบบปฏิทินไทย

ระบบปฏิทินมีอยู่หลายระบบ แต่ระบบปฏิทินที่สำคัญนั้นอาศัยการโคจรของดวงอาทิตย์และดวงจันทร์เป็นหลัก จึงเกิดมีระบบปฏิทินขึ้นมา 3 แบบ¹ คือ ปฏิทินสุริยคติ หรือ Solar calendar คือ อาศัยตำแหน่งของดวงอาทิตย์และโลกเป็นหลักสำคัญในการคำนวณ ปฏิทินจันทรคติ หรือ Lunar calendar คือ อาศัยการโคจรของดวงจันทร์เป็นหลักสำคัญในการคำนวณ และปฏิทินสุริยจันทรคติหรือ Luni-Solar calendar คือพยายามหาทางที่จะใช้ทั้งระบบสุริยคติและจันทรคติในการคำนวณและให้สองระบบมีทางประสานกันได้โดยให้มีเศษในการคำนวณน้อยที่สุด ระบบปฏิทินไทแต่เดิมใช้ระบบจันทรคติ แต่ภายหลังได้รับคัมภีร์สุริยยาตร์ และคัมภีร์สุริยสิทธิธานต์เข้ามาจึงได้มีการใช้ปฏิทินทั้งสองระบบควบคู่กันไป² จึงกล่าวได้ว่าระบบปฏิทินไทยเป็นแบบสุริยจันทรคติ นั่นเอง

¹ วิสุทธ์ บุญยกุล, “เวลามาตรฐานไทย,” ราชบัณฑิตยสถานปีที่ 27 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม – กันยายน 2545) หน้า 757

² ศ.ดร.ประเสริฐ ณ นคร สันนิษฐานว่า คนแถบนี้น่าจะได้รับคัมภีร์สุริยยาตร์และคัมภีร์สุริยสิทธิธานต์ก่อน พ.ศ. 1181 หรือก่อนจุลศักราช 1 เพราะการคำนวณวัน เวลาต่างๆ ที่ปรากฏในคัมภีร์ล้วนแต่อิงจุลศักราชทั้งสิ้น

ความแตกต่างระหว่างปฏิทินสุริยคติและปฏิทินจันทรคติ

การนับวันทางสุริยคติและจันทรคติมีความแตกต่างกันคือ ทางสุริยคตินับเป็นวันที่ 1, 2, 3 ไปจนถึงเดือนหนึ่งๆ ตามลำดับ บางเดือนมี 31 วัน บางเดือนมี 30 วัน และบางเดือนมี 28 หรือ 29 วันในบางปี กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการทรงเป็นผู้นำชื่อภาษาสันสกฤตเข้ามากำกับแต่ละเดือน³ ถ้าเดือนใดมี 31 วันก็ทรงเติม “อาคม” ไว้ท้ายชื่อเดือน⁴ ถ้าเดือนใดมี 30 วันก็ทรงเติม “อายน” และถ้าเดือนใดมี 28 หรือ 29 วัน ก็ทรงเติม “อาพันธ์” ซึ่งทั้ง “อาคม” “อายน” และ “อาพันธ์” ก็ล้วนแต่หมายถึง การมา คือการที่พระอาทิตย์เสด็จเข้ามาสู่ราศีดังกล่าว

ส่วนการนับแบบจันทรคติ จะนับตามลักษณะของดวงจันทร์ โดยเริ่มนับ 1, 2, 3..... 15 โดยจะเรียก “ออกค่า” จนถึงวัน “เดือนเพ็ญ” คือวันจันทร์เต็มดวง จากนั้นเมื่อดวงจันทร์เริ่มลดขนาดลงก็จะนับ “แรมค่า” จนถึงวัน “เดือนดับ” ซึ่งเดือนคู่จะดับคือ เดือนคี่จะดับคู่ คือในเดือน 1, 5, 7, 9 และ 11 วันเดือนดับจะตรงกับวัน “แรม” 14 ค่า และในเดือนคู่ คือ เดือน 2, 4, 6, 8, 10 และ 12 วันเดือนดับจะตรงกับวัน “แรม 15 ค่า” แต่ก็มีกรนับตั้งแต่ขึ้น 1 ค่า จนถึงวันเดือนดับ เรียกว่า “ติถี” หรือ “ติตถี” เช่น แรม 3 ค่า ตรงกับ “ติถี 18” เป็นต้น จะเห็นได้ว่า การนับแบบจันทรคตินี้ แต่ละเดือนจะมี 29 หรือ 30 วัน

ปีอธิกสุรทิน⁵

เมื่อวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเจริญยิ่งขึ้น ทำให้คำนวณได้แม่นยำขึ้นว่าปีทางสุริยคติฤดูกาลจะกลับมาเหมือนเดิมอีกในระยะเวลา 365.2422 วัน แต่วิธีการคำนวณซึ่งปรากฏในคัมภีร์สุริยยาตร์ระบุว่า ใน 800 ปี มีจำนวนวันทั้งสิ้น 292207 วัน หรือตามสุริยคติ 1 ปี จึงมี $292207 \div 800 = 365.25875$ วัน จะเห็นได้ว่าคัมภีร์สุริยยาตร์ คำนวณจำนวนวันเกินความเป็นจริงไปถึงปีละ 0.01655 วัน

³ วิสุทธ์ บุญกุล, **เรื่องเดิม**, หน้า 759.

⁴ แท้ที่จริงแล้วชื่อเดือนแต่ละเดือนก็คือชื่อที่พระอาทิตย์เสด็จเข้าสู่ราศีนั้นๆ เช่น เดือนมกราคม ก็คือพระอาทิตย์เสด็จเข้าสู่ราศีเมษ (มกรา+อาคม = มกราคม)

⁵ อธิกสุรทิน ประกอบด้วยคำว่า อธิก หมายถึง อีกหนึ่ง สุร หมายถึง อาทิตย์ และ ทิน หมายถึง วัน ความหมายโดยรวมจึงหมายถึง วันตามระบบของพระอาทิตย์ (สุริยคติ) ที่เพิ่มขึ้นอีก 1 วัน ซึ่งกำหนดให้เพิ่มในวันที่ 29 กุมภาพันธ์

ต่อมาจูเลียส ซีซาร์ (Julius Caesar)⁶ ได้แก้ไขให้ปีปรกติมี 365 วัน แต่ปี ค.ศ. ที่หารด้วย 4 ลงตัวเป็นปีอธิกสุรทิน ปฏิทินที่จูเลียส ซีซาร์ ปรับแก้⁷ มีความใกล้เคียงกับความเป็นจริงขึ้น โดยมีจำนวนวันเฉลี่ยต่อปีเท่ากับ $(365 \times 3 + 366) \div 4 = 365.25$ วัน แต่ถึงกระนั้น วันก็ยังยาวกว่าความเป็นจริงไปถึงปีละ 0.0078 วัน

ต่อมาใน ค.ศ. 1582 พระสันตะปาปาเกรกอรีที่ 13 (Pope Gregory XIII)⁸ ได้แก้ไขให้ถูกต้องยิ่งขึ้น โดยกำหนดให้ปีปรกติมี 365 วัน ปี ค.ศ. ที่หารด้วย 4 ลงตัวมี 366 วัน ยกเว้นปีที่หารด้วย 100 ลงตัว แต่หารด้วย 400 ไม่ลงตัว มี 365 วัน (เช่น ค.ศ. 1700, 1800, 1900 มี 365 วัน แต่ถ้าหารด้วย 400 ลงตัว ให้มี 366 วัน เช่น ค.ศ. 2000 มี 366 วัน) ดังนั้นในรอบ 400 ปี จะมีปีที่ต้องเติมวันอธิกสุรทิน 97 ปี และไม่เติม 303 ปี ปฏิทินที่พระสันตะปาปาเกรกอรีที่ 13 ปรับปรุงขึ้นใหม่นี้⁹ ทำให้จำนวนวันเฉลี่ยต่อปีเท่ากับ $(365 \times 97 + 365 \times 303) \div 400 = 365.2425$ วัน แต่ถึงกระนั้นวันก็ยังยาวกว่าความเป็นจริงไป ปีละ 0.0003 วัน

ปีอธิกมาส ปีอธิกवार¹⁰

นักคำนวณปฏิทินไทย(ย) ได้ใช้คัมภีร์สุริยศาสตร์เป็นหลัก จึงทำให้ปีทางสุริยคติมี 365.25875 วัน ส่วนปีทางจันทรคติมี 354 วัน (เดือนคมี 29 วัน จำนวน 6 เดือน รวมกับเดือนคมี 30 วัน จำนวน 6 เดือน) จึงทำให้ปีทางจันทรคติสั้นกว่าปีทางสุริยคติไป 11.25875 วัน ดังนั้นทุก 3 ปี ปีทางจันทรคติจะสั้นกว่าแบบสุริยคติไปประมาณ 30 กว่าวัน จึงมีการแก้ไขโดยเพิ่มเดือน 8 หลังขึ้นมาสให้ 30 วัน จึงทำให้ปีนั้นมีเดือนทางจันทรคติ 13 เดือน คิดเป็นวันได้ 384 วัน และเรียกปีนั้นว่าปีอธิกมาส สาเหตุที่แก้ไขให้ปีทางจันทรคติให้ใกล้เคียงกับปีสุริยคติก็เนื่องมาจากฤดูกาล

⁶ จูเลียส ซีซาร์ เป็นจักรพรรดิครองอาณาจักรโรมัน รว 46 ปี ก่อน ค.ศ. จูเลียส ซีซาร์ได้นำโสสิเจเนส (Sosigenes) นักดาราศาสตร์ชาวกรีกมาปรับปรุงปฏิทินของโรมัน

⁷ เรียกว่าระบบปฏิทินจูเลียน เริ่มใช้เป็นการเมื่อวันที่ 1 มกราคม 45 ปี ก่อน ค.ศ. ปฏิทินจูเลียนเป็นปฏิทินที่ไม่ใช้พระจันทร์เป็นตัวกำหนด แต่ใช้พระอาทิตย์และดวงดาวเป็นกรอบในการกำหนดปี

⁸ พระสันตะปาปาเกรกอรีที่ 13 ทรงศึกษาวิจัยร่วมกับนายแพทย์ และนักดาราศาสตร์ชาวอิตาลี คือ อโลยเซียส ลิลเลียส (Aloisius Lilius) และพระนักคณิตศาสตร์นิกายเยซูอิตชาวเยอรมันคือคริสโตเฟอร์ คลาเวียส (Christopher Clavius) เพื่อปฏิรูปปฏิทินใหม่ โดยตัดทอนจำนวนวัน ออก 10 วัน เพื่อให้วัน Equinox (วันที่ กลางวันเท่ากับกลางคืนพอดี) ตรงกับวันที่ 21 มีนาคม เหมือนเดิม และทรงแก้ไขระบบปีอธิกสุรทินเสียใหม่ โดยกำหนดให้มีการยกเว้นปีอธิกवारในทุกสี่ศตวรรษ

⁹ เรียกว่าระบบปฏิทินเกรกอเรียน

¹⁰ อธิกมาส ประกอบด้วยคำว่า อธิก หมายถึง อีกหนึ่ง และคำว่า มาส หมายถึงเดือน ความหมายโดยรวมของปีอธิกมาสจึงหมายถึงปีที่มีเดือนเพิ่มขึ้นมาอีก 1 เดือน ส่วนคำว่าอธิกवार ประกอบด้วยคำว่า อธิก และคำว่า วาร ซึ่งหมายถึง วัน ดังนั้น ปีอธิกवार จึงหมายถึงปีที่มีวันเพิ่มขึ้นอีก 1 วัน

เปลี่ยนแปลงตามการโคจรของพระอาทิตย์ หากไม่แก้ไขความคลาดเคลื่อนดังกล่าว ก็จะทำให้ฤดูกาลในแต่ละปีจะตรงกับเดือนที่ต่างกันไปทำให้เกิดความสับสนได้ และเหตุที่เพิ่มเดือนในเดือน 8 หลัง ก็เพราะต้องการให้เดือน 5 เป็นหน้าร้อน เดือน 8 เป็นหน้าฝนตลอดไป เพื่อประโยชน์ของชาวนาในการเตรียมไถหว่าน และที่สำคัญคือให้พระสงฆ์กำหนดการจำพรรษาในช่วงฤดูฝน อีกนัยหนึ่งว่า เพื่อให้ “วันวิสาขะ” คือวันเพ็ญเดือน 6 ไม่คลาดเคลื่อน

แม้จะมีการเติมอธิกมาสแล้ว ก็ยังมีจำนวนวันที่ไม่ลงตัวกันระหว่างปีทางสุริยคติกับปีทางจันทรคติ จึงต้องมีการเพิ่มวันให้แก่เดือน 7 ในบางปี ทำให้เดือน 7 ซึ่งปกติเป็นเดือนขาด เป็นเดือนถ้วนเฉพาะปีนั้น วันที่เติมให้แก่เดือน 7 นี้ เราเรียกว่า วันอธิกวาร และปีที่มีการเติมวันอธิกวารก็เรียกว่าปีอธิกวาร¹¹

มนุษย์ทั่วโลกสังเกตจันทรบาบนานนับ 2,000 ปีแล้วว่าในรอบปีสุริยคติ 19 ปี จะมีอธิกมาส 7 ครั้ง แต่น้อยคนนักที่จะทราบว่า ใน 57 ปี จะมีอธิกมาส 21 ปี มีอธิกวาร 11 ปี และปีปกติ 25 ปี

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ปีจันทรคติจะสั้นกว่าปีสุริยคติปีละ 11.25875 วัน ดังนั้นในรอบ 57 ปีสุริยคติ ปีจันทรคติจะสั้นกว่า $11.25875 \times 57 = 641.74875$ วัน ถ้าเพิ่มอธิกมาส 21 ครั้ง จะลดวันที่ขาดไปได้ $21 \times 30 = 630$ วัน คงมีวันที่ขาดอยู่ 11.25875 วัน จึงต้องกำหนดให้มีอธิกวารอีก 11 ครั้ง

ศักราชที่เกี่ยวข้องกับปฏิทินที่ใช้ในประเทศไทย¹²

ศักราชต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย นับว่ามีการปรับปรุงขึ้นหลายครั้ง ซึ่งปรากฏหลักฐานอยู่ในบันทึกเกี่ยวกับการเผยแผ่ศาสนา และพอที่จะกล่าวอ้างอิงได้มีดังต่อไปนี้

กสิยศักราช เริ่มต้นปีมะเส็งก่อนพุทธศักราช 2558 ปี

อัฐชนะศักราช พระเจ้าอัฐชนะพระอัยกาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงตั้งขึ้นเมื่อก่อนพุทธศักราช 147 ปี

พุทธศักราช ตั้งขึ้นเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพาน วิธีนับปีพุทธศักราชมี 2 แบบ แบบแรกเริ่มนับพุทธศักราช 1 ทันทีเมื่อพระพุทธเจ้าทรงดับขันธปรินิพพาน ประเทศที่ใช้การนับแบบนี้ได้แก่ พม่า อินเดีย และลังกา ส่วนแบบที่สอง รอให้เวลาผ่านไปอีก 1 ปี หลังพระพุทธเจ้าทรงดับขันธปรินิพพานแล้วจึงนับพุทธศักราช 1 ประเทศที่ใช้การนับแบบนี้ได้แก่ ประเทศไทย ลาว และเขมร

¹¹ วิสุทธ์ บุษยกุล, *เรื่องเดิม*, หน้า 758

¹² ปรับจากสมัย ยอดอินทร์ และ มัลลิกา ถาวรธวัช, *ภาพรวมของคณิตศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (เชียงใหม่: ม.ป.ท.), 2543.

คริสต์ศักราช นับแต่ปีสมภพของพระเยซูคริสต์เป็นปีที่ 1 พุทธศักราชจะมากกว่าคริสต์ศักราช 543 ปี

อิริเราะห์ศักราช นับแต่ปีที่พระมหามหันต์หนีจากเมืองเมกกะไปเมืองเมดินา พุทธศักราชจะมากกว่าอิริเราะห์ศักราช 1123 ปี

มหาศักราช น้อยกว่าพุทธศักราช 621 ปี เป็นปีที่พระเจ้าศาลิวาหนะมีชัยต่อราชศัตรู

จุลศักราช น้อยกว่าพุทธศักราช 1181 ปี สังฆราชบุพโพรหัน ชาวพม่า ซึ่งมีความรู้ในการคำนวณปฏิทินเป็นผู้ตั้งขึ้นเมื่อกลียุค 3739

รัตนโกสินทร์ศักราช น้อยกว่าพุทธศักราช 2324 ปี ตั้งขึ้นเมื่อเริ่มสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ นับว่าเป็นศักราชที่มีอายุน้อยที่สุดในขณะนี้

ลักษณะเฉพาะอื่นๆของระบบปฏิทินล้านนา

1. การนับเดือนของล้านนาจะเร็วกว่าเดือนของทางภาคกลางไป 2 เดือน เช่น เดือนยี่ของล้านนาจะตรงกับเดือน 12 ของภาคกลาง (ไทลื้อ ไทจีน จะนับเร็วกว่าไทยภาคกลาง 1 เดือน)
2. ศักราชที่ล้านนาใช้มาแต่เดิมคือ จุลศักราช ส่วนพุทธศักราชเพิ่งจะใช้ตามภาคกลางตั้งแต่ยุครัตนโกสินทร์
3. ชื่อปีนักษัตรของล้านนา จะเรียกชื่อต่างจากล้านนาดังนี้

ปีไจ้ / ไจ้	คือ	ปีชวด (หนู)
ปีเป่า	คือ	ปีฉลู (วัว)
ปียี่	คือ	ปีขาล (เสือ)
ปีเหมา	คือ	ปีเถาะ (กระต่าย)
ปีสี่	คือ	ปีมะโรง (งูใหญ่ , นาค)
ปีไล่ / ไล่	คือ	ปีมะเส็ง (งูเล็ก)
ปีสะง่า / สะง่า	คือ	ปีมะเมีย (ม้า)
ปีเม็ด	คือ	ปีมะแม (แพะ)
ปีสัน	คือ	ปีวอก (ลิง)
ปีเร้า / เร้า	คือ	ปีระกา (ไก่)
ปีเส็ด	คือ	ปีจอ (หมา)
ปีไค้ / ไค้	คือ	ปีกุน (หมู หรือ ช้าง)

4. เกณฑ์เดือน หมายถึงลำดับของเดือนซึ่งกำหนดเอาเดือน 8 เป็นเดือนแรก แล้วนับไล่ไปเรื่อยๆดังนี้

เดือน 8	เกณฑ์ 1	ประมาณเดือน พฤษภาคม
เดือน 9	เกณฑ์ 2	ประมาณเดือน มิถุนายน
เดือน 10	เกณฑ์ 3	ประมาณเดือน กรกฎาคม
เดือน 11	เกณฑ์ 4	ประมาณเดือน สิงหาคม
เดือน 12	เกณฑ์ 5	ประมาณเดือน กันยายน
เดือน เกียง	เกณฑ์ 6	ประมาณเดือน ตุลาคม
เดือน ยี่	เกณฑ์ 7	ประมาณเดือน พฤศจิกายน
เดือน 3	เกณฑ์ 8	ประมาณเดือน ธันวาคม
เดือน 4	เกณฑ์ 9	ประมาณเดือน มกราคม
เดือน 5	เกณฑ์ 10	ประมาณเดือน กุมภาพันธ์
เดือน 6	เกณฑ์ 11	ประมาณเดือน มีนาคม
เดือน 7	เกณฑ์ 12	ประมาณเดือน เมษายน

เหตุที่กำหนดให้เดือน 8 (เดือน 6 ภาคกลาง) เป็นเกณฑ์ 1 นั้น ศ.ดร.ประเสริฐ ณ นคร อธิบายว่าเพราะเดือน 8 เป็นเดือนแรกของการเริ่มนับพุทธศักราช กล่าวคือเป็นเดือนที่มีวันวิสาขบูชา หรือวันที่เป็นวันประสูติ ตรัสรู้ และดับขันธปรินิพพานของพระพุทธเจ้า

5. ดีถีวันเป็นการลำดับวันข้างขึ้นข้างแรมในรอบเดือน คือนับตั้งแต่วันขึ้น 1 ค่ำ เป็นดีถี 1 ไปจนถึง วันขึ้น 15 ค่ำ เป็นดีถี 15 และวันแรม 1 ค่ำ เป็นดีถี 16 นับไล่เช่นนี้ไปจนสุดเดือน หากเป็นเดือนคี่ จะมีดีถี 29 ตัว หากเป็นเดือนคู่จะมีดีถี 30 ตัว

ข้อสรุปการประชุมในหัวข้อ การอธิกมาส อธิกวาร

เนื่องจากวิธีการวางอธิกมาส อธิกวารมีความหลากหลายมากแม้แต่โหรของทางภาคกลาง ก็ยังมีความคลาดเคลื่อนกันอยู่ และผู้ที่มีความรู้ในศาสตร์แขนงนี้มีค่อนข้างจำกัด นอกจากนี้การชำระปฏิทินและหนังสือปีใหม่เมืองยังมุ่งเน้นเรื่องของการนำไปใช้มากกว่าที่จะรวบรวมเป็นตำรา

ดังนั้นแม้จะมีการชำระองค์ความรู้ดังกล่าวก็ไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงเพราะการวางอธิกมาส อธิกวาร มีความเชื่อมต่องกับการปฏิบัติศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนาของคนทั้งประเทศ เช่น การกำหนดวันอุโบสถศีล วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา เป็นต้น ซึ่งวันดังกล่าวทางคณะสงฆ์เป็นผู้ประกาศโดยอิงข้อมูลจากโหรหลวงอีกทีหนึ่ง

ปัจจุบันอาณาจักรล้านนาและคณะสงฆ์ได้ถูกผนวกเข้ากับทางส่วนกลางแล้ว ดังนั้นการวางอธิกมาส และการวางอธิกวาร จึงจำเป็นต้องอนุโลมใช้ตามประกาศของคณะสงฆ์เป็นสำคัญ เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั่วประเทศ

ที่ประชุมจึงมีมติว่า ควรถือเอาตามเกณฑ์การวางอธิกมาส อธิกวาร ของไทรหลวง ดังที่อ.ทองเจือ อ่างแก้ว ใช้อยู่ ดังตารางต่อไปนี้

ข้อสรุปการประชุมในหัวข้อการหาหรรคุณ¹³

ความหมายของ “หรรคุณ” หรือ “อหังคนัตตา”

ศ.ดร.ประเสริฐ ณ นคร อธิบายว่า “หรรคุณ” มาจากคำภาษาบาลี คือคำว่า “อห” หมายถึง เวลา อันเป็นรากศัพท์เดียวกับคำว่า hour ในภาษาอังกฤษ ต่อมาได้ตัดเสียงหน้าออกเหลือเพียงคำว่า หร เท่านั้น ส่วนคำว่า “คุณ” หรือ “คุณ” ก็เป็นคำที่มีความหมายเดียวกับคำว่า คำนวณ ความหมายโดยรวมของหรรคุณ จึงหมายถึง การคำนวณเวลานั่นเอง

ความหมายของ “หรรคุณ” ที่ทราบกันโดยทั่วไปคือ จำนวนวันตั้งแต่วันแรกที่ตั้งจุลศักราช เป็นต้นมา จนถึงวันที่ต้องการทราบ , หรือวันทำพิธี แต่ในทางปฏิบัติมักจะคำนวณถึงวันพระญาวนของปีที่ต้องการทราบ

สูตรคำนวณหรรคุณวันพระญาวน (วันเถลิงศก)

สูตรของการหาหรรคุณเท่าที่ อ. ทวี สว่างปัญญางกูร ได้รวบรวมไว้มีทั้งหมด 3 สูตรด้วยกัน คือ

สูตรที่ 1 เป็นสูตรดั้งเดิมซึ่งปรากฏในคัมภีร์สุริยยาตร์ และสูตรดังกล่าวพบในเอกสารโบราณของล้านนามากที่สุด สูตรเป็นดังนี้

“นำเลขจุลศักราชตั้งคูณด้วย 292207 บวกด้วย 373 แล้วหารด้วย 800 บวกด้วย 1 ผลลัพธ์ที่ได้เป็นเลขหรรคุณวันพระญาวน”

สูตรที่ 2 เป็นสูตรโบราณที่ได้มาจากคัมภีร์สุริยยาตร์ของไทเขิน เมืองเชียงตุง ซึ่งนักปราชญ์ชาวไทเขินได้พลิกแพลงมาจากสูตรที่ 1 อีกทีหนึ่ง สูตรเป็นดังนี้

“หือตั้งจุลศักราชปีที่ประสงค์นั้น 3 ถ้าน บนเอา 1 บวก ต่ำเอา 4 บวก 9 หารถ้านต่ำเศษเสีย เอาลัพท์ลบถ้านกลาง 3 หาร เศษเสียลบถ้านบนแล้ว 2 หาร ลัพท์นั้นตราจำไว้ก่อนตั้งจุลศักราชแล้วเอาลัพท์อันตราจำไว้นั้นมาลบเอา 49049 บวกเป็นทินเศษ ตราไว้ทีหนึ่งทินเศษ ตั้งทินพลนี้ 36525875 แล้วเอาจุลศักราชนั้นมาคูณ เอาทินเศษบวกปลาย เป็นอหังคนัตตาวันพระญาวนวันมานั้นแล คือเป็นหรรคุณวันศักราชขึ้น พระญาวนวันนั้นแลตราไว้เถอะ”

¹³ บางครั้งอาจเรียกว่า “อหังคนัตตา”

สูตรที่ 3 เป็นสูตรที่นักปราชญ์ยุคหลังปรับปรุงขึ้น ถือว่าเป็นสูตรที่ได้รับความนิยมมากที่สุด เพราะมีตัวเลขน้อย ทำให้สะดวกในการคำนวณ สูตรเป็นดังนี้

“นำจุลศักราชคูณด้วย 365.25875 บวกด้วย 1.46625 ผลลัพธ์ที่พิเศษทิ้งคือเลขหรรณวันพระญาวัน”

นอกจากนี้ พระอธิการ ประเสริฐ ปวโร เจ้าอาวาสวัดหนองปลามัน อ.พรวัง จ.เชียงใหม่ ได้เสนอสูตรการหาหรรณวันอีกสูตรหนึ่งซึ่งต่างจากฉบับอื่นๆดังนี้

สูตรที่ 4

“เอาเลขจุลศักราชตั้งลบด้วย 798 ผลลัพธ์ที่ได้คูณด้วย 292,207 บวกด้วย 8,759 ผลลัพธ์ที่ได้นำ 800 หาร แล้วเอา 1 บวกผลลัพธ์ที่ได้คือหรรณวัน”

ศ.ดร. ประเสริฐ ณ นคร ได้อธิบายว่าสูตรที่ 4 นี้ไม่ใช่สูตรการหาหรรณวันพระญาวัน แต่อาจจะเป็นสูตรที่นักปราชญ์ในอดีตคิดขึ้นเพื่อความสะดวกแก่การคำนวณวันอื่นๆเช่น วันไทมากกว่า

ที่ประชุมมีมติว่าทั้ง 3 สูตรแรกข้างต้น เป็นสูตรการหาหรรณวันที่ถูกต้อง หากคำนวณไม่ผิดพลาดจะได้คำตอบเท่ากัน ผู้คำนวณจะใช้สูตรใดก็ได้ตามความถนัด แต่ให้ถือว่าสูตรที่ 1 เป็นสูตรดั้งเดิมในการหาหรรณวันของล้านนา ส่วนสูตรที่ 4 นั้น สมควรที่จะศึกษาถึงที่มาของสูตร เพื่อให้ทราบจุดประสงค์ที่ชัดเจนต่อไป

ข้อสรุปการประสมในหัวข้อการเรียกชื่อปี และ ชื่อวันในระบบปฏิทินล้านนา

ปีและวันในระบบปฏิทินหนไทจะมีชื่อกำกับไว้เสมอ เช่น กาบใจ , ดับเป้า ในระยะ 60 ปี หรือ 60 วัน ถือเป็น 1 รอบและจะเวียนไปเช่นนี้ ทั้งชื่อปีและชื่อวันนี้จะเหมือนกัน ชื่อนี้จะเป็นการประกอบกันระหว่างแม่กับลูก ถ้าเป็นชื่อปีก็ประกอบกันระหว่างแม่ปีกับลูกปี ถ้าเป็นชื่อวันก็จะประกอบกันระหว่างแม่วันกับลูกวัน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า แม่มือกับลูกมือ วิธีสังเกตง่ายๆ คือแม่เป็นคำหน้า เช่น กาบ, ดับ, รวาย ส่วนลูกเป็นคำหลัง เช่น ใจ , เป้า , ยี่ ชื่อของแม่และลูกทั้งหมดมีดังนี้¹⁴

แม่ (ปี/วัน) มี 10 ชื่อ คือ กาบ, ดับ, รวาย, เมือง/เมิง, เปิก/เปริก, กัด ,กต,ร้าง/ล้วง เต่า และ ก่า

ลูก (ปี/วัน) มี 10 ชื่อ คือ ใจ/ไจ้, เป้า/เป้า, ยี่, เหม้า, ลี, ไล่/ไล่, สะง่า/ชะง่า, เม็ด, สัน, เร้า/เล้า, เส็ด และไค้/ไค้

สำหรับข้อมูลที่น่าสนใจมาพิจารณาเกี่ยวกับการเรียกชื่อปี และชื่อวันในระบบปฏิทินล้านนาในงานวิจัยครั้งนี้ทั้งหมดนำเสนอโดย พระครูอดุลสีกิตติ เจ้าอาวาสวัดธาตุคำ เจ้าคณะตำบลหายยา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ได้สรุปไว้เพราะท่านได้ประมวลขึ้นจากสูตรต่างๆ ตามแบบโบราณประเพณีซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลเบื้องต้นที่คณะผู้วิจัยสำรวจไว้เช่นกัน ข้อมูลต่างๆ เป็นดังนี้

¹⁴ ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 เรียกชื่อแม่ (ปี/วัน) ต่างออกไปบางชื่อ ดังนี้ เรียกชื่อ รวาย ว่า ระวาย เรียกชื่อ เปิก , เปริก ว่า เบิก เรียกชื่อ ร้าง ว่า ลวง และเรียกชื่อ ก่า ว่า กา อ. ทวี สว่างปัญญางกูรได้ศึกษาชื่อแม่ (ปี/วัน) ทั้งของล้านนา ไทเขิน ไทลื้อ ไทใหญ่ และไทมว เสนอว่าการเขียนรวาย, เปิก, ร้าง (ล้วง)และ ก่า จึงจะถูกต้องตามการออกเสียงจริงของคนไท และถูกต้องตามที่ปรากฏในเอกสารโบราณมากกว่า ส่วนลูก (ปี/วัน) เรียกชื่อลูกปีต่างออกไปบางชื่อดังนี้ เรียกชื่อ เป้า ว่าเป้า เรียกชื่อ เหม้า ว่า เม้า และเรียกชื่อ ยี่ ว่า ยี่ อ. ทวี สว่างปัญญางกูร ตรวจสอบแล้วเสนอว่าควรใช้ เป้า, เหม้า และยี่ ตามลำดับ และปีที่ชื่อ ใจ, ไล่ และไค้ ควรสะกดด้วย “ไ” เพราะชนเผ่าไทนอกประเทศยังคงออกเสียง “ไ”ในคำเหล่านี้อย่างชัดเจน

วิธีประกอบแม่ปีกับลูกปี

แม่ปี	กาบ	ดับ	รวาย	เมือง	เปิก	กัต	กต	ร้วง	เต่า	ก่า
ลูกปี	ใจ้	เป่า	ยี้	หมั่ว	สี้	ใจ้	สจ่า	เม็ด	สัน	เร้า
ลูกปี	เส็ด	ไค้	ใจ้	เป่า	ยี้	หมั่ว	สี้	ใจ้	สจ่า	เม็ด
ลูกปี	สัน	เร้า	เส็ด	ไค้	ใจ้	เป่า	ยี้	หมั่ว	สี้	ใจ้
ลูกปี	สจ่า	เม็ด	สัน	เร้า	เส็ด	ไค้	ใจ้	เป่า	ยี้	หมั่ว
ลูกปี	สี้	ใจ้	สจ่า	เม็ด	สัน	เร้า	เส็ด	ไค้	ใจ้	เป่า
ลูกปี	ยี้	หมั่ว	สี้	ใจ้	สจ่า	เม็ด	สัน	เร้า	เส็ด	ไค้

ลำดับชื่อวันและชื่อปีในระบบปฏิทินล้านนา(ระบบหนไท) เมื่อประกอบกันแล้ว

1. กาบใจ้	11. กาบเส็ด	21. กาบสัน	31. กาบสจ่า	41. กาบสี้	51. กาบยี้
2. ดับเป่า	12. ดับไค้	22. ดับเร้า	32. ดับเม็ด	42. ดับใจ้	52. ดับหมั่ว
3. รวายยี้	13. รวายใจ้	23. รวายเส็ด	33. รวายสัน	43. รวายสจ่า	53. รวายสี้
4. เมืองหมั่ว	14. เมืองเป่า	24. เมืองไค้	34. เมืองเร้า	44. เมืองเม็ด	54. เมืองใจ้
5. เปิกสี้	15. เปิกยี้	25. เปิกใจ้	35. เปิกเส็ด	45. เปิกสัน	55. เปิกสจ่า
6. กัตใจ้	16. กัตหมั่ว	26. กัตเป่า	36. กัตไค้	46. กัตเร้า	56. กัตเม็ด
7. กตสจ่า	17. กตสี้	27. กตยี้	37. กตใจ้	47. กตเส็ด	57. กตสัน
8. ร้วงเม็ด	18. ร้วงใจ้	28. ร้วงหมั่ว	38. ร้วงเป่า	48. ร้วงไค้	58. ร้วงเร้า
9. เต่าสัน	19. เต่าสจ่า	29. เต่าสี้	39. เต่ายี้	49. เต่าใจ้	59. เต่าเส็ด
10. ก่าเร้า	20. ก่าเม็ด	30. ก่าใจ้	40. ก่าหมั่ว	50. ก่าเป่า	60. ก่าไค้

วิธีการเรียกชื่อปีล้านนา (ปีหนไท) มีวิธีดังนี้

การเรียกชื่อปีของล้านนาจะเป็นการประกอบกันระหว่างแม่ปีกับลูกปีซึ่งมีวิธีการหาดังนี้

1. การหาชื่อแม่ปี โดยชื่อของแม่ปีจะมีความสัมพันธ์กับเลขท้ายของปีจุลศักราช ดังนี้

ถ้าปีจุลศักราชลงท้ายด้วยเลข 1	จะตรงกับแม่ปี คือ กัด
ถ้าปีจุลศักราชลงท้ายด้วยเลข 2	จะตรงกับแม่ปี คือ กด
ถ้าปีจุลศักราชลงท้ายด้วยเลข 3	จะตรงกับแม่ปี คือ ร้วง
ถ้าปีจุลศักราชลงท้ายด้วยเลข 4	จะตรงกับแม่ปี คือ เต่า
ถ้าปีจุลศักราชลงท้ายด้วยเลข 5	จะตรงกับแม่ปี คือ ก่า
ถ้าปีจุลศักราชลงท้ายด้วยเลข 6	จะตรงกับแม่ปี คือ กาบ
ถ้าปีจุลศักราชลงท้ายด้วยเลข 7	จะตรงกับแม่ปี คือ ดับ
ถ้าปีจุลศักราชลงท้ายด้วยเลข 8	จะตรงกับแม่ปี คือ รวาย
ถ้าปีจุลศักราชลงท้ายด้วยเลข 9	จะตรงกับแม่ปี คือ เมือง
ถ้าปีจุลศักราชลงท้ายด้วยเลข 0	จะตรงกับแม่ปี คือ เป็ก

2. การหาชื่อลูกปี สามารถหาได้โดยนำตัวเลขปีจุลศักราชตั้ง หารด้วย 12

เศษ 1	ตรงกับปีนักษัตร ชื่อปี	ไค้
เศษ 2	ตรงกับปีนักษัตร ชื่อปี	ใจ้
เศษ 3	ตรงกับปีนักษัตร ชื่อปี	เป้า
เศษ 4	ตรงกับปีนักษัตร ชื่อปี	ยี้
เศษ 5	ตรงกับปีนักษัตร ชื่อปี	เหม้า
เศษ 6	ตรงกับปีนักษัตร ชื่อปี	สี
เศษ 7	ตรงกับปีนักษัตร ชื่อปี	ไล่
เศษ 8	ตรงกับปีนักษัตร ชื่อปี	สะง่า
เศษ 9	ตรงกับปีนักษัตร ชื่อปี	เม็ด
เศษ 10	ตรงกับปีนักษัตร ชื่อปี	สัน
เศษ 11	ตรงกับปีนักษัตร ชื่อปี	เร้า
เศษ 0	ตรงกับปีนักษัตร ชื่อปี	เส็ด

หลังจากนั้นก็นำมาประกอบกัน ตัวอย่างเช่น ปี พ.ศ. 2546 ตรงกับปีจุลศักราช 1365 เมื่อหาตามสูตรข้างต้นจะได้ว่าเลขท้ายจุลศักราชตรงกับเลข 5 จะสัมพันธ์กับแม่ปีที่ชื่อว่า ก่า และเมื่อนำตัวเลข 1365 ตั้ง หารด้วย 12 จะได้เศษของการหารเท่ากับ 9 ซึ่งตรงกับลูกปีหรือปีนักษัตรที่ชื่อว่า เม็ด เมื่อประกอบกันระหว่างแม่ปีกับลูกปีจะได้ว่า ปีจุลศักราช 1365 จะเรียกชื่อปีตามระบบปฏิทินล้านนาว่า ปีก่าเม็ด

ที่ประชุมมีความเห็นร่วมกันว่า ควรใช้การเรียกชื่อปีที่เสนอโดยพระครูอดุลสีกิตตฺ มีความถูกต้องแล้ว จึงมีมติให้ใช้สูตรดังกล่าวเป็นสูตรในการหาชื่อปีแบบล้านนา

ข้อสรุปการประชุมในหัวข้อการเรียกชื่อวันไท

วันทางล้านนาก็มีชื่อเรียกเช่นเดียวกับชื่อปีจุลศักราช โดยเกิดจากการประกอบกันของแม่วันไท และลูกวันไท สามารถหาได้หลายวิธี พระครูอดุลสีกิตตฺได้เสนอสูตรที่ท่านได้รวบรวมไว้ทั้งหมด 6 สูตรดังนี้

วิธีที่ 1 เอาหรรคุณวันที่ต้องการทราบ บวกด้วย 17 นำผลลัพธ์ที่ได้หารด้วย 60 เศษเท่าใด มีชื่อดังต่อไปนี้

เศษ 1 กาบใจ	เศษ 11 กาบเล็ด	เศษ 21 กาบสัน	เศษ 31 กาบสะง่า	เศษ 41 กาบสี	เศษ 51 กาบยี่
เศษ 2 ดับเป้า	เศษ 12 ดับไค้	เศษ 22 ดับเร้า	เศษ 32 ดับเม็ด	เศษ 42 ดับไล่	เศษ 52 ดับเหม้า
เศษ 3 รวายยี่	เศษ 13 รวายใจ	เศษ 23 รวายเล็ด	เศษ 33 รวายสัน	เศษ 43 รวายสะง่า	เศษ 53 รวายสี
เศษ 4 เมืองเหม้า	เศษ 14 เมืองเป้า	เศษ 24 เมืองไค้	เศษ 34 เมืองเร้า	เศษ 44 เมืองเม็ด	เศษ 54 เมืองไล่
เศษ 5 เป็กสี	เศษ 15 เป็กยี่	เศษ 25 เป็กใจ	เศษ 35 เป็กเล็ด	เศษ 45 เป็กสัน	เศษ 55 เป็กสะง่า
เศษ 6 กัดไล่	เศษ 16 กัดเหม้า	เศษ 26 กัดเป้า	เศษ 36 กัดไค้	เศษ 46 กัดเร้า	เศษ 56 กัดเม็ด
เศษ 7 กดสะง่า	เศษ 17 กดสี	เศษ 27 กดยี่	เศษ 37 กดใจ	เศษ 47 กดเล็ด	เศษ 57 กดสัน
เศษ 8 ร่วงเม็ด	เศษ 18 ร่วงไล่	เศษ 28 ร่วงเหม้า	เศษ 38 ร่วงเป้า	เศษ 48 ร่วงไค้	เศษ 58 ร่วงเร้า
เศษ 9 เต้าสัน	เศษ 19 เต้าสะง่า	เศษ 29 เต้าสี	เศษ 39 เต้ายี่	เศษ 49 เต้าใจ	เศษ 59 เต้าเล็ด
เศษ 10 ก่าเร้า	เศษ 20 ก่าเม็ด	เศษ 30 ก่าไล่	เศษ 40 ก่าเหม้า	เศษ 50 ก่าเป้า	เศษ 60 ก่าไล่

ตัวอย่าง ถ้าต้องการทราบว่า วันพระญาวันของ จ.ศ. 1365 มีชื่อวันไทว่าอย่างไรคำนวณได้โดยนำหรรคุณ (คำนวณตามสูตรที่ 1 หรือ 2 หรือ 3 ในหัวข้อ “สูตรการคำนวณหรรคุณวันพระญาวัน”) ของวันพระญาวัน จ.ศ. 1365 คือ 498579 บวกด้วย 17 จะได้ 498596 แล้วหารด้วย 60 จะได้เศษของการหารเท่า 56 เมื่อดูจากตารางข้างต้นก็จะตรงกับวันไทที่ชื่อว่า “วันกัดเม็ด”

วิธีที่ 2 เอาหรรณวนที่ต้งการทราบตั้ง หาร 60 เศษเท่าใดให้ลบด้วย 1 เศษที่เหลือเป็น
ชื่อวันไท ดังนี้

เศษ 1 เต่าสะง่า	เศษ 21 เต่ายี	เศษ 41 เต่าเล็ด
เศษ 2 ก่าเม็ด	เศษ 22 ก่าเหมา	เศษ 42 ก่าไค้
เศษ 3 กาบสัน	เศษ 23 กาบสี	เศษ 43 กาบไจ้
เศษ 4 ดับเร้า	เศษ 24 ดับไล่	เศษ 44 ดับเป้า
เศษ 5 รวายเล็ด	เศษ 25 รวายสะง่า	เศษ 45 รวายยี
เศษ 6 เมืองไค้	เศษ 26 เมืองเม็ด	เศษ 46 เมืองเหมา
เศษ 7 เปิกไจ้	เศษ 27 เปิกสัน	เศษ 47 เปิกสี
เศษ 8 กัดเป้า	เศษ 28 กัดเร้า	เศษ 48 กัดไล่
เศษ 9 กดยี	เศษ 29 กดเล็ด	เศษ 49 กดสะง่า
เศษ 10 ร้วงเหมา	เศษ 30 ร้วงไค้	เศษ 50 ร้วงเม็ด
เศษ 11 เต่าสี	เศษ 31 เต่าไจ้	เศษ 51 เต่าสัน
เศษ 12 ก่าไล่	เศษ 32 ก่าเป้า	เศษ 52 ก่าเร้า
เศษ 13 กาบสะง่า	เศษ 33 กาบยี	เศษ 53 กาบเล็ด
เศษ 14 ดับเม็ด	เศษ 34 ดับเหมา	เศษ 54 ดับไค้
เศษ 15 รวายสัน	เศษ 35 รวายสี	เศษ 55 รวายไจ้
เศษ 16 เมืองเร้า	เศษ 36 เมืองไล่	เศษ 56 เมืองเป้า
เศษ 17 เปิกเล็ด	เศษ 37 เปิกสะง่า	เศษ 57 เปิกยี
เศษ 18 กัดไค้	เศษ 38 กัดเม็ด	เศษ 58 กัดเหมา
เศษ 19 กดไจ้	เศษ 39 กดสัน	เศษ 59 กดสี
เศษ 20 ร้วงเป้า	เศษ 40 ร้วงเร้า	เศษ 60 ร้วงไล่

ตัวอย่างเดิมเช่นถ้าต้งการทราบว่า วันพระญาวนของ จ.ศ. 1365 มีชื่อวันไทว่าอย่างไร
หากคำนวณตามสูตรนี้ ทำได้โดยนำหรรณของวันพระญาวน จ.ศ. 1365 คือ 498579 หารด้วย 60
จะได้เศษของการหารเท่า 39 แล้วลบด้วย 1 จะได้ 38 นำแล้วเมื่อดูจากตารางข้างต้นก็ได้ชื่อ
วันไทของวันพระญาวน จ.ศ. 1365 ตรงกับ วันกัดเม็ด ซึ่งตรงกับสูตรที่ 1 และสูตรที่ 2

วิธีที่ 3 เอาหรรณในปีที่ต้องการทราบ หารด้วย 60 เศษที่เหลือเป็นวันไทดังนี้

เศษ 1 ร่วงไล่	เศษ 21 ร่วงเป้า	เศษ 41 ร่วงร้า
เศษ 2 เต่าสะง่า	เศษ 22 เต่ายี่	เศษ 42 เต่าเส็ด
เศษ 3 ก่าเม็ด	เศษ 23 ก่าหม้า	เศษ 43 ก่าไค้
เศษ 4 กาบสัน	เศษ 24 กาบสี	เศษ 44 กาบใจ้
เศษ 5 ดับร้า	เศษ 25 ดับไล่	เศษ 45 ดับเป้า
เศษ 6 รวายเส็ด	เศษ 26 รวายสะง่า	เศษ 46 รวายยี่
เศษ 7 เมืองไค้	เศษ 27 เมืองเม็ด	เศษ 47 เมืองหม้า
เศษ 8 เปิกใจ้	เศษ 28 เปิกสัน	เศษ 48 เปิกสี
เศษ 9 กัดเป้า	เศษ 29 กัดร้า	เศษ 49 กัดไล่
เศษ 10 กดยี่	เศษ 30 กดเส็ด	เศษ 50 กดสะง่า
เศษ 11 ร่วงหม้า	เศษ 31 ร่วงไค้	เศษ 51 ร่วงเม็ด
เศษ 12 เต่าสี	เศษ 32 เต่าใจ้	เศษ 52 เต่าสัน
เศษ 13 ก่าไล่	เศษ 33 ก่าเป้า	เศษ 53 ก่าร้า
เศษ 14 กาบสะง่า	เศษ 34 กาบยี่	เศษ 54 กาบเส็ด
เศษ 15 ดับเม็ด	เศษ 35 ดับหม้า	เศษ 55 ดับไค้
เศษ 16 รวายสัน	เศษ 36 รวายสี	เศษ 56 รวายใจ้
เศษ 17 เมืองร้า	เศษ 37 เมืองไล่	เศษ 57 เมืองเป้า
เศษ 18 เปิกเส็ด	เศษ 38 เปิกสะง่า	เศษ 58 เปิกยี่
เศษ 19 กัดไค้	เศษ 39 กัดเม็ด	เศษ 59 กัดหม้า
เศษ 20 กดใจ้	เศษ 40 กดสัน	เศษ 60 กดสี

ตัวอย่างเดิมเช่นถ้าต้องการทราบว่า วันพระญาวันของ จ. ศ. 1365 มีชื่อวันไทว่าอย่างไร หากคำนวณตามสูตรนี้ ทำได้โดยนำหรรณของวันพระญาวัน จ.ศ. 1365 คือ 498579 หารด้วย 60 จะได้เศษของการหารเท่า 39 เมื่อดูจากตารางข้างต้นก็จะได้ชื่อวันไทของวันพระญาวัน จ.ศ. 1365 ตรงกับ วันกัดเม็ด ซึ่งตรงกับสูตรที่ 1 และสูตรที่ 2

วิธีที่ 4 เป็นการประกอบขึ้นระหว่างแม่วันไทกับลูกวันไท ลักษณะเดียวกับการหาชื่อปีแต่มีกฎเกณฑ์ต่างกัน ดังนี้

การหาแม่วัน โดยการดูเลขตัวสุดท้ายของ หรศุน ถ้า

เป็นเลข 1	ชื่อ	ร่วง	เป็นเลข 6	ชื่อ	รวาย
เป็นเลข 2	ชื่อ	เต่า	เป็นเลข 7	ชื่อ	เมือง
เป็นเลข 3	ชื่อ	ก่า	เป็นเลข 8	ชื่อ	เป็ก
เป็นเลข 4	ชื่อ	กาบ	เป็นเลข 9	ชื่อ	กัด
เป็นเลข 5	ชื่อ	ดับ	เป็นเลข 0	ชื่อ	กด

การหาลูกวัน โดยเอาหรศุนตั้ง หารด้วย 12 ถ้า

เศษ 1	ชื่อ	ไล่	เศษ 7	ชื่อ	ไค้
เศษ 2	ชื่อ	สะง่า	เศษ 8	ชื่อ	ไจ้
เศษ 3	ชื่อ	เม็ด	เศษ 9	ชื่อ	เป้า
เศษ 4	ชื่อ	ลัน	เศษ 10	ชื่อ	ยี้
เศษ 5	ชื่อ	เร้า	เศษ 11	ชื่อ	เหม้า
เศษ 6	ชื่อ	เล็ด	เศษ 12	ชื่อ	ลี

หลังจากนั้นก็นำมาประกอบกัน ตัวอย่างเดิมเช่นต้องการทราบ ว่า วันพระภูวันของ จ.ศ. 1365 มีชื่อวันไท่ว่าอย่างไร เมื่อหาตามสูตรข้างต้นจะได้เลขท้ายของหรศุนคือ 498579 ตรงกับเลข 9 จะสัมพันธ์กับเลขวันไท่ที่ชื่อว่า กัด และเมื่อนำหรศุนตั้ง หารด้วย 12 จะได้เศษของการหารเท่ากับ 3 ซึ่งตรงกับลูกวันไท่ที่ชื่อว่า เม็ด เมื่อประกอบกันระหว่างแม่วันไท่กับลูกวันไท่จะได้ว่าวันพระภูวันของ จ.ศ. 1365 มีชื่อวันไท่ว่า วันกัดเม็ด ซึ่งตรงกับสูตรที่ 1 , 2 และ สูตรที่ 3

วิธีที่ 5 เป็นการประกอบกันระหว่างแม่วันไท่กับลูกวันไท่เหมือนสูตรที่ 4 แต่มีกฎเกณฑ์ต่างกันดังนี้

1. หาแม่วัน โดยเอาเลขหรศุนตั้ง บวกด้วย 7 แล้วดูเลขท้ายดังนี้

เป็นเลข 1	ชื่อ	กาบ	เป็นเลข 6	ชื่อ	กัด
เป็นเลข 2	ชื่อ	ดับ	เป็นเลข 7	ชื่อ	กด
เป็นเลข 3	ชื่อ	รวาย	เป็นเลข 8	ชื่อ	ร่วง
เป็นเลข 4	ชื่อ	เมือง	เป็นเลข 9	ชื่อ	เต่า

เป็นเลข 5	ชื่อ	เป็ก	เป็นเลข 0	ชื่อ	ก่า
2 . หาวันเกิด โดยเอาหรรณตั้ง บวกด้วย 5 แล้วหารด้วย 12 ถ้า					
เศษ 1	ชื่อ	ใจ	เศษ 7	ชื่อ	สะง่า
เศษ 2	ชื่อ	เป้า	เศษ 8	ชื่อ	เม็ด
เศษ 3	ชื่อ	ยี่	เศษ 9	ชื่อ	สัน
เศษ 4	ชื่อ	เหม้า	เศษ 10	ชื่อ	เร้า
เศษ 5	ชื่อ	ลี	เศษ 11	ชื่อ	เส็ด
เศษ 6	ชื่อ	ไล่	เศษ 12	ชื่อ	ไค้

หลังจากนั้นให้นำมาประกอบกัน ตัวอย่างเดิมเช่นต้องการทราบว่า วันพระญาวนของ จ.ศ. 1365 มีชื่อวันไท่ว่าอย่างไร เมื่อหาตามสูตรข้างต้นได้โดยเอาหรรณคือ 498579 บวกด้วย 7 จะได้ผลลัพธ์เท่ากับ 498586 เมื่อดูเลขท้ายจะสัมพันธ์กับแม่วันไท่ที่ชื่อว่า กัด และเมื่อนำหรรณ บวกด้วย 5 จะได้ผลลัพธ์เท่ากับ 498584 หารด้วย 12 จะได้เศษของการหารเท่ากับ 8 ซึ่งตรงกับ ลูกวันไท่ที่ชื่อว่า เม็ด เมื่อประกอบกันระหว่างแม่วันไท่กับลูกวันไท่จะได้ว่าวันพระญาวนของ จ.ศ. 1365 มีชื่อวันไท่ว่า วันกัดเม็ด ซึ่งตรงกับสูตรที่ 1 , 2 , 3 และสูตรที่ 4

วิธีที่ 6 เป็นสูตรที่ปรากฏในหนังสือปฏิทิน 50 ปี แบบเขียนใหม่แต่เรียบเรียงโดยคำพู ขนุนแก้ว สูตรว่า เอาหรรณตั้ง หารด้วย 60 เศษเป็นดังนี้

เศษ 1 เต่าสะง่า	เศษ 16 เมืองเร้า	เศษ 31 เต่าใจ	เศษ 46 เมืองเร้า
เศษ 2 ก่าเม็ด	เศษ 17 เป็กเส็ด	เศษ 32 ก่าเป้า	เศษ 47 เป็กลี
เศษ 3 กาบสัน	เศษ 18 กัดไค้	เศษ 33 กาบยี่	เศษ 48 กัดไล่
เศษ 4 ดับเร้า	เศษ 19 กดใจ	เศษ 34 ดับเหม้า	เศษ 49 กดสะง่า
เศษ 5 รวายเส็ด	เศษ 20 ร้วงเป้า	เศษ 35 รวายลี	เศษ 50 ร้วงเม็ด
เศษ 6 เมืองไค้	เศษ 21 เต่ายี่	เศษ 36 เมืองไล่	เศษ 51 เต่าสัน
เศษ 7 เป็กใจ	เศษ 22 ก่าเหม้า	เศษ 37 เป็กสะง่า	เศษ 52 ก่าเร้า
เศษ 8 กัดเป้า	เศษ 23 กาบลี	เศษ 38 กัดเม็ด	เศษ 53 กาบเส็ด
เศษ 9 กดยี่	เศษ 24 ดับไล่	เศษ 39 กดสัน	เศษ 54 ดับไค้
เศษ 10 ร้วงเหม้า	เศษ 25 รวายสะง่า	เศษ 40 ร้วงเร้า	เศษ 55 รวายใจ
เศษ 11 เต่าลี	เศษ 26 เมืองเม็ด	เศษ 41 เต่าเส็ด	เศษ 56 เมืองเป้า
เศษ 12 ก่าไล่	เศษ 27 เป็กสัน	เศษ 42 ก่าไค้	เศษ 57 เป็กยี่
เศษ 13 กาบสะง่า	เศษ 28 กัดเร้า	เศษ 43 กาบใจ	เศษ 58 กัดเหม้า
เศษ 14 ดับเม็ด	เศษ 29 กดเส็ด	เศษ 44 ดับเป้า	เศษ 59 กดลี

เศษ 15 รวดยสิ้น เศษ 30 ร่วงไค้ เศษ 45 รวดยี่ เศษ 0 ร่วงไค้

ตัวอย่างเดิมเช่นถ้าต้องการทราบว่ วันพระญววันของ จ.ศ. 1365 มีชื่อวันไทวว่อย่างไร หากคำนวณตามสูตรนี้ ทำได้โดยนำหรรคุณวันพระญววัน จ.ศ. 1365 คือ 498579 หารด้วย 60 จะได้เศษของการหารเท่ากับ 39 เมื่อดูจากตารางข้างต้นก็จะได้ชื่อวันไทของวันพระญววัน จ.ศ. 1365 ตรงกับวัน กดสัน ซึ่งคลาดเคลื่อนไปจากสูตรอื่นๆ 1 วัน

ที่ประชุมมีความเห็นร่วมกันว่ สูตรที่ 1-5 เป็นสูตรที่ถูกต้อง เพราะคำนวณได้ตรงกันและ หากสอบเทียบกับคัมภีร์สุริยยาตร์ของทางภาคกลางก็ปรากฏว่าตรงกัน จึงมีมติให้ใช้สูตรดังกล่าว เป็นสูตรในการหาชื่อวันไทแบบล้านนา ส่วนสูตรที่ 6 เป็นสูตรที่ไม่ถูกต้อง

ข้อสรุปการประชุมในหัวข้อการหาวันเม้ง

การนับวันแบบเม้ง หรือแบบมอญ เป็นการเรียกชื่อวันต่างๆในสัปดาห์ คล้ายกับที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน และเห็นได้ชัดว่ชื่อวันต่างๆ ที่มีมาจากภาษาสันสกฤต ซึ่งในเอกสารที่บันทึกด้วยอักษรธรรมล้านนานั้น นอกจากจะใช้อักษรเขียนชื่อวันแล้ว ยังมีการใช้ตัวเลขแทนชื่อวันด้วย ดังนี้

วัน	1	อ่านว่ วันอาทิตย์	หรือ	อาทิตย์วาร
วัน	2	อ่านว่ วันจันทร์	หรือ	จันทร์วาร
วัน	3	อ่านว่ วันอังคาร	หรือ	ภุมมวาร
วัน	4	อ่านว่ วันพุธ	หรือ	วุธวาร
วัน	5	อ่านว่ วันพฤหัสบดี-วันผัด	หรือ	ครุวาร
วัน	6	อ่านว่ วันศุกร์	หรือ	สุกรวาร
วัน	7	อ่านว่ วันเสาร์	หรือ	โสรวาร

นอกจากนี้ยังพบว่าในเอกสารของ วัดสันป่าเลียงมีการเรียกชื่อวันเม้งอีกแบบหนึ่ง ดังนี้

เรียกวันอาทิตย์	ว่	ทองสา
เรียกวันจันทร์	ว่	โคจโร
เรียกวันอังคาร	ว่	มหร
เรียกวันพุธ	ว่	จันฑาล
เรียกวันพฤหัสบดี	ว่	มันทร
เรียกวันศุกร์	ว่	โคสี

เรียกวันเสาร์ ว่า ใครสี่

สูตรการคำนวณวันเม็ง เอาหรรณที่ต่องการทราบนั้นตั้ง หารด้วย 7 เศษเท่าใดจะตรง กับวันเม็ง มีชื่อดังต่อไปนี้

เศษ	1	วันอาทิตย์
เศษ	2	วันจันทร์
เศษ	3	วันอังคาร
เศษ	4	วันพุธ
เศษ	5	วันพฤหัสบดี
เศษ	6	วันศุกร์
เศษ	7	วันเสาร์

ตัวอย่าง หากต้องการทราบว่า วันพระญาวนของ จ.ศ. 1365 ตรงกับวันเม็งชื่ออะไร คำนวณได้โดย นำหรรณของวันพระญาวน คือ 498579 หารด้วย 7 จะได้เศษของการหารเท่ากับ 4 วันพระญาวน จ.ศ. 1365 ตรงกับวันเม็ง คือ วันพุธ

ที่ประชุมมีความเห็นร่วมกันว่า สูตรข้างต้น เป็นสูตรที่ถูกต้อง และหากสอบเทียบกับคัมภีร์ สุริยยาตร์ของทางภาคกลางก็ปรากฏว่าตรงกัน จึงมีมติให้ใช้สูตรดังกล่าวเป็นสูตรในการหาวันเม็ง

ข้อสรุปการประชุมในหัวข้อวันตามความเชื่อ

ระบบปฏิทินล้านนาล้านนาจากมีวันที่ได้กล่าวข้างต้น ซึ่งมีการคิดคำนวณด้วยสูตรอย่าง ชัดเจนแล้ว ยังมีการนับวันตามคติความเชื่อแบบท้องถิ่นเพิ่มเข้าไปอีกอย่างหนึ่งคือ การนับวันตาม คติความเชื่อ เท่าที่มีผู้ศึกษาค้นคว้ายังไม่พบที่มาของความคิดหรือวิธีการจัดระบบความคิดได้ ชัดเจนแม้จะเป็นเพียงความเชื่อตามคตินิยมก็ตาม แต่ก็ได้รับการยอมรับในหมู่ชาวล้านนาอย่าง กว้างขวาง

ระบบการนับวันดังกล่าวนี้มีอยู่หลายอย่าง ซึ่งในงานวิจัยจะขอกล่าวเฉพาะวันสำคัญ ที่ นิยมใช้กันในปัจจุบัน ได้แก่ วันเก้ากอง, วันฟ้าตีแสง, วันหัวเรียงหมอน, วันดีถีทั้งห้า, วันอมริสสโชค ความเชื่อเกี่ยวกับวันเม็งและวันไท

ที่ประชุมมีความเห็นร่วมกันว่าวันตามความเชื่อนี้ในต้นฉบับต่างๆ ไม่มีความคลาดเคลื่อน และเห็นว่า สูตรที่พระครูอดุลสีลภิตต์ ได้รวบรวมไว้มีความถูกต้องเหมาะสมแล้ว ซึ่งมีข้อมูลต่างๆ ดังนี้

วันเก้ากอง

ความเชื่อเกี่ยวกับวันเก้ากองตามนี้ ชาวล้านนาใช้สำหรับการฉาบฉพ (เสียศพ) เป็นสำคัญ กล่าวคือ ถ้าหากตรงกับวันเก้ากอง ไม่ควรฉาบฉพเป็นอันขาด เพราะเชื่อว่าจะทำให้คนในครอบครัวของผู้ตายหรือคนในชุมชนนั้นเสียชีวิตตามเป็นจำนวนมาก ดังมีนิทานเรื่อง ม้วยเก้ากองหรือหัวล้านเปื้อนเห็ด เล่าประกอบคือว่า มีการตายเกิดขึ้นถึงเก้าศพ วันเก้ากองมีทั้งหมด 12 วัน เรียงตามลำดับต่อไปนี้

- | | |
|-------------------|--------------|
| 1. เก้ากอง | 7. รับตาย |
| 2. รองพื้น | 8. ขว้างได้ |
| 3. พื้นดอก | 9. ใส่เจ้า |
| 4. พื้นตาย | 10. ใส่เสีย |
| 5. สุกพัค/ สุกพัค | 11. ทำศพ |
| 6. รับได้ | 12. ยี่เพียง |

คำทำนายวันเก้ากอง

วันเก้ากองแต่ละวันมีคำทำนายที่เกี่ยวกับข้อห้าม หรือข้อควรปฏิบัติ ดังนี้

- | | |
|---------------------------|---|
| วันเก้ากอง | ทำกิจกรรมอันใดสมปรารถนา แต่ห้ามเผาผี (ฉาบฉพ) จะนำความเดือดร้อนมาสู่เจ้าบ้าน |
| วันรองพื้น | เหมาะสำหรับปลูกพืชสวน พืชไร่ ไม่ควรออกบ้านไปค้าขาย จะขาดทุน ทำไร่บ้าน ไร่สวนดี ปกกันภัยได้ดีมาก |
| วันพื้นดอก | ไม่ควรนำภรรยามาอยู่บ้าน ทำเตาหลอมเงิน หลอมทอง ดี |
| วันพื้นตาย | ทำการใดๆ ก็ดีทุกอย่าง |
| วันสุกพัค / สุกพัค | ไม่ควรขุดดิน ทำไร่นา ทำสวนไม่ได้ผล สร้างเขื่อน ฝาย อ่างเก็บน้ำ ค้าขายทางน้ำ ดี |
| วันรับได้ | ไม่ควรออกบ้านไปค้าขายต่างเมือง ไม่ควรปลูกบ้านใหม่ |
| วันรับตาย | เหมาะสำหรับปรุงยารักษาโรค เริ่มรักษาผู้ป่วย ไม่ควรออกศึกสงคราม หรือสู้คดี จะได้รับความปราชัย |

วันขำได้	ไม่ควรไปค้าขาย เมียมักมีชู้ ควรทำความสะอาดในบ้านในเรือน เหมาะแก่การทำบันไดใหม่
วันใสเจ้า	ทำอะไรเกี่ยวกับเจ้านาย ผู้ใหญ่ เช่น เชิญมาเป็นประธานไม่ดี จะเกิดโทษ เอภรรยาเข้าบ้านได้ เอาแม่ร้างแม่มาย ดี จะสุขสบาย
วันใสเสีย	ไม่ควรปรุงยา แต่เหมาะสำหรับทำพิธีสังเวย ถอนเสนียดบ้านเรือน
วันท้ายฟ้า	ไม่ควรตีเหล็ก ทำดาบ จะเป็นภัยแก่ตนเอง
วันยี่เพียง	ไม่ควรทำการศึก จะได้รับความปราชัย แต่เหมาะสำหรับทำนาทำไร่ เลี้ยงวัวเลี้ยงควาย ซื้อของใหม่ ดี

การหาวันแก้กอง

หากต้องการทราบว่าจะเดือนวันแก้กองตรงกับวันไหนชื่ออะไรนั้น มีกฎเกณฑ์ตายตัว
ดังนี้

เดือนเกียง	วันแก้กอง จะตรงกับวันที่ลงท้ายด้วยคำว่า เม็ด ได้แก่ ดับเม็ด, เมืองเม็ด, กั๊ดเม็ด, ร่วงเม็ด, ก่าเม็ด
เดือนยี่	วันแก้กอง จะตรงกับวันที่ลงท้ายด้วยคำว่า สะง่า ได้แก่ กาบสะง่า รวายสะง่า , เป็กสะง่า , กดสะง่า , เต่าสะง่า
เดือน 3	วันแก้กอง จะตรงกับวันที่ลงท้ายด้วยคำว่า ไส้ ได้แก่ ดับไส้, เมืองไส้, กั๊ดไส้ , ร่วงไส้ , ก่าไส้
เดือน 4	วันแก้กอง จะตรงกับวันที่ลงท้ายด้วยคำว่า สี ได้แก่ กาบสี, รวายสี, เป็กสี, กดสี, เต่าสี
เดือน 5	วันแก้กอง จะตรงกับวันที่ลงท้ายด้วยคำว่า หม่า ได้แก่ ดับหม่า, เมืองหม่า, กั๊ดหม่า, ร่วงหม่า, ก่าหม่า
เดือน 6	วันแก้กอง จะตรงกับวันที่ลงท้ายด้วยคำว่า ยี่ ได้แก่ กาบยี่, รวายยี่, เป็กยี่, กดยี่, เต่ายี่

- เดือน 7** วันเก้ากอง จะตรงกับวันที่ลงท้ายด้วยคำว่า **เป่า** ได้แก่ ดับเป่า, เมืองเป่า, กัดเป่า, ร่วงเป่า, ก่าเป่า
- เดือน 8** วันเก้ากอง จะตรงกับวันที่ลงท้ายด้วยคำว่า **ใจ** ได้แก่ กาบใจ, รวายใจ, เปิกใจ, กดใจ, เต่าใจ
- เดือน 9** วันเก้ากอง จะตรงกับวันที่ลงท้ายด้วยคำว่า **ไค้** ได้แก่ ดับไค้, เมืองไค้, กัดไค้, ร่วงไค้, ก่าไค้
- เดือน 10** วันเก้ากอง จะตรงกับวันที่ลงท้ายด้วยคำว่า **เส็ด** ได้แก่ กาบเส็ด, รวายเส็ด, เปิกเส็ด, กดเส็ด, เต่าเส็ด
- เดือน 11** วันเก้ากอง จะตรงกับวันที่ลงท้ายด้วยคำว่า **เร้า** ได้แก่ ดับเร้า, เมืองเร้า, กัดเร้า, ร่วงเร้า, ก่าเร้า
- เดือน 12** วันเก้ากอง จะตรงกับวันที่ลงท้ายด้วยคำว่า **สัน** ได้แก่ กาบสัน, รวายสัน, กดสัน, เปิกสัน

ศ.ดร. ประเสริฐ ณ นคร ได้เสนอสูตรเพื่อให้จำง่ายขึ้นดังนี้

วิธีหาวันเก้ากอง ให้เอา 9 ตั้ง ลบด้วยเลขเดือนของล้านนา สำหรับเดือนที่มีเลขสูงกว่า 9 ให้เอา 12 + 9 แล้วลบด้วยเดือนนั้น เสาเป็นดังนี้

เศษ 1 วันเก้ากอง ตรงกับวัน	ใจ	เศษ 7 วันเก้ากอง ตรงกับวัน	สะง่า
เศษ 2 วันเก้ากอง ตรงกับวัน	เป่า	เศษ 8 วันเก้ากอง ตรงกับวัน	เม็ด
เศษ 3 วันเก้ากอง ตรงกับวัน	ยี่	เศษ 9 วันเก้ากอง ตรงกับวัน	สัน
เศษ 4 วันเก้ากอง ตรงกับวัน	เหม้า	เศษ 10 วันเก้ากอง ตรงกับวัน	เร้า
เศษ 5 วันเก้ากอง ตรงกับวัน	สี่	เศษ 11 วันเก้ากอง ตรงกับวัน	เส็ด
เศษ 6 วันเก้ากอง ตรงกับวัน	ไล่	เศษ 0 วันเก้ากอง ตรงกับวัน	ไค้

ตัวอย่าง หากต้องการทราบว่าเป็นเดือน 5 ของล้านนา วันเก้ากองจะตรงกับวันไทชื่ออะไร คำนวณได้ดังนี้ นำ 9 ลบด้วย 5 ได้ผลลัพธ์เท่ากับ 4 ดังนั้นวันเก้ากองในเดือน 5 จะตรงกับลูกวันไทชื่อ วันเหม้า

เดือนที่สัมพันธ์กับวันเก้ากองเหล่านี้ คือเดือนตามคติล้านนา เมื่อทราบแล้วก็ให้ไล่ไปจนสิ้นเดือน พอขึ้น 1 ค่ำ เดือนใหม่ ก็จะต้องข้ามวันเก้ากองที่เรียงลำดับมา 1 วัน เช่น ถ้าเราไล่มาจนถึงเดือน 4 แรม 15 ค่ำ ซึ่งเป็นวันรองพื้น ขึ้น 1 ค่ำของเดือน 5 จะต้องเป็นวันพินดาเย อีกตัวอย่าง

หนึ่งถ้าเดือนสามแรม 14 ค่ำ ตรงกับวันเก้ากอง ขึ้น 1 ค่ำ เดือนสี่ต้องข้ามไปเป็นวันพืงดอก ถ้าไม่ข้ามไป

วันเก้ากองก็จะไม่สัมพันธ์กับวันไท่ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เว้นแต่ปีใดมีอธิกมาส เดือน 10 หลัง (เดือนแปดหลังของภาคกลาง) ขึ้น 1 ค่ำ ไม่ต้องนับข้าม ให้นับไปตามลำดับ ตามความสัมพันธ์ระหว่างวันไท่กับวันเก้ากองก็จะถูกต้อง ถ้านับข้ามไปถือว่าผิด

สูตรการวันเก้ากอง ขึ้น 1 ค่ำของทุกเดือน เอาวันเก้ากอง ขึ้น 1 ค่ำ เดือนนี้ตั้ง ซึ่งแทนด้วยตัวเลขต่าง ๆ ดังข้างล่างนี้ แล้วบวกด้วยดิถีวัน ถ้าต้องการทราบเดือนคู่ เช่น ยี่, 4, 6, 8, 10, 12 เอาดิถี 29 บวก ถ้าต้องการรู้เดือนคี่ เช่น เกียง, 3, 5, 7, 9, 11 เอาดิถี 30 บวก เมื่อได้ผลลัพธ์แล้ว หารด้วย 12 เศษเท่าใด ให้เอาดิถีขึ้น 1 ค่ำ คือ 1 บวก ผลลัพธ์ก็จะเป็นวันเก้ากองตามหมายเลขข้างล่างนี้เช่นเดียวกัน

เก้ากอง	เลข 1	รับตาย	เลข 7
รองพืง	เลข 2	ขว้าได้	เลข 8
พืงดอก	เลข 3	ไล่เจ้า	เลข 9
พืงตาย	เลข 4	ไล่เสีย	เลข 10
สุพัก/สุพัก	เลข 5	ทำยพ้าว	เลข 11
รับได้	เลข 6	ยี่เฟียง	เลข 12

ตัวอย่าง หากขึ้น 1 ค่ำของเดือน 5 เป็นวันพืงตาย ต้องการทราบว่าขึ้น 1 ค่ำของเดือน 6 จะตรงกับวันเก้ากองชื่อว่าอะไร คำนวณตามสูตรจะได้ว่า วันพืงตายตรงกับหมายเลข 4 ต้องการทราบวันขึ้น 1 ค่ำของเดือน 6 ซึ่งเป็นเดือนคู่ให้นำ 29 บวก ได้ผลลัพธ์เท่ากับ 33 แล้วหารด้วย 12 เศษของการหารเป็น 9 แล้วบวกด้วย 1 ได้ผลลัพธ์เป็น 10 ดังนั้นตรงกับวันเก้ากองที่ชื่อว่า วันไล่เจ้า

นักปราชญ์โบราณได้สร้างตารางการหาวันเก้ากองแบบสำเร็จรูป (ตารางกระด้าง)ดังนี้

วันฟ้าดีแสง

วันฟ้าดีแสง หรือวันฟ้าดีแสงเศษ หรือวันฟ้าดีแจ้ง เป็นอีกวันหนึ่งที่ชาวล้านนาให้ความสำคัญมาก คำว่า “แสง” หมายถึง ฉาบเหล็ก เป็นวันที่ “ฟ้า” หรือ “จักรวาล” อยู่ในอารมณ์เบิกบาน ซึ่งถือว่าเป็นมงคล เหมาะแก่การทำการมงคลทุกชนิด

ความเชื่อเกี่ยวกับวันฟ้าดีแสง

วันฟ้าดีแสงนี้ ใช้ดูวันสำหรับการประกอบพิธีมงคลสมรส การสร้างบ้านใหม่ การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เปิดร้านค้า สำนักงาน และโรงทำพิธีทุกชนิด วันนี้เชื่อว่าเป็นวันครบวันทั้งหลาย กล่าวคือ แม้วันอื่น เช่น วันเม็ง วันไท วันเก้ากอง ฯลฯ จะเป็นวันไม่ดีก็ตาม หากวันฟ้าดีแสงดีแล้ว ก็จะชนะภัย ชนะอุปมงคลทั้งปวง แต่ในทางตรงกันข้าม หากวันฟ้าดีแสงไม่ดีแล้ว วันอื่นๆ แม้จะดีปานใดก็ตาม พึงดเว้นงานมงคลนั้นเสีย

การคำนวณฟ้าดีแสง

เอาจุลศักราชปีที่ต้องการทราบ หารด้วย 108 แล้วเอาเลขที่เป็นเศษตั้ง บวกด้วยเกณฑ์เดือน บวกด้วยดิถีวันที่ต้องการทราบ คูณด้วย 5 ลบด้วย 7 แล้วหารด้วย 9 เศษการหารที่ได้คือวันฟ้าดีแสง

ความหมายของตัวเลขที่ใช้หาวันฟ้าดีแสง

เลข	108	หมายถึง	กำลังธาตุ
เลข	5	หมายถึง	เบญจขันธ์ทั้ง 5
เลข	7	หมายถึง	จำนวนवार (วันเม็ง)
เลข	9	หมายถึง	นพเคราะห์ทั้ง 9

ตัวอย่างการหาวันฟ้าดีแสง วันแรม 1 ค่ำ เดือน 7 จุลศักราช 1365 โดยนำเลขจุลศักราช คือ 1365 หารด้วย 108 ได้เศษของการหารเท่ากับ 69 บวกด้วยเกณฑ์เดือน 7 คือ 12 ได้ผลลัพท์เท่ากับ 81 แล้วบวกด้วยดิถีวันแรม 1 ค่ำ คือ 16 ได้ผลลัพท์เท่ากับ 97 แล้วคูณด้วย 5 ได้ผลลัพท์เท่ากับ 485 ลบด้วย 7 ได้ผลลัพท์เท่ากับ 478 หารด้วย 9 เศษการหารที่ได้ คือ 1 ดังนั้นวันฟ้าดีแสงตรงกับ 1 แล้วดูตามคำทำนายดังต่อไปนี้

เศษ 0, 1, 8 ไม่ดี แม้เป็นพระญาติหรือราชินีขึ้นทรงปราสาทก็จักวินาศฉิบหาย แม้วันเม็ง วันไทจะดีเท่าใดก็อย่ากระทำเลย ถ้าทำไปไม่ถึงปีก็จักตาย หรือฉิบหาย หรือถูกไล่หนี

เศษ 3, 7 ไม่ดี ไฟจักไหม้ หรือจักประสบอุบัติเหตุ เป็นกังวลอันตรายแก่ท้าวพระญา ฝั่เลื้อบ้าน เลื้อเมือง หรือมิฉะนั้นตนจักตาย หรือเสียทรัพย์สิน เสียข้าวของเงินทอง

เศษ 2, 4, 5, 6 ดินัก ถึงแม้ว่าวันเม็ง วันไท จักร้ายเท่าใดก็ไม่ต้องคำนึง จะสำเร็จผล สมประสงค์ทุกประการ แม้นทุกข์ยากเข็ญใจก็บังจักได้ดี อยู่ดีมีสุขพรั่งพร้อมด้วยยศ สมบัติ และ ข้าวของเงินทอง

วันดีทั้งห้า

ความเชื่อเกี่ยวกับวันดีทั้งห้า

ความเชื่อในเรื่องวันดีทั้งห้านี้เชื่อว่าวันทั้ง 5 วัน ได้แก่ วันนทาดี, ภัทราดี, ไชยาดี, ฤทธาดี และปุณณาดิ เป็นวันที่ดียิ่งกว่าวันใดๆ แม้วันไม่ดีขึ้นๆ มาตรงกับวันเหล่านี้ย่อมทำให้ กลายเป็นวันดีทั้งสิ้น

วิธีการหาวันดีทั้งห้า มีดังนี้

ขึ้น-แรม 1 ค่ำ, 6 ค่ำ, 11 ค่ำ	ตรงกับ วันศุกร์	ชื่อ	นันทาดี
ขึ้น-แรม 2 ค่ำ, 7 ค่ำ, 12 ค่ำ	ตรงกับ วันพุธ	ชื่อ	ภัทราดี
ขึ้น-แรม 3 ค่ำ, 8 ค่ำ, 13 ค่ำ	ตรงกับ วันอังคาร	ชื่อ	ไชยาดี
ขึ้น-แรม 4 ค่ำ, 9 ค่ำ, 14 ค่ำ	ตรงกับ วันเสาร์	ชื่อ	ฤทธาดี
ขึ้น-แรม 5 ค่ำ, 10 ค่ำ, 15 ค่ำ	ตรงกับ วันพฤหัสบดี	ชื่อ	ปุณณาดิ

คำอธิบายวันดีทั้งห้านี้ เป็นข้อควรปฏิบัติทั้งสิ้น มิได้มีข้อห้าม จึงเหมาะสำหรับใช้ดู ประกอบวันอื่นๆ ถ้ากล่าวสอดคล้องหรือตรงกัน ก็นับว่าเป็นวันดี เป็นมงคลยิ่งขึ้น แต่ละวันมีคำอธิบายดังนี้

วันนันทาดี ควรสร้างบ้านเรือน วิหาร ศาลา ขุดสระน้ำ ก่อหรือหล่อพระพุทธรูป ก่อเจดีย์ ออกเดินทางไปค้าขาย ยกยอพระมหาเถรสังฆราชานายก พระสวามี ตั้งอุปราช ราชากษัตริย์มหากษัตริย์ ตัดข้อและทวงไชย ดีมาก

วันภัทราดี ควรส่งศุภสาส์นการทูต ส่งตัวบ่าวสาว กินแขกแต่งงาน ดำหัว ล้างหรือ ทำความสะอาดเครื่องประดับ ย้ายที่อยู่ แะสลัก เขียนภาพ ตัดไม้มาทำบ้านเรือน เข้าอยู่บ้าน ใหม่ อยู่เมืองใหม่ ตั้งชื่อยศนามศักดิ์ ดีมาก

วันไชยชาติ ควรเริ่มสร้างอาวุธ ยกทัพ เจรจาความเมือง เลี้ยงหมู่ทแกล้วพลหาญ
เรียนศิลปศาสตรวิชาคุณ ศิลปะต่างๆ ก่อสร้างเมืองใหม่ ทำความสะอาดอาวุธ ทำรั้ว

วันริตาติ เหมาะสำหรับทำนา ทำสวน ทำไร่ ปลุกต้นไม้ สร้างถนนหนทาง ทำแก้ว
แหวนมิ่งมงคล ตัดเสื้อผ้าใหม่ ทำขวัญ สู่ขวัญ ตัดผม ทาน้ำมัน น้ำหอม เข้าเฝ้าเจ้านาย

วันปณณัติ เหมาะสำหรับนำข้าวใหม่ใส่ยุ้งฉาง ทำถุงหรือกระเป๋าสีเงิน ไถ่ข้าทาส
หญิงชายหรือนำคนใช้มาอยู่บ้าน พระสงฆ์เริ่มเรียนพระธรรมคัมภีร์ต่างๆ การสร้างเวียงวัง
เพิ่มนามยศถาบรรดาศักดิ์ แต่งตั้งเสนาอำมาตย์ ข้าราชการ ก่อกำแพงเมือง เริ่มเรียนเวทมนตร์
คาถาต่างๆ ดี

วันอมริสสโชค

ความเชื่อเกี่ยวกับวันอมริสสโชค

วันอมริสสโชค คือวันที่มีโชคใหญ่ ใช้สำหรับการลงทุนทำกิจการต่างๆ การเสี่ยงโชค หรือ
ติดต่อผู้ใหญ่ ถ้าหากตรงกับวันอมริสสโชค จะทำให้กิจการ หรือสิ่งที่ทำในวันนั้นประสบผลสำเร็จ

การหาวันอมริสสโชค

วันอมริสสโชค (อมฤตโชค) คือ วันที่มีโชคใหญ่ ถ้าเดือนใดมีวันขึ้น-แรม ตรงกับวัน
เม็ง ดังต่อไปนี้ จะถือว่าเป็นวันอมริสสโชค

ขึ้น-แรม	8 ค่ำ	ตรงกับ วันอาทิตย์
ขึ้น-แรม	3 ค่ำ	ตรงกับ วันจันทร์
ขึ้น-แรม	9 ค่ำ	ตรงกับ วันอังคาร
ขึ้น-แรม	2 ค่ำ	ตรงกับ วันพุธ
ขึ้น-แรม	4 ค่ำ	ตรงกับ วันพฤหัสบดี
ขึ้น-แรม	1 ค่ำ	ตรงกับ วันศุกร์
ขึ้น-แรม	5 ค่ำ	ตรงกับ วันเสาร์

ความเชื่อเรื่องวันเม็ง

ตามความเชื่อเกี่ยวกับวันเม็งนั้น ชาวล้านนาเชื่อว่าในแต่ละเดือน(นับแบบล้านนา) จะมี
วันเสียประจำเดือน หากวันใดตรงกับวันเสียประจำเดือนก็จะไม่ประกอบพิธีการมงคลใดๆ ความ
เชื่อเกี่ยวกับวันเสียประจำเดือนนี้ บางท้องถิ่นจะให้ความสำคัญเป็นพิเศษ แต่อย่างไรก็ตามการ
หาวันประกอบพิธีการอันเป็นมงคลก็ยังคงจะมีการหาวันหรือฤกษ์ยามอย่างอื่นประกอบด้วย

เดือน เกียง , ห้า , เก้า	รวี จันท	เสียวันอาทิตย์ กับ วันจันทร์
เดือน ยี่ , หก , สิบ	องคาร	เสียวันอังคาร
เดือน สาม , เจ็ด , สิบเอ็ด	โสริศรุ	เสียวันเสาร์ กับ พฤหัสบดี
เดือน สี่ , แปด , สิบสอง	สุกโข พุทธา	เสียวันศุกร์ กับ วันพุธ

ความเชื่อเรื่องวันไท

ความเชื่อเกี่ยวกับวันไท มีดังนี้

กาบใจ	ไม่ควรแต่งงานหรือขึ้นบ้านใหม่ บรรพชาอุปสมบทและพิธีมงคลอื่นๆ ดี
ดับเป้า	ไม่ควรออกจากบ้านไปค้าขายต่างถิ่น จะถูกโจรฆ่าตาย
รวายยี่	อย่าเลี้ยงสุราแก่เจ้านาย ขุนนางผู้ใหญ่ จะทำให้เกิดเรื่องราวและหนี้สิน
เมืองหม่า	ไม่ควรทำสวน ถางหญ้า ตัดต้นไม้ ไม่ควรยกทัพไปรบ จะถูกศัตรูฆ่าตาย
เป็กสี่	อย่าเริ่มทอผ้า ผ้าผืนนั้นใครนุ่งแล้วจะเป็นอันตราย การสู่ขอหรือหมั้นสาว ดี
กัดไล่	อย่าข้อมิด หอก ดาบ จะฆ่าตนเอง อย่าหวานกล้ำ
กตสะง่า	อย่าขี่ม้าไปค้าขายต่างเมือง จะตกม้าตาย
ร่วงเม็ด	อย่าไปล่าสัตว์ ทำหน้าไม้ ฌู อย่าเดินทางเข้าป่า จะหลงทาง
เต่าสัน	ทำคอกสัตว์เลี้ยงจะแพร่พันธุ์ดี ผูกมิตรวันนี้จะให้คุณแก่ตนในวันหน้า
กำเร้า	ทำพิธีสู่ขวัญเรียกขวัญ จะหายจากพยาธิโรคภัย ทำตาข่ายจับปลา ดี
กาบเส็ด	อย่าเอาไหมมาคาดฝักดาบ จะฉิบหาย สร้างหูกทอผ้า เจ้าของจะอายุสั้น
ดับไค้	อย่าตัดผมโกนหนวด จะเกิดความเจ็บไข้ อย่าตัดเสื้อผ้าจะเสื่อมอิทธิฤทธิ์
รวายใจ	อย่าขี่ม้าเดินเมือง ฝีจะทำให้ป่วยหนัก
เมืองเป้า	อย่าห่มกลอง อย่าทำผ้าปูที่นอน พูก หมอนจะเป็นอันตราย
เป็กยี่	อย่าทำเสื้อขาด เครื่องลาดปูนั่ง จะทำให้ตายโหง
กัดหม่า	หาไม้มาทำเรือนดี อยู่แล้วเจริญรุ่งเรือง ไปค้าขายจะร่ำรวย
กตสี่	หาไม้มาทำเรือน จะอยู่ดีมีสุขตลอดชีวิต
ร่วงไล่	อย่าทำเชือกกลามสัตว์ ผู้กระทำจะเสียชีวิต
เต่าสะง่า	ไม่ควรขี่ม้าไปเที่ยวต่างเมือง
กำเม็ด	อย่าซื้อหรือทำมิด หอก ดาบ จะเป็นภัยแก่ตนเองภายหลัง
กาบสัน	อย่าตัดเสื้อผ้า แต่ทำคอกสัตว์ ดี
ดับเร้า	ตัดผม สาวจะรักชอบ
รวายเส็ด	ปลูกหมาก มะพร้าว ตาล จะไม่ได้ผล
เมืองไค้	ยกทัพไปรบศึกจะชนะ ไปสู่ขอสาว ดี

เบิกใจ	เรียนคาถาอาคม สักน้ำหมึก ดี
กัดเป่า	อย่าหุ้มกลอง อย่าแข่งขัน พนัน ทำประลอง หรือทะเลาะวิวาท จะฉิบหาย
กดยี้	ไปค้าขาย จะได้สัตว์สี่เท้า
ร้วงเหมา	ไม่ควรตัดไม้มาทำเรือน อย่าสร้างวิหาร หอโรงที่อยู่อาศัย
เต่าสี่	ไม่ควรแต่งงาน จะหย่าร้าง , ปลุกผี ผัก ดี
กำไล	แต่งงานดี จะมีทรัพย์มาก หากไปงานเลี้ยงจะทะเลาะวิวาท ชัดแย้งกัน
กาบสะง่า	ไม่ควรแต่งงาน ชีวิตคู่จะไม่ยั่งยืน, สร้างยุ่งาง ดี
ดับเม็ด	ไม่ควรแต่งงาน ชีวิตคู่จะไม่ยั่งยืน ไปค้าขายจะถูกฆ่าตาย
รวายสัน	อย่าตัดเสื้อผ้า ตัดต้นไม้มาทำรั้วหรือก่อกำแพง ดี
เมืองเร้า	ไปงานเลี้ยงจะถูกคนอื่นสบประมาทให้ขายหน้า
เบิกเส็ด	อย่าไปรบจะถูกฆ่าตาย
กัดไค้	ทำบุญ หน้าไม้ จะพบความอัปโชค ยิ่งสัตว์ไม่ถูก
กตใจ	ไปค้าขายจะได้เสื้อผ้าเงินทอง
ร้วงเป่า	ปลุกผี วัควายจะมารบกวน
เต่ายี้	ปลุกมะพร้าว หมด ตาล ดีมาก
กำเหมา	อย่าให้ของแก่ผู้อื่นจะเสียมากกว่าได้
กาบสี่	ผสมหาง(ขาด) สีที่ได้จะแดง ดี
ดับไล่	เมียเกิดลูกวันนี้ จะเลี้ยงไม่โต ตายตั้งแต่เด็ก
รวายสะง่า	ตัดไม้ทำครก สาก ทำโรงเรือนเก็บของ ดี
เมืองเม็ด	ทำแห จะจับปลาได้มาก
เบิกสัน	อย่าตัดเสื้อผ้า นุ่งแล้วจะมีแต่ความเดือดร้อน อย่าให้สุราแก่เจ้านาย จะได้รับความเดือดร้อน
กัดเร้า	ชิงตาข่ายดักนก ทำถุงใส่เงิน ดี
กตเส็ด	ไม่ควรแต่งงาน จะเสียทรัพย์ สมบัติจะฉิบหาย อย่าทำเชือกกลมวัควาย สัตว์นั้นจะตาย
ร้วงไค้	ไม่ควรแต่งงาน จะร้างมาย เลี้ยงแขกจะทะเลาะวิวาท
เต่าใจ	ทำคอกสัตว์เลี้ยงจะแพร่พันธุ์ ดีมาก
กำเป่า	แต่งงานดี มีหลักฐานมั่นคง และจะรักกันมั่นคง ไม่ควรนำเรือลงน้ำ เรือมักจะล่ม
กาบยี้	แต่งงาน ดี จะรักกันมั่นคง ไม่ควรลงน้ำ เข้าป่าจะมีภัย
ดับเหมา	แต่งงานดี จะรักกันมั่นคง มีทรัพย์มาก ตัดเย็บเสื้อผ้าใหม่ จะมีคนรักมาก
รวายสี่	ไม่ควรแต่งงาน พ่อแม่จะอายุไม่ยืน ทำฟูกที่นอน ดี

เมื่องได้	ไม่ควรแต่งงาน พ่อแม่จะอายุไม่ยืน อย่าออกรบจับศึกจะได้รับบาดเจ็บ
เบิกชะง่า	ไม่ควรแต่งงาน จะร้างหม้าย อย่าขี่ม้าเดินทาง จะเกิดอันตราย
กุดเม็ด	ไม่ควรแต่งงานจะอย่าร้าง ซื่อสัตย์มาเลี้ยง ดีมาก
กุดสัน	แต่งงานดี จะมีทรัพย์มาก อย่าตัดเสื้อผ้า คู่ขอสาว ดี พ่อแม่ฝ่ายหญิงจะ เมตตา
ร่วงร่ำ	แต่งงาน ดี จะรักกันมั่นคง, ทำผ้าห่ม ผ่านวรม คนในเรือนจะตาย
เต่าเส็ด	ไม่ควรแต่งงาน จะอยู่ด้วยกันไม่นาน อย่าทำเตาไฟ ฝีมือไม่พอใจ จะให้โทษ
กำไค้	ไม่ควรแต่งงาน ซื่อสัตย์มาเลี้ยง สัตว์จะอายุไม่ยืน

หนังสือและเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

หนังสือและเอกสารเกี่ยวกับปฏิทินลานนา

อุดมสืบหล้า¹ ได้จัดทำปฏิทินลานนา ประจำปี พ.ศ.2497 พร้อมทั้งคำประกาศสงกรานต์และคำพยากรณ์ดวงชะตากำเนิดประจำปี 12 ราศี แต่เมื่อพิจารณาในส่วนเนื้อหาของประกาศสงกรานต์พบว่านางสงกรานต์มาจากไทยภาคกลาง

คำฟู ขนุนแก้ว² ได้เรียบเรียงปฏิทิน 50 ปีแบบเชียงใหม่แท้ขึ้น โดยมีเนื้อหาเรื่องการค้าวนหาหรรควันพญาวัน การหาอวมาน การหามาสเกณฑ์ การหาเดือนในวันขึ้นปีใหม่ ฯลฯ มีการอธิบายวันไท และ จัดทำปฏิทิน 50 ปี (พ.ศ.2547-2555) โดยใช้แนวทางที่ได้ตกลงกันเมื่อครั้งการประชุมผู้รู้ด้านปฏิทิน ณ วัดพระธาตุดอยสุเทพฯ เมื่อ พ.ศ.2545 ประกอบการนำวิธีคำนวณปฏิทินของไทยภาคกลางมาเทียบเคียง ซึ่งผลการคำนวณปฏิทินของคำฟู ขนุนแก้ว นั้นยังผิดพลาดในเรื่องการหาวันไทคือ ผิดจากคัมภีร์สุริยยาตร์ เพราะปัดเศษการคำนวณคลาดเคลื่อนไป 1 วัน ทำให้วันไทในหนังสือเล่มนี้ผิดทั้งระบบ

ทวี สว่างปัญญางกูร³ ได้อธิบายการคำนวณวันสร้างนครเชียงใหม่ตามสุริยคติ โดยแสดงวิธีการคำนวณการคำนวณการหาหรรควัน การหามาสเกณฑ์ และดิถีตามคัมภีร์สุริยยาตร์ ทั้งของลานนา และไทเขินเมืองเชียงตุง

ทวี สว่างปัญญางกูร⁴ ได้อธิบายความหมายของคำว่า “ปักกะทิน” ที่มาจากคำว่า “หนไท” วิธีการคำนวณหนไท คำว่าหนไทในภาษาไทยกลุ่มต่างๆ ตลอดจนถึงความเชื่อเกี่ยวกับปีหนไทของชาวลานนา

พระครูอดุลสีกิตติ⁵ ได้จัดพิมพ์ปฏิทินลานนา วันดี วันเสีย วันเม็ง วันไท วันเก้ากอง วันฟ้าดินแสง ในรูปตารางประจำแต่ละเดือนในรอบปี พ.ศ. 2543 นอกจากนั้นยังมีคำอธิบายวิธีคำนวณและความเชื่อเกี่ยวกับวันเหล่านี้ในภาคผนวกด้วย

¹ อุดม สืบหล้า.ลานนาปฏิทิน.(มปท:2497).

² คำฟู ขนุนแก้ว เรื่องเดิม, หน้า 1-81

³ ทวี สว่างปัญญางกูร. การคำนวณวันสร้างนครเชียงใหม่ตามสุริยคติ(ตำราคำนวณเทียบวันจันทรคติเป็นสุริยคติ)(มปท.:2531) หน้า

⁴ ทวี สว่างปัญญางกูร. วัฒนธรรมลานนาแม่กาบใจ(ระบบหนไท) . (มปท.: 2532) หน้า 1-31

⁵ อดุลสีกิตติ,พระครู. ปฏิทินลานนา วันดี วันเสีย วันเม็ง วันไท วันเก้ากอง วันฟ้าดินแสง. (มปท:2543)

บทความและเอกสารเกี่ยวกับหนังสือปีใหม่(ประกาศสงกรานต์)

ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว⁶ ได้รวบรวมชื่อนางสงกรานต์ของไทยภาคกลาง ล้านนา ไทลื้อและไทใหญ่ดอกไม้ที่เป็นพระญาติของล้านนา ต้นไม้ที่เป็นใหญ่ สัตว์ที่เป็นใหญ่และวิเคราะห์ตำนานสงกรานต์ที่เกี่ยวข้องกับท้าวทิดพรหมว่าไม่ปรากฏในตำนานสงกรานต์ของล้านนา ซึ่งทางล้านนาจะเรียกว่า “ขุนสังกรานต์” แทน และได้เสนอความเห็นว่ประเพณีสงกรานต์ น่าจะเป็นร่องรอยการนับถือผีของคนไทในแถบนี้ นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงเปลี่ยนแปลงด้านเนื้อหาของหนังสือปีใหม่เมืองล้านนาในปัจจุบันอีกด้วย

ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว⁷ ได้กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงของสงกรานต์เชียงใหม่ โดยเฉพาะในเรื่องของประกาศสงกรานต์ โดยได้แสดงตัวอย่างรูปแบบการประกาศสงกรานต์ แบบล้านนาในสมัยก่อน พ.ศ. 2400 ซึ่งเป็นฉบับของวัดแสนกัณฑ์ จ.เชียงใหม่ และแสดงตัวอย่างการเขียนประกาศสงกรานต์ฉบับสมบูรณ์ของ พ.ศ. 2394 ฉบับวัดดวงดี จ.เชียงใหม่ พร้อมทั้งกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงของประกาศสงกรานต์ล้านนาในปัจจุบันว่าได้รับอิทธิพลของไทยภาคกลางมามาก แต่ถึงกระนั้นผู้ออกประกาศสงกรานต์ก็ยังได้อิงเนื้อหาบางส่วนของการประกาศสงกรานต์แบบล้านนาโบราณอยู่บ้าง

ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว⁸ ได้นำเสนอปฏิทินของชาวไทลื้อสิบสองพันนา โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับประกาศสงกรานต์ ของปี พ.ศ. 2542 และ พ.ศ. 2543 ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับประกาศสงกรานต์ที่ปรากฏในเอกสารโบราณฉบับของล้านนา

สนั่น ธรรมธิ⁹ ได้เสนอข้อมูลในการเขียนหนังสือปีใหม่จากตำราวัดศรีมงคล (กัง) ต.ยม อ.ท่าวังผา จ.น่าน ซึ่งมีเนื้อหาว่าด้วย ต้นไม้ที่เป็นพระญาติความเชื่อ ต้นไม้ที่ผีเสื้ออยู่ ต้นไม้ที่ขวัญข้าวอยู่และคติ ความเชื่อเกี่ยวกับขุนสังกรานต์

สนั่น ธรรมธิ¹⁰ ได้นำเสนอความเชื่อเกี่ยวกับสังกรานต์ล่อง โดยกล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับขุนสังกรานต์ของล้านนา ซึ่งปริวรรตมาจากโบราณสันของวัดเจดีย์หลวง อ.เมือง จ.เชียงใหม่ พร้อมทั้งให้รายละเอียดเกี่ยวกับนางสงกรานต์ของไทยภาคกลางไว้ด้วย

สนั่น ธรรมธิ¹¹ ได้กล่าวถึงคำพยากรณ์ในหนังสือปีใหม่ ในหัวข้อ จำนวนนาคขึ้นน้ำและให้รายละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์ในแต่ละปีด้วย

⁶ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว. ประเพณีสงกรานต์ ความเชื่อดั้งเดิมของล้านนา.เอกสารอัดสำเนา.

⁷ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว. เรื่องเดิม. หน้า110-116

⁸ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว. “ปักกะตื้นสิบสองพันนา” วารสารปัญญา ปีที่ 7 ฉบับ 32(เมษายน-พฤษภาคม 2542). หน้า 25-28

⁹สนั่น ธรรมธิ. “นาคขึ้นน้ำ , คำทำนายล้านนา” วารสารสัมปอຍ ฉบับที่ 6 พ.ศ.2543 หน้า 4

¹⁰สนั่น ธรรมธิ. เรื่องเดิม หน้า 4

¹¹สนั่น ธรรมธิ. “คำทำนายล้านนา”วารสารสัมปอຍ ฉบับที่ 6 พ.ศ.2543 หน้า 4.

ยุทธพร นาคสุข¹² ได้เสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับข้อมูลที่ผิดพลาดของหนังสือปีใหม่เมือง
 ล้านนาประจำปี พ.ศ. 2543 ที่จัดพิมพ์โดยร้านประทีปวิทยา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ในหัวข้อ ชื่อปี
 หน่ไท วันไท วันเก้ากอง และตีความหมายของคำโบราณผิดพลาด จึงทำให้ภาพประกอบใน
 หนังสือปีใหม่เมืองล้านนาฉบับนั้นผิดไปด้วย

¹²ยุทธพร นาคสุข. “อันเนื่องมาจากหนังสือปีใหม่เมือง ประจำปี พ.ศ.2543” วารสารสัมพันธ์ ฉบับที่
 6 พ.ศ.2543 หน้า 5-9

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาการชำระปฏิทินและหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา (ประกาศสงกรานต์) ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการศึกษาดังนี้คือ

ขอบเขตการศึกษา

ในการศึกษาการชำระปฏิทินและหนังสือปีใหม่เมืองล้านนาครั้งนี้มีข้อตกลงเบื้องต้นในการศึกษาดังนี้

1. สำนวณเอกสารและงานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับงานวิจัยโดยสำเนาจากสถานที่ต่างๆ ดังนี้

1.1 รายชื่อคัมภีร์ใบลานและพัสดุที่สถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ถ่ายไมโครฟิล์มไว้

1.2 รายชื่อคัมภีร์ใบลานและพัสดุ ที่สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้สำเนาและทำทะเบียนไว้แล้ว

1.3 หอธรรม หรือแหล่งเก็บคัมภีร์ใบลานตามวัดต่างๆ หรือที่เป็นสมบัติส่วนตัวของบุคคลทั่วไป

1.4 หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ วารสาร และสิ่งพิมพ์อื่นๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับงานวิจัย

2. คัดเลือกเอกสารเพื่อนำมาใช้ในการวิจัย โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

2.1 เป็นเอกสารที่บันทึกด้วยอักษรธรรมล้านนา โดยภาษาที่ใช้เป็นภาษาล้านนา และคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องเป็นคำศัพท์เกี่ยวกับระบบปฏิทินล้านนา

2.2 คัดเลือกเอกสารที่เก่าแก่ที่สุด หากไม่ระบุปีที่คัดลอกไว้ จะเลือกเอกสารฉบับที่เขียนด้วยอักษรวิธีที่ชัดเจน และมีข้อบกพร่องน้อยที่สุด

3. เมื่อผู้วิจัยได้เอกสารฉบับต่างๆ ที่อยู่ในเกณฑ์แล้ว จะคัดเลือกเอกสารที่มีเนื้อหาครบถ้วนสมบูรณ์ฉบับหนึ่ง เพื่อนำมาเป็นเอกสารหลักในการดำเนินการวิจัย ซึ่งในงานวิจัยนี้จะเรียกว่า “เอกสารหลัก” ส่วนเอกสารที่มีความสมบูรณ์ของเนื้อหารองมาจากฉบับหลัก และมีเนื้อหาใกล้เคียงกับฉบับหลัก จะนำมาเป็นเอกสารตรวจสอบ ซึ่งในงานวิจัยนี้จะเรียกว่า “เอกสารฉบับตรวจสอบ” ส่วนเอกสารฉบับอื่นๆ จะเรียกว่า “เอกสารฉบับเทียบเคียง” แล้วเสนอผลการคัดเลือกเอกสารนี้ให้กับที่ปรึกษา และคณะผู้ร่วมชำระปฏิทินฯ ได้ร่วมกันพิจารณาและตรวจสอบความเหมาะสมในการนำมาใช้ในการวิจัยต่อไป

4. ปรีวรรตเอกสารฉบับหลัก และฉบับตรวจสอบ ที่บันทึกด้วยอักษรธรรมล้านนาเป็นอักษรไทยกลาง

5. การประชุมของคณะที่ปรึกษา ผู้ร่วมชำระปฏิทินและเขียนหนังสือปีใหม่อันล้านนา และคณะผู้วิจัยในแต่ละครั้ง ในงานวิจัยจะใช้คำว่า “ประชุม”

6. คำศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัยจะเขียนตามแบบปรีวรรตอักษรล้านนา จะไม่ปรับให้เป็นศัพท์ภาษาไทยภาคกลาง เพื่อให้ได้ศัพท์ที่ใกล้เคียงอยู่กับวิถีชีวิตของชาวล้านนา แม้ว่าคณะผู้วิจัยอยากจะเขียนด้วยอักษรล้านนามากก็ตาม แต่ติดขัดด้วยวิธีการทำงานและการติดตามจากผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น คำว่า นาคหื้อน้ำ จะไม่ปรับเป็น นาคให้น้ำ สังกรานต์ (อ่านว่า สัง – ขาน) จะไม่ปรับเป็น สงกรานต์ คะต่าย จะไม่ปรับเป็น กระต่าย แต่จะมีคำอธิบายศัพท์ไว้ในภาคผนวก อหนึ่ง ในงานวิจัยจะใช้คำว่า พระญา ซึ่งหมายถึง ผู้เป็นใหญ่ ผู้เป็นหัวหน้า แทนคำว่า พระยา ทั้งนี้ใช้ตามจารึกวัดช้างค้ำ จ.น่าน (นน.3) จศ. 910 และที่ปรากฏเป็นจารึกที่จารด้วยอักษรฝักขามทั่วไป

7. ข้อสรุปใด ๆ ในงานวิจัย ถือเป็นดุลพินิจและมติของที่ประชุม

สถานที่ดำเนินการวิจัย

1. สำนักงานโครงการวิจัย เลขที่ 140 หมู่ 2 ต.ชมพู อ.สรวง จ.เชียงใหม่ 50120
2. ห้องประชุมชั้น 4 อาคารพระธรรมสิทธิศาสตร์ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร อ.เมือง จ.เชียงใหม่
3. ห้องประชุม หอสมุดแห่งชาติ รัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่
4. อาคารเรือนเดิม คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กลุ่มเป้าหมายและคณะวิจัย

1. ผู้ดำเนินการวิจัย

- | | |
|-----------------------------------|--------------|
| 1. นายสนั่น ธรรมธิ | ผู้วิจัยหลัก |
| 2. นายเกริก อัครชินเรศ | ผู้วิจัยหลัก |
| 3. นายยุทธพร นาคสุข | ผู้วิจัยหลัก |
| 4. พระดิเรก อินจันทร์ (วชิรญาณโณ) | ผู้ช่วยวิจัย |
| 5. นายสุเมธ สุกิน | ผู้ช่วยวิจัย |

2. ที่ปรึกษาโครงการวิจัย

1. ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร ตำแหน่งศาสตราจารย์พิเศษ (บำนาญ) สังกัดมหาวิทยาลัยศิลปากร
2. ศาสตราจารย์ ดร. อุดม รุ่งเรืองศรี ตำแหน่งศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
3. อาจารย์ ทวี สว่างปัญญางกูร อดีตอาจารย์พิเศษสาขาภาษาและวรรณกรรมล้านนา ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
4. อาจารย์ ศรีเลา เกษพรหม นักวิชาการด้านล้านนาดี สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

3. คณะผู้ร่วมชำระปฏิทินและหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา (ประกาศสงกรานต์)

1. พระครูสุวรรณธรรมานุรักษ์ เจ้าคณะอำเภอหางดง จ.เชียงใหม่
2. พระครูธรรมคุณากร วัดบวกรกรใต้ อ.สารภี จ.เชียงใหม่
3. พระอธิการประเสริฐ ปวโร วัดหนองปลามัน อ.พร้าว จ.เชียงใหม่
4. พระครูอดุลสีกิตติ์ วัดธาตุคำ อ.เมือง จ.เชียงใหม่
5. พระนิพนธ์ รักขิตตสโร วัดหนองตอง อ.หางดง จ.เชียงใหม่
6. อ.ชินทร์ แจ่มจิตต์ สภาวัฒนธรรมเขียงราย จ.เขียงราย
7. อ.บุญยัง ชุมศรี สภาวัฒนธรรมเขียงราย จ.เขียงราย (ปัจจุบันถึงแก่กรรมแล้ว)
8. อ.สิริกร ไชยมา สภาวัฒนธรรมอำเภอร่องกวาง จ.แพร่
9. รศ.เรณู วิชาศิลป์ ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
10. อ.สวัสดี ดีไธ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
11. อ.เจริญ มาลาโรจน์ อ.สันป่าตอง จ. เชียงใหม่
12. อ.สมควร สุภาวงศ์ (ศิษย์ถาวร ศรีสันกลาง) อ. หางดง จ. เชียงใหม่

4. กลุ่มเป้าหมายผู้ร่วมรับฟังการอภิปรายและเข้าอบรมการคำนวณปฏิทินล้านนา

- 4.1 กลุ่มมัคทายกจากวัดต่างๆ ในเขต อ.เมือง, อ.หางดง, อ.สารภี และ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่
- 4.2 กลุ่มผู้สนใจทั่วไป

วิธีการวิจัย

1. สํารวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง
2. จัดประชุมมัคทายกและผู้สนใจในเขต อ.เมือง และ อ.หางดง จ.เชียงใหม่ เรื่องการคำนวณปฏิทินและหนังสือปีใหม่อ้านนา เพื่อการมีส่วนร่วมและเพื่อสร้างความตื่นตัวให้บุคคลทั่วไปตระหนักถึงคุณค่าและความจำเป็นที่ต้องมีการชำระปฏิทินและเขียนหนังสือปีใหม่อ้านนา
3. เชิญคณะที่ปรึกษาและผู้ร่วมชำระปฏิทินและเขียนหนังสือปีใหม่อ้านนา เข้าร่วมการวิจัย และร่วมวางแผนกิจกรรมที่จะดำเนินต่อไป
4. จัดประชุมครั้งที่ 1 เรื่องการหาหรือคุณในวันเนา(วันเนา)และวันพระญาววัน
5. จัดประชุมครั้งที่ 2 เรื่องวิธีการเขียนหนังสือปีใหม่ (ประกาศสงกรานต์) ในหัวข้อทิศอวายนหน้า จำนวนห้าฝน เทวดาวางเครื่องประดับ ปาปเคราะห์ตก ปาปลัคนาคท และชื่อนางเทวดา
6. ทำรายงานสรุปผลการดำเนินโครงการวิจัยในช่วงแรกเสนอต่อ สกว.
7. จัดการประชุมครั้งที่ 3 เรื่องวิธีการเขียนหนังสือปีใหม่ (ต่อ) ในหัวข้อ ชื่อนางเทวดา จำนวนห้าฝน
8. จัดการประชุมครั้งที่ 4 เรื่องวิธีการเขียนหนังสือปีใหม่ (ต่อ) ในหัวข้อ ไม้ที่เป็นพระญาไม้ที่ขั้วขั้วอยู่ ไม้ที่ฝัฝัอยู่ จำนวนห้าฝน และ จำนวนนาคหื้อน้ำ
9. จัดประชุมครั้งที่ 5 เรื่องวิธีการเขียนหนังสือปีใหม่ (ต่อ) ในหัวข้อ อันใดรักษานันใดพระญาดอก และ วันตามความเชื่อต่าง ๆ
10. จัดทำเอกสารสรุปรวบรวมองค์ความรู้จากการประชุม
11. จัดการประชุมครั้งที่ 6 เพื่อเสนอข้อมูลที่ได้จากการวิจัยต่อคณะที่ปรึกษา ผู้ร่วมชำระและบุคคลทั่วไป เพื่อตรวจสอบข้อมูล และรับฟังความคิดเห็นครั้งสุดท้าย พร้อมทั้งหาแนวทางร่วมกันในการเผยแพร่องค์ความรู้ที่ได้และนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป

บทที่ 4

หนังสือปีใหม่เมืองล้านนา (ประกาศสงกรานต์)

ในการวิจัยการชำระปฏิทินและหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา (ประกาศสงกรานต์) คณะผู้วิจัยค้นหาเอกสารจากแหล่งต่างๆ ทั้งจากวัดและเอกชนที่สะสมไว้และจากคลังไมโครฟิล์มของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อย่างกว้างขวาง เพื่อให้ได้เอกสารข้อมูลที่หลากหลายที่สุด ซึ่งได้พบเอกสารทั้งหมด 18 ฉบับ ดังนี้

1. พับสา วัดหนองตอง อ.หางดง จ.เชียงใหม่¹ จำนวน 76 หน้า
ไม่ปรากฏปีที่คัดลอก
2. พับสา วัดศรีมงคล อ.ท่าวังผา จ.น่าน
ไม่ปรากฏปีที่คัดลอก
3. พับสา วัดหนองเงือก อ.ป่าซาง จ.ลำพูน จำนวน 83 หน้า
ไม่ปรากฏปีที่คัดลอก
4. พับสา วัดชมพูหลวง อ.เมือง จ.ลำปาง จำนวน 88 หน้า
ไม่ปรากฏปีที่คัดลอก
5. พับสา วัดสันป่าเลียง อ.เมือง จ.เชียงใหม่ จำนวน 81 หน้า
ไม่ปรากฏปีที่คัดลอก
6. พับสา วัดดอนชัย ต.ทุ่งปี่ อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่ จำนวน 155 หน้า
ไม่ปรากฏปีที่คัดลอก (รหัสไมโครฟิล์ม 82.113.06.020-020)
7. พับสา วัดธาตุคำ ต.หายยา อ.เมือง จ.เชียงใหม่
ไม่ปรากฏปีที่คัดลอก
8. พับสา ของ อ.ไกรศรี นิมมานเหมินท์ (นำมาจากอำเภอมะนัง จ.เชียงราย)
ไม่ปรากฏปีที่คัดลอก (รหัสไมโครฟิล์ม 80.052.06.004)
9. พับสา ของ อ.ศรีเลา เกษพรหม อ.สารภี จ.เชียงใหม่
10. คัมภีร์โหราศาสตร์ของพ่อหนานอินทร์ทอง เจริญโรจน์ อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่
ไม่ปรากฏปีที่คัดลอก

¹ พับสาของวัดหนองตองฉบับนี้ มีเนื้อหาเรื่องวิธีการเขียนหนังสือปีใหม่ทั้งหมด 3 ส่วน คณะผู้วิจัย จึงแยกเนื้อหาแต่ละส่วน แล้วเรียกชื่อ ดังต่อไปนี้

หนองตอง 1 - หมายถึง พับสาของวัดหนองตอง ส่วนที่ 1

หนองตอง 2 - หมายถึง พับสาของวัดหนองตอง ส่วนที่ 2

หนองตอง 3 - หมายถึง พับสาของวัดหนองตอง ส่วนที่ 3

11. คัมภีร์ใบลานขนาดสั้น วัดลำปางหลวง อ.เกาะคา จ.ลำปาง จำนวน 47 หน้า
ไม่ปรากฏปีที่คัดลอก (รหัสไมโครฟิล์ม 81.065.011.009-009)
12. คัมภีร์ใบลานขนาดสั้น วัดเจดีย์หลวง อ.เมือง จ.เชียงใหม่ จำนวน 23 หน้า
ไม่ปรากฏปีที่คัดลอก (รหัสไมโครฟิล์ม 78.011.010.055-057)
13. พัสสาของนายปัญญา บ้านห้วยทราย ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่
14. ธรรมทานิสงส์ปีใหม่ จัดพิมพ์โดย นายบุญคิด วัชรศาสตร์ โรงพิมพ์ธำราทองการพิมพ์
ไม่ปรากฏปีที่คัดลอก
15. หนังสือปฏิทิน 50 ปีแบบเชียงใหม่แท้ ของ นายคำฟู ขนุนแก้ว โรงพิมพ์ท่าแพการ
พิมพ์ พ.ศ.2499
16. หนังสือตำราโหราศาสตร์ เล่ม 3 ภาคที่ 1 พระสุริยาตร์และมามาตร์
ของหลวงวิศาลดรุณกร โรงพิมพ์ศรีหงส์ พ.ศ. 2466
17. ปักขทิน พ.ศ. 2545 พิมพ์แจกโดย วัดป่าโพนเพา หลวงพระบาง สปป.ลาว
18. ทวยมือทันทวันดี แบบทันสมัย ค.ศ.2000-2001 เมืองเชียงตุง สหภาพพม่า

จากเอกสารดังกล่าวนี้ ที่ประชุมเห็นว่าควรคัดเลือกเอกสารที่ดีที่สุดขึ้นมาฉบับหนึ่งเพื่อ
เป็นเอกสารฉบับหลักในการวิจัย โดยอาศัยหลักเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้

1. มีอายุเก่าแก่ที่สุด
2. มีเนื้อหาครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุด
3. อักษรวิธีที่ปรากฏมีความถูกต้องและเป็นอักษรวิธีแบบล้านนา

ด้วยการคัดกรองตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว จึงได้เอกสารที่นำมาใช้ในการวิจัยทั้งหมด 10
ฉบับ ดังนี้

1. พัสสา วัดหนองตอง 1 อ.หางดง จ.เชียงใหม่
2. พัสสา วัดหนองตอง 2 อ.หางดง จ.เชียงใหม่
3. พัสสา วัดหนองตอง 3 อ.หางดง จ.เชียงใหม่
4. พัสสา วัดศรีมงคล อ.ท่าวังผา จ.น่าน
5. พัสสา วัดหนองเงือก อ.ป่าซาง จ.ลำพูน
6. พัสสา วัดชมพูหลวง อ.เมือง จ.ลำปาง
7. พัสสา วัดสันป่าเลียง อ.เมือง จ.เชียงใหม่
8. พัสสา วัดดอนชัย ต.ทุ่งปี่ อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่
9. พัสสา ของ อ.ศรีเลา เกษพรหม อ.สารภี จ.เชียงใหม่
10. คัมภีร์ใบลานขนาดสั้น วัดเจดีย์หลวง อ.เมือง จ.เชียงใหม่

เมื่อได้ศึกษาเอกสารทั้ง 10 ฉบับข้างต้นแล้ว ที่ประชุมมีมติ ดังนี้

1. เอกสารฉบับหลัก
 - พับสา วัดศรีมงคล อ.ท่าวังผา จ.น่าน
2. เอกสารฉบับตรวจสอบ ได้แก่
 - พับสา วัดหนองตอง 1 อ.หางดง จ.เชียงใหม่
 - พับสา วัดดอนชัย อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่
 - พับสาที่เป็นสมบัติส่วนตัวของ อ.ศรีเลา เกษพรหม
3. ส่วนฉบับอื่น ๆ ยังคงใช้เป็นฉบับเทียบเคียงโดยตลอด

ข้อสรุปการประชุมในหัวข้อ รายละเอียดเกี่ยวกับขุนสังกรานต์

คติความเชื่อเกี่ยวกับที่มาของเรื่อง “นางสงกรานต์” ของล้านนานั้นต่างกับคติความเชื่อของชาวไทยภาคกลาง คือในคติของล้านนาไม่ได้กล่าวถึงท้าวทิลพรหมและธรรมาบาลกุมารแต่อย่างใด แต่จะกล่าวถึง “ขุนสังกรานต์” ซึ่งในเอกสารบางฉบับกล่าวถึงขุนสังกรานต์ในลักษณะเป็นบุคลาธิษฐานว่า หมายถึงพระอาทิตย์ แต่ก็ไม่ได้ระบุถึงชื่อของขุนสังกรานต์ไว้ คงปรากฏเฉพาะชื่อของนางเทวดาที่มาคอยรับขุนสังกรานต์ ดังที่รวบรวมได้ ดังต่อไปนี้

สังกรานต์ไปวันอาทิตย์

วัด รายละเอียด	ศริมงคล น่าน	หนองตอง 1 จ.เชียงใหม่	ดอนชัย จ.เชียงใหม่	อ.ศรีเลา จ.เชียงใหม่	หนองตอง 2 จ.เชียงใหม่	หนองจอก จ.ลำพูน	หนองตอง 3 จ.เชียงใหม่	เจดีย์หลวง จ.เชียงใหม่	ชมพูหลวง จ.ลำปาง	สันป่าเลียง จ.เชียงใหม่
สี่เครื่องนุ่งห่ม	แดง	แดง	แดง	แดง	-	-	-	-	-	-
เครื่องประดับ	ปวาระ ปัทมราค	ปวาระ ปัทมราค	-	ปวาระ ปัทมราค	-	-	-	-	-	-
มือขวายถือ	ดอกบัว (ดาบ)	ดอกบัว (ดาบ)	ดอกบัว	ดอกบัว	ดาบศรีกัญไชย	ดาบศรีกัญไชย	ดาบ	ปิ่น	ขวาน	ดาบศรีกัญไชย
มือซ้ายถือ	ผาลา	ผาลา(หมวก)	หมวก	ผาลา			ผาลา	ค้อน	ผาลา	ออมยา
อิริยาบถ	ยืน	ยืน	-	ยืน	ลุกยืน	ลุกยืน	-	-	-	คลานไป
พาหนะ	ม้าขาว	ม้าขาว	ม้าขาว	ม้าขาว	-	-	นาค	นาค	-	แรด
ทิศการไป	บุพพะ	บุพพะ	บุพพะ	บุพพะ	-	-	-	บุพพะสู่ปัจฉิม	บุพพะสู่ปัจฉิม	-
ชื่อนางเทวดา	แพงสี	แพงสี	แพงสี	แพงสีตา	ท่สา	ทวสา	-	ธัมมสิริ	ธสี	-
อาการรับ	ยืน	ยืน	-	ยืน	-	-	-	ลุกยืนไป	ลุกยืน	-
ผู้ชัก เคียวคร่อน	-	-	-	-	ชาวเมือง	ชาวเมือง	ท้าวพระญา, นักปราชญ์, สมณะ,พราหมณ์	วัว ,ควาย	วัว ,ควาย	-
เหตุการณ์สำคัญ	มีเด็กสงคราม,ไร้ นาบได้ผล	มีเด็กสงคราม,ไร้ นาบได้ผล	มีเด็กสงคราม	บ้านเมื่อมัก เป็นเด็ก	-	เข้านาบตี	เข้าดอดตี,เข้าปีปตี	มีเด็กสงคราม,ตัวน้อง หลาย	มีเด็กสงคราม ,ตัวอยู่ น้ำจะขึ้น	-
ของที่แพง	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ประชาชน	จะเจ็บป่วย	จะเจ็บป่วย	มักเป็นพยาธิ	มักเป็นพยาธิ				จะเจ็บป่วย		
ปริมาณน้ำฝน	-	-	-	-	-	-	-	หลาย	ปานกลาง	-

สังกรานต์ปวันจันทร์

วัด รายละเอียด	ศรีมงคล น่าน	หนองดอง 1 จ.เชียงใหม่	ดอนชัย จ.เชียงใหม่	อ.ศรีเลา จ.เชียงใหม่	หนองดอง 2 จ.เชียงใหม่	หนองเงือก จ.ลำพูน	หนองดอง 3 จ.เชียงใหม่	เจดีย์หลวง จ.เชียงใหม่	ชมพูหลวง จ.ลำปาง	สันป่าเลียง จ.เชียงใหม่
สี่เครื่องนุ่งห่ม	ขาว	ขาว	ขาว	เครื่องขาว	-	-	-	-	-	-
เครื่องประดับ	วิหุรย์	วิหุรย์	-	แก้ววิหุรย์	-	-	-	-	-	-
มือขวาถือ	อุบลขาว	-	-	อุบลขาว	ดอกเงียง	ดอกเงียง	หอก	หอก	สรีร์กัญไชย	ช่อ
มือซ้ายถือ	อุบลขาว	-	-	อุบลขาว			ช่อช้าง	ช่อช้าง	ผาลา	พาดอก
อิริยาบถ	นอนตะแคง	นอนตะแคง	-	นอนตะแคง	ช่อแคง	ช่อแคง	-	-	-	นอนไป
พาหนะ	ช้างเผือก	ช้างเผือก	ช้างเผือก	ช้างเผือก	-	-	ครุฑม้า	งู	ครุฑ.ลม	รถ
ทิศการไป	ปัจฉิม	ปัจฉิม	ปัจฉิม	ปัจฉิม	-	-	อีสานสู่พายัพ	อีสาน	-	-
สีขนางเทวดา	มินรา	มินรา	มินรา	มินรา	มิหิทร	มิหิทะระ	มิโหด	มิโนรา	-	-
อาภรณ์รับ	นอน	นอน	นอน	นอน	-	-	นั่งห้อยขา	เทินคิง	-	-
ผู้ชี้จัก เดือดร้อน	ท้าวพระญา, ผู้ใหญ่	ท้าวพระญา, ผู้ใหญ่	ท้าวพระญา	ท้าวพระญา	-	-	-	-	ไพร่	-
เหตุการณ์สำคัญ	พิชชะอุดม, อุบาทว์จักเกิด	พิชชะอุดม, อุบาทว์จักเกิด	พิชชะอุดม, อุบาทว์จักเกิด	พิชชะอุดม, อุบาทว์จักเกิด	-	-	งูหลาย	-	นาตุ่มดี นาตอนบตี	-
ของที่แพง	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ประชาชน	-	-	-	-	จะเจ็บป่วย	จะเจ็บป่วย	-	จะเจ็บป่วย	-	-
ปริมาณน้ำฝน	หัวปีกลางปีดี หล้าปีบตี	หัวปีกลางปีดี หล้าปีบตี	หัวปีกลางปีดี หล้าปีบตี	หัวปีกลางปีดี หล้าปีบตี	ฝนดีทุกแห่ง	ฝนดีทุกแห่ง	ฝนดีทั้งปี	หัวปีบตี กลางปีบตี	หัวปีฝนตกหลาย	-

สังกรณต์ไปวันอังคาร

วัด รายละเอียด	ศรีมงคล น่าน	หนองตอง 1 จ.เชียงใหม่	ดอนชัย จ.เชียงใหม่	อ.ศรีเลา จ.เชียงใหม่	หนองตอง 2 จ.เชียงใหม่	หนองเงือก จ.ลำพูน	หนองตอง 3 จ.เชียงใหม่	เจดีย์หลวง จ.เชียงใหม่	ชมพูหลวง จ.ลำปาง	สันป่าเลียด จ.เชียงใหม่
	สี่แก้วประพาศ	สี่แก้วประพาศ	สี่แก้วประพาศ	สี่แก้วประพาศ	-	-	-	-	-	-
เครื่องประดับ	แก้วประพาศ	แก้วประพาศ	แก้วปัทมา	แก้วประภา	-	-	-	-	-	-
มือขวากือ	บน – จักร ลุ่ม – พาดดัก (สรีกัญไชย)	บน – จักร ลุ่ม – พาดดัก (สรีกัญไชย)	บน – จักร ลุ่ม – พาดดัก	บน – จักร ลุ่ม – พาดดัก	ซึ่ง	ซึ่ง	-	หอก	ดาบสรีกัญไชย	หอกเหล็ก
มือซ้ายถือ	บน – ประคำ ลุ่ม – กระออมแก้ว	บน – ประคำ ลุ่ม – พาดดัก	บน – ประคำ ลุ่ม – พาดดัก	บน – ประคำ ลุ่ม – พาดดัก						
อิริยาบถ	ยืนก้ม	ยืนก้ม	ชีราชสีห์	ยืนก้ม	ขวานหน้า	นอนขวา	-	-	-	-
พาหนะ	ราชสีห์	ราชสีห์	ราชสีห์	ราชสีห์	-	-	ยักษ์	กาหลวง	ราชสีห์	ครุฑ
ทิศการไป	อุดตระสู่อีสาน	อุดตระสู่อีสาน	อุดตระสู่อีสาน	อุดตระสู่อาคไนย์	-	-	อุดตระสู่อักสิน	อุดตระสู่อีสาน	-	-
ชื่อนางเทวดา	มณฑะ	มณฑะ	มณฑะ	มณฑะ	โธระ	โธระ	สุนันทา	มณฑะ	-	-
อาการรับ	-	-	-	-	-	นอนขวา	นอนขวา	นอนขวา	-	-
ผู้ที่เดือดร้อน	คนทั้งหลาย	คนทั้งหลาย	คนทั้งหลาย	คนทั้งหลาย	-	ชาวเมือง	-	-	-	-
เหตุสำคัญ	-	-	-	-	-	-	ได้เข้าน้อย	มีเล็ก, ได้เข้าน้อย	-	-
ของที่แพง	เข้า, เกล็ด	เข้า, เกล็ด	เข้า, เกล็ด	เข้า, เกล็ด	-	-	-	-	-	-
ประชาชน	-	-	เกิดกลียุค	เกิดกลียุค	มั่งร้อนใจ	-	-	-	-	-
ปริมาณน้ำฝน	แล้ง	แล้ง	แล้ง	-	-	ฝนดีเป็นบาง แห่ง	หัวปี หล้าปีหลาย กลางปีน้อย	หัวปี หล้าปีหลาย กลางปีน้อย	ฝนตกเสมอ	-

สังกธานต์ไปวันพฤหัสบัติ

วัด รายละเอียด	คริมงคล น่าน	หนองตอง 1 จ.เชียงใหม่	ดอนชัย จ.เชียงใหม่	อ.ศรีเลา จ.เชียงใหม่	หนองตอง 2 จ.เชียงใหม่	หนองเงือก จ.ลำพูน	หนองตอง 3 จ.เชียงใหม่	เจดีย์หลวง จ.เชียงใหม่	ชมพูหลวง จ.ลำปาง	สันป่าเลียง จ.เชียงใหม่
สี่เครื่องนุ่งห่ม	เหลือง	เหลือง	เหลืองตั้งคำ	เหลืองตั้งคำ	-	-	-	-	-	-
เครื่องประดับ	วิบุรย์น้ำคำ	วิบุรย์น้ำคำ	-	วิบุรย์น้ำคำ	-	-	-	-	-	-
มือขวาถือ	ประจำ	ประจำ	ประจำ	ประจำ	-	-	วี	ค้อน	-	ลูกศมดาบ
มือซ้ายถือ	พาดดัก (ใหญ่)	พาดดัก (ใหญ่)	พาดดัก	พาดดัก	กิ่งไม้	กิ่งไม้	หม้อน้ำ	อุ้มหน้า	-	ดาบ
อิริยาบถ	ยืน	ยืน	ขี่ม้า	ขี่ม้า	นั่งพิงพะแนง	นั่งพิงพะแนงตั้ง	-	-	-	นั่งพิงพะแนงเตี้ย (ลูกอ่อนนั่งตัก ปราสาท)
พาหนะ	ม้าเหลือง	ม้าเหลือง	ม้าเหลือง	ม้าเหลือง	-	-	ม้า	ม้า	ยาน - รถ	ปราสาท
ทิศการไป	อุดระ	อุดระ	อุดระ	อุดระ	-	-	บุพพะสูบัจฉิม	บุพพะสูบัจฉิม	-	-
ชื่อนางเทวดา	กัญญา	กัญญา	กัญญา	กัญญา	มันทะ	มันทะ	-	กัญญา	-	-
อาการรับ	นั่งดูเข้า	นั่งดูเข้า	นั่งดูเข้า	นั่งดูเข้า	-	-	ชีครุฑรับเอา	-	-	-
ผู้จัก เดือดร้อน	ท้าวพระญา, ขุนนาง, คนทั้งหลาย	ท้าวพระญา, ขุนนาง, คนทั้งหลาย	ท้าวพระญา, ขุนนาง, คนทั้งหลาย	ท้าวพระญา, ขุนนาง, คนทั้งหลาย	สัตว์ 4 ตีน, สัตว์ 2 ตีน	สัตว์ 4 ตีน, สัตว์ 2 ตีน	ขุนนาง, บุโรหิต, นักบวช	ท้าวพระญา ม้าจักตาย	-	-
เหตุการณ์สำคัญ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ของที่แพง -	เข้า - เกลือ	เข้า - เกลือ	เข้า - เกลือ	เข้า - เกลือ	-	-	-	-	-	-
ประชาชน	-	-	-	-	-	-	-	-	มีความสุข	-
ปริมาณน้ำฝน	แดดฝนพอกัน	แดดฝนพอกัน	แดดฝนพอกัน	แดดฝนพอกัน	-	บ่หลาย	ค่อนข้างแล้ง	ฝนดี	-	-

สังกรานต์ไปวันศุกร์

วัด รายละเอียด	ศรีมงคล น่าน	หนองตอง 1 จ.เชียงใหม่	ดอนชัย จ.เชียงใหม่	อ.ศรีเลา จ.เชียงใหม่	หนองตอง 2 จ.เชียงใหม่	หนองเงือก จ.ลำพูน	หนองตอง 3 จ.เชียงใหม่	เจดีย์หลวง จ.เชียงใหม่	ชมพูหลวง จ.ลำปาง	สันป่าเลา จ.เชียงใหม่
สี่เครื่องนุ่งห่ม	ขาว	ขาว	ขาว	ขาว	-	-	-	-	-	-
เครื่องประดับ	วิฑูรย์	วิฑูรย์	-	แก้ววิฑูรย์	-	-	-	-	-	-
มือขวาถือ	บน – แวน ลุ่ม - ประคำ	บน – แวน ลุ่ม - ประคำ	บน – ผาลา ลุ่ม - ประคำ	บน – ผาลา ลุ่ม - ประคำ		-	ขวาน	ขวาน	-	ลุ่มท้อ
มือซ้ายถือ	บน – ผาลาลม ลุ่ม - พาดัก	บน – ผาลาลม ลุ่ม - ไม่ระบุ	-	-			ค้อน	ก้านไฟ	-	เท้าพื้น
อิริยาบถ	นั่งยองเอียง	นั่งยองเอียง	-	-	ยืนก้มถือลูกไม้	ยืนก้มถือลูกไม้	นั่งยองๆ	-	-	นั่งเหยียด
พาหนะ	ควาย	ควาย	กระบือ	กระบือ	-	-	วัว	วัว	ช้าง	ราชสี
ทิศการไป	อาคเนย์สู่ พายัพ	อาคเนย์สู่ พายัพ	-	-	-	-	อาคเนย์สู่ พายัพ	อาคเนย์สู่ พายัพ	-	-
ชื่อนางเทวดา	รินทะ	รินทะ	รินทะ	รินทะ	สรืทวะ	สรืทวะ	ลิดา	นันทา	-	-
อาการรับ	-	นั่ง	-	-	-	-	-	นั่งไขว่	-	-
ผู้ที่ลัก เตอดร้อน	ชาวเจ้า , สมณะ, พรหมณ์	ชาวเจ้า , สมณะ, พรหมณ์	-	-	เจ้าเมือง	-	-	-	-	-
เหตุการณ์สำคัญ	เข้ากล้ำดี	เข้ากล้ำดี	-	-	-	เมืองจะมีภัย	-	-	-	-
ของที่แพง	-	-	-	-	-	-	ยา	-	-	-
ประชาชน	มีความสุข	มีความสุข	-	-	-	-	-	มีความสุข	มีความสุข	-
ปริมาณน้ำฝน	หัวปี, กลางปีหลาย หลังปีน้อย	หัวปี, กลางปีหลาย หลังปีน้อย	หัวปี, กลางปีหลาย หลังปีน้อย	หัวปี, กลางปีหลาย หลังปีน้อย	ฝนหลาย	ฝนเป็นบางแห่ง	ฝนแล้ง	ฝนตกทั้งปี	-	-

เกณฑ์การพิจารณาเกี่ยวกับขุณสังกรานต์

1. ในกรณีที่เอกสารมีข้อมูลในเรื่องเดียวกันหลายข้อมูล (ในเอกสารโบราณจะใช้คำว่า “อีกนัยหนึ่งว่า...”) จะเลือกข้อมูลที่เอกสารกล่าวถึงก่อน
2. หากมีชื่อหลากหลายแต่มีเสียง หรือรูปศัพท์ใกล้เคียงกัน จะพิจารณาความหมายของชื่อเหล่านั้นประกอบด้วย
3. หากพิจารณาตามข้อ 2 แล้วยังมีปัญหาอยู่ จะใช้ฉบับอื่นเทียบเคียง

จากข้อมูลที่ปรากฏในตารางดังกล่าวข้างต้น ที่ประชุมได้วินิจฉัยข้อมูลจากเอกสารต่างๆ แล้ว ได้ข้อสรุป ดังตารางต่อไปนี้

สังกรานต์ไปวันอาทิตย์

รายละเอียด	มติที่ประชุม	เหตุผล / หมายเหตุ
สี่เครื่องนุ่งห่ม	แดง	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
เครื่องประดับ	ปทมราค	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก แต่อาจเรียกชื่อต่างกัน เช่น ประวาฬ ปวาระ ซึ่งเป็นรัตนชาติเช่นกัน
มือขวาถือ	ดอกบัว	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก อีกนัยหนึ่งว่า ถือดาบ
มือซ้ายถือ	ฉาละ	บางฉบับว่าหอก บางฉบับว่า หมวก ซึ่งสันนิษฐานว่า คงคัดลอกผิด เนื่องจากใกล้เคียงกับ หอก อ.ศรีเลา ให้ข้อมูลว่าคำว่าหมวกเป็นศัพท์ภาษาไทย กลางที่ล้านนารับมาใช้ในยุคหลัง
อิริยาบถ	ยืน	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
พาหนะ	ม้าขาว	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
ทิศการไป	หนนุพะพะ	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
ชื่อนางเทวดา	อังสิ	ปรับตามฉบับวัดหนองตอง 2 และฉบับวัดชมพูหลวง เพื่อให้ได้ตามศัพท์ภาษาบาลี ฉบับหลักว่า “แพงสิ”
อาการรับ	ยืน	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
ผู้ที่จักเคียดร้อน	ชาวเมือง	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
เหตุการณ์สำคัญ	มีศึกสงคราม ไธนาบได้ผล	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก

สังกรานต์ไปวันจันทร์

รายละเอียด	มติที่ประชุม	เหตุผล
สี่เครื่องนุ่งห่ม	ขาว	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
เครื่องประดับ	วิฑูรย์	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
มือขวาถือ	อุบลขาว	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
มือซ้ายถือ	อุบลขาว	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
อิริยาบถ	นอนชะแคง	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
พาหนะ	ช้างเผือก	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
ทิศการไป	ปัจฉิม	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
ชื่อนางเทวดา	มโนรา	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
อาการรับ	นอน	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
ผู้ที่จักเดือดร้อน	ท้าวพระญา, ผู้ใหญ่	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
เหตุการณ์สำคัญ	พิชชะ (พิช) อุดม, อุบาทว์จักเกิด	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก

สังกรานต์ไปวันอังคาร

รายละเอียด	มติที่ประชุม	เหตุผล/หมายเหตุ
สีเครื่องนุ่งห่ม	สีแก้วประวาฬ	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก แต่เรียกต่างกัน เช่น ประวาระ ปัพภา
เครื่องประดับ	แก้วประวาฬ	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
มือขวาถือ	บน – จักร ลุ่ม – พาดดัก	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก หรืออีกนัยหนึ่งว่า ถือดาบศรีกัญไชย แต่ไม่ระบุว่า มี 4 มือ
มือซ้ายถือ	บน – ประคำ ลุ่ม – กระอมแก้ว	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
อิริยาบถ	ยืนก้ม	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
พาหนะ	ราชสีห์	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
ทิศการไป	อุดตระสู่อีสาน	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
ชื่อนางเทวดา	มณฑะ	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
อาการรับ	-	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก และฉบับตรวจสอบ ไม่ได้ระบุไว้
ผู้ที่จักเค็ดร้อน	ชาวเมือง	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
เหตุการณ์สำคัญ	-	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก และฉบับตรวจสอบ ไม่ได้ระบุไว้

หมายเหตุ

เครื่องหมาย “-” หมายความว่าไม่ปรากฏข้อความในเอกสารฉบับหลักหรือฉบับเทียบเคียง

สังกรานต์ไปวันพุธ

รายละเอียด	มติที่ประชุม	เหตุผล
สีเครื่องนุ่งห่ม	ดำ	เอกสารฉบับหลักไม่ได้ระบุไว้ จึงใช้ตามฉบับวัดดอนชัย และฉบับของ อ. ศรีเลา เกษพรหม แทน
เครื่องประดับ	แก้วอินทนิล	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับตรวจสอบ เพราะมีความถี่สูงกว่า (เอกสารหลักใช้แก้วอินทา)
มือขวาถือ	บน – น้ำตันแก้ว ลุ่ม – แป้นไว้	ใช้ตามฉบับวัดดอนชัย อีกนัยหนึ่งว่า ถือดอกไม้ฉบับหลักว่า มือขวาแป้นไว้ (ดาบ)
มือซ้ายถือ	บน – ปืน ลุ่ม – แป้นไว้	ใช้ตามฉบับวัดดอนชัย อีกนัยหนึ่งว่า ถือดาบฉบับหลักว่า มือซ้ายบนถือน้ำตันแก้ว มือซ้ายล่างถือปืน (ดอกไม้)
อิริยาบถ	นั่งพับพะแนงเชิง	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
พาหนะ	นกยูงดำ	ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
ทิศการไป	บุพพะสู่ทักษิณะ	ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
ชื่อนางเทวดา	สุรินทะ	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
อาการรับ	-	ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลักและฉบับตรวจสอบไม่ได้ระบุไว้
ผู้ที่จักเดือดร้อน	ท้าวพระญา พราหมณ์ สัตว์ 4 ตีน	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
เหตุการณ์สำคัญ	วัวเป็นร่า	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก

หมายเหตุ

เครื่องหมาย “-” หมายความว่าไม่ปรากฏข้อความในเอกสารฉบับหลักหรือฉบับเทียบเคียง

สงกรานต์ไปวันพฤหัสบดี

รายละเอียด	มติที่ประชุม	เหตุผล
สีเครื่องนุ่งห่ม	เหลือง	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
เครื่องประดับ	วิฑูรย์น้ำคำ	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
มือขวาถือ	ประจำ	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
มือซ้ายถือ	พาดตัก	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก อีกนัยหนึ่งว่า ไหน้ำ
อิริยาบถ	ยืน	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
พาหนะ	ม้าเหลือง	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
ทิศการไป	อุดรทิศ	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
ชื่อนางเทวดา	กัญญา	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
อาการรับ	นั่งคู่เข้า	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
ผู้ที่จักเดือดร้อน	ท้าวพระญา ขุนนาง คนทั้งหลาย	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
เหตุการณ์สำคัญ	-	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลักและฉบับตรวจสอบ ไม่ได้ระบุไว้

หมายเหตุ

เครื่องหมาย “-” หมายความว่าไม่ปรากฏข้อความในเอกสารฉบับหลักหรือฉบับเทียบเคียง

สังกรานต์ไปวันศุกร์

รายละเอียด	มติที่ประชุม	เหตุผล
สีเครื่องนุ่งห่ม	ขาว	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
เครื่องประดับ	วิทูรย์	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
มือขวาถือ	บน – แว่น ลุ่ม – ประคำ	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
มือซ้ายถือ	บน – ผาลา ลุ่ม – พาดดัก	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
อิริยาบถ	นั่งห้อยเข่า	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
พาหนะ	ควาย	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
ทิศการไป	อาคเนย์สู่พายัพ	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
ชื่อนางเทวดา	ลิตา	ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลักและฉบับตรวจสอบใช้ชื่อ “รินทะ” แต่ที่ประชุมเห็นว่า ชื่อใกล้เคียงกับชื่อนางเทวดาในวันพุธมาก และคำว่า “รินทะ” กับคำว่า “ลิตา” มีเสียงใกล้เคียงกัน ผู้คัดลอกอาจฟังผิด จึงคัดลอกผิดตามกันมา จึงเห็นว่าควรแก้เป็น “ลิตา” ตามฉบับวัดเจติยหลวง อ.เมือง จ.เชียงใหม่
อาการรับ	นั่ง	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
ผู้ที่จักเดือดร้อน	ชาวเจ้า (ภิกษุ) สมณ พราหมณ์	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
เหตุการณ์สำคัญ	เข้า(ข้าว)กล่ำดี	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก

สังกรานต์ไปวันเสาร์

รายละเอียด	มติที่ประชุม	เหตุผล
สีเครื่องนุ่งห่ม	เขียว	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
เครื่องประดับ	มรกต	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
มือขวาถือ	บน – หอก ลุ่ม – ปืน	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
มือซ้ายถือ	บน – ธนู ลุ่ม – ดาบสรีกัณไชย	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
อิริยาบถ	นอนตะแคง	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
พาหนะ	แรด	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก อีกนัยหนึ่งว่า เสือ
ทิศการไป	หรีดี	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
ชื่อนางเทวดา	ยามา	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
อาการรับ	ยืน	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
ผู้ที่จักเดือดร้อน	เสนาอำมาตย์	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก
เหตุการณ์สำคัญ	-	ใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลักและฉบับตรวจสอบ ไม่ได้ระบุไว้

หมายเหตุ

เครื่องหมาย “-” หมายความว่าไม่ปรากฏข้อความในเอกสารฉบับหลักหรือฉบับเทียบเคียง

ข้อสรุปผลการประชุมในหัวข้อ “นาคให้น้ำ”

ชาวล้านนาเชื่อว่าในแต่ละปี จะมีพระยानาคดลบันดาลให้เกิดฝนตก หากปีใดนาคให้น้ำหลายตัว ปีนั้นน้ำจะมีน้อย นัยว่าหากนาคมีหลายตัวจะเกี่ยงกันให้น้ำ หากปีใดนาคมีจำนวนน้อย ปีนั้นน้ำจะมาก ดังที่ พระยาอนุমানราชชน ได้เขียนไว้ในหนังสือ “เทศกาลสงกรานต์” ไว้ว่า

“...เรื่องสงกรานต์มีนาคให้น้ำก็ตัว มักเป็นที่สนใจของชาวบ้าน เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นชาวกสิกร จึงสนใจเรื่องน้ำเกี่ยวกับทำนาของเขา นาคนั้นมีตั้งแต่ตัวเดียวจนถึง 7 ตัวเป็นอย่างมาก ถ้าสงกรานต์ปีไหนนาคให้น้ำตัวเดียว ก็เข้าใจอย่างซึ้งมทราบว่ ปีนั้นฝนจะอุดมสมบูรณ์ เพราะทำงานแต่ตัวเดียว ถ้าทำจริงก็ดีกว่าทำด้วยกันหลายตัวถ้าทำไม่เต็มที่ เช่น ปีไหนนาคให้น้ำมากตัวฝนจะตกน้อยเพราะเกี่ยงกัน ด้วยต่างตัวมีเสรีที่จะไม่ทำตามหน้าที่ก็ได้ เพราะไม่มีอะไรบังคับ เหตุด้วยพระยानาคที่ให้น้ำนั้นอยู่ในทะเลสีทันดรอันอยู่พ้นพิภพโลกนี้ไปไกลนัก พ่นน้ำในทะเลนั้นเล่นน้ำก็ลอยขึ้นไปในอากาศแล้วหอบมาเป็นฝน เป็นเรื่องเล่นของพระยानาค ไม่ใช่ทำงานตามหน้าที่...”

สูตรการหาจำนวนนาคให้น้ำนั้น มี 3 สูตรใหญ่ ๆ ดังนี้

สูตรที่ 1 เอาจุลศักราชตั้ง หารด้วย 7 เศษเป็นเท่าใด คือจำนวนนาคให้น้ำในปีนั้น

สูตรที่ 2 เอาจุลศักราชตั้ง หารด้วย 9 เศษเป็นเท่าใด คือจำนวนนาคให้น้ำในปีนั้น

สูตรที่ 3 เป็นสูตรตายตัว หาจากปีนักษัตร

เอกสารเรื่องการหานาคจำนวนนาคให้น้ำ สูตรที่หาจากปีนักษัตรยังมีความแตกต่างกันในเรื่องจำนวน ดังนี้

ฉบับ	ปี	จ	ไ	ป	ย	หม	ส	ใ	ส	เม	ส	ร	เส	ไ
วัดศรีมงคล	8	2	5	4	3	7	2	7	4	6	9	3		
วัดหนองตอง 3	8	1	5	4	3	3	2	4	2	4	3	3		
วัดบวัก้าง	8	2	5	4	3	7	2	7	4	6	9	3		
วัดชมพูหลวง	8	1	5	4	3	6	7	9	4	5	3	1		
วัดธาตุคำ	6	2	5	4	3	8	5	7	4	5	3	1		
วัดหนองเงือก	6	2	5	4	3	8	5	7	4	5	3	1		
วัดดอนชัย	6	2	4	4	3	8	5	7	4	5	3	1		
อ.สนั่น ธรรมธิ	8	1	5	4	3	1	2	6	5	4	3	10		
อ.ศรีเลา เกษพรหม	7	2	4	4	6	3	-	6	4	4	3	-		
พ่อหนานอินทร์ทอง	8	2	5	4	3	7	2	7	4	6	3	3		

สูตรการหาจำนวนนาฬิกาทั้ง 3 สูตรนี้ พบว่านิยมใช้สูตรที่ 3 มากที่สุด และในเอกสารฉบับหลักที่นำมาศึกษาคือ ฉบับวัดศรีมงคลก็ใช้สูตรนี้เช่นกัน ที่ประชุมจึงมีมติให้ใช้สูตรที่หาจากปีนักษัตรเป็นหลัก

จากข้อมูลข้างต้น ที่ประชุมได้พิจารณาเห็นว่าข้อมูลมีความหลากหลายมาก ควรใช้ข้อมูลของฉบับวัดศรีมงคลเป็นหลักตามที่ได้ตกลงไว้แต่แรก แต่สำหรับจำนวนนาฬิกาในเอกสารฉบับวัดศรีมงคลระบุว่า ปีเสียดจะมีนาฬิกาให้ 9 ตัว แต่เอกสารฉบับอื่นๆ อีก 8 ฉบับ ระบุตรงกันว่า ปีเสียดจำนวนนาฬิกาให้ 3 ตัว และหากคำนวณหาโดยใช้สูตรที่ 1 และ 2 ประกอบแล้ว พบว่าผลที่ได้จากการหาจำนวนนาฬิกาให้ในแต่ละปีจะมีไม่เกิน 8 ตัว ดังนั้นที่ประชุมจึงปรับจำนวนนาฬิกาให้ในปีเสียด จาก 9 ตัว เป็น 3 ตัว ให้เหมือนกับฉบับอื่นๆ มติที่ประชุมได้ผลสรุปดังนี้

ปี ฉบับ	ปี	ไข่	เป่า	ยี่	หม่า	สี	ไล่	สง่า	เม็ด	สัน	เร้า	เสียด	ไค้
วัดศรีมงคล	8	2	5	4	3	7	2	7	4	6	9	3	
มติที่ประชุม	8	2	5	4	3	7	2	7	4	6	3	3	

ข้อสรุปผลการประชุมในหัวข้อ “การหาจำนวนท่าฝนและการแบ่งท่าฝน”

คติความเชื่อของชาวล้านนาเกี่ยวกับจำนวนท่าฝนที่จะตกในแต่ละปีนั้น ชาวล้านนาว่าฝนจะตกในสถานที่ 3 แห่งด้วยกัน คือ

1. ป่าหิมพานต์
2. โลกมนุษย์
3. สัตตปริภังค์ - มหาสมุทร

การหาจำนวนท่าฝน สูตรการหาจำนวนท่าฝนที่จะตกในแต่ละปีมีเพียงสูตรเดียว
ดังนี้

สูตร นำจุลศักราชตั้ง 54 บวก 7 หาร เศษเป็นดังนี้

เศษ 1	ฝนจกตก	200	ท่า
เศษ 2	ฝนจกตก	500	ท่า
เศษ 3	ฝนจกตก	400	ท่า
เศษ 4	ฝนจกตก	400	ท่า
เศษ 5	ฝนจกตก	500	ท่า
เศษ 6	ฝนจกตก	300	ท่า
เศษ 0	ฝนจกตก	200	ท่า

การแบ่งท่าฝน สูตรของการแบ่งท่าฝน ที่ใช้กันอยู่และปรากฏในเอกสาร มี 3 สูตร ได้แก่

สูตรที่ 1

“...จักแบ่งท่าฝนมีที่ร้อยห้าชา เอาห้าตั้ง 12 หาร เศษตราไว้ ลัพธ์ตั้ง 3 ถ้าน บน 10 คุณ กลาง 7 คุณ ต่ำ 4 คุณ บนเศษนั้นเอาบวกถ้านบนทอะ ถ้านบนเป็นส่วน สัตตปริกัณฑ์ และมหาสมุทรถ้านกลาง เป็นส่วน หิมพานต์ ถ้านต่ำ เป็นส่วนอันตกใน มนุสสประเทศเขตเมืองคนแล...”

สูตรที่ 2

“...เอาท่าฝนตั้ง เอา 3 หาร ลัพธ์เป็นส่วนห้าทั้ง 3 แล เศษนั้นเอาไปบวกด้วย ส่วนน้ำสมุทรแล้วเอาส่วนห้าทั้ง 3 นั้นมาตั้ง 30 หาร ลัพธ์ถ้านบนเป็นส่วนน้ำสมุทรแล แล้วเอาส่วนห้าหิมพานต์แลส่วนเมืองคน แลส่วนป่าหิมพานต์มาตั้งแลเชื้อแลถ้าน แล้ว 30 หาร ชูถ้าน ลัพธ์เป็นส่วนป่าหิมพานต์แลเมืองคน แล้วเอาส่วนทั้ง 3 นั้นมาบวกด้วยกัน แล้วเอา 30 หาร ลัพธ์ถ้าไว้ เศษ 9 หาร ลัพธ์ถ้าไว้ แล้วเอาส่วนอันตราไว้ 2 ถ้านนั้นมา บวกกันด้วย แล้วซ้ำเอาไปบวกด้วยส่วนสมุทรทอะ รู้ส่วนแล..”

สูตรที่ 3

“..จักแบ่งท่าฝน เอาท่าฝนปีนั้นตั้ง 12 หาร ลัพธ์ตั้ง 3 ถ้าน บน 4 คุณ เป็นฝนตกในชมพู ทวีป กลาง 7 คุณ เป็นฝนตกในป่าหิมพานต์ ต่ำ 10 คุณเป็นฝนตกในมหาสมุทร..”

การแบ่งท่าฝนทั้ง 3 สูตร หากพิจารณาแล้ว สูตรที่ 1 และสูตรที่ 3 เป็นสูตรเดียวกัน แต่ เมื่อคำนวณตามสูตรทั้ง 3 แล้ว พบว่าไม่มีสูตรใดถูกต้อง

นายยุทธพร นาคสุข ได้เสนอว่า ในตอนต้นของสูตรที่ว่า “จักแบ่งท่าฝน มีที่ร้อยห้าชา เอา ห้าตั้ง 12 หาร...” คงมีการคัดลอกผิดพลาดตรงที่สลับตัวเลขจาก 21 เป็น 12 เพราะตามคุณสมบัติ ของการคูณและการหาร หากจะให้ผลลัพธ์กลับมาเท่ากับตัวตั้งอีกครั้งหนึ่ง ต้องคูณกลับด้วย จำนวนเดิม (ตัวที่หาร) แล้วบวกด้วยเศษของการหาร ในทางตรงกันข้ามหากคูณด้วย 10, 7 , 4, รวมแล้วคือ 21 ดังนั้น การหารจะต้องหารกลับด้วย 21 จึงจะกลับมาเป็นจำนวนเดิม

และหากตรวจสอบกับหนังสือปีใหม่ของวัดดวงดี จ.ศ. 1214 ได้กล่าวถึงจำนวนท่าฝน ในแต่ละแหล่งดังนี้

“จักตกในสัตตปริกัณฑ์ 10 ส่วน คือว่า 101 ท่า ตกในอรัญญิกหิมวันตประเทศ 7 ส่วน คือ 63 ท่า ตกในมนุสสโลกเขตเมืองคนเรา 4 ส่วน คือ 36 ท่า”

หากคำนวณตามข้อเสนอของนายยุทธพร ที่เสนอนั้น จะตรงกับข้อความข้างต้น ดังนี้

ปี จ.ศ.1214 ฝนตก 200 ห่า (โปรดดูวิธีการคำนวณในหัวข้อ “การหาจำนวนห่าฝน”) นำ 200 ตั้ง หารด้วย 21 ได้ผลลัพธ์ คือ 9 เศษ 11 แลวบน คือ สัตตปริกัณฑ์ นำ 10 มาคูณผลลัพธ์ คือ 9 แล้วบวกด้วยเศษ คือ 11 จะได้ 101 ห่าแถวกลาง คือ ส่วนหิมพานต์ นำ 7 มาคูณด้วยผลลัพธ์ คือ 9 จะได้ 63 ห่า แถวลุ่ม คือ ส่วนมนุสสประเทศ นำ 4 มาคูณด้วยผลลัพธ์ คือ 9 จะได้ 36 ห่า

ที่ประชุมมีมติเห็นด้วยกับข้อเสนอดังกล่าว โดยใช้สูตรที่ 1 และสูตรที่ 3 โดยเปลี่ยนตัวเลข 12 ในสูตร เป็น 21 ตามข้อเสนอและผลการคำนวณของนายยุทธพร

ข้อสรุปผลการประชุมในหัวข้อ “ทิศอวายุหน้า”

ในวันสังกรานต์ล่อง ชาวล้านนาจะมีการดำหัว(สระผม) ตัวเองและคนครอบครัว ซึ่งการดำหัวจะกำหนดทิศทางการอวายุหน้า(หันหน้าไป) ตามวันสังกรานต์ล่อง กล่าวคือ สังกรานต์ล่องวันไหนก็ให้ดำหัวคือ สระผมแล้วหันหน้าสู่ทิศที่กำหนดเพื่อความเป็นสิริมงคล

จากเอกสารที่ใช้ในงานวิจัย พบว่ามีเอกสารที่กล่าวถึง ทิศอวายุหน้า จำนวน 3 ฉบับ ดังนี้

1. ฉบับวัดศรีมงคล 1
2. ฉบับวัดหนองตอง
3. ฉบับวัดดอนชัย

ข้อมูลที่ปรากฏในเอกสารทุกฉบับกล่าวตรงกัน ที่ประชุมจึงมีมติให้ใช้ข้อมูลดังกล่าวในการเขียนหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา ดังนี้

สังกรานต์ล่องวัน	อาทิตย์	ดำหัวอวายุหน้าไปทิศ	ตะวันตกเฉียงเหนือ
สังกรานต์ล่องวัน	จันทร์	ดำหัวอวายุหน้าไปทิศ	ตะวันตก
สังกรานต์ล่องวัน	อังคาร	ดำหัวอวายุหน้าไปทิศ	ใต้
สังกรานต์ล่องวัน	พุธ	ดำหัวอวายุหน้าไปทิศ	ใต้
สังกรานต์ล่องวัน	พฤหัสบดี	ดำหัวอวายุหน้าไปทิศ	ตะวันออกเฉียงเหนือ
สังกรานต์ล่องวัน	ศุกร์	ดำหัวอวายุหน้าไปทิศ	ตะวันออก
สังกรานต์ล่องวัน	เสาร์	ดำหัวอวายุหน้าไปทิศ	ตะวันตกเฉียงใต้

ข้อสรุปผลการประชุมในหัวข้อ “การหาตำแหน่งศรี กาลกิณี และ จัญไร”

นอกจากที่ศอ่วยหน้าแล้ว ในหนังสือปีใหม่เมืองยังมีการบอกถึงตำแหน่งของร่างกายที่ศรี กาลกิณี และจัญไรสถิตอยู่ ตามวันที่สังกรานต์ล่อง โดยจะใช้ฝักส้มป่อยเช็ดตำแหน่งดังกล่าวทิ้งไปเพื่อเป็นการชำระหรือเพื่อความเป็นมงคล ส่วนที่ศรีสถิตนอกจากจะเช็ดด้วยฝักส้มป่อยแล้วยังต้องให้ความสำคัญด้วยการแต่งแต้มหรือชะโลมด้วยเครื่องประทิกกลิ่นหอม จึงจะเป็นมงคล

ตำแหน่งของศรี กาลกิณี และจัญไรนั้นจะขึ้นอยู่กับวันที่สังกรานต์ล่อง เอกสารที่กล่าวถึงข้อมูลนี้ คือ หนังสือปีใหม่เมืองฉบับวัดหนองเงือก อ.ป่าซาง จ.ลำพูน และที่ประชุมมีมติให้ใช้ตามฉบับดังกล่าว ข้อมูลเป็นดังนี้

	ศรีอยู่	กาลกิณีอยู่	จัญไรอยู่
วันอาทิตย์	ลิ้น	อก	สะดือ
วันจันทร์	หน้าผาก	นม	ปลายมือ
วันอังคาร	ดั่ง(จมูก)	ปาก	บ่า
วันพุธ	ปาก	ดั่ง (จมูก)	หลัง
วันพฤหัสบดี	คาง	คิ้ว	งอน(ท้ายทอย)
วันศุกร์	ท้อง	หน้าผาก	หน้า
วันเสาร์	หน้าแข้ง	กระหม่อม	กระหม่อม

ข้อสรุปผลการประชุมในหัวข้อ “การหาทิศเทวดาวางเครื่องประดับ, ปาปคเหตก และ ปาปลัคนาค”

เมื่อกล่าวถึงทิศที่ไม่เป็นมงคล ชาวล้านนาถือกันว่าแต่ละปีจะมีทิศที่ไม่เป็นมงคลอยู่ 3 ประเภท ซึ่งจะบอกไว้ในหนังสือปีใหม่ ได้แก่ ทิศเทวดาวางเครื่องประดับ ทิศปาปคเหตก และทิศปาปลัคนาค ดังนั้น เมื่อจะประกอบพิธีอันเป็นมงคล เช่น อาบน้ำ ดำหัว ชำระตัว จึงไม่ควรหันหน้าไปทางทิศทั้ง 3 นี้

จากเอกสารที่ใช้ในงานวิจัย พบว่ามีเอกสารที่กล่าวถึง ทิศเทวดาวางเครื่องประดับ ปาปคเหตก และปาปลัคนาค จำนวน 3 ฉบับ ดังนี้

1. ฉบับวัดหนองตอง 1
2. ฉบับวัดศรีมงคล
3. ฉบับวัดดอนชัย

ข้อมูลที่ปรากฏในเอกสารต่างกล่าวตรงกัน ที่ประชุมจึงมีมติให้ใช้ข้อมูลดังกล่าวในการเขียนหนังสือปีใหม่เมืองลำนานา ดังนี้

การหาทิศเทวดาวางเครื่องประดับ

ให้เอาจุลศักราชตั้ง เอา 318 บวก หารด้วย 8 เศษเท่าไรให้นับทิศทั้งแปด เริ่มต้นแต่ทิศอีสานเป็น 1 บุรพาเป็น 2 เวียนขวาเรื่อยไปจนถึงทิศอุดรเป็นทิศสุดท้าย คือทิศที่ 8 (เศษ 0) ปีไหนเศษเท่าไรให้ดูตามนี้

เศษ 1	ทิศอีสาน	เป็นอัปมงคล
เศษ 2	ทิศบุพพะ	เป็นอัปมงคล
เศษ 3	ทิศอาคเนย์	เป็นอัปมงคล
เศษ 4	ทิศทักษิณ	เป็นอัปมงคล
เศษ 5	ทิศหรี	เป็นอัปมงคล
เศษ 6	ทิศปัจจิม	เป็นอัปมงคล
เศษ 7	ทิศพายัพ	เป็นอัปมงคล
เศษ 0,8	ทิศอุดร	เป็นอัปมงคล

การหาทิศปาปคหะตก

ให้เอาจุลศักราชตั้ง เอา 10 คูณ ลบด้วย 9 และลัพท์ หารด้วย 8

เศษ 1	ทิศอีสาน	เป็นทิศปาปคหะตก
เศษ 2	ทิศบุพพะ	เป็นทิศปาปคหะตก
เศษ 3	ทิศอาคเนย์	เป็นทิศปาปคหะตก
เศษ 4	ทิศทักษิณ	เป็นทิศปาปคหะตก
เศษ 5	ทิศหรี	เป็นทิศปาปคหะตก
เศษ 6	ทิศปัจจิม	เป็นทิศปาปคหะตก
เศษ 7	ทิศพายัพ	เป็นทิศปาปคหะตก
เศษ 8	ทิศอุดร	เป็นทิศปาปคหะตก

การหาทิศปาล์คนาตก

ใช้สูตรเดียวกันกับการหาทิศปาคะตก แต่เริ่มนับเศษ 1 ที่ทิศเหนือ ตามนี้

เศษ 1	ทิศเหนือ	เป็นทิศปาล์คนาตก
เศษ 2	ทิศปัจฉิม	เป็นทิศปาล์คนาตก
เศษ 3	ทิศพายัพ	เป็นทิศปาล์คนาตก
เศษ 4	ทิศอุดร	เป็นทิศปาล์คนาตก
เศษ 5	ทิศอีสาน	เป็นทิศปาล์คนาตก
เศษ 6	ทิศบูรพา	เป็นทิศปาล์คนาตก
เศษ 7	ทิศอาคเนย์	เป็นทิศปาล์คนาตก

ข้อสรุปผลการประชุมในหัวข้อ “การหาไม้ที่ขวัญเข้าอยู่”

ในแต่ละปีขวัญเข้า (ข้าว) จะสถิตตามต้นไม้ชนิดต่างๆ หากต้นไม้ชนิดใดขวัญข้าวสถิตอยู่ ให้เอากิ่งของต้นไม้ นั้น มาทำเป็นคันข้าวแรกขณะทำพิธีแรกปลุกนา เมื่อต้นข้าวเขียวให้นำคันข้าวแรกนั้นไปปักไว้ที่ช่องน้ำเข้านา (ลำนว่า ท่าง[ต่าง]นา) และเมื่อเก็บเกี่ยวข้าว ก่อนนำข้าวไปใส่ยุ้ง ก็ให้นำคันข้าวแรกไปวางพื้นยุ้งเสียก่อนแล้วจึงขนข้าวใส่ยุ้ง หากปฏิบัติอย่างนี้ขวัญข้าวจะไม่หนีไปไหน ทำให้การทำนาข้าวได้ผลผลิตสมบูรณ์ตลอดไป

การหาชนิดไม้ที่ขวัญข้าวสถิตอยู่ มี 3 สูตร ซึ่งแตกต่างกันบ้าง ดังนี้

สูตรที่ 1 ทำนายตามวันเม็งที่ตรงกับวันสังกรานต์ล่อง (ฉบับวัดศรีมงคล อ.ท่าวังผา จ.น่าน)

สังกรานต์ล่อง วันอาทิตย์	ขวัญข้าวอยู่	ไม้ไผ่
สังกรานต์ล่อง วันจันทร์	ขวัญข้าวอยู่	ไม้เตื่อ
สังกรานต์ล่อง วันอังคาร	ขวัญข้าวอยู่	ไม้ซาง
สังกรานต์ล่อง วันพุธ	ขวัญข้าวอยู่	ไม้ข่อย
สังกรานต์ล่อง วันพฤหัสบดี	ขวัญข้าวอยู่	ไม้กวาว (ทองกวาว)
สังกรานต์ล่อง วันศุกร์	ขวัญข้าวอยู่	ไม้บ่าทัน (พุทรา)
สังกรานต์ล่อง วันเสาร์	ขวัญข้าวอยู่	ไม้รวก

สูตรที่ 2 เอาจุลศักราชตั้ง ลบด้วย 17 หารด้วย 7 เศษเป็นเท่าใด ทำนายตามนี้

วัด เศษ	วัดหนองตอง อ.หางดง จ. เชียงใหม่	วัดหนองเงือก อ.ป่าซาง จ.ลำพูน
เศษ 1	ไม้ซาง (ไม้ไผ่รวล)	ไม้ซาง
เศษ 2	ไม้เตื่อเกลี้ยง	ไม้เตื่อเกลี้ยง
เศษ 3	ไม้ฉี่ลุ่ม (มะรุม)	ไม้ฉี่ลุ่ม
เศษ 4	ไม้ซ้อย	ไม้ซ้อย
เศษ 5	ไม้เกวน (ตะขบป่า)	ไม้หมากเกวน (ตะขบป่า)
เศษ 6	ไม้จู้	ไม้จู้
เศษ 0 , 7	ไม้กวิด (มะขวิด)	ไม้จิง(จริง)

สูตรที่ 3 เอาจุลศักราชตั้ง คุณด้วย 3 ลบด้วย 4 แล้วหารด้วย 7 เศษเป็นเท่าใด ทำนายตามนี้ (ฉบับวัดชมพวลวง จ.ลำปาง)

เศษ	1	ขวัญข้าวอยู่	ไม่เกวียง (ไม้เกวน)
เศษ	2	ขวัญข้าวอยู่	ไม่เลื้อ (น่าจะเป็น ไม้เตื่อ)
เศษ	3	ขวัญข้าวอยู่	ไม้ที
เศษ	4	ขวัญข้าวอยู่	ไม้หมากพิน (มะตูม)
เศษ	5	ขวัญข้าวอยู่	หนามกีน
เศษ	6	ขวัญข้าวอยู่	ไม้นิ้ว (น่าจะเป็นไม้จั่ว)
เศษ	7 (0)	ขวัญข้าวอยู่	ไม้จ้อ

ศ.ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี และ นายสนั่น ธรรมธิ ได้เสนอว่าควรใช้สูตรที่ 1 ซึ่งปรากฏในเอกสารของวัดศรีมงคล เพราะเป็นสูตรที่ทำนายตามวันสังกรานต์ล่องซึ่งสอดคล้องกับคำพยากรณ์เรื่องอื่นๆ ในหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา ประกอบกับที่ประชุมได้มีมติให้ยึดหนังสือปีใหม่ฉบับวัดศรีมงคลเป็นหลักอยู่แล้ว ที่ประชุมจึงมีมติตามข้อเสนอดังกล่าว ดังนี้

สังกรานต์ล่อง วันอาทิตย์	ขวัญข้าวอยู่	ไม่ไผ่
สังกรานต์ล่อง วันจันทร์	ขวัญข้าวอยู่	ไม้เตื่อ
สังกรานต์ล่อง วันอังคาร	ขวัญข้าวอยู่	ไม้ซาง
สังกรานต์ล่อง วันพุธ	ขวัญข้าวอยู่	ไม้ข่อย
สังกรานต์ล่อง วันพฤหัสบดี	ขวัญข้าวอยู่	ไม้กวาว (ทองกวาว)
สังกรานต์ล่อง วันศุกร์	ขวัญข้าวอยู่	ไม้ป่าทั้น (พุทรา)
สังกรานต์ล่อง วันเสาร์	ขวัญข้าวอยู่	ไม้รวก

ข้อสรุปผลการประชุมในหัวข้อ “การหาไม้ที่ผีเสื้ออยู่”

ชาวล้านนาเชื่อว่าในและปี ผีเสื้อ (มนุษย์ประเภทผีอารักษ์) จะสถิตอยู่ตามต้นไม้ต่างๆ หากปีใดผีเสื้อสถิตอยู่ไม้ชนิดใด ชาวบ้านจะไม่ตัดหรือฟันไม้ชนิดนั้นโดยเด็ดขาด เพราะเชื่อว่าจะเป็นการทำลายหรือบั่นทอนอายุของตนเอง รวมทั้งจะทำให้เกิดเหตุอัปมงคลตลอดปีนั้นๆ

สูตรการหาไม้ที่ผีเสื้ออยู่ เอกสารฉบับหลักมีสูตรตรงกัน คือ เอาจุลศักราชตั้ง คูณด้วย 3หารด้วย 7 เศษเป็นดังนี้

เศษ \ ฉบับ	วัดศรีมงคล	วัดดอนชัย	อ.ศรีเลา เกษพรหม	วัดหนองตอง
1	ไม้มูก	ไม้มูก	ไม้มูก	ไม้กุ่ม
2	ไม้กระเซาะ	ไม้กระเซาะ	ไม้กระเซาะ	ไม้กระเซาะ
3	ไม้้อ	ไม้้อ	ไม้้อ	ไม้้อ
4	ไม้ช้อย	ไม้ช้อย	ไม้ช้อย	ไม้ช้อย
5	ไม้สะเลียม	ไม้สะเลียม	ไม้สะเลียม	ไม้สะเลียม
6	ไม้ปานเถื่อน (ดอกรัก)	ไม้ปานเถื่อน	ไม้ปานเถื่อน	ไม้ปานเถื่อน
7	ไม้หมากกวิด	ไม้หมากกวิด	ไม้หมากกวิด	ไม้หมากกวิด

จากข้อมูลในตาราง เอกสารทั้ง 4 ฉบับ มีข้อมูลที่ตรงกันเกือบทั้งหมด ยกเว้นเฉพาะ เศษ 1 ที่ข้อมูลของวัดหนองตองที่ ระบุว่า คือไม้กุ่ม แต่อีก 3 ฉบับ ระบุว่าเป็น ไม้มูก อ.ศรีเลา เกษพรหม ได้เสนอว่าควรใช้ไม้มูก ตามข้อมูลที่ปรากฏมากกว่า ที่ประชุมมีมติเห็นด้วยตามข้อเสนอดังกล่าว

ข้อสรุปผลการประชุมในหัวข้อ “การหาไม้ที่เป็นพระญา”

ชาวล้านนาเชื่อว่า ในแต่ละปีจะมีต้นไม้ที่เป็นประธานแก่บรรดาต้นไม้ทั้งปวง เมื่อถึงวันพระญาวัน ชาวบ้านจะหักเอากิ่งไม้ที่เป็นพระญาซึ่งมีใบไม้ติดอยู่มาผูกติดกับประตูบ้าน ประตูเรือน เสาเอกและเสานาง เพราะเชื่อว่าจะเป็นสิริมงคล และในปีนั้นจะไม่มีการตัดหรือโค่นต้นไม้ดังกล่าว

การหาว่าไม้ชนิดใดเป็นไม้ที่เป็นพระภูณัน มีสูตรการหา 3 สูตร ดังนี้

สูตรที่ 1 เอาปีจุลศักราชตั้ง คูณด้วย 3 หารด้วย 7 เศษดังตาราง

เศษ	วัด	หนองตอง 1	วัดศรีมงคล	วัดดอนชัย
0		ไม้ห้า (หว่า)	ไม้ห้า (หว่า)	ไม้ห้า(หว่า)
1		ไม้ไผ่	ไม้ไผ่	ไม้ไผ่
2		ไม้เตือเกลี้ยง	ไม้เตือเกลี้ยง	ไม้เตือเกลี้ยง
3		ไม้ถิม	ไม้ถิม	ไม้ถนิม
4		ไม้เพา (รัง)	ไม้เพา (รัง)	ไม้เพา(รัง)
5		ไม้พานแข	ไม้เขียะ (สลัดได)	ไม้เข้าแข
6		ไม้จู้	ไม้จู้	ไม้จู้

สูตรที่ 2 เอาปีจุลศักราชตั้ง ลบด้วย 17 หาร 7 เศษดังตาราง

เศษ	วัด	วัดหนองเงือก	วัดสันป่าคำ	หนองตอง 2	วัดชมพูหลวง
0		ไม้สา	ไม้สา	ไม้สา	ไม้สา
1		ไม้เตือเกลี้ยง	ไม้กวง	ไม้กวง	ไม้เกียน
2		ไม้พิน	ไม้เตือเกลี้ยง	ไม้เตือเกลี้ยง	ไม้กิง
3		ไม้กอมเกาะ	ไม้ก้อมก้อ	ไม้คอมเกาะ	ไม้ก่อ
4		ไม้ชะบาแปง	ไม้บ่าแปง	ไม้ฮ้อยช้าง	ไม้ชะวาแปง
5		ไม้ฮ้อยช้าง	ไม้ฮ้อยช้าง	ไม้จู้	-
6		ไม้จู้	ไม้จู้	-	ไม้จู้

หมายเหตุ ฉบับวัดหนองตอง 2 น่าจะคัดลอกตกไป ตั้งแต่ เศษ 4 เป็นต้นไป

สูตรที่ 3 นำจุลศักราชตั้ง คูณ 30 ลบด้วย 4 หารด้วย 7 เศษเป็นเท่าใด ทำนายนดังนี้
(วัดชมพูลง 2)

เศษ	1	ไม้ที่เป็นพระญา คือ	ไม้ยางขาวหลวง
เศษ	2	ไม้ที่เป็นพระญา คือ	ไม้กุกกัว
เศษ	3	ไม้ที่เป็นพระญา คือ	ไม้พิง
เศษ	4	ไม้ที่เป็นพระญา คือ	ไม้พาว
เศษ	5	ไม้ที่เป็นพระญา คือ	ไม้ตำหมา
เศษ	6	ไม้ที่เป็นพระญา คือ	ไม้พานเถื่อน
เศษ	7 (0)	ไม้ที่เป็นพระญา คือ	ไม้ห้า (หว่า)

ในหัวข้อการหาไม้ที่เป็นพระญาที่ประชุมได้พิจารณาเห็นว่า ควรใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับหลัก ได้แก่ ฉบับของวัดศรีมงคล วัดหนองตอง และวัดดอนชัย และเมื่อตรวจสอบกับหนังสือปีใหม่ของวัดดวงดี (จ.ศ.1214) แล้ว ปรากฏว่าข้อมูลตรงกัน

แต่เนื่องจาก ข้อมูลที่เป็น เศษ 5 ในเอกสารทั้ง 3 ฉบับ ไม่ตรงกัน พระอธิการประเสริฐ ปวโร และ ศ.ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี ได้เสนอว่า ควรใช้ข้อมูลจากวัดหนองตอง เพราะไม้พานแข เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่แต่ไม่เขียะ (ในฉบับวัดศรีมงคล) เป็นไม้ประเภทไม้ขนาดเล็กจำพวกกระบองเพชร ที่ประชุมจึงมีมติให้ใช้ข้อมูลตามที่ทั้งสองท่านได้เสนอ ดังนี้

เศษ	ไม้ที่เป็นพระญา
0	ไม้ห้า (หว่า)
1	ไม้ไผ่
2	ไม้เตือเกลี้ยง
3	ไม้ถิม
4	ไม้พา (รัง)
5	ไม้พานแข
6	ไม้งิ้ว

ข้อสรุปผลการประชุมในหัวข้อ “การหาพระยาดอก (พระยาดอกไม้)”

ชาวล้านนาเชื่อว่า ในแต่ละปีจะมีดอกไม้ที่เป็นประธานของบรรดาดอกไม้ทั้งหลาย เมื่อถึงวันสงกรานต์(วันสังกรานต์ล่อง) หลังจากที่ชาวบ้านอาบน้ำดำหัวแล้วจะนำเอาดอกไม้ที่เป็นพระยานี้ทัดหูหรือเสียบที่มวยผม เพราะเชื่อว่าจะทำให้มีอายุยืนยาว

ข้อมูลเกี่ยวกับพระยาดอก เท่าที่คณะผู้วิจัย ได้สำรวจยังไม่พบฉบับใดที่มีความสมบูรณ์ฉบับวัดหนองตอง อ.หางดง ระบุเพียงวิธีการหาพระยาดอก แต่ไม่ได้บอกว่าตัวเลขเศษที่หาได้แต่ละตัวหมายถึงดอกไม้อะไรบ้าง เอกสารกล่าวไว้ดังนี้

“ จักมักใครรู้ ดอกไม้อันใดเป็นพระยาชา เอาสักกะปี่ตั้ง 8 หาร เศษเป็นนามดอก อันควรดีทัดทรงในปีนั้น วุฒิจำเรียดนักแล”

ต่อมาคณะผู้วิจัยได้พบคัมภีร์โบลาน (ลานก้อม) ของพ่อหนานอินทร์ทอง เจริญโรจน์ บ้านแม่เนาเรือ อ.แม่แจ่ม ซึ่งกล่าวถึงการหาพระยาดอกไว้ ดังนี้

“จักดูดอก เอาสักกะบัดนี้ตั้ง 8 หาร เศษ 1 ดอกเอื้อง เศษ 2 ดอกแก้ว เศษ 3 ดอกซ้อน เศษ 4 ดอกตู๋ เศษ 5 ดอกบัว เศษ 6 ดอกส้มสุก เศษ 7 ดอกลิลา แล”

อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่า สูตรการหาพระยาดอกทั้ง 2 ฉบับที่พบนี้ ต่างกับบอกวิธีการหาเหมือนกัน แต่ตัวเลขเศษและชื่อดอกไม้ในคัมภีร์โบลานของพ่อหนานอินทอง บอกเพียง 7 ดอกขาดไป 1 ดอก คือเศษ 0 หรือ เศษ 8

จากข้อมูลนี้ คณะที่ปรึกษาและผู้ร่วมชำระปฏิทินได้เสนอชื่อของดอกไม้ที่เคยได้ฟังมา ดังนี้ พระอธิการประเสริฐ ปาวโร วัดหนองปลามัน อ.พร้าว ได้ให้ข้อมูลสนับสนุนว่าชื่อดอกไม้ที่เป็นพระยาดอกที่เหลือ (เศษ 0 หรือ เศษ 8) คือ ดอกกาสะลอง (ดอกปีป) ซึ่งท่านเคยอ่านพบในคัมภีร์โบลานเรื่องอานิสงส์ปีใหม่ ข้อมูลนี้ยังสอดคล้องกับพระยาดอกในหนังสือปีใหม่เมืองของร้านประเทืองวิทยาที่หากหาโดยใช้สูตรข้างต้น เศษ 0 หรือเศษ 8 จะตรงกับ ดอกกาสะลอง (ดอกปีป) เหมือนกัน

พระครูอดุลสีลิกิตติ์ กล่าวว่า ท่านเคยได้ยินว่า หนึ่งในดอกไม้ที่เป็นพระยาดอกนั้นคือ ดอกส้มโอ

เนื่องจากไม่มีหลักฐานหรือเอกสารที่กล่าวถึงพระญาณดอกไม้ได้ครบถ้วน ที่ประชุมเห็นว่า แม้ไม่อาจสรุปข้อมูลเรื่องนี้ได้ชัดเจน แต่สามารถอนุมานใช้ชื่อดอกไม้ที่เป็นพระญาณจากพับสาของ พ่อหนานอินทร์ทอง เจริญโรจน์ ไปก่อน ส่วนดอกไม้ที่เป็นเศษ 8 นั้น อาจใช้ดอกปีบ หรือ ดอก ส้มโอก็ได้

ต่อมา เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2546 (ซึ่งเสร็จสิ้นโครงการวิจัยฯ แล้ว) คณะผู้วิจัยได้ค้นพบ เอกสารชิ้นใหม่เป็นพับหั่ว (พับสาที่เย็บด้านบน) ซึ่งเป็นสมบัติส่วนตัวของนายอินคำ หนันไชย บ้านเลขที่ 84 หมู่ 6 บ้านพร้าวหนุ่ม ต.ช้างเคือง อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการหา พระญาณดอกไม้ครบถ้วนสมบูรณ์โดยมีข้อมูลดังนี้

“จักใคร่รู้ดอกสังเพนพระญาณดอกขา หื้อเอาสักกะปีจักมาตั้ง 8 หาร เศษ 1 ดอก
อุนเศษ 2 ดอกแก้ว เศษ 3 ดอกซ้อน เศษ 4 ดอกคู่ เศษ 5 ดอกเพลา(เปา) เศษ 6 ดอก
ส้มสุก เศษ 7 ดอกบุญนาก เศษ 8 ดอกลิลาแล”

ข้อสรุปผลการประชุมในหัวข้อ “การอันใดรักษอันใด”

การเขียนประกาศสงกรานต์ในแต่ละปี จะมีการกล่าวถึงเทวดา มนุษย์ อมนุษย์ และสัตว์ ต่างๆ ที่คอยรักษาวันเวลา และธรรมชาติ นอกจากนั้นยังจะระบุถึงสัตว์และพืชที่เป็นใหญ่แก่กัน

สูตรการหาว่าอันใดนั้น ปรากฏในหนังสือปีใหม่ จำนวน 6 ฉบับ ได้แก่

1. ฉบับวัดศรีมงคล
2. ฉบับวัดหนองตอง
3. ฉบับวัดหนองเงือก
4. ฉบับวัดหนองเงือก 2
5. ฉบับวัดดอนชัย
6. เอกสารส่วนตัวของ อ.ศรีเลา เกษพรหม

ข้อมูลที่ปรากฏในเอกสารแต่ละฉบับนั้นบางส่วนตรงกัน แต่บางส่วนก็ไม่ตรงกัน ดังที่คณะ ผู้วิจัยได้รวบรวมเพื่อเสนอให้ที่ประชุมได้พิจารณา ดังนี้

ตารางแสดง อันได้รักษาอันใด ของเอกสารแต่ละฉบับ

วิธีหา นำตัวเลขจุลศักราชตั้ง หารด้วย 12 เศษได้เท่าใด คำทำนายเป็นดังตาราง

เศษ 1

คำทำนาย	รักษา ปี	รักษา เดือน	รักษา ป่า	รักษา น้ำ	รักษา อากาศ	รักษา ดิน	ผู้ที่ เป็นใหญ่แก่	สัตว์ที่ เป็นใหญ่แก่ สัตว์ 2 ตีน	สัตว์ที่ เป็นใหญ่แก่สัตว์ 4 ตีน	ไม้ที่ เป็นใหญ่ แก่ไม้จริง	ไม้ที่ เป็นใหญ่ แก่ไม้กลวง	หญ้า เป็นใหญ่	รสดิน
หนองตอง	วอก	นกแล	นกยาง	นกเงือก	เวทบุตรชื่อว่า ทั้งสตะยะ	กุมภกันต์	คน ราชา	นกยาง	จิ้ง	ไม้ถิ่น	ไม้ที่	หญ้า- เหี่ยววหมู	บู้มี
หนองเงือก 1	วอก	นกแล	นกเงือก	ไก่	เวทบุตรชื่อ ทั้งสตะยะ	กุมภกันต์	ท้าวพระญา	แรง	จิ้ง	ไม้ถิ่น	ไม้มะเท	หญ้า- เหี่ยววหมู	บู้หลาย
ศรีมงคล	วอก, วัว	นกแล	นกเงือก	ไก่	ธังสตะยาเทวดา	กุมภกันต์	พระญา (กษัตริย์)	นกยาง	จิ้ง	ไม้ถิ่น, ไม้จิ้ง	ไม้รัก, ไม้มะเท	หญ้า- เหี่ยววหมู	บู้หลาย
หนองเงือก 2	จิ้ง	นกแล	นกเงือก	ไก่	ธัสสกายังคเทบุตร	กุมภกันต์	พระญา	นกยาง	จิ้ง	ไม้จิ้ง	ไม้มะเท	หญ้า- เหี่ยววหมู	
วัดดอนชัย	วอก	นกแล	นกเงือก	ไก่	วังสตะยะ	กุมภกันต์	พระญา	นกยาง, แรง	จิ้ง	ไม้จิ้ง, ไม้ถิ่น	ไม้รวก, ไม้มะเท	หญ้า- เหี่ยววหมู	บู้หลาย
อ.ศรีเลา *													

หมายเหตุ * คำทำนายเศษ 1 ต้นฉบับของ อ.ศรีเลา เกษพรหม ต้นฉบับชำรุด

เศษ 2

คำทำนาย	รักษาปี	รักษาเดือน	รักษาป่า	รักษาหน้า	รักษาอากาศ	รักษาดิน	ผู้ที่เป็นใหญ่แก่คน	สัตว์ที่เป็นใหญ่แก่สัตว์ 2 ดิน	สัตว์ที่เป็นใหญ่แก่สัตว์ 4 ดิน	ไม่แท้เป็นใหญ่แก่ไม่จริง	ไม่แท้เป็นใหญ่แก่ไม่กลาง	หญ้าเป็นใหญ่	รสนิน
หนองทอง	ไก่	จิว	เสือ	เปิด	เทวบุตรชื่อ รุตตจักรัก	ปฐมนเทวบุตร	พราหมณ์	นกยูง	จิว	ไม่พัว	ไม่บง	หญ้าป่อง	ดี
หนองเงือก 1	ไก่	จิว	เสือ	เปิด	เทวบุตรชื่อ รุตตจักรักกะ	ปฐมนเทวบุตร	พราหมณ์	นกยาง	จิว	ต้นกล้วย	ไม่มะเท	หญ้าป่อง	บมีหลาย
ศรีมงคล	ไก่	จิว	ผีเสื้อ (ผีอารักษ์), เสือ	เปิด	รุตตจักรักเทวดา	ปฐกเทวบุตร	พราหมณ์	นกยาง	จิว	ไม่กว่า, ไม่หมาก	ไม่บง	หญ้าป่อง	บมีหลาย
หนองเงือก 2	ไก่	จิว	เสือ	เปิด	เทวบุตร	ปฐนหะ	พราหมณ์	นกยาง	จิว	กล้วย	ไม่มะเท	หญ้าป่อง	บมีหลาย
ดอนชัย	ไก่	จิว	เสือ, ผีเสื้อ	เปิด	รุตตจักรักเทวบุตร	ปฐนเทวบุตร	พราหมณ์	นกยาง	จิว	ไม่พัว, ไม่หมาก ว	ไม่บง	หญ้าป่อง	มีหลาย
อ.ศรีเลา	ไก่	จิว	ผีเสื้อ	เปิด	รุตตจักรักเทวบุตร	ปฐนเทวบุตร	พราหมณ์	นกยาง	จิว	ไม่กว่า, ไม่หมาก	ไม่บง	หญ้าพ่อง	บมีหลาย

เศษ 3

คำทำนาย วัด	รักษา ปี	รักษา เดือน	รักษา ป่า	รักษา น้ำ	รักษาอากาศ	รักษา ดิน	ผู้ ที่เป็นใหญ่ แก่คน	สัตว์ที่ เป็นใหญ่แก่ สัตว์ 2 ตีน	สัตว์ที่ เป็นใหญ่แก่ สัตว์ 4 ตีน	ไม่ เป็นใหญ่ แก่ไม่จริง	ไม่ เป็นใหญ่ แก่ไม่ลง	หญ้า เป็นใหญ่	รสน
หนองตอง	แพะ	แฉ่ง	นกยูง	ค่าง	มุตตยักขเทวบุตร	จินตาคะ	ผู้ ยิ่ง	นกเขาขาว	ค่าง	ไม่ เพียง	ไม่ ลง	หญ้าแพรว	บั่ว
หนองเงือก 1	แพะ	แฉ่ง	นกยูง	ค่าง	มุตตยักขเทวบุตร	จินตาคะ	ผู้ ยิ่ง	นกไฟ	ค่าง	ไม่ เพียง	ไม่ ลง	หญ้าแพรว	บั่ว
ศรีมงคล	นาค, นกยาง	แฉ่ง	-	ค่าง, ค่าง	มุตตยักขเทวบุตร, อัยกขเทวบุตร	จินตาคะ	ยิ่ง	นกไฟ	ค่าง	ไม่ เพียง	ไม่ ลง	หญ้าแพรว	บั่ว
หนองเงือก 2	แพะ	แฉ่ง	นกยูง	ค่าง	พญกขเทวบุตร	จินตาคะ	ลูกสาว- พระญา- เจ้าเมือง	นกเขาไฟ	ค่าง	ไม่ เพียง	ไม่ ลง	หญ้าแพรว	-
ดอนชัย	แพะ	แฉ่ง	นาค, นกยาง	ค่าง, ค่าง	มุตตยักขเทวบุตร	จินตาคะ	ภิกษุณี	-	-	-	-	-	-
อ.ศรีเลา	แพะ	แฉ่ง	นกยาง	ค่าง	มุตตยักขเทวบุตร, ภิกษุเทวบุตร	จินตาคะ	ผู้ ยิ่ง	นกไฟ	ค่าง, ค่าง	ไม่ เพียง	ไม่ ลง	หญ้าแพรว	บั่ว

เศษ 4

คำทำนาย วัด	รักษา ปี	รักษา เดือน	รักษา ภาษา	รักษา น้ำ	รักษา อากาศ	รักษาดิน	ผู้ที่ เป็นใหญ่แก่ คน	สัตว์ที่ เป็นใหญ่แก่สัตว์ 2 ดิน	สัตว์ที่ เป็นใหญ่แก่ สัตว์ 4 ดิน	ไม่ที่ เป็นใหญ่แก่ ไม่จริง	ไม่ที่ เป็นใหญ่แก่ ไม่พ่าง	ใหญ่ เป็น ใหญ่	รสดิน
น อง ตอง	จ้ว	นกจอก	คะต่าย	นาค	อินทสร- เทวบุตร	หักชะ	นักปราชญ์	เปิด	คะต่าย	ไม่พ่าง- เล็บบแมง	ไม่พ่าง	หญ้าคตมบาง	บู้มี
หนองเงือก 1	จ้วแม่ชื่อ พายมะ	นกจอก	คะต่าย	นาค	อินทสร- เทวบุตร	ทุดคตะ	นักปราชญ์	เปิด	คะต่าย	พ่าง- เล็บบแมง	ไม่พ่าง	หญ้าคตมบาง	บมีหลาย
ศรีมงคล	จ้วแม่ชื่อ กายาแม่แจ้	นก- กระจอก	ควาย, คะต่าย	นาค	อินทสร- เทวบุตร	ทกรักข- รัสสะ	นักปราชญ์	เปิด	ควาย	พ่าง- เล็บบแมง	ไม่พ่าง	หญ้าคตมบาง	บมีหลาย
หนองเงือก 2	จ้วแม่ชื่อ พ่างมะแจ้	นกจอก	เต่า	นาค	ทักขยักข์	-	นักปราชญ์	เปิด	ปงทาย	เล็บบแมง	ไม่พ่าง	หญ้าคตมบาง	บมีหลาย
ดอนชัย	จ้วแม่, แจ้	นกจอก	ควาย, คะต่าย	นาค	อินทสร	ทกรักชะ	นักปราชญ์	เปิด	ควาย, คะต่าย	พ่าง- เล็บบแมง	ไม่พ่าง	หญ้าคตมบาง	บมี
อศรีเลา	จ้วแม่ชื่อ กายม, แจ้	นกจอก	ควาย, คะต่าย	นาค	อินทสร- เทวบุตร	ทกรัก- ขัสสะ	นักปราชญ์	เปิด	ควาย, คะต่าย	พ่าง- เล็บบแมง	ไม่พ่าง	หญ้าคตมบาง	บมี

เศษ 5

คำทำนาย วัด	รักษา ปี	รักษา เดือน	รักษา ปา	รักษา น้ำ	รักษา อากาศ	รักษา ดิน	ผู้ เป็นใหญ่ แก่คน	สัตว์ที่ เป็นใหญ่แก่ สัตว์ 2 ดิน	สัตว์ที่ เป็นใหญ่ แก่ไม่จริง	ไม่ เป็นใหญ่ แก่ไม่หลง	ใหญ่เป็น ใหญ่	รสดิน
หนองตอง	นาค	แรง	คะต่าย	จักขั	กวารมังกล- เทวบุตร	เทกรัตต- เทวบุตร	พระเจ้า	กา	จักขั	ไม่ มอง	หญ้าคา	ดี
หนองเงือก 1	นาค	แรง	คะต่าย	จักขั	เทกรัตต- เทวบุตร	กวารมังกล- เทวบุตร	พระเจ้า	ไก่	จักขั	ไม่ มอง	หญ้าคา	มีมาก
ศรีมงคล	นาค	แรง	ควาย, คะต่าย	จักขั	เทกรัตต- เทวบุตร, อารียะเทวบุตร	กวางกลางคละ- เทวบุตร	พระพุทธเจ้า	กา	จักขั	ไม่ มอง	หญ้าคา	มีหลาย
หนองเงือก 2	นาค	รางทะ	ปางท่าย	จักขั	เทวรัตติ- เทวบุตร, เทวอาจารย์	เทวบุตร	พระพุทธเจ้า	กา	จักขั	ไม่ มอง	หญ้าคา	มีหลาย
ดอนชัย	นาค	แรง	ควาย, คะต่าย	จักขั	เทวกรัตติ, อารียะเทวบุตร	กวางมังกล- เทวบุตร	พระเจ้า	กา	จักขั	ไม่ มอง	-	มีมาก
อ.ศรีเลา	นาค	แรง	ควาย, คะต่าย	จักขั	เทวกรัตติ	อารียะเทวบุตร	พระเจ้า	กา	จักขั	ไม่ มอง	คา	มีมาก

เศษ 6

คำทำนาย วัด	รักษา ปี	รักษา เดือน	รักษา ป้า	รักษา น้ำ	รักษา อากาศ	รักษา ดิน	ผู้ที่ เป็นใหญ่ แก่คน	สัตว์ที่ เป็นใหญ่แก่ สัตว์ 2 ดิน	สัตว์ที่ เป็นใหญ่แก่ สัตว์ 4 ดิน	ไม่ที่ เป็นใหญ่ แก่แท้จริง	ไม่ที่เป็น ใหญ่แก่ ไม่กลาง	หญ้า เป็นใหญ่	รสดิน
หนองตอง	ม้า	ไก่	แมว	ปลากัง	อาลวกัยกัษ	อัคคิสโรยักษะ	มหากษัตริย์	นกตะเหว่า	ม้า	ไม่ลึก	ไม่บง	หญ้าเกียง	ปัสุดี
หนองเงือก 1	ม้า	ไก่	แมว	ปลาคัง	อาลวกัยกัษ	อาคสโรยักษ	เจ้าปสูวี	นกตะเหว่า	ม้า	ไม่ชักหวาน	ไม่สะโมง	ต้นเกียง, หอม	ปี่หลาย
ศรีมงคล	ม้า	ไก่	แมว	ปลาคัง	อาฟักกะ	อัคคิสโล	พราหมณ์	นกตะเหว่า	ม้า	ไม่เหียง	ไม่โมง	กล้วย	ปัสูมี
หนองเงือก 2	ม้า	ไก่	แมว	ปลา	อาฟักัยกัษ	อคสโร	พระเจ้า- แผ่นดิน	นกตะเหว่า	ม้า	ชักหวาน	สะมวง	หญ้าเกียงหอม	ปัสูมี
ดอนชัย	ม้า	ไก่	แมว	ปลากัง	อลวกัยกัษ	อัคคิสโลยักษะ	พราหมณ์	นกตะเหว่า	ม้า	ไม่เหียง	ไม่สะโมง	ต้นกล้วย	ปัสูมี
อ.ศรีเลา	ม้า	ไก่	แมว	ปลากัง	อารวกัยกัษ	อัคคิสโลยักษะ	พราหมณ์	นกตะเหว่า	ม้า	ไม่เหียง	ไม่สะมวง	กล้วย	ปัสูมี

เศษ 7

คำทำนาย วัด	รักษา ปี	รักษา เดือน	รักษา ป่า	รักษา น้ำ	รักษา อากาศ	รักษา ดิน	ผู้ที่ เป็นใหญ่ แก่คน	สัตว์ที่ เป็นใหญ่แก่ สัตว์ 2 ดิน	สัตว์ที่ เป็นใหญ่แก่ สัตว์ 4 ดิน	ไม่ที่ เป็นใหญ่ แก่ไม้จริง	ไม่ที่ เป็นใหญ่ แก่ไม้ กลวง	หญ้าเป็น ใหญ่	รสนิน
หนองตอง	ช้าง	กว้าง	ลา	งู	อัสสเทเวบุตร	ทักษรักษ- ย์กษ	พระเจ้า	นกเขียน	ช้าง	ไม่หาด	ไม่ระม่ง	หญ้า- เหินยวหมู	ปัสุม
หนองเงือก 1	ช้าง	กว้าง	ลา	งู	อากาศไทร- เทบุตร	ทกรักษะ	พระเจ้า	นกเขียน	ช้าง	ไม่หาด	ไม่ระม่ง	หญ้า- เหินยวหมู	ปัสุมหลาย
ศรีมงคล	ช้าง	-	ลา	ปลา	อากาศไทร- เทบุตร	-	พระพุทเจ้า	นกเขียน	ช้าง	ไม่หาด	ไม่ระม่ง	หญ้า- เหินยวหมู	ปัสุมหลาย
หนองเงือก 2	ช้าง	กว้าง	ลง (ลา)	งู	สจเฑบุตร	รักษรักษ	พระพุทเจ้า	นกเขียน	ช้าง	หวด	สะเมิง	หญ้า- เหินยวหมู	ปัสุมหลาย
ดอนชัย	ช้าง	กว้าง	ดว	งู	อากาศไทร- เทบุตร	ทักษรักษ	พระเจ้า	นกเขียน	ช้าง	ไม่หก, ไม่หาด	ไม่ม่ง	หญ้า- เหินยวหมู	ปัสุมหลาย
อ.ศรีเลา	ช้าง	กว้าง	ดว	งู	อากาศไทร- เทบุตร	ทกรักษะ	พระเจ้า	นกเขียน	ช้าง	ไม่หัด, ไม่หาด	ไม่ม่ง	หญ้า- เหินยวหมู	ปัสุมหลาย

เศษ 8

คำทำนาย วัด	รักษา ปี	รักษา เดือน	รักษา ปา	รักษา น้ำ	รักษา อากาศ	รักษา ดิน	ผู้ ที่เป็นใหญ่ แก่คน	สัตว์ที่ เป็นใหญ่แก่ สัตว์ 2 ดิน	สัตว์ที่ เป็นใหญ่แก่ สัตว์ 4 ดิน	ไม่ เป็นใหญ่ แก่ไม่จริง	ไม่ เป็นใหญ่ แก่ไม่จริง	ไม่ เป็นใหญ่ แก่ไม่จริง	รักษา เป็นใหญ่	รสน
หนองตอง	วอก	หมาจิ้งจอก	หมู	ปลาตีน	ตลกสิริยกัษ	กุ่มก้นด	ราชา	ดักแตน	วอก	ไม่ หาค	ไม่ หาค	ไม่ หาค	หมาเรา	ปัสดี
หนองเงือก 1	วอก	หมาจิ้งจอก	หมู	ปลาตีน	ตลกสิริยกัษ	กุ่มก้นด	ท้าวพระญา	ดักแตน	วอก	ไม่ หาค	ไม่ หาค	ไม่ หาค	หมาเรา	ปัสดี
ศรีมงคล	งัว	สิงคาละ	หมู	ปลาตีน	ตลกสิริยกัษ	กุ่มก้นด	พระญา	จักแตน	วอก	ไม่ หาค	ไม่ หาค	ไม่ หาค	หมาเรา	ปัสดี
หนองเงือก 2	พยัคฆะ	งูอุสุภราช	สิงคาละ	มังกร	ปักษิน- เทวบุตร	นาคราช	บุริหิต, อาจารย์	นกเคียง	แมง	ไม่ หาค	ไม่ หาค	ไม่ หาค	หมาเรา	ปัสดี
ดอนชัย	วอก, งัว	สิงคาละ	หมู	ปลาตีน	ตลกสิริยกัษ	กุ่มก้นด	พระญา	นกเคียง	วอก	ไม่ หาค, ไม่ หาค	ไม่ หาค, ไม่ หาค	ไม่ หาค, ไม่ หาค	หมาเรา	ปัสดี
อ.ศรีเลา	วอก, งัว	สิงคาละ	หมู	ปลาตีน	ตลกสิริยกัษ	กุ่มก้นด	พระญา	ดักแตน	วอก	ไม่ หาค, ไม่ หาค	ไม่ หาค, ไม่ หาค	ไม่ หาค, ไม่ หาค	หมาเรา	ปัสดี

เศษ 9

คำทำนาย วัด	รักษา ปี	รักษา เดือน	รักษา ป่า	รักษา น้ำ	รักษา อากาศ	รักษา ดิน	ผู้ ที่เป็นใหญ่ แก่คน	สัตว์ที่ เป็นใหญ่แก่ สัตว์ 2 ดิน	สัตว์ที่ เป็นใหญ่แก่ สัตว์ 4 ดิน	ไม้ที่ เป็นใหญ่ แก่ไม้จริง	ไม้ที่ เป็นใหญ่ แก่ไม้หลวง	หญ้า เป็นใหญ่	รสดิน
หนองดอง	จ่อน	ไถ่	นาค	จ้ว	อัสสวโร	ปฐมน- เทวบุตร	พราหมณ์	นกการาบ	จอน	ไม้ใบรา	ไม้ไผ่	หญ้าคา	ดี
หนองเงือก 1	วอก	ไถ่	แจ้	นาค	อัสสวโรยักข์	ปฐมน- เทวบุตร	พราหมณ์	นกการาบ	วอก	ไม้บัวขาว	ไม้ไผ่	หญ้าคา	มีหลาย
ศรีมงคล	วอก	ไถ่	จ้ว,แจ้	นาค	อัสสวโรยักข์	ปฐมน- เทวบุตร	พราหมณ์	นกการาบ	วอก	ไม้บัวขาว	ไม้ไผ่	หญ้าคา	มีหลาย
หนองเงือก 2	วอก	ไถ่	วัสสวโรยักข์	นาค	จ้วชื้อ พายชะมะแจ	ปฐมน- เทวบุตร	พราหมณ์	นกการาบ	วอก	ไม้ใบนาค	ไม้ไผ่	หญ้าคา	มีหลาย
ดอนชัย	วอก	ไถ่	จ้วแม่ชื้อ พลยะ, แจ้	นาค	วสุโรยักข์	ปฐมน- เทวบุตร	พราหมณ์	นกการาบ	วอก	ไม้บัวขาว	ไม้ไผ่	คา	มี
อ.ศรีเลา	วอก	ไถ่	จ้วแม่ชื้อ พยม, แจ้	นาค	อวสมรยักข์	ปฐมน- เทวบุตร	พราหมณ์	กาละ	วอก	ไม้บัวขาว	ไม้ไผ่	คา	มีหลาย

เศษ 10

คำทำนาย วัด	รักษา ปี	รักษา เดือน	รักษา ป่า	รักษา น้ำ	รักษา อากาศ	รักษา ดิน	ผู้ที่ เป็นใหญ่ แก่คน	สัตว์ที่ เป็นใหญ่ สัตว์ 2 ดิน	สัตว์ที่ เป็นใหญ่ สัตว์ 4 ดิน	ไม่ เป็นใหญ่ แก่ไม่จริง	ไม่ เป็นใหญ่ แก่ไม่ลง	หญ้า เป็นใหญ่	รสดิน
หนองดอง	หมา	หมู	ฟาน	จักเข้	จันทิมเทวบุตร	ทกขรยักข์	ผู้ยิ่ง	ไก่	หมา	ไม่ หามาเห็น	ไม่ รอก	หญ้า คาง	ปัสดี
หนองเจือก 1	หมา	หมู	ฟาน	จักเข้	จันทิมเทวบุตร	ทกขรยักข์	นางยิ่ง	ไก่	หมา	ไม่ สะเคียน	ไม่ รอก	หญ้า คาง	ปัสดี
ศรีมงคล	หมา	หมู	ฟาน	จักเข้	จันทิมเทวบุตร	ทกขรยักข์	ผู้ยิ่ง	ไก่	หมา	ไม่ แซ	ไม่ รอก	หญ้า คาง	ปัส
หนองเจือก 2	หมา	หมู	แก้ง	จักเข้	จันทิมเทวบุตร	ทกขรยักข์	นางมหา- กษัตริย์	ไก่	หมา	หามาเห็น	ไม่ รอก	หญ้า คาง	ปัส
ดอนชัย	หมา	หมู	ฟาน	จักเข้	จันทิมเทวบุตร	ทกขรยักข์	นางยิ่ง	ไก่	หมา	-	-	หญ้า คาง	ปัส
อ.ศรีเลา	หมา	หมู	ฟาน	จักเข้	จันทิมเทวบุตร	รักษยักข์	นางยิ่ง	ไก่	หมา	ไม่ แซ	ไม่ รอก	หญ้า คาง	ปัส

เศษ 11

คำทำนาย วัด	รักษา ปี	รักษา เดือน	รักษา ป่า	รักษา น้ำ	รักษา อากาศ	รักษา ดิน	ผู้ เป็นใหญ่ แก่คน	สัตว์ที่ เป็นใหญ่แก่ สัตว์ 2 ดิน	สัตว์ที่ เป็นใหญ่แก่ สัตว์ 4 ดิน	ไม้ที่ เป็นใหญ่ แก่ไม้จริง	ไม้ที่ เป็นใหญ่ แก่ไม้กลวง	หญ้า เป็นใหญ่	รสดิน
หนองตอง	หมู	นกจอก	นางนี	เทวดา	รูดจกเทวดา	นกไล่	เทวดา	รู้	หมู	ไม้ตะมอก	ไม้ไผ่	ผักปาด	ปฐมี
หนองเงือก 1	หมู	นกจอก	ทนาย	เทวดา	รูดจกจกัถิตติ	นกไล่	ท้าวพระยา	รู้	หมู	ไม้ตะมอก	ไม้พะยะ	ผักปาด	-
ศรีมงคล	หมู	นกจอก	จามรี, นางนี	เทวดา	รูดจกจกเทวดา	นกไล่	พระยา	รู้	วนสุกร	ไม้ตะมอก	ไม้พะยะ	ผักปาด	ปฐมีหลาย
หนองเงือก 2	มุสิกา	นกจอก	นางนี	เทวดา	รูดจกเทวดา	จันดาล	พระยา	รู้	หมูเถื่อน	ไม้ตะมอก	ไม้พะยะ	ผักปาด	ปฐมีหลาย
ดอนชัย	หมู	นกจอก	ทนาย, จามรี	เทวดา	รูดจกจกเทวดา ครุฑ	จันดาล, นกไล่	พระยา	รู้	วนสุกร	ไม้ตะมอก	ไม้ไผ่	ผักปาด	ปฐมีหลาย
อ.ศรีเลา	หมู	นกจอก	ทนาย, จามรี	เทวดา	วารุตรจก- เทวดา	จันดาล, นกไล่	พระยา	รู้	วนสุกร	ไม้ตะมอก	ไม้พรวก	ผักปาด	ปฐมี

เศษ 0 (หรือ เศษ 12)

คำทำนาย วัด	รักษา ปี	รักษา เดือน	รักษา ปา	รักษา น้ำ	รักษา อากาศ	รักษา ดิน	ผู้ที่ เป็นใหญ่ แก่คน	สัตว์ที่ เป็นใหญ่แก่ สัตว์ 2 ดิน	สัตว์ที่ เป็นใหญ่แก่ สัตว์ 4 ดิน	ไม่ที่ เป็นใหญ่ แก่ไม่จริง	ไม่ที่ เป็นใหญ่ แก่ไม่ลง	ไม่ที่ เป็นใหญ่ เป็นใหญ่	รักษา เป็นใหญ่	รักษา เป็นใหญ่
หนองตอง	หนู	หงส์	จามรี	มังกร	-	อรรักษ์	จัดทะเล	นกเค้	หนู	ไม่ที่ เป็นใหญ่	ไม่ที่ เป็นใหญ่	ไม่ที่ เป็นใหญ่	ไม่ที่ เป็นใหญ่	ดี
หนองเงือก 1	หนู	หงส์	จามรี	มังกร	อรรักษ์	เปตะ	คนจัดทะเล	นกเค้	หนู	ไม่ที่ เป็นใหญ่	ไม่ที่ เป็นใหญ่	ไม่ที่ เป็นใหญ่	ไม่ที่ เป็นใหญ่	มีมาก
ศรีมงคล	หนู	หงส์	นกจากปาก, จามรี	มังกร	อรรักษ์	อรรักษ์	จัดทะเล	นกเค้	หนู	ไม่ที่ เป็นใหญ่, ไม่ที่ ไม่ที่	ไม่ที่ เป็นใหญ่, ไม่ที่ ไม่ที่	ไม่ที่ เป็นใหญ่, ไม่ที่ ไม่ที่	ไม่ที่ เป็นใหญ่, ไม่ที่ ไม่ที่	มีหลาย
หนองเงือก 2	หนู	เป็ด, หงส์	-	มังกร	อรรักษ์	เปตะ	จัดทะเล	นกเค้	หมู	ไม่ที่ เป็นใหญ่	ไม่ที่ เป็นใหญ่	ไม่ที่ เป็นใหญ่	ไม่ที่ เป็นใหญ่	มีหลาย
ดอนชัย	หนู	หงส์	นกจากปาก, จามรี	มังกร	อรรักษ์	อรรักษ์	จัดทะเล	นกเค้	หนู	ไม่ที่ เป็นใหญ่, ไม่ที่ ไม่ที่	ไม่ที่ เป็นใหญ่, ไม่ที่ ไม่ที่	ไม่ที่ เป็นใหญ่, ไม่ที่ ไม่ที่	ไม่ที่ เป็นใหญ่, ไม่ที่ ไม่ที่	มีหลาย
อ.ศรีเลา	หนู	หงส์	นกจากปาก, จามรี	มังกร	อรรักษ์	อรรักษ์	จัดทะเล	นกเค้	หนู	ไม่ที่ เป็นใหญ่, ไม่ที่ ไม่ที่	ไม่ที่ เป็นใหญ่, ไม่ที่ ไม่ที่	ไม่ที่ เป็นใหญ่, ไม่ที่ ไม่ที่	ไม่ที่ เป็นใหญ่, ไม่ที่ ไม่ที่	มีหลาย

เกณฑ์การพิจารณาเกี่ยวกับ “อันใดรักษอันใด”

1. ในกรณีที่เอกสารมีข้อมูลในเรื่องเดียวกันหลายข้อมูล (ซึ่งในเอกสารโบราณจะใช้คำว่า “อีกนัยหนึ่งว่า...”) จะเลือกข้อมูลที่ปรากฏมากกว่า แต่อาจมีการปรับบางประการเพื่อความเหมาะสม
2. หากมีชื่อหลากหลายแต่มีเสียงหรือรูปศัพท์ใกล้เคียงกัน จะพิจารณาความหมายของชื่อ เหล่านั้นประกอบด้วย
3. คำศัพท์ที่ใช้จะพิจารณาใช้คำที่เป็นคำล้าณนาดั้งเดิม เช่น คำว่า ผู้ยิง นางยิง นางมหากษัตริย์ จะใช้คำว่า “นางยิง” ซึ่งแปลว่าหญิงผู้มีเกียรติ เป็นต้น

อันใดรักษาอันใด

เมื่อที่ประชุมได้พิจารณาข้อมูลจากเอกสารฉบับต่าง ๆ ในตารางเปรียบเทียบ ได้มีมติให้เลือกข้อมูลเหล่านี้ในการเขียนหนังสือใหม่ (ประกาศสงกรานต์) โดยมีเหตุผลการพิจารณาในเชิงอรรถ ดังนี้

คำทำนาย เศษ	รักษา ปี	รักษา เดือน	รักษา ป่า	รักษา น้ำ	รักษา อากาศ	รักษา ดิน	สิ่งที่ เป็นใหญ่ แก่คน	สิ่งที่ เป็นใหญ่แก่ สัตว์ 2 ดิน	สัตว์ที่ เป็นใหญ่แก่ สัตว์ 4 ดิน	ไม้ที่ เป็นใหญ่แก่ ไม้จริง	ไม้ที่ เป็นใหญ่แก่ ไม้กลวง	หญ้าเป็น ใหญ่	รสดิน
1	วอก ¹	นกแผล	นกเยือก	ไก่	เทวบุตรชื่อ ทั้งสตะ ²	กุมภกันต์	ท้าวพระยา ³	นกยาง	จิ้ง	ไม้เถ ⁴	ไม้มะเท ⁵	หญ้า เหินยวหมู่	บมึหลาย
2	ไก่	จิ้ง	เสือ	เปิด	รุดตจักกั	ปฐมน- เทวบุตร ⁶	พราหมณ์	นกยาง	จิ้ง	ไม้พลั่ว ⁷	ไม้บง	หญ้าปล้อง	บมึหลาย

¹ ฉบับวัดศรีมงคลว่า อีกนัยหนึ่งว่า จิ้ง

² ฉบับวัดศรีมงคล คือ ธงสตะยา

³ ฉบับหนองตองว่า ราชชา

⁴ ฉบับวัดศรีมงคลว่า นัยหนึ่งว่า ไม้จิ้ง

⁵ ฉบับวัดศรีมงคลว่า อีกนัยหนึ่งว่า ไม้มะเท

⁶ ฉบับวัดศรีมงคล คือ ปฐกะทวบุตร

⁷ ฉบับวัดศรีมงคลว่า อีกนัยหนึ่งว่า ไม้หมาก

ที่ประชุมเห็นว่าควรใช้ วอก เพราะปรากฏความถี่มากกว่า

ที่ประชุมเห็นว่า ไม้มีความหมายจึงปรับใช้ ทั้งสตะยะ

ที่ประชุมเห็นว่าควรใช้ ท้าวพระยา ตามฉบับหนองเงือก 1 เพราะเป็นศัพท์ดั้งเดิมของล้านนา

ที่ประชุมเห็นว่า ควรใช้ ไม้เถ เพราะปรากฏความถี่มากกว่า

ที่ประชุมเห็นว่า ควรใช้ ไม้ มะเท เพราะปรากฏความถี่มากกว่า

ที่ประชุมเห็นว่า ควรใช้ ปฐกะทวบุตร ตามฉบับวัดหนองเงือก แต่รับอักษรวิธี เป็น ปัททมนเทวบุตร

ที่ประชุมเห็นว่า ควรใช้ ไม้พลั่ว ตามฉบับวัดหนองตอง เพราะอาจจะคัดลอกผิด จากคำว่า พลั่ว เป็น กวาว ได้

คำทำนาย	รักษาปี	รักษาเดือน	รักษาป่า	รักษาน้ำ	รักษาอากาศ	รักษาดิน	สิ่งที่ใหญ่แก่คน	สิ่งที่ใหญ่แก่สัตว์ 2 ดิน	สัตว์ที่ เป็นใหญ่แก่ สัตว์ 4 ดิน	ไม่ที่ เป็นใหญ่ แก่ไม่จริง	ไม่ที่ เป็นใหญ่ แก่ไม่กลวง	ใหญ่เป็น ใหญ่	รสดิน
3	แพะ ⁸	แรง	นกยูง	คะต่าย ⁹	กูดยักข- เทวบุตร ¹⁰	จตุรทาละ	ผู้ยิง	นกเขาไฟ ¹¹	คะต่าย	ไม่เหียง	ไม่ซาง	หญ้า- แพรด	บมีหลาย
4	งัวแม่ ¹²	นกจอก	คะต่าย ¹³	นาค	อินทสร- เทวบุตร ¹⁴	ทกรักรัษะ ¹⁵	นักปราชญ์	เบ็ด	คะต่าย ¹⁶	ไม่หนาม- เติบแก้ว	ไม่พ่าง	หญ้า- คมบาง	บมีหลาย

⁸ ฉบับวัดศรีมงคลว่าอีกนัยหนึ่งว่า นกยาง ที่ประชุมเห็นว่า ควรเป็น แพะ เพราะปรากฏความถี่มากกว่า

⁹ ฉบับวัดศรีมงคล ว่า อีกนัยหนึ่งว่า ควายเป็น ที่ประชุมเห็นว่า ควรเป็น คะต่าย เพราะปรากฏความถี่มากกว่า

¹⁰ ฉบับวัดศรีมงคล ว่า กูดยักขเทวบุตร หรือ อีกนัยหนึ่ง คือ อัยกขเทวบุตร ที่ประชุมเห็นว่า ควรปรับเป็น กูดยักขเทวบุตร ตามฉบับวัดหนองตอง

¹¹ ฉบับวัดศรีมงคล ว่า นกไฟ ฉบับวัดหนองตอง ว่า นกเขาไฟ ตามฉบับวัดบวัก้าง

¹² ฉบับวัดศรีมงคล ว่า งัวแม่ชื่อเกายาเม หรือแจ้ ฉบับวัดบวัก้าง ว่า แพงมะแซ ฉบับวัดหนองงีอก ว่า พายมะ ฉบับวัดหนองตอง ว่า งัว ที่ประชุมเห็นว่า ชื่อของวัวอาจมีการคัดลอกผิด ยากที่จะตรวจสอบหาชื่อที่ถูกต้องได้ จึงควรตัดให้เหลือเฉพาะ งัวแม่ อันเป็นชื่อที่มีร่วมกันอยู่

¹³ ฉบับวัดศรีมงคล คือ ควายเป็น หรืออีกนัยหนึ่งว่า คะต่าย ที่ประชุมเห็นว่า ควรเป็น คะต่าย เพราะปรากฏความถี่มากกว่า

¹⁴ ฉบับวัดศรีมงคล คือ อินทสรเทวบุตร แต่ฉบับอื่นๆค่านำหน้า เป็น อินท ที่ประชุมเห็นว่า ควรปรับให้เป็น อินทสรเทวบุตร

¹⁵ ฉบับวัดศรีมงคล คือ ทกรักรัษสละ หรือ อุทกรักรัษสละ ศ.ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี เสนอว่าควรใช้ ทกรักรัษสละ หรือ อุทกรักรัษสละ ที่หมายถึงผู้รักษาแผ่นดิน เพราะมีคำปรากฏใน “นลภชาดก” และความหมายดีกว่าชื่ออื่น ที่ประชุมจึงให้ปรับตามข้อเสนอดังกล่าว

¹⁶ ฉบับวัดศรีมงคล ว่า ควายเป็น ที่ประชุมเห็นว่า ควรเป็น คะต่าย เพราะปรากฏความถี่มากกว่า

คำทำนาย	รักษาปี	รักษาเดือน	รักษาป่า	รักษาน้ำ	รักษาอากาศ	รักษาดิน	สิ่งที่ใหญ่แก่คน	สิ่งที่ใหญ่แก่สัตว์ 2 ตีน	สัตว์ที่	สิ่งที่ใหญ่แก่สัตว์ 4 ตีน	ไม่ทเป็นใหญ่แก่ไม่จริง	ไม่ทเป็นใหญ่แก่ไม่กลวง	หญ้าเป็นใหญ่	รสดิน
5	นาศ	แรงแ	คะต่าย ¹⁷	จักเข็	เทกรวดดี ¹⁸	กวาลมั่งคด-เทวบุตร ¹⁹	พระเจ้ ²⁰	กา	จักเข็	ไม่มั่ง ²¹	ไม่ท	ไม่ท	หญ้าคา	มีหลาย
6	ม้า	ไก่อ	แวง	ปลากัง ²²	อาฬวักยักกะ ²³	อัคคิสโรยักกะ ²⁴	ท้าว-พระญา ²⁵	นกตระเหว	ม้า	ไม่ชัก ²⁶	ไม่ระโม่	ไม่ท	หญ้าเกียง	บมีหลาย

17 ฉบับวัดศรีมงคลว่าอีกนัยหนึ่งว่า คะต่าย ที่ประชุมเห็นว่า ควรเป็น คะต่าย เพราะปรากฏความถี่มากกว่า

18 ฉบับวัดศรีมงคล ว่า เทกรวดดีเทวบุตร หรืออีกนัยหนึ่งว่า ว่า อารยเทวบุตร ที่ประชุมเห็นว่าควรเป็น เทกรวดดี แม้จะไม่ตรงกับฉบับอื่นๆ แต่สะกดใกล้เคียงกันมาก

19 ฉบับวัดศรีมงคล ว่า กวาลาเทวบุตร ที่ประชุมเห็นว่า ควรปรับเป็น กวาลมั่งคดเทวบุตร แม้จะไม่ตรงกับฉบับอื่นๆ แต่สะกดใกล้เคียงกันมาก

20 ฉบับวัดศรีมงคล และวัดหนองเงือก 2 ว่า พระพุทธเจ้า ที่ประชุมเห็นว่าควรปรับเป็น พระเจ้า เพราะเป็นศัพท์ดั้งเดิมที่ชาวล้านนาใช้เรียกพระพุทธเจ้า

21 ฉบับวัดศรีมงคล และวัดหนองเงือก 1 ว่า ไม่มั่งเฝือก ที่ประชุมเห็นว่า ควรใช้เฉพาะไม่มั่ง ตามฉบับวัดหนองตอง และวัดบวกก้าง

22 ฉบับวัดศรีมงคล และวัดหนองเงือก 1 ว่า ปลากัง อ.ศรีเลา เกษพรม เสนอว่าควรใช้ ปลากัง ตามฉบับวัดหนองตองและวัดบวกก้าง เพราะมักพบในวรรณกรรมล้านนา มากกว่าที่ประชุมเห็นว่า ควรใช้ ปลากัง ตามข้อเสนอดังกล่าว

23 อาฬวะ เป็นตัวยักษ์ในคัมภีร์บาลี เช่น สุตตนปาต อัถตกถา , อาฬวกสูตร , ฯลฯ

24 ฉบับวัดศรีมงคล ว่า อัคคิสโร ที่ประชุมเห็นว่า ควรปรับเป็น อัคคิสโรยักกะ ตามฉบับวัดหนองตอง

25 ฉบับวัดศรีมงคล ว่า พราหมณ์ ส่วนฉบับอื่นๆ มีความหมายไปในแนวเดียวกัน ว่าหมายถึง มหากษัตริย์ ที่ประชุมเห็นว่า ควรเป็น ท้าวพระญา ตามคำศัพท์ล้านนา

26 ฉบับวัดศรีมงคล ว่า ไม่เฝียง ฉบับวัดหนองตอง ว่า ไม่ชัก ฉบับอื่นๆ เป็น ไม่ชักหวาน ที่ประชุมเห็นว่า ควรเป็น ไม่ชัก

คำทำนาย	รักษา ปี	รักษา เดือน	รักษา ป่า	รักษา น้ำ	รักษา อากาศ	รักษา ดิน	สิ่งที่ เป็นใหญ่ แก่คน	สิ่งที่ เป็นใหญ่ แก่สัตว์ 2 ดิน	สัตว์ที่ เป็นใหญ่ แก่สัตว์ 4 ดิน	ไม่ เป็นใหญ่ แก่ไม่จริง	ไม่ เป็นใหญ่ แก่ไม่กลาง	หญ้าเป็น ใหญ่	รสดิน
7	ช้าง	กวาง ²⁷	ลา	งู ²⁸	อากาศเตโช- เทวบุตร ²⁹	ทกรักษะ ³⁰	พระเจ้า	นกเขียน	ช้าง	ไม่ เหา	ไม่ ละเมิง	หญ้า เหนียวหมู	บมีหลาย
8	วอก ³¹	หมาจิ้งจอก ³²	หนู	ปลาตีน	ดักกิลลยักขุ ³³	กุมภณัฐ	ท้าว- พระญา	ดักแตน	วอก	ไม่ เหา	ไม่ แม่ ³⁴	หญ้าเลา	บมีหลาย

²⁷ ฉบับวัดศรีมงคล ไม่ได้รับไว้

²⁸ ฉบับวัดศรีมงคล ว่า ปลา แต่ฉบับอื่น ๆ ว่า งู

²⁹ ฉบับวัดศรีมงคล ว่า อากาศเตโชเทวบุตร

³⁰ ฉบับวัดศรีมงคล ไม่ได้รับไว้

³¹ ฉบับวัดศรีมงคล ว่า วัว แต่ฉบับอื่น ว่า วอก

³² ฉบับวัดศรีมงคล ว่า สิงคาละ ซึ่งหมายถึง สุนัขจิ้งจอก

³³ ฉบับวัดศรีมงคล ว่า ดักสิริ

³⁴ ฉบับวัดศรีมงคล ว่าอีกนัยหนึ่งว่า ไม่แพรด

ที่ประชุมเห็นว่า ควรใช้ กวาง ตามฉบับอื่น ๆ

ที่ประชุมเห็นว่า ควรใช้ งู เพราะปรากฏความถี่มากกว่า

ที่ประชุมเห็นว่า ควรปรับเป็น อากาศเตโชเทวบุตร เพราะเป็นชื่อที่มีความหมาย

ที่ประชุมเห็นว่า ควรเป็น ทกรักษะ เพราะเป็นชื่อที่มีความหมาย

ที่ประชุมเห็นว่า ควรใช้ วอก ตามฉบับอื่น ๆ

ที่ประชุมเห็นว่า ควรใช้คำ ว่า หมาจิ้งจอก ตามคำพิสดารนา

ที่ประชุมเห็นว่า ควรปรับเป็น ดักกิลลยักขะ ปรับจาก ตคิลลยักขะ ในฉบับวัดหนองตอง เพราะเป็นคำที่มีความหมาย

ที่ประชุมเห็นว่า ควรใช้ ไม่แม่ เนื่องจากเป็นไม้ยืนต้น ส่วน แพรด เป็นชื่อของหญ้า

คำทำนาย	รักษาปี	รักษาเดือน	รักษาป่า	รักษาน้ำ	รักษาอากาศ	รักษาดิน	สิ่งที่ เป็นใหญ่ แก่คน	สิ่งที่ เป็นใหญ่แก่ สัตว์ 2 ดิน	สัตว์ ที่เป็นใหญ่แก่ สัตว์ 4 ดิน	ไม่ เป็นใหญ่แก่ ไม่จริง	ไม่ เป็นใหญ่ แก่ไม่กลาง	หญ้าเป็น ใหญ่	รสดิน
9	วอก	ไก่	จ๋อนแจ้ ³⁵	นาค	อัสสุโรยักกะ ³⁶	ปฐมน- เทวบุตร	พราหมณ์	นกการาป ³⁷	วอก	ไม่บัวรา ³⁸	ไม่ไผ่	หญ้าคา	บมีหลาย
10	หมา	หมู	ฟาน	จ๊กซี่	จันทิม- เทวบุตร	ทกรักกะ	ผู้ยิง	ไก่	หมา	ไม่ลึกเคียน ³⁹	ไม่รวก	หญ้า คบบาง	บมีหลาย

³⁵ ฉบับวัดศรีมงคล ว่า จัว อีกนัยหนึ่งว่า แจ้

³⁶ ฉบับวัดศรีมงคล ว่า อัสสุโรยักกะ

³⁷ ทุกฉบับเป็นการาป

³⁸ ฉบับวัดศรีมงคล ว่าไม่บัวรา

³⁹ ฉบับวัดศรีมงคล ว่า ไม่แจ

ที่ประชุมเห็นว่า ควรปรับเป็น จ๋อนแจ้ เพราะทำให้มีความหมายชัดเจนยิ่งขึ้น

ที่ประชุมเห็นว่า ควรปรับเป็น อัสสุโรยักกะ เพราะผู้คัดลอกอาจปรับตัว”ร” เป็น “ล” มาก่อน

ที่ประชุมเห็นว่า ที่เป็นเอกสารจะเขียน “การาป” เป็นปกติ แต่นิยมออกเสียง “กาลาป”

ที่ประชุมเห็นว่า ที่ปรากฏในเอกสารต่างๆ โดยเฉพาะตำรายา มักเขียน “บัวรา” เป็นปกติ แต่นิยมออกเสียง “บัวลา”

ที่ประชุมเห็นว่า ควรใช้ ไม่ลึกเคียน ตามฉบับวัดหนองเจือก

คำทำนาย	รักษาปี	รักษาเดือน	รักษาป่า	รักษาบ้าน	รักษา	รักษาอากาศ	รักษา	รักษาเป็นใหญ่แก่คน	สิ่งที่	สิ่งที่เป็นใหญ่แก่สัตว์ 2 ดิน	สัตว์ที่เป็นใหญ่แก่สัตว์ 4 ดิน	ไม่ที่เป็นใหญ่แก่ไม่กลวง	ใหญ่เป็นใหญ่	รสดิน
11	หมู	นกจอก	นางน ⁴⁰	เววดา ⁴¹	เววดา	รุตตจักก- เทวบุตร ⁴²	จินตชาล ⁴³	ท้าว- พระญา	รู้ง	หมูป่า	ไม่พะมอก	ไม่พะจะ	ผักปราบ	ปมีหลาย
12	หนู	หงส์	จามร ⁴⁴	มังกร	เบรต ⁴⁵	อาลวกยักชะ	จินตชาล	นกเคล้ำ	หนู	ไม่ภบา ⁴⁶	ไม่ช่าง ⁴⁷	ไม่แฉม	มีหลาย	

⁴⁰ ฉบับวัดศรีมงคลว่า อีกนัยหนึ่งว่าจามรี ที่ประชุมเห็นว่าควรเป็นนางนี้ เพราะปรากฏความถี่มากกว่า

⁴¹ ฉบับวัดศรีมงคลว่า เทวบุตร ส่วนฉบับอื่นๆ เป็น เทวดา ศ.ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี เสนอว่า ควรใช้คำว่า เทวดา ตามความถี่ปรากฏ เนื่องจากเทวบุตรกับ เทวดา มีความหมายที่ต่าง กัน เทวดา หมายถึง เทวดาเพศหญิง

⁴² ฉบับวัดศรีมงคลว่า รุตตจักกเทวมาร ที่ประชุมเห็นว่า ควรปรับเป็น รุตตจักกเทวบุตร ซึ่งลงท้ายชื่อด้วย เทวบุตร เหมือนชื่อที่ปรากฏในฉบับอื่นๆ

⁴³ ฉบับวัดศรีมงคล และวัดหนองตอง ว่า นกได้ ที่ประชุมเห็นว่า ควรเป็น จันตชาล ตามฉบับวัดหนองตองและวัดหนองเงือก 2 เนื่องจากผู้รักษาดินในเศษอื่นๆ ส่วนเป็นบุคคล

⁴⁴ ฉบับวัดศรีมงคลว่า อีกนัยหนึ่งว่า นกจากปาก ที่ประชุมเห็นว่า ควรเป็น จามรี เพราะปรากฏความถี่มากกว่า

⁴⁵ ฉบับวัดศรีมงคลว่า อาลวกยักชะ ที่ประชุมเห็นว่า เข้ากับผู้รักษาอากาศ ควรใช้ เบรต ตามฉบับวัดหนองเงือกและวัดหนองเงือก 2

⁴⁶ ฉบับวัดศรีมงคลว่า อีกนัยหนึ่งว่า ไม่แฉะ ที่ประชุมเห็นว่า ควรเป็น ไม่ภบา เพราะปรากฏความถี่มากกว่า

⁴⁷ ฉบับวัดศรีมงคลว่า ไม่เอี้ย อีกนัยหนึ่งว่า ไม่มะเท อ.ศรีเลา เกษพรหม เสนอว่า ไม่เอี้ยไม่ปรากฏในงานวรรณกรรม และยังซ้ำกับ เศษ ๑ อยู่แล้ว ที่ประชุมเห็นว่า ควรเป็น ไม่ช่าง ตามฉบับวัดหนองเงือกและวัดหนองเงือก 2

บทที่ 5

การอภิปรายผลการวิจัย บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

ระบบปฏิทินล้านนา เป็นปฏิทินระบบสุริย-จันทรคติ กล่าวคือเป็นการผสมผสานระบบปฏิทินสุริยคติและระบบปฏิทินจันทรคติเข้าด้วยกัน ด้วยเหตุนี้จึงมีการปรับปีปฏิทินทางจันทรคติให้ใกล้เคียงกับปีปฏิทินทางสุริยคติให้มากที่สุด โดยใช้คัมภีร์สุริยยาตร์เป็นหลัก จากการศึกษาวิจัยพบว่าระบบปฏิทินของล้านนามีความหลากหลายในเรื่องรายละเอียด แต่โดยภาพรวมแล้วเอกสารที่นำมาศึกษาทุกฉบับแทบจะมีเนื้อหาตรงกัน เหตุที่พบว่าคลาดเคลื่อนกันนั้นน่าจะเกิดจากความผิดพลาดในการคัดลอกเอกสารเป็นส่วนใหญ่

การหาอธิกมาสและอธิกวารนั้น ที่ประชุมมีมติให้ใช้ตามประกาศของโหรหลวงเพื่อความ เป็นเอกภาพในการปฏิบัติศาสนกิจและขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ มตินี้สอดคล้องกับความเห็นของครูบาโสภาเถิ้ม (โสภาโณภิกขุ) แห่งวัดแสนฝางและพระวัดพระธาตุดอยสุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ผู้มีชีวิตร่วมสมัยกับครูบาศรีวิชัยนักบุญแห่งล้านนาไทย¹ แต่ที่ปรึกษาท่านหนึ่งของ คณะผู้วิจัยคือ อ.ทวี สว่างปัญญางกูร ให้ความเห็นว่าหากเป็นไปได้ในอนาคตคณะผู้วิจัยฯ ควร ค้นหาเอกสารเกี่ยวกับอธิกมาสและอธิกวารในแบบฉบับล้านนามาศึกษาเปรียบเทียบด้วย

การหาหรรควันพระญววัน (วันเถลิงศก) มีสูตรการหาที่ถูกต้อง 3 สูตร ที่ประชุมฯ มีมติให้ ใช้สูตรที่ 1 ซึ่งเป็นสูตรดั้งเดิมในการหาหรรควันของล้านนา ด้วยเหตุว่าเป็นสูตรที่ไม่ซับซ้อนและมีความแม่นยำสูง แต่ทั้งนี้เมื่อระยะเวลาวิจัยได้สิ้นสุดลงแล้วก็ยังมีการค้นพบเอกสารที่มีสูตรการหา หรรควันพระญววันเพิ่มเติมอีก เช่น จากใบลานขนาดสั้นของวัดเมืองล้ง อ.เมือง จ.เชียงใหม่ และ จากพับสาของวัดหนองปลามัน อ.พร้าว จ.เชียงใหม่ สิ่งที่น่าจะทำหากมีการวิจัยในโครงการต่อไป คือ การรวบรวมสูตรการหาหรรควันพระญววันให้ได้ครบถ้วนหรือมากที่สุดเพื่อประโยชน์ของวง วิชาการล้านนาที่ดีในอนาคต

การเรียกชื่อปี ชื่อวัน และวันตามความเชื่อต่างๆ ที่ประชุมมีมติให้ใช้ตามสูตรที่พระครู อุดลสิลลิตได้รวบรวมไว้

เรื่องหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา (ประกาศสงกรานต์) มีความหลากหลายมาก บางฉบับ แตกต่างกันในรายละเอียด แต่บางฉบับต่างกันอย่างสิ้นเชิง ที่ประชุมมีมติให้ใช้เอกสารฉบับของวัด ศรีมิ่งคล เป็นหลัก และให้ใช้เอกสารฉบับที่เหลืออีก 3 ฉบับ คือ เอกสารของวัดดอนชัย เอกสารของ วัดหนองตอง และเอกสารที่เป็นสมบัติส่วนตัวของ อ.ศรีเลา เกษพรหม ตรวจสอบ และหาก ข้อมูลใดไม่สมบูรณ์จึงจะใช้ข้อมูลจากเอกสารฉบับอื่นๆ เทียบเคียง ในบางหัวข้อความเห็นของ

¹ สัมภาษณ์ อ.ดุสิต ขวชาติและพระครูอุดลสิลลิต 5 มกราคม 2546

คณะผู้วิจัยฯ ก็แตกต่างกับผู้เข้าร่วมประชุมและที่ปรึกษา เช่น ในหัวข้ออนาคตข้างหน้า ทางผู้วิจัยฯ มีความเห็นว่าควรใช้บรรดาธิบายของพระยาอนุมานราชธนะว่าจำนวนนาฬิกาที่ใช้น้ำมากปีนั้นน้ำจะน้อย ฝนจะแล้ง ซึ่งตรงข้ามกับ อ.ศรีเลา เกษพรหม และ อ.สวัสดิ์ ดีใส ที่มีความเห็นว่าทางล้านนาถือว่า นาฬิกาที่ใช้น้ำหลายตัวฝนจะชุกน้ำจะมาก ทั้งนี้เพราะระบบการทำงานของล้านนานั้นนิยมใช้แบบการ ร่วมมือ “เอามื้อ-เอารัน” และระบบการมีส่วนร่วมของคน โดยเฉพาะในแหล่งในแหล่งเกษตรกรรม เป็นปกติอยู่แล้วการที่นำครมกันให้น้ำน่าจะได้น้ำในปริมาณที่มาก แต่ยังไม่สามารถหาหลักฐาน เอกสารมายืนยันประกอบความเห็นอันนี้ ในส่วนของการขอความร่วมมือจากหนานเจริญ บ้านท่า และร้านประเทืองวิทยา ผู้คำนวณและจัดพิมพ์จำหน่ายหนังสือปีใหม่เมืองล้านนานั้น ถือว่าคณะผู้ วิจัยฯ ไม่ประสบความสำเร็จ ดังนั้นยังจะมีความสับสนในเรื่องหนังสือปีใหม่เมืองล้านนาต่อไป ดังที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ไทยนิวส์ฉบับลงวันที่ 13 เมษายน พ.ศ.2546 จนกว่าคณะผู้วิจัยฯ จะ สามารถหาวิธีประสานความร่วมมือกับร้านประเทืองวิทยาต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับขั้นตอนต่อไปของโครงการวิจัยต่อเนื่อง

1. ในหัวข้อวันตามความเชื่อ ควรมีการศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับที่มาของความคิดหรือวิธี การจัดระบบความคิดเรื่องวันตามความเชื่อให้ ลึกซึ้งละเอียดยิ่งขึ้น โดยค้นคว้าจากเอกสารหลัก ฐานเพิ่มเติมและข้อมูลจากมุขปาฐะ รวมไปถึงวันตามความเชื่ออื่น ๆ ที่มีอีกมากมายนอกเหนือ จากงานวิจัยครั้งนี้ ซึ่งยังทรงอิทธิพลต่อความคิดและการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวล้านนา เช่น วันม่วย วันอ้งเลียด วันหลาวเหล็กตก ฯลฯ เป็นต้น และสำหรับวันตามความเชื่อที่ปรากฏในงาน วิจัยนี้ซึ่งต้องการศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมมีดังต่อไปนี้

1.1 วันฟ้าตีแสงเศษ เนื่องจากมีแนวทางอธิบายความหมายแตกต่างเป็นสองทาง คือ ศ.ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี กล่าวว่า เป็นวันที่ฟ้าตีแสง (แฉ่ง) คือเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งคล้ายฉาบ อีก แนวทางหนึ่งพระครูอดุลสีกิตติ์ อธิบายว่าเป็นวันที่ฟ้าตีแสง (เบิกมาน้ำฟ้าเพื่อส่องแสง) การ อธิบายทั้งสองแนวทางยังขาดอธิบายโดยละเอียดและเอกสารหลักฐานในการสนับสนุน วันฟ้าตีแสงเศษจึงยังคงเป็นหัวข้อที่จะต้องค้นคว้าวิจัยเชิงลึกต่อไป

1.2 วันดีทั้ง 5 มีนิทานก้อม(ขนาดสั้น) ประกอบอธิบายดังเช่นปรากฏใน เอกสารพับสาของวัดเชียงช้าง อ.สารภี และของพระครูธรรมคุณากรวัดบวรกรกได้ ในหัวข้อนี้ควร หาเอกสารหลักฐาน ฉบับอื่น ๆ มาศึกษาเปรียบเทียบ

1.3 วันอมริสสโชค มีข้อมูลมุขปาฐะจากพ่อนานอินทอง เจริญโรจน์ มัคทายก วัดป่าแดด อ.แม่แจ่ม อายุ 86 ปี (พ.ศ.2546) ว่า เอก์ อษโท ซึ่งเป็นการผูกอาชยานวันอมริสสโชค ที่น่าสนใจมาก เพราะใช้ทั้งภาษาบาลี(เอก์ คือวันที่หนึ่งของสัปดาห์ หมายถึง วันอาทิตย์) และ ภาษาสันสกฤต (อษโท คือ ขึ้นหรือแรมแปดค่ำ) มาผูกถ้อยประโยคเพื่อการท่องจำ น่าเสียดายที่

พ่อหนานอินทอง จำได้เพียงประโยคเดียวจากทั้งหมดเจ็ดประโยค แต่โอกาสที่จะเก็บข้อมูล สมบูรณ์ยังมีความเป็นไปได้ โดยการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่เคยบวชเรียนที่วัดป่าแดง อ.แม่แจ่ม

1.4 วันเก้ากอง เป็นชุดวันความเชื่อที่มีหลักฐานเอกสารมาจากหลายทางเช่น นิทานพื้นบ้านเรื่องนิยายเก้ากองจากตำนาน คือตำนานวัดป่าแดง และจากชาดกนอกนิบาตเรื่อง โคนบุตร แต่หัวข้อที่ควรสืบให้ลึกกว่านั้นคือ ต้นเค้าแบบอย่างความคิด ซึ่งน่าจะมาจากวัฒนธรรมอื่นเพราะชื่อเรียกวันบางวัน เช่นพินดอก พินตาย ไสเสีย ฯลฯ ไม่น่าจะเป็นคำภาษาล้านนาดั้งเดิม เหมือนกับที่นิยายเก้ากองได้อธิบายความโดยผูกเรื่องเป็นนิทานพื้นบ้านไว้แล้ว

2. ในส่วนความสมบูรณ์ของเนื้อหาเรื่องหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา(ประกาศสงกรานต์) เกี่ยวกับเรื่อง ดอกไม้นามปีหรือพระญาดอก มีแนวทางการสืบหาข้อมูลสองแนวทาง แนวทางแรก จากปากคำของพระอธิการประเสริฐ ปวโร และพ่อหนานปวงคำ ดู่เขียว ควรสืบค้นจาก ภูมิปัญญาเรื่อง “อานิสงส์ปีใหม่” ฉบับพิสดาร ซึ่งน่าจะหลงเหลืออยู่ในพื้นที่ อ.พร้าว แนวทางที่สองจากหลักฐานเอกสารโบราณขนาดสั้นของพ่อหนานอินทอง เจริญโรจน์ ซึ่งมีข้อมูลไม่ครบถ้วน อาจจะสืบหาข้อมูลส่วนที่เหลือได้จากลูกศิษย์คนอื่นๆ ของครูบาเตชะ (ฝั้น เตชะโร) อดีตเจ้าอาวาส วัดป่าแดง อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ เช่นที่พ่อหนานสุวรรณ นัคคีย์ มัคณายกวัดยางหลวง อ.แม่แจ่ม เป็นต้น

ต่อมาเมื่อโครงการวิจัยฯ สิ้นสุดลงแล้ว จนกระทั่งเดือนตุลาคม พ.ศ.2546 คณะผู้วิจัยได้ พบเอกสาร ฉบับใหม่มีเนื้อความเกี่ยวกับวิธีหาพระญาดอกโดยสมบูรณ์จากพ่อหนานอินคำ หนั่นไชย มัคณายกวัดพุทธเอ็น อ.แม่แจ่ม (มีรายละเอียดในบทที่ 4)

3. ควรมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระบบปฏิทินและประกาศสงกรานต์ล้านนากับชนกลุ่ม ใกล้เคียง ๆ คือชาวไทยลื้อสิบสองพันนา ชาวไทเขินเมืองเชียงตุง และชาวลาว (ในประเทศไทย) โดยเฉพาะอย่างยิ่งบางหัวข้อที่ยังมีความลักลั่นกันตัวอย่างเช่น ชาวไทเขินในสหภาพพม่า ซึ่งนับเดือน ชั่วกว่าชาวล้านนาหนึ่งเดือน และชาวลาวในประเทศลาวซึ่งนับเดือนตรงกับไทยภาคกลางคือ ชั่วกว่าชาวล้านนาสองเดือน ต่างใช้ตารางเทียบวันไท-เก้ากองประจำแต่ละเดือนตรงกัน โดยไม่มีการปรับเดือนในตารางดังกล่าวให้ตรงกับเดือนที่ตนเองใช้อยู่จริง เช่น ตามตาราง (ดูประกอบที่ ตารางหาวันเก้ากอง[แบบโบราณ] ในบทที่ 2 หน้า 28) เดือน 12 (เขิน) วันไทที่ลงท้ายด้วย “สัน” จะตรงวันเก้ากอง ของล้านนาคือจะเป็นเดือนเกียง และของลาวน่าจะเป็นเดือน 11 แต่ทั้งล้านนา และลาวก็ไม่ปรับเปลี่ยนแต่อย่างใด ยังคงใช้เป็นเดือน 12 เหมือนอย่างของไทยเขิน

อนึ่งมีคำบอกเล่าว่าพระครูสนุดปตานุยุต (ครูบาต้น สนุดจิตโต) แห่งวัดपालาน ต.หนองตอง อ.หางดง จ.เชียงใหม่ ซึ่งอยู่ในชุมชนไทเขินในล้านนา มีเอกสารคำทำนายชุดใหม่ที่ แตกต่างไปจากคำทำนายของวันหนไท และวันเก้ากอง ที่มีอยู่ทั่วไป เรียกว่า “ลูกวันรอม” โดยใช้ วันไทจับคู่กับวันเก้ากองแล้วมีคำทำนายชุดใหม่ ตามธรรมดาทั่วไป แต่เนื่องจากเอกสารบันทึก

ตกหล่นมากและไม่มีฉบับสอบเทียบ จึงไม่สามารถนำมาปริวรรตเพื่อนำเสนอเป็นข้อมูลใหม่สำหรับงานวิจัยนี้ได้

4. การนำองค์ความรู้จากงานวิจัยฯ นี้ไปใช้ประโยชน์ในสังคม ทางคณะผู้วิจัยได้ปฏิบัติไปแล้ว 2 แนวทางด้วยกันคือ

4.1 จัดอบรมความรู้ในการคำนวณปฏิทินแก่สาธารณชนในตอนต้นของระยะเวลาในการวิจัยที่วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ต่อมาเมื่อระยะเวลาในการวิจัยสิ้นสุดลงนายสุเมธ สุทิน ผู้ช่วยวิจัยได้นำความรู้ไปสอนให้นักเรียนชั้น ป.6 โรงเรียนกายน้อย สปอ.แม่แตง จนมีผลงานคำนวณปฏิทินออกมาเผยแพร่ (ได้ส่งมาพร้อมกับรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์นี้แล้ว) พระครูอดุลสีกิตติ ได้เปิดอบรมการคำนวณปฏิทินแก่ภิกษุในเขต อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ที่วัดธาตุคำ 1 ครั้ง และที่ อ.สะเมิง 1 ครั้ง นายเกริก อัครชินเรศ ได้เปิดสอนการคำนวณปฏิทินล้านนาแก่ชาวบ้านสะลงงใน อ.แมริม และผู้สนใจทั่วไปที่วัดอุโมงค์สวนพุทธธรรมและโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา แม้ว่าจะได้ผู้สามารถคำนวณปฏิทินล้านนามาเพียงไม่กี่คน แต่เชื่อแน่ว่าองค์ความรู้ด้านนี้จะสืบทอดอยู่คู่แผ่นดินล้านนาต่อไป

4.2 เมื่อคำนึงถึงกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากปฏิทินล้านนา ทางคณะผู้วิจัยฯ ได้จัดทำปฏิทินล้านนาและหนังสือปีใหม่เมืองออกเผยแพร่ 4 รูปแบบด้วยกัน คือ รายงานวิจัยฯ พร้อมด้วยปฏิทินล้านนาในภาคผนวก ปฏิทินล้านนาแบบเล่มฉบับโรงเรียนกายน้อย ปฏิทินล้านนาฉบับผู้วิจัยแบบแขวนข้างฝา และหนังสือปีใหม่เมืองฉบับกระดาษสา ซึ่งส่งผลให้ต่อมาทางมูลนิธิวัดพระธาตุคอกสุเทพได้นำไปพิมพ์เป็นปฏิทินล้านนาแบบแขวนข้างฝาและฉบับพกพา รวม 5,000 ฉบับ ซึ่งผลงานต่างๆ ได้รับการตอบรับจากสาธารณชนในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียงอย่างยิ่ง ต่อมาวัดช้างเคียนได้นำไปตีพิมพ์เผยแพร่อีก 1,000 ฉบับ ทางสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดย อ.ศรีเลา เกษพรหม ได้จัดทำปฏิทินล้านนาออกมาเผยแพร่ส่วนหนึ่ง นายเหมันต์ สุนทร นักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้จัดทำหนังสือ ปีใหม่เมืองฉบับแผ่นพับโดยขออนุญาตจากคณะผู้วิจัยฯ ออกเผยแพร่ในเขตจังหวัดลำพูน และมีผู้ลอกเลียนแบบปฏิทินล้านนาฯ ฉบับโรงเรียนกายน้อย ออกวางจำหน่ายตามร้านสังฆภัณฑ์ทั่วไปโดยไม่ขออนุญาตอีกหนึ่งราย ล่าสุดบริษัทนิคมพานิชจำกัดได้มาติดต่อขอข้อมูลจากคณะผู้วิจัยเพื่อนำไปจัดพิมพ์ปักขทินปี 2547 เพื่อเผยแพร่ต่อไป

ทั้งหมดนี้สะท้อนถึงปฏิกิริยาตอบรับปฏิทินล้านนาและหนังสือปีใหม่เมืองของชาวล้านนาไทยอย่างยิ่ง ซึ่งน่าจะถูกขยายผลให้เป็นการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมของสังคมท้องถิ่นและปลูกเร้าอัตลักษณ์ของชาวล้านนาไทยได้ดีอีกวิธีหนึ่ง

5. การขยายผลงานวิจัยฯ เป็นไปได้หลายทิศทางหนึ่งคือการบูรณาการปฏิทินล้านนาเข้ากับศาสตร์อื่นๆ ของล้านนาคดี เช่น จักรวาลวิทยา และการอธิบายใหม่เพื่อสนองต่อแนว

ความคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น ไม้เป็นพระญา สัตว์รักษาปี, เดือน การไม่ตัดฟันไม้ที่ขวัญข้าวอยู่ ล้วนแสดงถึงแนวความคิดอนุรักษ์ธรรมชาติแบบโบราณล้านนาที่ดีทั้งสิ้น ควรอย่างยิ่งที่จะขยายผลเรื่องการอธิบายใหม่ในเชิงสร้างสรรค์ของปฏิทินล้านนาต่อชาวล้านนารุ่นใหม่ เพื่อความเชื่อมั่น ความภูมิใจต่อภูมิปัญญาของบรรพชนแทนที่จะชื่นชมแต่แนวทางพัฒนาแบบตะวันตก

อนึ่ง เมื่อพิจารณาว่าจากบัดนี้ไปถึง พ.ศ. 2580 ทางการคำนวณของปฏิทินล้านนามีวันพระญาวัน (วันเถลิงศก) ที่ตรงกับวันที่ 15 เมษายน เพียง 4 ปี เท่านั้น คือปี พ.ศ. 2547, 2551, 2555 และ 2574 นอกเหนือจากนั้นปี พ.ศ. ทั้งหมดที่เหลือวันพระญาวันตรงกับวันที่ 16 เมษายนทั้งสิ้น จึงควรรณรงค์ให้ชาวล้านนาไทยทั้งหมดทั้งฝ่ายสงฆ์และฆราวาสได้รับรู้และมีสิทธิที่จะเลือกวันปีใหม่ที่ถูกต้องกับวัฒนธรรมของตนเอง เพื่อความภูมิใจของท้องถิ่นซึ่งเป็นสิ่งเดียวกับความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของประเทศชาตินั่นเอง

6. การอธิบายวันเวลาอันเป็นแบบฉบับของชาวล้านนาในอดีตมีปรากฏอยู่ทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นใบชาตาหรือเอกสารกำกับการเกิด ในอวสานพจน์ท้ายธัมมโบลาน ในหนังสือปีใหม่เมือง ในปักขพินและในวิถีชีวิตประจำวัน วันศีลใหญ่ศีลน้อยที่ต้องไปวัด วันที่ที่จะแรกทำนา ไปค้าขาย สู่ขอ บ่าวสาว ขึ้นเรือนใหม่ หากงานวิจัยนี้จะสามารถอธิบายและสร้างความชอบธรรมในเชิงวิชาการให้กับภูมิปัญญาอันลึกซึ้งของบรรพชนล้านนา สร้างพื้นที่ทางสังคมให้แก่วัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของท้องถิ่น และแสดงตัวตนของภูมิปัญญาอันล้ำค่านี้ต่อโลกสันนิบาตสมัยใหม่ ก็สมควรที่การวิจัยในแนวนี้นี้จะได้รับการสนับสนุนเพื่อเปิดชุมทรัพย์ทางปัญญาของบรรพชนให้ลูกหลานชาวล้านนาได้รับคุณูปการอันใหญ่ยิ่ง ส่งผลให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศชาติต่อไป

7. คำตอบสำหรับคำถามการวิจัยที่ถามว่า “จะอย่างไรให้การชำระปฏิทินและหนังสือปีใหม่เมืองล้านนามีความถูกต้องและเป็นที่ยอมรับจากผู้เข้าร่วมชำระปฏิทินและหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา” ก็คือ กระบวนการประชุมวิจัยทั้งหกครั้งที่เสร็จสิ้นลงแล้ว ซึ่งการประชุมตั้งแต่ ครั้งแรกถึงครั้งสุดท้ายตั้งอยู่บนหลักของการรวบรวมเอกสารและผู้มีองค์ความรู้ในด้านนี้อย่างหลากหลายและครบถ้วนจะขาดไปบ้างก็เพียงตัวแทนจากร้าน “ประเทืองวิทยา” เท่านั้นโดยที่ประชุมได้ถกเถียง “พี่รู้สองน้องรู้หนึ่ง พี่รู้พรองน้องรู้กล่าว” และความสมานฉันท์เป็นที่ตั้งเพื่อจุดมุ่งหมายสำคัญคือ “แปลงดีไว้หื้อ (ให้) ลูกแปลงถูกไว้หื้อหลาน” ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือที่ประชุมได้คัดเลือกพบสาขบับวัดศรีมงคล (กัง) อ.ท่าวังผา จ.น่าน เป็นเอกสารหลักฉบับหนึ่งในการดำเนินวิจัย โดยมีได้คำนึงถึงความเป็นล้านนาตะวันตก (แพร่, น่านฯ) หรือล้านนาตะวันออก (เชียงใหม่, ลำพูนฯ) และการที่เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของอาณาจักรแต่เดิมรวมทั้งเป็นศูนย์กลางแห่งวิทยาการแต่โบราณ มิเพียงแต่เท่านั้นที่ประชุมยังมีความยึดหยุ่นสูงดังจะเห็นได้จากในที่ประชุมครั้งที่ 3 ในที่ประชุมได้เห็นพ้องต้องกันกับข้อเสนอของ ศ.ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี หนึ่งในคณะที่ปรึกษาโครงการวิจัยฯ ที่ให้ปรับรูปแบบการประชุมให้เหลือแต่คณะผู้ร่วมชำระปฏิทินเป็นหลักและ

คณะที่ปรึกษาโครงการวิจัยเป็นส่วนประกอบโดยไม่ต้องมีภาคส่วนอื่นเข้าร่วมเพื่อประสิทธิภาพสูงสุดของการประชุมวิจัย และเมื่อได้ข้อสรุปชัดเจนสมบูรณ์จากการประชุมวิจัยครั้งที่ 4 และ 5 แล้ว จึงจัดให้มีการประชุมครั้งสุดท้ายคือครั้งที่ 6 เพื่อแถลงผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์แก่ที่ประชุมใหญ่อันประกอบไปด้วยภาคีต่างๆ อันหลากหลาย และกว้างขวาง อันรวมไปถึงคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ คณะที่ปรึกษาโครงการวิจัยครบชุด ซึ่งประกอบไปด้วยอดีตนายกฯบัณฑิตยสถาน (ศ.ดร.ประเสริฐ ณ นคร) นายกสมาคมโหราศาสตร์ล้านนา (คุณทวี สว่างปัญญางกูร) ตัวแทนจากโครงการสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ (ศ.ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี) และตัวแทนจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (อ.ศรีเลา เกษพรหม) โดยมีการสนับสนุนจากหอสมุดแห่งชาติ ราชภัฏเชียงใหม่ มิเพียงแต่เท่านั้นยังมีสาธารณชนผู้สนใจทั่วไปในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดอื่นๆ เข้าร่วมรับฟังและลงมติดรับรองผลการวิจัยอีกร่วม 200 คน ผลสะท้อนการวิจัยในโครงการนี้ส่งผลให้การฟื้นฟูกลับมาใช้ปฏิทินล้านนาที่คำนวณโดยอาศัยข้อมูลจากงานวิจัยฯ แพร่หลายไปทั่วในจังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน, ลำปาง, เชียงราย, แพร่ และน่าน บางส่วน โดยเฉพาะในเดือนตุลาคม 2547 ได้ปรากฏปักขทินล้านนาฉบับวัดสะลงใน อ.แมริม จ.เชียงใหม่ อันเป็นปฏิทินล้านนาประจำท้องถิ่นฉบับแรก เป็นนิมิตรหมายที่ดีของการกลับมาใช้ปฏิทินล้านนาและประกาศสงกรานต์ล้านนาอย่างแพร่หลายเป็นคำตอบรูปธรรมต่อโจทย์วิจัยในโครงการวิจัยฯนี้อย่างสมบูรณ์แบบ

บทเรียนที่ได้จากการวิจัยของทีมวิจัย และผู้เกี่ยวข้อง

เนื่องจากคณะผู้วิจัยโครงการฯระประปฏิบัติและผู้ช่วยวิจัยไม่เคยผ่านงานการวิจัยด้านนี้มาก่อนและขาดประสบการณ์ในการบริหารจัดการโครงการวิจัยอย่างเป็นระบบ เมื่อต้องทำงานร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิหลากหลายระดับชั้นตั้งแต่ปราชญ์ชาวบ้านจนถึงระดับนักวิชาการชั้นสูง อีกทั้งยังต้องเกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมายที่มีความแตกต่างหลากหลายทั้งทางด้านภูมิหลัง ภูมิความรู้ และทัศนคติ จึงทำให้การดำเนินงานวิจัยประสบกับปัญหาต่างๆ ที่ต้องแก้ไขหลายครั้งจนถึงกับต้องขยายเวลาการวิจัยและขยายผลงานการวิจัยออกสู่สังคมวงกว้างต่อไปหลังจากระยะเวลาวิจัยสิ้นสุดลง เพื่อให้กระแสการตอบรับ ตรวจสอบ ปฏิเสธของสังคม เป็นตัวชี้วัดผลงานการวิจัยอย่างเป็นรูปธรรม และในระหว่างระยะเวลาวิจัยดำเนินการอยู่ได้มีการปรับปรุงรูปแบบการประชุมวิจัยหลายครั้ง ซึ่งสามารถประมวลเอาประสบการณ์ปัญหาและบทเรียนของทีมวิจัยและการวิจัยและผู้เกี่ยวข้องกับการวิจัยออกมาได้เป็นประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. การอบรมเตรียมการผู้เกี่ยวข้องเพื่อให้มีระดับองค์ความรู้และข้อมูล พอเข้าร่วมฟังการประชุมชำระปฏิทินไม่ได้ผล เพราะใช้เวลาปรับพื้นฐานผู้รับการอบรมสั้นไป (เพียง 5 วัน) แต่เนื้อหาที่อบรมมีมากและซับซ้อนเกินทำให้มีผู้ได้ประโยชน์จากการอบรมครั้งนี้เด่นชัดเพียงคนเดียว คือ นายชอบ จันทร์เจนจบ (ดูผลงานในภาคผนวก) ต่อมาหัวหน้าโครงการวิจัยและผู้ช่วยวิจัย

(นายสุเมธ สุทิน) ได้นำบทเรียนจากการอบรมครั้งนี้ไปปรับปรุงเป็นหลักสูตรใช้สอนนักเรียนชั้น ประถม (โรงเรียนบ้านกายน้อย อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่) อย่างได้ผล และนำหลักสูตรเดียวกันมา ปรับปรุงสอนที่โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา (ในปี พ.ศ. 2546) วัดลอยเคราะห์, วัดสะลงใน (ในปี พ.ศ. 2547) จ.เชียงใหม่อย่างได้ผลเช่นกัน มีผู้สำเร็จการอบรมสามารถคำนวณปฏิทินด้วย ตนเองได้อยู่รวมกันทั้งสิ้น 43 คน

2. เนื่องจากผู้วิจัยหลักเป็นข้าราชการประจำ 1 คน เป็นนักศึกษาระดับปริญญาโท 1 คน ทำให้เวลาที่สามารถทุ่มเทให้งานวิจัยไม่พร้อมเต็มที่ จึงทำให้งานธุรการและวิชาการตกเป็นภาระ แก่ผู้วิจัยทั้ง 2 คนมากเกินไป เนื่องจากหัวหน้าโครงการวิจัยต้องทำหน้าที่ประสานเป็นหลักทำให้ การจัดประชุมวิจัยแต่ละครั้งมีอุปสรรคมากกว่าที่คาดคิดเอาไว้ แต่งานวิจัยสามารถผ่านพ้นมาได้ ด้วยความร่วมมือเต็มที่จากที่ปรึกษาบางท่าน (ศ.ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี)

3. เนื่องจากที่ปรึกษาสำคัญ 2 ท่าน และผู้ร่วมประชุมชำระฯ บางท่านมีอายุมากและอยู่ ห่างไกลกันเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการมาร่วมประชุมอย่างพร้อมเพรียงในการประชุมสำคัญแต่ละ ครั้งทางที่วิจัยได้แก้ปัญหาในการส่งเนื้อหาข้อมูลความก้าวหน้าของการประชุมให้กับผู้เกี่ยวข้อง ระดับสูงโดยตลอด แม้ว่าผู้ร่วมประชุมและที่ปรึกษา จะขาดประชุมในบางครั้งแต่ก็ติดตามความ ก้าวหน้าได้อย่างไม่ขาดตอน

4. ในการคัดเลือกผู้เข้าประชุมของที่วิจัยนั้นอาศัยข้อมูลบอกเล่าเป็นสำคัญ เมื่อการ ประชุมผ่านมาได้ 3 ครั้ง จึงได้ทราบความแตกต่างของศักยภาพของผู้เข้าร่วมประชุม ข้อนี้เป็นผลดี และบทเรียนของการประชุม กล่าวคือ ผู้เข้าร่วมประชุมที่มีข้อมูลและศักยภาพน้อยกว่าก็สามารถ เติบโตองค์ความรู้ของตน ส่วนที่ปรึกษาและผู้เข้าร่วมประชุมที่มีคุณภาพอยู่แล้วก็มีโอกาสในการ นำเสนอแนวคิดและองค์ความรู้รวมทั้งข้อสันนิษฐานของตนให้รับรู้และถูกตรวจสอบจากวง วิชาการของการวิจัยในครั้งนี้

5. บทเรียนสำคัญจากงานวิจัยครั้งนี้บอกให้รู้ว่าสาระและองค์ความรู้มีความสำคัญน้อย กว่าเท่าที่ระบบกัลยาณมิตรในการนำเสนอข้อมูลใหม่ๆ ต่อที่ประชุมชนในวงกว้างที่ประกอบไปด้วย คนหลายระดับชั้นทางความรู้ที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกันตัวอย่างชัดเจนในเรื่องนี้คือ การที่ ที่ประชุมส่วนใหญ่ได้แก้ไขข้อมูลผิดจากตำราของนายคำฟู ชนุนแก้ว ซึ่งต้องนำเสนอเหตุผลข้อมูล อย่างรอบคอบระมัดระวัง คำนึงถึงความรู้สึกของผู้เข้าร่วมประชุมในวงกว้างเป็นหลัก และต้อง อาศัยระยะเวลาให้กับการปรับตัวของผู้เกี่ยวข้องทุกระดับชั้น ในการรับเอาข้อมูลใหม่ไปใช้

6. เนื่องจากเอกสารขั้นต้นที่ใช้ประกอบงานวิจัยแต่ละครั้งเขียนด้วยอักษรธรรมล้านนา มี ข้อดีในแง่ตรวจสอบความถูกต้องเนื่องจากเป็นเอกสารขั้นต้นแต่เป็นอุปสรรคสำหรับกลุ่มเป้าหมาย ที่มีความสนใจแต่ไม่สามารถอ่านอักษรธรรมล้านนาได้ทำให้เกิดความรู้สึกเหมือนอยู่นอก วงประชุม และส่งผลถึงความร่วมมือในการวิจัยบ้างเล็กน้อย

ปัญหาประสบการณ์และบทเรียนจากการวิจัยครั้งนี้ ทางคณะผู้วิจัยได้นำไปแก้ไขหลังจากสิ้นสุดระยะเวลาในการวิจัยทั้งด้านการนำไปสอนเผยแพร่ การค้นหาเอกสารใหม่ๆ เพื่อเพิ่มเติมข้อมูลที่ยังบกพร่องและการหาเจ้าภาพในการพิมพ์เผยแพร่ผลงานการคำนวณปฏิทิน รวมทั้งการกระตุ้นให้เกิดปฏิทินในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ปฏิทินสำหรับบริษัทร้านค้าที่พิมพ์เป็นถาวรติดบนอาคาร ปฏิทินของวัดต่างๆ ที่พิมพ์ในโอกาสงานบรมสมโภชต่างๆ ปฏิทินเฉพาะท้องถิ่น ปฏิทินสำหรับหน่วยงาน ปฏิทินเฉพาะวิชาชีพ ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อเป็นการยืนยันถึงประโยชน์จากองค์ความรู้ดั้งเดิมของล้านนาที่ยังใช้ได้ไม่ล้าสมัย แต่ต้องปรับรูปแบบให้เหมาะกับยุคสมัยและโลกสันนิบาตต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

หนังสือ / ตำรา

- คำคง สุระวงศ์. ดวงเมือง วันสร้างเมืองเชียงใหม่ ประวัติพระยาพรหมโวหาร. มปท., 2543.
ญาณรังสี. ตำราแผนโบราณพื้นเมือง. เชียงใหม่ : อุดมการพิมพ์ , มปป.
ทวี สว่างปัญญางกูร. การคำนวณเทียบวันสร้างนครเชียงใหม่ตามสุริยคติ (ตำราคำนวณ-
เทียบวันจันทรคติเป็นวันสุริยคติ. มปท. , 2532.
----- . วัฒนธรรมล้านนา แม่กาบใจ (ระบบหนไท). มปท , 2532.
----- . "วัน" ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ. กรุงเทพฯ : ธนาคารไทยพาณิชย์, 2544.
ทองเจือ อ่างแก้ว. เติลศก 5284 ปี. สระบุรี : ชวนะการพิมพ์ , 2516.
บริรักษ์เวชชการ , พระยา. หลักการวางอธิกมาสและอธิกวาร. พระนคร: มหามกุฏราช
วิทยาลัย, 2499.
สนั่น ธรรมธิ และยุทธพร นาคสุข. หนังสือปีใหม่เมืองและปฏิทินล้านนา ประจำปีจุลศักราช
1364 พุทธศักราช 2545 – 2546 ปีเต่าสะจัว. มปท. , 2545.
สมัย ยอดอินทร์ และมัลลิกา ดาวธวัชวณิช. ภาพรวมของคณิตศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่ :
มปท., 2543.
อดุลสถิตกิตติ, พระครู. ปฏิทินล้านนา วันดี วันเสีย วันเม็ง วันโคย วันเก้งก้อง วันฟ้าดีแสง.
มปท., 2543.
----- . ฮีตกองของบ่าเก่า. พิมพ์ครั้งที่ 3. เชียงใหม่ : ดาวคอมพิวกราฟิก, 2543.
อุดม สืบหล้า. ลานนาปฏิทิน ๒๔๙๘. มปท. , 2497.

บทความ / วารสาร

- ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว. "ปฏิทินสงกรานต์ไทลื้อ" วารสารปัญญา . ปีที่ 7 ฉบับที่ 31
(กุมภาพันธ์ – มีนาคม 2542) หน้า 43-46.
----- . "ความเชื่อเรื่องวันสงกรานต์ของไทยใหญ่" วารสารปัญญา ปีที่ 7 ฉบับที่ 32
(เมษายน – พฤษภาคม 2542) หน้า 25-28.
----- . "ปักกะดินสิบสองปันนา" วารสารปัญญา ปีที่ 8 ฉบับที่ 37
(กุมภาพันธ์ – มีนาคม) 2543.
ยุทธพร นาคสุข. "อันเนื่องมาจากหนังสือปีใหม่พื้นเมือง พุทธศักราช 2543" วารสารส้มป่อย. ปีที่ 2
ฉบับที่ 6 (มกราคม – เมษายน 2543) หน้า 5 – 9.

วิสุทธ์ บุชยกุล, "เวลามาตรฐานไทย," ใน ราชบัณฑิตยสถาน 27,3 (กรกฎาคม-กันยายน) : 757-761.

สนั่น ธรรมธิ, "ปีใหม่เมืองล้านนา" วารสารลานคำ ฉบับที่ 5 (เมษายน 2537) หน้า 11-15.

-----, "นาคขึ้นน้ำ : คำทำนายล้านนา" วารสารส้มป่อย ฉบับที่ 6 (มกราคม-เมษายน

2543)

หน้า 4.

-----, "นางสงกรานต์ไม่มีความสำคัญในล้านนา- เชียงใหม่" พลเมืองเหนือ ปีที่ 2 ฉบับที่ 25

รายสัปดาห์ (8-14 เมษายน 2545) หน้า 20 – 21.

-----, "หนังสือปีใหม่ได้เวลาเปลี่ยนภาพ" พลเมืองเหนือ ปีที่ 2 ฉบับที่ 27 รายสัปดาห์

(29 เมษายน – 5 พฤษภาคม 2545) หน้า 32-34.

ต้นฉบับตัวเขียน

"โหราศาสตร์," วัดหนองตอง อ.หางดง จ.เชียงใหม่, พับสา, อักษรธรรมล้านนา, หมึกดำ, มปป.

"โหราศาสตร์," วัดศรีมงคล อ.ท่าวังผา จ.น่าน, พับสา, อักษรธรรมล้านนา, หมึกดำ, มปป.

"โหราศาสตร์," วัดหนองเงือก อ.ป่าซาง จ.ลำพูน, พับสา, อักษรธรรมล้านนา, หมึกดำ, มปป.

"โหราศาสตร์," วัดชมพูหลวง อ.เมือง จ.ลำปาง, พับสา, อักษรธรรมล้านนา, หมึกดำ, มปป.

"โหราศาสตร์," วัดสันป่าเลียง อ.เมือง จ.เชียงใหม่, พับสา, อักษรธรรมล้านนา, หมึกดำ, มปป.

"โหราศาสตร์," วัดดอนชัย ต.ทุ่งปี่ อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่, พับสา, อักษรธรรมล้านนา, หมึกดำ, มปป.

"โหราศาสตร์," วัดธาตุคำ ต.หายยา อ.เมือง จ.เชียงใหม่, พับสา, อักษรธรรมล้านนา, หมึกดำ,

มปป.

"โหราศาสตร์," ของ อ.ไกรศรี นิมมานเหมินท์, พับสา, อักษรธรรมล้านนา, หมึกดำ, มปป.

"โหราศาสตร์," ของ อ.ศรีเลา เกษพรหม อ.สารภี จ.เชียงใหม่, พับสา, อักษรธรรมล้านนา, หมึกดำ,

มปป.

"โหราศาสตร์," ของนายปัญญา บ้านห้วยทราย ต. สุเทพ อ. เมือง จ.เชียงใหม่ พับสา, อักษรธรรมล้านนา,

หมึกดำ, มปป.

"โหราศาสตร์," ของนายอินทร์ทอง เจริญโรจน์ อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่, คัมภีร์ใบลานขนาดสั้น 1

ผูก, อักษรธรรมล้านนา, เล้นจาร, มปป.

"โหราศาสตร์," วัดลำปางหลวง อ.เกาะคา จ.ลำปาง, คัมภีร์ใบลานขนาดสั้น 1 ผูก, อักษรธรรมล้าน

นา, เล้นจาร, มปป.

"โหราศาสตร์," วัดเจดีย์หลวง อ.เมือง จ.เชียงใหม่, คัมภีร์ใบลานขนาดสั้น 1 ผูก, อักษรธรรมล้านนา,

เล้นจาร, มปป.

สัมภาษณ์

ศ.ดร. ประเสริฐ ณ นคร. ผู้เชี่ยวชาญด้านปฏิทิน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2543

นายสมควร สุภาวงศ์. ผู้เชี่ยวชาญในการคำนวณปฏิทินล้านนา(ประกาศสงกรานต์)

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2545

นายปวงคำ ตัญเชียว. ผู้เชี่ยวชาญด้านล้านนาคดี สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2545

พระครูอดุลกิจกิตติ์ ผู้เชี่ยวชาญปฏิทินล้านนา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 มกราคม 2546

นายดุสิต ขวชาติ ผู้เชี่ยวชาญพิธีกรรมล้านนา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 มกราคม 2546

ภาคผนวก

ภาคผนวก

อธิบายศัพท์

คะต่าย	- กระต่าย
จ๋อน	- ห้ายทอย
จ๋อนแจ้	- กระจ๋อน, สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม คล้ายจ๋อนขุย แต่ตัวเล็กกว่า มีจมูกแหลมยาว
จักเข้	- จระเข้
ดอกส้มสุก	- ดอกอโศก (ยอดอ่อนและดอกใช้เป็นผัก)
ถ้าน	- ชั้น, สกาน, ขนาด, ชนิด, ทำนอง
นกการาบ	- นกพิราบ (เขียน "การาบ" แต่ออกเสียงเป็น "กาลาบ")
นกเขียน	- นกกระเรียน
นอนตะแคง	- นอนตะแคง
นางนี	- ชะนี
ปลากัง	- ปลาที่อาศัยอยู่ตามลำห้วย ลักษณะคล้ายปลาช่อน แต่ตัวสั้นกว่า และครีบแดง
ผาลา	- โล้ (บางท้องถิ่นหมายถึง หอก)
พืชชะ	- พืชพันธุ์
ไม้กระเซาะ	- พันธุ์ไม้ยืนต้น ชนิด Millietia Leueantha Kurz และ M.eraib ในวงศ์ Leguminosae
ไม้ชะมอก	- คามอก
ไม้ชัก	- ต้นประคำดีควาย
ไม้ถบถาบ	- ไม้ล้มลุกชนิดหนึ่ง บางท้องถิ่นเรียก ต้นน้ำทอก
ไม้ถิม	- ถั่วเขียว
ไม้ปานเถื่อน	- ต้นดอกรัก
ไม้ป่าง	- ไม้ไผ่ชนิดหนึ่ง นิยมนำกระบอกมาทำเป็นกระบอกข้าวหลาม
ไม้ระโมง	- ไม้ระโมง ไม้ไผ่ชนิดหนึ่ง มีลำต้นขนาดเล็ก มักจะพาดขึ้นตามต้นไม้ใหญ่ มีความเหนียวมาก นิยมนำมาจักเป็นตอกมัดเรือเครื่องผูก
ไม้สะเลียม	- ไม้สะเดา
ไม้สักเคียน	- ไม้ตะเคียน
ไม้หนามเล็บแมว	- หนามเล็บเหยี่ยว
ไม้หมากกวด	- ไม้มะขวิด
หญ้าคมบาง	- หญ้าชนิด Carex Stramentita ในวงศ์ Cyperaceae
หญ้าแพรก	- หญ้าแพรก
หญ้าเหนียวหมู	- หญ้าแห้วหมู



ภาพ...จิ้ง (นกเหยี่ยว)



ภาพนกเค้า



ภาพ...นางนี้ (ชะนี)



ภาพ...ฟาน (อีเก้ง)



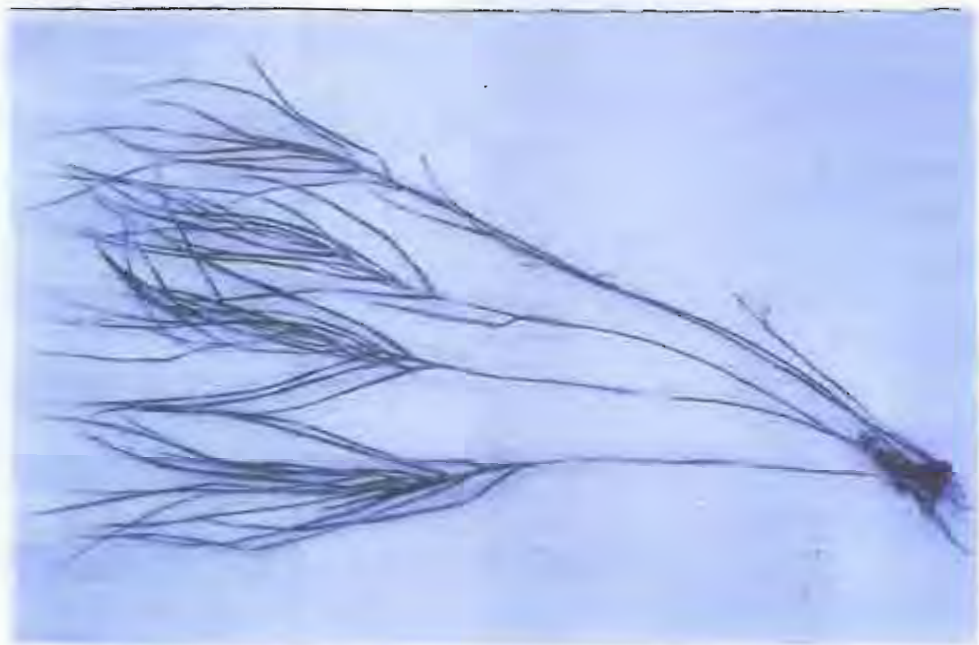
ภาพ...จ๋อนแจ้ (พังพอน)



ภาพ...ปลากัง



ภาพ....ต้นไม้ระเือง



ภาพ...หญ้าแพรด (หญ้าแพรก)

การประชุมชำระปฏิทินและหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา (ประกาศสงกรานต์) ครั้งที่ 1
16 กุมภาพันธ์ 2545

ณ ห้องประชุมชั้น 3 อาคารพระธรรมสิทธิศาสตร์ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร อ.เมือง จ.เชียงใหม่



พระครูสุวรรณธรรมารักษ์ เจ้าคณะอำเภอหางดง ประธานที่ประชุมจุดเทียนบูชาพระรัตนตรัย



พระภิกษุ-สามเณร มัคคทายก และบุคคลทั่วไปที่เข้าร่วมฟังการประชุมชำระปฏิทินฯ ครั้งที่ 1



การประชุมชำระปฏิทินและหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา (ประกาศสงกรานต์) ครั้งที่ 1



การประชุมชำระปฏิทินและหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา (ประกาศสงกรานต์) ครั้งที่ 1



การอบรมพระภิกษุ -ตามเนร มัคคทายก และบุคคลทั่วไป
ในหัวข้อ "ปฏิทินและหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา (ประกาศสงกรานต์)"
11 - 15 กุมภาพันธ์ 2545



การประชุมชำระปฏิทินและหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา (ประกาศสงกรานต์) ครั้งที่ 2
ณ ห้องประชุมชั้น 3 อาคารพระธรรมสิทธิศาสตร์ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร อ.เมือง จ.เชียงใหม่
(ในภาพ พระครูอดุลสัจจิตต์ กำลังบรรยาย)
6 เมษายน 2545



พระภิกษุ - สามเณร มัคคทายก และบุคคลทั่วไปที่เข้าร่วมฟังการประชุมชำระปฏิทินฯ ครั้งที่ 2



การประชุมชำระปฏิทินและหนังสือปีใหม่ของเมืองล้านนา (ประกาศสงกรานต์) ครั้งที่ 3
ณ ห้องประชุม หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่
26 ตุลาคม 2545



มัคทายกที่เข้าร่วมรับฟังการประชุมชำระปฏิทินฯ ครั้งที่ 3



การประชุมชำระปฏิทินและหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา (ประกาศสงกรานต์) ครั้งที่ 4
ณ อาคารเรือนเดิม คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
วันที่ 2 พฤศจิกายน 2545



พระราชพุทธิญาณ เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่
ทำพิธีเปิดการประชุม "การชำระปฏิทินและหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา (ประกาศสงกรานต์) ครั้งที่ 6
วันที่ 20 มกราคม 2546



ศ.ดร.ประเสริฐ ณ นคร
ปาฐกถาในการประชุมชำระปฏิทินและหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา (ประกาศสงกรานต์) ครั้งที่ 6
ณ ห้องประชุมใหญ่ หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่
วันที่ 20 มกราคม 2546



อ.ทวี สว่างปัญญางกูร

ปาฐกถาในการประชุมชำระปฏิทินและหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา (ประกาศสงกรานต์) ครั้งที่ 6 ณ ห้องประชุมใหญ่ หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่

วันที่ 20 มกราคม 2546



ผู้เข้าร่วมการประชุม

การชำระปฏิทินและหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา (ประกาศสงกรานต์) ครั้งที่ 6

ถ่ายรูปไว้ร่วมกันไว้เป็นที่ระลึก

วันที่ 20 มกราคม 2546

Handwritten text in Burmese script, consisting of approximately 15 lines. The script is dense and cursive, typical of traditional Burmese manuscripts.

Handwritten text in Burmese script, consisting of approximately 15 lines. The script is dense and cursive, typical of traditional Burmese manuscripts.

ประกาศสงกรานต์ หรือหนังสือปีใหม่เมืองดังกล่าวข้างต้น เป็นแม่แบบตายตัวซึ่ง
โหราจารย์ยึดถือเป็นหลักในการคำนวณ และมีรายละเอียดที่แตกต่างไปจากของไทย
โดยตัวอย่างที่สมบูรณ์ของประกาศสงกรานต์ล้านนา บันทึกไว้ในเอกสารใบลาน ฉบับวัดดวงดี
จ.เชียงใหม่ หนังสือปีใหม่เมืองฉบับนี้ คัดลอกในปี พ.ศ. ๒๓๙๔

หนังสือปีใหม่เมือง ฉบับวัดดวงดี

มังคลวุฒิสิริสุรา นมสัตุ จุลศักราชได้ ๑๒๑๓ ตัว ญญชรณำกัมโพชพิไล
ในคิมหันตฤดู จิตรมาส กฤตสน นักษัตรคมี รวีวารโคง ไทยภาษาวาปีรวงไคล เดือน ๗
แรม ๗ คำ พรว่าไว้วันอาทิตย์ ไทยกำเหมา ดีดี ๒๒ นาที ดีดี ๓๐ ตัว พระ
จันทจณยุทธโยชโสดเสด็จเข้าเที่ยวเยี่ยมนักชดตฤกษ์ตัวถ้วน ๒๐ ชื่อว่าบุพผาสาธ-
เทวดา ปรากฏในธนุกเดโชราศี นาทีฤกษ์ ๒๙ ตัว เสี่ยงยามกองเด็ก แล้วเข้าสู่ยามแดร
๒ ลูก นาทีปลาย ๑ บาท ๑๔ พินา ๒ (๕?) ปราณ ๑๐ อักขระ ลัคนาถึงประจิก
(พฤศจิกายน) อาโปราศี กิณนวางค์ ๖ ลูกต้น กิณตรียางค์ ๓ ลูกต้น

ยามนั้นวิสังกรม คือพระสุริยาอาทิตย์ ทรงยังวัดถาวรณเครื่องประดับมีวรรณะ
อันแดง สุนขระโจอมและต่างขระจระหู ประดับด้วยแก้วปาวร มือขวาถือดอกบัว มือซ้าย
ถือหมวก สถิตนั่งพับพะเนางเชิงเหนือรด จรดด้วยม้าขาว อว่ายหน้าไปสู่หนบพพะ
เสด็จย้ายจากมื่นประเทศไปสู่เมษราศีทางโคณวิถีเข้าใกล้เขาพระสุเมรุราช

ขณะนั้นยังมีเทวดาตนหนึ่งชื่อแพงสี มาแต่จตุตมหาราชิกา กระทำกฤษดาพิมล
ทรงพาหุรัด ทัดดอกส้มสุก มาอยู่ถ้ำดาร์บเฝ้าสังฆานต์ไปซื้อสมันตสังฆานต์ อันตรายจัก
เกิดมีแก่เศรษฐีและพ่อค้าทั้งหลาย พริกเกลือจกแพง คนมักเป็นดุ่มเป็นผี ออกสุกออก
ไส เหตุตามคาถาว่า ภาโณ รวีวาเร สงกรม รดพาหน นิสินัน คุณหาติด คจเจต นครา
พานิชเสฏฐี จราจรกริสเร ดังนี้แล

ในวันสงกรานต์ไปนั้น จึ่งหื้อครูบาอาจารย์เจ้านาย ท้าวพระยาเสนาอำมาตย์
ไพร่ราษฎรทั้งมวลเอากันไปสู่สระโบกขรณี แม่น้ำเค้าไม้จอมปลวกใหญ่ หนทางไคว
เส้นสุ่มกัน อว่ายหน้าไปสู่ทิศหนตะวันตก อาบองค์สรงเกศเกล้าเกศีลอยจิงไรเสียในที่
ทั้งหลายผุ้นั้น แล้วมานุ่งทรงผ้าเสื้อผืนใหม่ ทัดดอกไม้ส้มสุก หากจักมีอายุยืนยาวไป
ชะแล

ในวันสงกรานต์ไปนั้น อย่าหื้อคนทั้งหลายมีใจขุ่นมัวกวณเกล้าด้วยบาป เป็นต้น
ว่าปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิจจารา อย่าผิดข้อร้องเถียงกัน หื้อมีสมัคคะ
จันทาพร้อมเพรียงกัน ชำระหอเรือนบ้านช่องกวาดทรายตายหญ้า ช่วงวัดวาอาราม
ช่วงไม้ศรีเจติย์พระธาตุ ขนทรายใส่วัด ก่อเจติย์ทราย พำเพ็งจำศีลกินทานฟังธรรม
เมตตาภาวนาไปวันนั้น จักมีผลอาานิสงส์กว้างขวางมากนักชะแล เดือน ๗ แรม ๘ คำ
วันจันทร์เป็นวันปุติ คือว่าวันเนา ปศุจกกระทำมังคลกัมมัสกอันแล เดือน ๗ แรม ๙
คำ พรว่าไว้วันอังคาร ไทยดับไล่ ดีดี ๒๔ นาที ดีดี

๓๐ ตัว พระจันทร์จรณยุติ เสด็จเข้าเที่ยวเทียบมณิกษัตตฤกษ์ตัวถ้วน ๒๒ ชื่อสรวณ-
เทวดา ปรากฏในมังกรปดวิราสี นาทีฤกษ์ ๑๔ ตัว เสี่ยงยามดูดเข้า แล้วเข้าสู่ยามกอง
งาย ๑ ลูกนาที ปลาย ๑ บาทน้ำ ชำปลาย ๔ พืช ๒ ปราณ ๑๐ อักขระ ลัคนา
ถึงวิสหปดวิราสี กิณนวงค์ ๓ ลูกตัน กิณดริยางค์ ๖ ลูกตัน ยามนั้นศักราชจึงขึ้น
แถมตัวหนึ่งจึงเป็น ๑๒๑๔ ตัว ปีเต่าใจแล

ปีนี้ได้เศษ ๒ ชื่อพิสสยัสสะ ไกรักษาปี เสือรักษาป่า เปิดรักษาน้ำ จักรักษา
เดือน รุดตจกักรักษาอากาศ ปชุนณเทวบุตรรักษาดิน พรหมณ์เป็นใหญ่แก่
คน จักรเป็นใหญ่แก่สัตว์ ๔ दिन นกยางเป็นใหญ่แก่สัตว์ ๒ दिन ไม้พร้าวเป็นใหญ่แก่ไม้
จริง ไม้บงเป็นใหญ่แก่ไม้กลวง หล้าปล้องเป็นใหญ่แก่หล้า โอซารสดินบัสมีหลาย
นาคราชขึ้นน้ำ ๓ ตัว บันดาลหื้อฝนตก ๒๐๐ ห่า จัดเป็นต่างได้ ๒ ต่าง แต่ละต่าง
กว้างได้ ๖๐ โยชนะ ลึก ๓๐ โยชนะ จักตกในสัตตบริภัณฑ์และมหาสมุทร ๑๐ ส่วน
คือว่า ๑๐๑ ห่า ตกในอรัญญิกหิมวันตประเทศ ๗ ส่วน คือ ๖๓ ห่า ตกในมนุษยโลก
เขตเมืองคนเรา ๔ ส่วน คือ ๓๖ ห่า

เดือน ๘, ๙, ๑๐ ฝนบ่สู้ตก ตกน้อย (นิดหน่อย) ห่าบ่ใหญ่ พริกเกลือจักแพง
ยามนั้น เดือน ๑๑, ๑๒ ฝนจึงตกนัก ข้าวของดี ข้าวปีปานกลาง ฝนจักตกห่าฟ้าข้าว
เดือน ๓ จักได้ยินคำอันร้อนใจทางหน่อสาน เท่าบ่พอร้าย ลูกอ่อนเกิดมาปีนี้
ประหย้าปัญญา มีข้าวของเป็นที่รักห่มแก่คนทั้งหลาย จักได้เป็นนักปราชญ์บัณฑิต อายุ
๘๐ ปีชะแล

ปีนี้ไม้เคื่อเกลี้ยงเป็นพญาแก่ไม้กลวงไม้ตันทั้งมวล ไม้เลื้อยอยู่ไม้กะเจาะ ไม้เลื้อยอยู่
ไม้อันใดอย่าได้หักฟันตัดป่ายังไม้อันนั้น คั้นจักกระทำมัจฉกรรมเยื้องใด ให้บูชาไม้เลื้อย
อยู่ไม้นั้นเสียก่อนแล้วกระทำ หากจักสมฤทธิชะแล เทวดาวางเครื่องประดับหนทักขณะ
ปาปเคราะห์ตกหนอาคไนย์ ปาปลัคนาดกหนพ่ายพ ในทิศ ๓ แห่งนี้ กระทำมัจฉ-
กรรมและอาบนํ้าคำหัวชำระตนตัว อย่าอว่ายหน้าไปต้อง บัตี

ปีนี้ราศีมีน เดือน ๙ วัน ๖ ดีถี ๕ ตัว ฤกษ์ตัวถ้วน ๑๔ ยามถ้วน ๖ เป็นราศี
เดือน ดีถีวันยามฤกษ์ปฤดี บัควรจักกระทำมัจฉกรรมสักอันแล ราศีสิงห์ เดือน ๖ วัน
๔ ดีถี ๑๑ ฤกษ์ตัวถ้วน ๗ ยามถ้วน ๓ เป็นราศีเดือน ดีถีวันยามฤกษ์อธิปัตติ ดีกระทำ
มัจฉกรรมช้อนชะแล

นพเคราะห์ทั้ง ๙ รวมกันอยู่ราศีเมถุน ๓ ตัว คือ ธรณี ชีดาบ กวางซาบ อยู่
กุมภ ๓ ตัว คือ กวางซาบ น้ำเน่า เขียว อยู่ตุลย์ ๓ ตัว คือ เขือกเหล็ก ไฟ จร

ปาปจัดตรงค์คือ ๑, ๘ อยู่มีน ๓ อยู่กักรกฎ ๗ อยู่ประจิก (พฤชจิก) ๗ เทครัว
อยู่มีน ๑ (๘?) เทครัวอยู่มังกร คันถูกแล บ่ถูกแล ในชาตาบุคคลผู้ใดให้บูชาเสียตาม
อุปเทศเทอะ

โสมจัดตรงค์คือ ๒ อยู่กันย์ ๔ แล ๘ ชันคำอยู่มังกร ๕ อยู่ประสภ (พฤชภ) ๖
อยู่ประจิก (พฤชจิก) คันถูกแล บ่ถูกแล ในชาตาบุคคลผู้ใด ให้บูชาเอาโชคเทอะ

ปีนี้ท้าวพระยาโยธาริพล ป่าวสาวแก้วแสง ทองฝ้ายดอก แก่นหมาก เหี้ยกขวาง
ยาเคี้ยว หางไหม ปลาแห้งถั่วเน่าเต้าแดงผักแพง ลมไฟน้ำมันต่างๆ ไม้กลวงฝูงนี้

เมืองนาม ๒,๕,๘ ได้เศษ ๖ ถูก เมืองนาม ๑,๔,๗ ได้เศษ ๓ แพงปานกลาง เมืองนาม ๓,๖ ได้เศษ ๐ แพง

นักบวช ผ้าจีวร ผ้าเหลือง ขี้ผึ้งน้ำอ้อย น้ำตาล สาดหมอน คำ น้ำอึก ปูนเรือ พรวดาลเหล็ก เพ็ก บาตร แม่ร้างแม่หม้าย ผ่น น้ำเล็ก ใบไม้ต่าง ๆ ฝูงนี้ เมืองนาม ๑,๔,๗ ได้เศษ ๖ ถูก เมืองนาม ๓,๖ ได้เศษ ๓ แพงปานกลาง เมืองนาม ๒,๕,๘ ได้เศษ ๐ แพง

ผ้าขาวผ้าแดง ผ้าแระ ผ้าเทศ ข้าวเปลือก จิน มาด ดินไฟ ฝ้ายเส้น เปี้ยเงิน บ้านเมือง หมาก ไหม ไรสวน ครั่ง ขี้รำปลาเน่า น้ำหอม น้ำคราม หน่อถัณฑุกไม้ ต่าง ๆ ฝูงนี้ เมืองนาม ๓,๖ ได้เศษ ๖ ถูก เมืองนาม ๒,๕,๘ ได้เศษ ๓ แพงปานกลาง เมืองนาม ๑,๔,๗ ได้เศษ ๐ แพงแล

อดีตวรพุทธศาสนาคลาล่งแล้วได้ ๒๓๔๔ พระวัสสา ปลาย ๑๑ เดือน ปลาย ๔ วัน นับแต่วันพระยาวันคืนหลัง อนาคตวรพุทธศาสนาจักมาภายหน้าบับยัง ๒๖๐๕ พระวัสสา ปลาย ๒๑ วัน นับแต่วันปากปีไปภายหน้า ตามฎีกาชินกาลมาลินี สังกะเสนเหตุเอาบวกสมกันเต็ม ๕๐๐๐ พระวัสสาเศษ เหตุตามฎีกาวิมุตติวินทนี อันมหาพิลาศสัมมิมหรี เจ้าหากวิธชนาแบ่งสืบ ๆ มานันแล

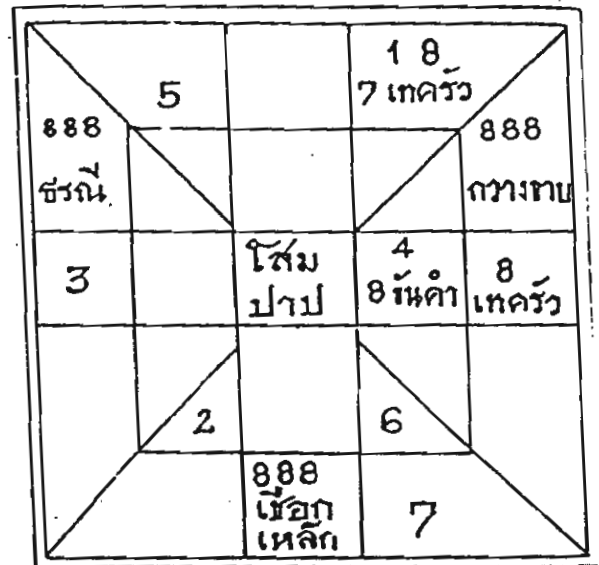
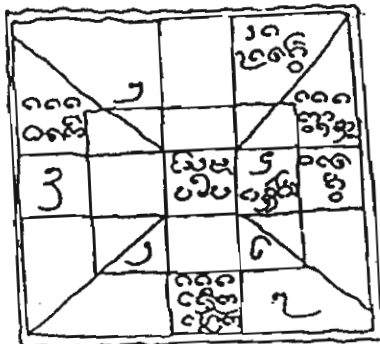
ปีนี้มี เดือน ๑๐ สองที ควรตนิมนต์พระสงฆ์องค์การบรมชิโนรสมหานาค กระทำชำระกิจอุปสมกรรมในทุติยสาฬหปณณมี คือว่าเดือน ๑๐ ทุติยเพ็งเม็งวัน ๗ แล้วสมทานเข้าปุริมวัสสาในวันแรมหนึ่งค่ำ พระจันทร์เที่ยวเทียมนักชดตฤกษ์ตัวถ้วน ๒๑ ชื่อว่าอุตตราสาธ ในมังกรปถวิราศี ตามตั้งพุทธบัญญัติว่า วิเสกวิสัณขุดตติตถิปณณรสี ภเว วสุต ภเว อุปคต ภเว อาสาพห ปาฏิปทเท ดังนี้ ให้ชอบปีเดือนวัน เทศกาลฤดูพระ ๑ .๒ (อาทิตย์ จันทร์) อันเป็นประธานแห่งโลกตามชนบดำเนิน ราชประเพณีสืบ ๆ มานันแล ปรีโยสานะ สมตดา

(วันออกคำเดือน) (วันเม็ง) (วันไทย) (วันเก้าก้อง)

๘	๒	รวงไคล	ยี่เพียง
๙	๔	รวงไล่	รับตาย
๑๐	๕	กตเสด	๙ กอง
๑๐	๗	กตลี	รับตาย
๑๑	๒	กตเสด	รองป็น
๑๒	๓	กตเหมา	ขวาได้
๑	๕	กตเร้า	ป็นดอก
๒	๖	เป็กยี่	ใสเจ้า
๓	๑	เป็กสัน	ป็นตาย
๔	๒	เมืองเป้า	ใสเสีย
๕	๔	เมืองเมด	สุปัก
๖	๖	รวายไจ้	ท่ายพล้าว
๗	๑	รวายสง่า	รับได้

๔๔๓๔๒๕ ทรคุณ
 ๓๒๔ กรมคตพละ
 ๔๑๗ อวมาน
 ๑๕๐๑๕ มาสุเกณท์
 ๒๔ ดีดี วัน ๓ เป็นพญาวัน
 ศักราช ๑๒๑๔ ปีเต่าใจ ... (๗)

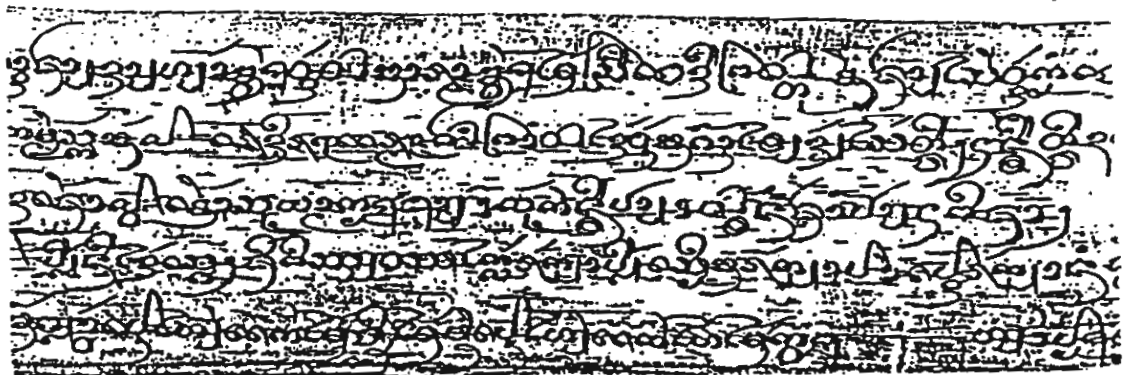
(โขงชาตา)



สิ่งที่น่าสนใจในเอกสารฉบับนี้คือ การใช้คำทั้งที่เป็นสังขานต์และ
 สงกรานต์ คือมีทั้งตัวสะกดที่ใช้ ข.ไข่ ในสังขานต์ และ กร. ในสงกรานต์ หรือสังกรานต์
 ส่วนวันเนาหรือวันเนาว์นั้น ตามต้นฉบับเขียนวันเนา โดยมีศัพท์ภาษาบาลีกำกับคือ
 ปุติ แปลว่าเนาเสีย

กล่าวได้ว่าหนังสือปีใหม่ ฉบับวัดดวงดี เป็นปฏิทินสงกรานต์ที่เก่าแก่ ซึ่งยืนยัน
 ให้เห็นถึงความเชื่อแบบดั้งเดิม ก่อนที่ล้านนาจะรับเอาปฏิทินของไทยมาใช้ในเวลาต่อ
 มา

หนังสือปีใหม่เมือง ฉบับวัดดวงดี



รูปแบบการเขียนหนังสือปีใหม่ล้านนา (ฉบับวัดหนองคอง)

มังคละวุฒิกาลานาถะสังกรมสวัสดิ์ สิริสุภมัสสุ จุลศักราชได้ _____ คั _____ ส่นำกัมโพชะจะจอมพิสัยในคิมทานอุด
 _____ โอง ไทภาสว่าปี _____ เดือน _____ ออก/แรม _____ ค่ำ _____ พระจันทร์จรมนุษุทโยชน์
 โสเดเสด็จเจ้าเทียวเทียมนักจัดฤกษ์ตัวถ้วน _____ ชื่อ _____ เทวคาปรากฏใน _____ รวายนสินาทฤกษ์ _____ เสี่ยงยาม _____
 ลูกนาที _____ ปลาย _____ บาท _____ พิจษ์นา _____ ปราณ _____ อักจะกินนวงค์ลูกถ้วน _____ กินครียางค์
 ลูกถ้วน _____ ยาม _____

สังกรมคือพระสุริยา _____ (นั้ นอน ยิน เดิน) ทัดทรงเครื่องอสังการประดับไปด้วยวัดถาอาภรณ์
 อันมีสี _____ มือขาวถือ _____ มือซ้ายถือ _____ ลูกทน _____ ยังมีนางเทวดาผู้ชื่อว่า _____
 มาอยู่ถึรับเอาชื่อสังกรวนคัไปยาม _____

คนทั้งหลายจัก _____ เหตุตามกถาว่า _____ ภาโนสงกรม ปฏิคโชน จ มหาททาวิสเร
 ในวันสังกรวนคัไปนั้น ท้อคนทั้งหลายชวนกันไปสู่สระโปกจรมณเฒ่าใหญ่ ทนทางโควี่เส้นสุ่มกัน แลเค้าไม้ใหญ่จอมปลวก อว่าย
 ทนเข้าสู่ทน _____ สระสงกรมเกล้าเกล้ออาบ ลอยจ้งไรเสียบในที่ทั้งหลายผู้่งนั้น แลมานั่งทรงผ้าผืนใหม่ทัดทรงยังคอก _____
 อันเป็นพระยาดอกไม้ หากจักมีอายุยืนยาวไปชะแล อย่าท้อมีใจจุ่นมัว กระทำบาปนำสัตว์ตัดชีวิต อย่ากระทำอหิณนาทณ
 กาเมสุมิจจาจาร ฝิดจ้องร้องเคียงกับด้วยกัน ท้อมีใจสมัครพร้อมเพรียงกันกระทำบุญท้อทาน รักษาศีล เมตตามาวนาไปใจจ้ง
 ชะแล

เดือน _____ ออก _____ ค่ำ _____ เป็นวันปฤติคิอว่าวันเนา เดือนออกแรม _____ ค่ำ _____ เม้งวัน _____ ไทวัน _____ คติ _____ คั _____
 นาทิดิ _____ คั _____ พระจันทร์จรมนุษุทโยชน์โสเดเสด็จโจรนาการ ว่ายท่นารตเจ้าเทียมด้วยนักจัดฤกษ์ตัวถ้วนชื่อ _____
 เทวคาปรากฏในราศี _____ นาทฤกษ์คั _____ เสี่ยงยาม _____ ลูกนาทีปลายปลาย _____ บาท _____ พิจษ์นา _____
 ปราณ _____ อักจะกินนวงค์ลูกถ้วน _____ กินครียางค์ลูกถ้วน _____ ยาม _____

จุลศักราชจ้งขึ้นแถมคั _____ เป็นศักราชได้ _____ คั ปี _____ _____ รักษาปี _____ รักษาเดือน _____
 รักษา _____ รักษาอากาศ _____ เป็นใหญ่แก่คน _____ เป็นใหญ่แก่สัตว์ ๔ คิน _____ เป็นใหญ่
 แก่สัตว์ ๒ คิน _____ ไม้ _____ เป็นใหญ่แก่ไม้จ้ง ไม้ _____ เป็นใหญ่แก่ไม้กลวง _____ เป็นใหญ่แก่ท่นาทั้งหลาย
 ด้เลื้อยอยู่ _____ อย่าได้สับฟันไม้อันนั้น จ้างเป็นอุบาทว์ เทวคาใจประค _____ นาคท้อน้ำ _____ คั _____
 ฝนมี _____ คกในมหาสมุทร _____ ทำ คกในสัตตคบริกณท์ _____ ทำคกในมหาสมุทรเมืองคน _____ ทำ คก (หัว/ทาง/กลาง) ปี
 พิจษ์จะของปลุก _____ นาไท้ง _____ นาคอน _____ เทวคาวางเครื่องประดับทน _____ ปาปลคคทน
 _____ ปาปลคคทน _____ ในกิสสะ ๓ _____ แห่งนี้จักกระทำมังคละบ่ควรบั้นหน้าไปค้องแล

เดือน _____ คติ _____ วัน _____ ยาม _____ ฤกษ์ _____ เป็นอธิปติในปีนี้ คิกระทำมังคละจ้งอันแล
 ปาปจคุรังคะ ๑๓๗๔ อยู่ ๗/๔ เทควอยอยู่ ๗ ๔ ธวัณ ๗ ๔ จาว ๗ จีคียบอยู่ ๗ ๔ กวางจาย ๗ ๔ น้ำเนา ๗
 ๔ น้ำเจียวอยู่ ๗ เจือกเหล็ก ๗ ๔ ไฟ ๗ จออยู่ ๗ คินลูกลักแลลัก ถูก ๒ แล ๒ าคาแห่งปู่ละผู้ใด ท้อปู่เจ้าเอาโจค
 เทอะ

โสมจคุรังค์ ๒๔๔๖ อยู่ ๗ ๔ จันคัอยู่ ๗ คินลูกลักแลลัก ถูก ๒ แล ๒ ในชะคาแห่งปู่ละผู้ใด ท้อปู่เจ้าเอาโจค
 เทอะเมืองนามแพงถูก

อติศวรพุทธศาสนา ล่วงแล้วได้ _____ พระวัสสา ปาย _____ เดือน _____ วัน _____ นาคคศาสาสนายังจักมาพาย
 หน้า _____ พระวัสสา ปาย _____ เดือน _____ วัน _____ ปินี่เสษ _____ ชื่อ _____ ควรนิมนคณา
 พระอริยสังฆะเจ้าเจ้าวัสสาในเดือน _____ แรมคั ๑ คังยัดฤกษ์กวินคิโนทนี อันมหาพิลังคสาหมัทธิหากแปงสิบ ๗ มานันแล

ชื่อเดือนภาษาบาลี

มคสิรมาส	คือ	เดือน อ้าย	(เดือน 3 เหนือ)
ปุสฺสมาส	คือ	เดือน ยี่	(เดือน 4 เหนือ)
มาฆมาส	คือ	เดือน สาม	(เดือน 5 เหนือ)
ผกฺคณฺณมาส	คือ	เดือน สี่	(เดือน 6 เหนือ)
จิตฺตมาส	คือ	เดือน ห้า	(เดือน 7 เหนือ)
วิสาขมาส	คือ	เดือน หก	(เดือน 8 เหนือ)
เชฎฺฐมาส	คือ	เดือน เจ็ด	(เดือน 9 เหนือ)
อาสาฬหมาส	คือ	เดือน แปด	(เดือน 10 เหนือ)
สวณฺณมาส	คือ	เดือน เก้า	(เดือน 11 เหนือ)
ภทฺทมาส, โปฏฺฐมาส , โปฏฺฐปทมาส	คือ	เดือน สิบ	(เดือน 12 เหนือ)
อสฺสยุจฺจมาส	คือ	เดือน สิบเอ็ด	(เดือน เกียง เหนือ)
กคฺคติกมาส	คือ	เดือน สิบสอง	(เดือน ยี่ เหนือ)

นักษัตร (ดาว, ดาวฤกษ์) 27 หมู่

1. อัศวินี (อัสวายุ)	คือ	ดาวม้า มี 7 ดวง
2. ภรณี	คือ	ดาวก้อนเส้า มี 3 ดวง
3. กฤติกา	คือ	ดาวลูกไก่ หรือ ดาวแม่ไก่ มี 8 ดวง
4. โรहिณี (พรมมี)	คือ	ดาวคางหมู มี 7 ดวง
5. มฤคศิร (อาครนายณี)	คือ	ดาวหัวเนื้อ มี 3 ดวง
6. อาร์ทรา	คือ	ดาวตาสำเภา มี 1 ดวง
7. ปุณพัสุ	คือ	ดาวสำเภาทอง มี 3 ดวง
8. บุษยะ (สิริยะ)	คือ	ดาวสมอสำเภา มี 5 ดวง
9. อาสะเลชา	คือ	ดาวเรือน มี 5 ดวง
10. มะฆา	คือ	ดาวงู มี 5 ดวง
11. บุรพผลคุนี	คือ	ดาวงูเมี้ยว มี 2 ดวง
12. อุตมผลคุนี	คือ	ดาวเตตาน มี 2 ดวง
13. หัสตะ	คือ	ดาวศอกคู่ มี 5 ดวง
14. จิตรา	คือ	ดาวตาจระเข้ มี 1 ดวง
15. สวาติ	คือ	ช้างพัง มี 5 ดวง
16. วิสาชา	คือ	ดาวคันฉัตร มี 5 ดวง
17. อнуราธา	คือ	ดาวประจักษ์ฉัตร มี 4 ดวง
18. เชษฐา	คือ	ดาวช้างใหญ่ มี 14 ดวง
19. มูลา	คือ	ดาวช้างน้อย มี 9 ดวง
20. บุรพาชาล	คือ	ดาวสัปคับช้าง มี 3 ดวง
21. อุตราชาล	คือ	ดาวตรงอน มี 5 ดวง
22. ศรวัน (ดาวหลักชัย)	คือ	ดาวหลักชัย มี 3 ดวง
23. ชนิษฐา (ศรวิษฐา)	คือ	ดาวไซ มี 4 ดวง
24. ศตภิช	คือ	ดาวพิมพ์ทอง มี 4 ดวง
25. บุรพภัทรบาท (ไปรูปท)	คือ	ดาวหัวเนื้อทราย มี 2 ดวง
26. อุตรภัทรบาท	คือ	ดาวไม้เท้า มี 2 ดวง
27. เรวดี	คือ	ดาวปลาตะเพียน มี 16 ดวง

๑๒๐

๑๒๑

๑๒๒

๑๒๓

ตัวอย่างสำเนาต้นฉบับ ใบลานขนาดสั้น ของ พ่อหนานอินทอง เจริญใจ ณ บ้านแม่นาเรือน ต.ท่าผา อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่

[illegible]

ตัวอย่างสำหรับต้นฉบับ หัสนาชาวอู๋ตอนของ ต.หนองตอง อ.หางดง จ.เชียงใหม่

ตัวอย่างสำเนาฉบับ พิเศษของวัฒนธรรมของ ต.หนองตอง อ.หางดง จ.เชียงใหม่

[illegible]

பெரிய

பெரிய

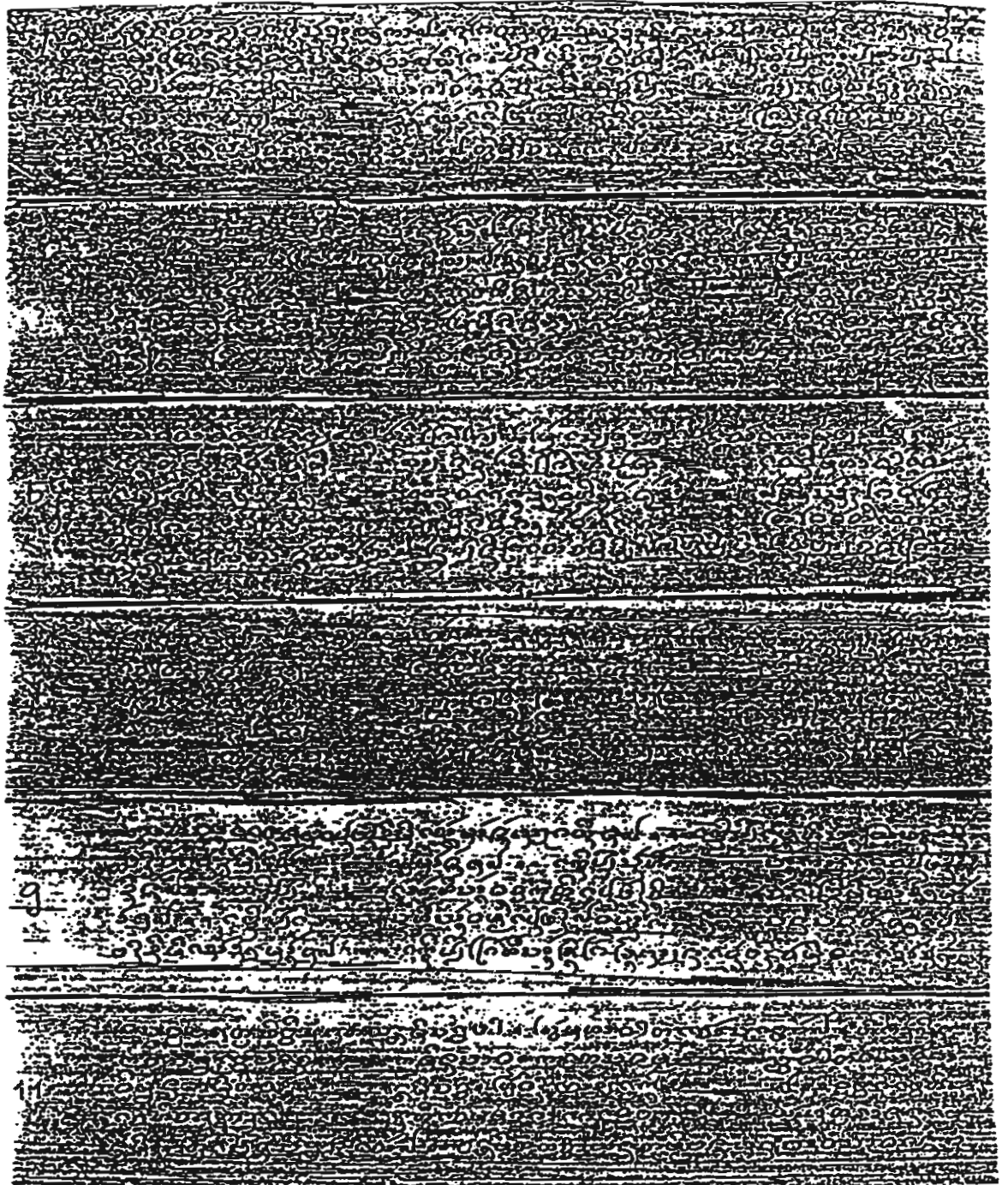
[illegible]

Handwritten text in Thai script, likely a manuscript or document. The text is dense and covers the majority of the page. It appears to be a historical or religious text, possibly a sutra or a record of a ceremony. The script is in an older form of Thai, with some characters that are less common in modern Thai. The text is written in black ink on a light-colored paper. There are some marginalia or smaller text on the left side of the page, which might be a commentary or a list of items. The overall appearance is that of an old, well-preserved document.

ตัวอย่างสำเนาต้นฉบับ หีบสาของวัดหนองเสือ 1 ค.แม่แรง อ.ป่าซาง จ.ลำพูน

Handwritten text in Burmese script, likely a historical document or manuscript. The text is densely packed and covers the entire page area.

ตัวอย่างสำเนาฉบับ ทับสาของวัดหนองเจือก 2 ค.แม่แรง อ.ป่าซาง จ.ลำพูน



ตัวอย่างสำเนาฉบับโบราณขนาดสั้น ของวัดเจติยหลวง ค.ศ. ๑๖๖๖ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

[illegible][illegible]

ตัวอย่างสำเนาต้นฉบับ พัสสาวะของนายปัญญา บัวเหี่ยวหาย จ.เมือง จ.เชียงใหม่

၆၀၀၀၀၀၀၀/၀

၁၆၆၆ ခု၊ ဇူလိုင်လ ၁၆ ရက်

செவ்வாய்

[illegible]

సం. 1393-1394 వ/సం 9వ-10వ-49

50915Y

957606 504174

[illegible]

สำเนาตัวอย่าง

การคำนวณปฏิทิน เดือนเมษายน ปี พ.ศ.2575

นางสาวชนก จันทน์งาม ผู้เข้าร่วมอบรมปฏิบัติการด้านนา

ຈັດໂດຍຄະນະເງິນຈັດ

509184

วัดหนองปลาแมน ต.น้ำแพร่

อ.พริ้ว จ.เชียงใหม่

๒๒ ตุลาคม ๒๕๔๕

เรื่อง ขอชี้แจงเรื่องการไม่เข้าร่วมประชุม และขอเสนอข้อมูลเกี่ยวกับดอกไม้นามปี

เรียน คณะผู้วิจัยโครงการวิจัย การชำระปฏิทินและหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา (ประกาศสงกรานต์)

อาตมาภาพ พระอธิการประเสริฐ ปวโร ได้รับจดหมายนิมนต์ให้เข้าร่วมประชุมชำระปฏิทินฯ ครั้งที่ ๓ แล้ว แต่เนื่องด้วยอาตมาภาพติดกิจนิมนต์ในวันเวลาดังกล่าวไม่สามารถเข้าร่วมประชุมได้

อนึ่ง เกี่ยวกับหัวข้อของการประชุมที่คณะผู้วิจัยได้ชี้แจงไว้ในจดหมายนิมนต์เข้าร่วมประชุม นั้น อาตมาภาพมีข้อมูลบางอย่างที่อยากจะนำเสนอ คือ เรื่องดอกไม้นามปี หรือพระญาณดอก ดังที่ คณะผู้วิจัย ได้ค้นพบคัมภีร์ใบลาน (ลานก้อม) ของครูบาเตระ วัดป่าแดด อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ มีเนื้อหาเกี่ยวกับดอกไม้นามปี ที่มี ๘ อย่าง แต่คัมภีร์ใบลานฉบับนั้นยังขาดชื่อดอกไม้อีกดอกหนึ่งนั้น อาตมาภาพจำได้แม่นยำว่าเมื่อ ๕๐ ปีก่อน สมัยเมื่อยังเป็นสามเณรอยู่นั้น ได้เคยเทศน์ธรรมพื้นเมืองเรื่อง “อานิสงสปีใหม่” ซึ่งเป็นคัมภีร์ใบลานของวัดสันขวาว ในคัมภีร์ใบลานนั้นได้กล่าวถึงชื่อดอกไม้นามปี และเมื่อเปรียบเทียบกับฉบับที่คณะผู้วิจัยค้นพบแล้ว ชื่อดอกไม้อีกดอกหนึ่งที่หายไปน่าจะเป็น “ดอกปีบ” (กาสะลอง) แต่เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งที่คัมภีร์ใบลานของวัดสันขวาวถูกปลวกกัดกินทำลายเสียหายไปหมดแล้ว อย่างไรก็ตามเชื่อว่าวัดต่างๆ ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงน่าจะมีการคัดลอกหรือมีต้นฉบับคัมภีร์ใบลานเรื่อง “อานิสงสปีใหม่” อยู่ เช่น

๑. วัดบ้านโป่ง ต.ทุ่งโป่ง อ.พริ้ว จ.เชียงใหม่

๔. วัดป่าห่มดอน ต.ป่าห่ม อ.พริ้ว จ.เชียงใหม่

๒. วัดทุ่งน้อย ต.ทุ่งโป่ง อ.พริ้ว จ.เชียงใหม่

๕. วัดท่ามะเกี๋ยง ต.สันทราย อ.พริ้ว จ.เชียงใหม่

๓. วัดป่าริน ต.ทุ่งโป่ง อ.พริ้ว จ.เชียงใหม่

๖. วัดบ้านเหล่า ต.ป่าไผ่ อ.พริ้ว จ.เชียงใหม่

หากคณะผู้วิจัยต้องการสืบหาข้อมูลเรื่องดอกไม้นามปี หรือพระญาณดอก จากคัมภีร์ใบลานเรื่องอานิสงสปีใหม่ สามารถเข้าไปสำรวจตามวัดต่างๆ เหล่านี้ได้ ซึ่งอาตมายินดีที่จะติดต่อประสานงานและให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่

จึงเจริญพรชี้แจงให้คณะผู้วิจัยฯ และผู้ร่วมชำระปฏิทินทุกท่าน และขอให้การประชุมชำระปฏิทินฯ ดำเนินการไปด้วยความเรียบร้อย ประสพผลสำเร็จด้วยดีตลอดไป

เจริญพร

(พระอธิการประเสริฐ ปวโร)

วัดหนองปลาแมน ต.น้ำแพร่ อ.พริ้ว จ.เชียงใหม่



ทวี สว่างปัญญางกูร
Thawi Swangpanyangkoop

วัฒนธรรมล้านนา

แม่กาบใจ

(ระบบหนไท)

๔๕๓๖๖

๔๕๓๖๖

๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖
๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖
๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖
๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖
๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖
๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖
๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖
๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖	๔๕๓๖๖

พ.ศ. 2532

1-10-52

[illegible]

วัฒนธรรมล้านนา : วันไถย - วันแก้ก่อง



ความหมายของ "ปักกะดิน"

ทวี สุวรางปัญญางกูร *
(สิงหาคม พ.ศ. 2532)

คำว่า "ปักกะดิน" เป็นคำในภาษาพูดของชนชาติไทยในภาคเหนือ หรือภาษาล้านนา หมายถึงปฏิทินแบบท้องถิ่น ซึ่งใช้ระบบจันทรคติ ผสมกับระบบบทไท หรือวันไถย ปีไถย พร้อมด้วยข้อแนะนำในการเลือกฤกษ์ยาม สำหรับกิจกรรมประจำวัน เช่น วันตั้งเสาเอกบ้าน วันขึ้นบ้านใหม่ วันมงคลสมรส จนกระทั่งวันฉาปนกิจศพ ฯลฯ

เนื่องจากในปัจจุบันนี้ ชาวล้านนายังยึดถือประเพณีดั้งเดิมที่สืบเนื่องมาแต่บรรพชนในอดีต ยังมีใจเคารพนับถือพระสงฆ์องค์เจ้า มีคนยาก พ่อหนาน พี่หนานประจำหมู่บ้าน จึงมักจะขอคำแนะนำชี้ขาด จากผู้รู้เหล่านี้ ในการเลือกวันยามเพื่อเริ่มต้นกิจการ หรืองานสำคัญต่าง ๆ

ยิ่งวันสำคัญ เช่น วันส่งศพไปป่าช้าเพื่อฉาปนกิจศพ ไม่มีใครเลือกเอง (พูดถึงชาวพุทธโดยเฉพาะ) แต่ทุกคนจะขอเจ้าอาวาสวัดที่ไว้ศพบ เป็นผู้เลือกวันและข้อแนะนำของพระเดชพระคุณเจ้าอาวาสวัด จะเป็นการชี้ขาด ฝ่ายเจ้าภาพงานศพจะไม่มีข้อโต้แย้งใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะถือว่าคำชี้ขาดของพระสงฆ์ถูกต้องตาม "ปักกะดิน" ตามประ

เพณีโบราณ เมื่อปฏิบัติตาม กรอบครัวของเจ้าภาพและวิญญาณของผู้ตายเอง ก็จะพบแต่สิ่งดีงาม หลีกเลียงความหายนะ ความวิบัติต่าง ๆ นา ๆ ซึ่งอาจเกิดขึ้นถ้าหากเลือกวันผิด

ในเรื่องเลือกวันเผาศพผู้เลือกจะพยายาม หลีกเลียง "วันแก้ก่อง" ซึ่งเป็นวันห้ามเผาศพ โดยมีนิทานเรื่องแก้ก่องว่าเป็นวันมหาวิบัติ ในบ้านเดียวกันต้องเผาวันเดียวถึง 7 ศพ ระบบแก้ก่องมี 12 วัน ซึ่งแต่ละวันมีความหมายโดยเฉพาะ แต่ที่สำคัญที่สุดคือ วันแก้ก่องคือวงศการเผาศพอย่างเด็ดขาด "วันแก้ก่องนั้น ตามปักกะดินโบราณต้องกำหนดตาม "วันไถย" ของแต่ละเดือน เช่น เดือนเกียง (เดือน 1) วันแก้ก่องตรงกับวันเม็ก เดือนยี่ (เดือน 2) วันแก้ก่องตรงกับวันสง่า เดือน 3 ตรงกับวันไผ่ ปักกะดินล้านนาจะระบุชื่อวันไถยตรงกับวันขึ้นเดือน หรือขึ้น 1 ค่ำ ของทุกเดือน แล้วจากวันไถยขึ้นเดือนนั้น จะต้องนับตามลำดับวันไถย จนพบวันเม็กในเดือน 1 ซึ่งเป็นวันแก้ก่อง ห้ามเผาศพเป็นอันขาด

รายการอื่น ๆ ที่มีอยู่ในปักกะดินล้านนา คือวันฟ้าดีแสง วันเสียวันดี วันหัวเรียงหมอน วันเม็ง ฯลฯ รวมแล้วประมาณ 10 กว่ารายการ

ปักกะดินล้านนา จึงเป็นเอกสารสำคัญที่กำหนดจังหวะชีวิตประจำวันของชาวล้านนา

- ประธานเลือกตั้งของ 'ชุมนุมโหราศาสตร์ล้านนา' เชียงใหม่
- อาจารย์พิเศษโครงการปริญญาโท สาขาภาษาและวรรณกรรมล้านนา ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

၁။ နိဗ္ဗာန်သို့ ဝိပဿနာဖြင့် ရောက်ရှိရန်
 ၂။ နိဗ္ဗာန်သို့ ဝိပဿနာဖြင့် ရောက်ရှိရန်
 ၃။ နိဗ္ဗာန်သို့ ဝိပဿနာဖြင့် ရောက်ရှိရန်
 ၄။ နိဗ္ဗာန်သို့ ဝိပဿနာဖြင့် ရောက်ရှိရန်
 ၅။ နိဗ္ဗာန်သို့ ဝိပဿနာဖြင့် ရောက်ရှိရန်
 ၆။ နိဗ္ဗာန်သို့ ဝိပဿနာဖြင့် ရောက်ရှိရန်
 ၇။ နိဗ္ဗာန်သို့ ဝိပဿနာဖြင့် ရောက်ရှိရန်
 ၈။ နိဗ္ဗာန်သို့ ဝိပဿနာဖြင့် ရောက်ရှိရန်
 ၉။ နိဗ္ဗာန်သို့ ဝိပဿနာဖြင့် ရောက်ရှိရန်
 ၁၀။ နိဗ္ဗာန်သို့ ဝိပဿနာဖြင့် ရောက်ရှိရန်

ตัวอย่าง

"ปีกะตั้นถ้านนา" โบราณฉบับหนึ่ง จ.ศ.1211 คั้ว ปีกัศเร้า (พ.ศ.2392)
 คอถัมน์แรก คือคั้วเลขเคื่อน จากเคื่อน 8 ถึงเคื่อน 7 คอถัมน์ที่ 2 คือคั้วเลขแทนวัน
 เม็งหรือวาร์ (วันในสัปดาห์) คอถัมน์ที่ 3 คือชื่อวันโคยของวันขึ้น 1 คั้วของทุกเคื่อน
 ข้อความขวามือให้รายละเอียด เช่นวันพระ ยาวัน วันกินธิกะ หรคุณวันพระยาวัน และ
 เหตุการณ์ต่าง ๆ ในปีนั้น

บ๊วยวอตัน
 คุตักการาร๓๓๘
 ทรกุน ๔๘๑๔๑๒

บ๊วยอก อฏฐศก
 พ.ศ. ๒๔๘๘-๕๐๐
 คัด ๖ วรร ๑

วัชรคติ		สุริยคติ		วันเม็ง	วันไทย	เก้าก้อง
เดือน	ออก	เดือน	วันที่			
๗	๑	มีนา	๑๒	จันทร์	กักเหมว	เก้าก้อง
๘	๑	เมษายน	๑๐	อังคาร	เข็กสัน	รัชกษ
๙	๑	พฤษภาคม	๑๐	พฤษ	เข็กข	รองข
๑๐	๑	มิถุน	๘	ศุกร	เมืองเม็ก	ขัวโก
๑๐	๑	กรกฎ	๘	อาทิตย์	เมืองเข็ก	ขนกอก
๑๑	๑	สิงหาคม	๙	อังคาร	เมืองเม็ก	ใสเจ้า
๑๒	๑	กันยา	๕	พอ	รวายไ	ขนกอก
๑	๑	ตุลาคม	๕	ศุกร	รวายสง	ใสเส็ก
๒	๑	พฤก	๓	เสาร์	กขโก	ขนกษ
๓	๑	ธันวา	๓	จันทร์	กขไ	ก้วยขาว
๔	๑	มกร	๑	อังคาร	กายเส็ก	สปก
๕	๑	มกร	๑	พฤษ	กายส	ขเยขง
๖	๑	มีนา	๑	ศุกร	ก้าเจ้า	รัชโก

วันที่ ๑๒ เมษายน เดือน ๑ แรม ๕ ค่ำ เบ็ญวันพฤษ ไทยกคเตศ(๘) ปีนคาว
 อธิการเนาว์ ๒ วัน
 แค้นคณความนิชมชาวไทยถือน้ำวันจึงเปนตจจารไปวันที่ ๑๑ เมษายน

ที่มา-หนังสือ ปฏิทิน 50 ปี แบบเชียงใหม่แท้ โดย...คำฟู ขนุนแก้ว เปรียญ
 พิมพ์เชียงใหม่พ.ศ. 2499

ตัวอย่างปากกระดุมไทพิน ไทลื้อ จ.ศ. 1351 (พ.ศ. 2532)

[illegible]

ပါးစုံသံ ဝဋ္ဋသံကြွေရာ၌ သဒ္ဒါတွင် ပြောပြသောကြောင့် ၁၃-ပညာသံကြွေရာ၌ ၁၃၀၀
 ဝဋ္ဋသံကြွေရာ၌ ပြောပြသောကြောင့် ၁၃၀၀ ပညာသံကြွေရာ၌ ၁၃၀၀

ในอักษรวิธียุคเก่าว่า "ปักกะดิน" สะกดเป็น ปักดิน ซึ่งประกอบด้วยคำว่า "ปัก" หมายความว่าขั้วขึ้นข้างแรม และ "ดิน" แปลว่าวัน

สำหรับชาวไทเขิน ไทลื้อนั้น ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม จะคล้ายคลึงกับของล้านนา แต่การนับเวลาจะต่างกัน คือ ไทเขิน ไทลื้อนับเดือนเร็วกว่าคนไทยกรุงเทพฯ 1 เดือน แต่ช้ากว่าชาวล้านนา 1 เดือน เช่น เดือน 5 ของกรุงเทพฯ จะตรงกับเดือน 6 ของไทเขิน ไทลื้อ และตรงกับเดือน 7 ของล้านนา อีกนัยหนึ่ง ชาวล้านนา นับเดือนก่อนชาวกรุงเทพฯ 2 เดือน ส่วนในการนับพุทธศักราชนั้น ชาวไทเขิน และไทลื้อ ไทใหญ่ จะนับพุทธศักราชเร็วกว่าชาวไทยสยาม 1 ปี เช่น จุลศักราช 1351 (ค.ศ.1989) ฝ่ายสยามนับเป็นพุทธศักราช 2532 แต่ไทเขิน ไทลื้อ ไทใหญ่ จะนับเป็นพุทธศักราช 2532 ตามตัวอย่างของพม่าและลังกา

ปักกะดินล้านนา จึงเป็นปฏิทินวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวไม่เหมือนปักกะดิน ชนชาติไทรอบ ๆ ประเทศสยาม

การศึกษาปักกะดินล้านนา จึงเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมของล้านนา เป็นการช่วยเหลือฝ่ายสงฆ์ ให้ได้ระบบเลือกฤกษ์ยามที่ถูกต้อง การเผยแพร่ ปักกะดิน จึงเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่ง และเป็นการสืบชะตาให้แก่ประเพณีอันดีงามของอาณาจักรล้านนา

ปักกะดินล้านนา เป็นเรื่องที่สลับซับซ้อนยากแก่การค้นคว้า ยังไม่ปรากฏผลงานละเอียดและถูกต้อง คาดว่าเรื่องนี้และในทางปฏิบัติ การตีพิมพ์ปักกะดินไม่ได้รับการเอาใจใส่ทั้ง ๆ ที่มีความต้องการอย่างมาก สำหรับวัดทุกวัด บ้านทุกหลังคาเรือน ที่เคย งานวิจัยเรื่องปฏิทินล้านนา กลับเป็นผลงานของชาวต่างประเทศ เช่น ดร.

เทอร์วิลด์ (Dr.B.J.Terwiel) นายริชาร์ด เดวิส (Richard Davis) ศาสตราจารย์จาก กง จิน (ชาวจีน) เป็นต้น

ในระยะหลังนี้ ทางเชียงใหม่มีพ่อค้าจัดพิมพ์ปักกะดินเป็นแผ่นเคียว ปรากฏว่ามีข้อผิดพลาดมาก (อ่านบทความ "อ.ร. หนังสือปีใหม่พื้นเมือง") ทำให้ผู้ใช้สับสน บางท่านเชื่อกาม บางท่านไม่เชื่อ เลือกวันตามหนังสือแล้ว ฤกษ์งามกลายเป็นฤกษ์เสีย หรือเผาศพในวันกำก้องก็อาจเป็นได้

การศึกษาเรื่องปักกะดิน จึงเป็นเรื่องที่ไม่ควรมองข้าม และการจัดพิมพ์ปักกะดินล้านนาเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งสำหรับชาวมักกัน งานนี้ น่าจะเป็นหน้าที่ของหน่วยงานหรือองค์กรทางวัฒนธรรมและคณะสงฆ์โดยตรง ส่วนทางธนาคาร บริษัท การค้าที่มีงบพิมพ์ปฏิทินทุกปี น่าจะเพิ่ม รายการตามปักกะดินล้านนา เพื่อชาวบ้าน ใช้ประจำ แทนที่พิมพ์ออกมามาก ๆ แต่ ส่วนใหญ่จะถูกใช้ห่อของ หรือคึดผ้าบ้าน เพราะรูปสาวสวยเท่านั้น

ที่น่าเสียดายคือชนชาติไทเขิน ไทลื้อ ไทใหญ่ที่อยู่รอบเมืองสยาม แม้ว่าอยู่ใกล้บังคับของชนชาติอื่น คือพม่าและจีนคอมมิวนิสต์ แต่ชนชาติเหล่านั้น ก็สามารถพิมพ์ปฏิทินสวยหรูทุกปี พร้อมกับโรเนียวปักกะดินหาฤกษ์ยามประจำทุกปีเช่นกัน อักษรตัวเขียนของชาวล้านนากำลังหายากไปแล้ว ค่อยไปวัฒนธรรมอันดีงามของชาวล้านนา ก็จะดับสูญคามไป ถ้าหากเราไม่พยายามหาวิธีสืบชะตาให้โดยการปฏิบัติ ไม่ใช่ด้วยวิธีจัดประชุมสัมมนาตามโรงแรมไฮแอ

ระบบหนไท

"หนไท" คือระบบการนับปี นับวันด้วยลำดับ 60 ชื่อ เป็น 1 รอบ ซึ่งชนชาติไทเผ่าต่าง ๆ ใช้กันตาม ประเพณีดั้ง

เดิม "หน" หมายถึงทาง ทิศ "หนไทย" คือ
แบบไทยอย่างไทย

ลำดับ 60 ชื่อนี้ เริ่มต้นด้วย "กาบใจ"
แล้ว นับต่อเนื่องกันจนถึง "ก่าไก้" หรือ
อันดับที่ 60 สุดท้ายแล้วเริ่ม "กาบใจ"
ของรอบต่อไปใหม่ ลำดับ 1 ถึง 60 นี้เป็น
ลำดับตายตัว ชื่อแต่ละชื่อมีลำดับของมันเอง

และนักวิชาการสมัยใหม่ ใช้ตัวเลขเหล่านี้
แทนชื่อปีไท ชื่อวันไท เก็บเข้าเครื่องคอม
พิวเตอร์ เช่น กาบใจ ก็ใช้ 1-1 และ
ดับเป้า ใช้ 2-2 แทน

การนับที่เริ่มต้นด้วยชื่ออื่น เช่น เต่า
สง่า นั้น เป็นการนับผิดแบบแผน (อ่าน
คำฟู ขนุนแก้ว)

ลำดับ 60 ชื่อวันและปีในระบบหนไท

ทวี สว่างปัญญางกูร เรียบเรียง

1. กาบใจ	11. กาบเส็ก	21. กาบสัน	31. กาบสง่า	41. กาบสี	51. กาบยี่
2. ดับเป้า	12. ดับไก้	22. ดับเล้า	32. ดับเม็ก	42. ดับไส้	52. ดับเหม้า
3. รวายยี่	13. รวายใจ	23. รวายเส็ก	33. รวายสัน	43. รวายสง่า	53. รวายสี
4. เมืองเหม้า	14. เมืองเป้า	24. เมืองไก้	34. เมืองเล้า	44. เมืองเม็ก	54. เมืองไส้
5. เป็กสี	15. เป็กยี่	25. เป็กใจ	35. เป็กเส็ก	45. เป็กสัน	55. เป็กสง่า
6. กักไส้	16. กักเหม้า	26. กักเป้า	36. กักไก้	46. กักเล้า	56. กักเม็ก
7. กคสง่า	17. กคสี	27. กคยี่	37. กคใจ	47. กคเส็ก	57. กคสัน
8. ล้วงเม็ก	18. ล้วงไส้	28. ล้วงเหม้า	38. ล้วงเป้า	48. ล้วงไก้	58. ล้วงเล้า
9. เต่าสัน	19. เต่าสง่า	29. เต่าสี	39. เต่ายี่	49. เต่าใจ	59. เต่าเส็ก
10. ก่าเล้า	20. ก่าเม็ก	30. ก่าไส้	40. ก่าเหม้า	50. ก่าเป้า	60. ก่าไก้

วิธีประกอบแม่ปีกับลูกปี (อ่านลงทางคั้ง)

<u>แม่ปี</u>	1. กาบ	2. ดับ	3. รวาย	4. เมือง	5. เป็ก	6. กัก	7. กค	8. ล้วง	9. เต่า	10. ก่า	1. กาบ	2. ดับ
<u>ลูกปี</u>	1. ใจ	2. เป้า	3. ยี่	4. เหม้า	5. สี	6. ไส้	7. สง่า	8. เม็ก	9. สัน	10. เล้า	11. เส็ก	12. ไก้

เมื่อเรียงแม่ปีต่อเนื่องกันตามบรรทัดบนและลูกปีต่อเนื่องกันตามบรรทัดล่าง และอ่าน
ลงทางคั้ง เราจะได้ กาบใจ - ดับเป้า - รวายยี่ ฯลฯ โดยแม่ปีเลขคู่ประกอปรกับลูกปี
เลขคู่ และแม่ปีเลขคี่ประกอปรกับลูกปีเลขคี่ จนได้ปีหนไท 60 ชื่อ (ไม่ใช่ 120 ชื่อตามที่
บางท่านเข้าใจผิด)

ลำดับ 1. กาบไจ้ ถึง '60. ก่าไก็' นี้ ไม่เกี่ยวข้องกับเลขท้ายของจุลศักราช หรือ ศักราชใด ๆ ทั้งสิ้น

ในหนังสือเล่มนี้ จะเรียก 'ปี วันหนไท' หรือ 'ปี วันไคย' หรือ 'ปี วันไท' ทั้ง 3 คำมีความหมายเดียวกัน แล้วแต่ใครจะ เขียนตามเสียง หรือเขียนตามอักษรตัวมือ

ที่มาของคำว่า "หนไท"

คำว่า "หนไท" เป็นศัพท์โบราณที่ปรากฏตาม ศิลาจารึกสมัยสุโขทัย ซึ่งมีตัวอย่างประมาณ 7-8 แห่ง ส่วนทางภาคเหนือในศิลาจารึกและตำนาน มักใช้คำว่า 'ไท' เคี้ยว ๆ หรือ 'ไทว่า' ไท ภาษาพม่าว่า 'วลา' หลักฐานทางภาคเหนือ พบกันทั่วไป เป็นจำนวนนับไม่ถ้วนตามพิบกระษาศาและใบลานเก่า

หนังสือ 'จารึกสมัยสุโขทัย' (กรมศิลปากร 2526) มีตัวอย่างหลายหลัก เช่น ศิลาจารึกนครชุม พ.ศ. 1900 (อ่านหน้า 29) เริ่มต้นด้วย

'ศักราช 1279 ปีระกา เดือน 8 ออก 5 ค่ำ วันศุกร์ หนไท กัดเกล้า...

ในศิลาจารึกหลักอื่น ๆ ก็มีคำว่า 'หนไท' เช่น

หลัก 5

'วันพุทธพาร หนไท รวงเป้า'

หลัก 7

'ศักราชปีฉลู หนไท ปีรวงเป้า

'ปีเถาะ ปีหนไท กัดเกล้า' ฯลฯ

ศิลาจารึกวัดเชียงมั่น ซึ่งยังคงอยู่ที่เดิม บันทึกวันสร้างเมืองเชียงใหม่ว่า

'ศักราช 658 ปีรวายสัน เดือนวิสาขะ ออก 8 ค่ำ วัน 5 ไท เมืองเปด้า...

ในประโยคข้างบน ปีรวายสันเป็นปีหนไท และเมืองเปด้าเป็น วันหนไท

ในตำนานทางภาคเหนือ การบันทึกปี และวันมักใช้ดังนี้

1. สำหรับปี ใช้ตัวเลขกับคำว่า 'ตัว' ค่อยับชื่อปีไท ตัวเลขคือศักราชซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นจุลศักราช บางแห่งละเอียดถึงขั้นระบุว่าเป็นพุทธศักราชที่ผ่านไปแล้วก็ได้จำนวนเท่านั้นปี และยังเหลืออีกเท่านั้นปี ซึ่งรวมกันแล้ว คนโบราณทำนายว่าพุทธศักราชจะมีถึง 5000 ปี

2. สำหรับวัน ก็ใช้วันขึ้นวันแรม ค่อยับ 'วันเมือง' หรือ 'वार' ซึ่งใช้ตัวเลขแทนแล้วค่อยับ 'วันไท' บางแห่งยังเติม 'ขอมวัน' เข้าไปค่อยให้ละเอียดชัดเจนยิ่งขึ้น ระบบหนไท แม้ว่าไม่มีตัวเลขก็เป็นส่วนประกอบสำคัญในการบันทึกเวลาในอดีต คู่กับศักราชช่วยให้เราสามารถตรวจสอบความถูกต้องของตัวเลขศักราชได้เป็นอย่างดี ประโยชน์สำคัญของระบบหนไทไทย คือการใช้ในการทำนายโชคชะตา ซึ่งใช้ชื่อปีหนไทและวันหนไทกำหนดชะตาของ บุคคล และใช้ใน 'ปักษะคืน' หรือปฏิทินพื้นเมืองแบบโหราศาสตร์ กำหนดเวลาของพิธีทางศาสนา

คำว่า "หนไท" ในภาษาต่างประเทศ

นักวิชาการต่างประเทศหลายคน ก็ได้ศึกษาระบบหนไทอย่างละเอียด ดร.เทอร์วิลด์ แห่งมหาวิทยาลัยแห่งชาติดัตช์ (Dr.B.J. Terwiel) เรียกระบบหนไทว่า ("The Thai time reckoning") และเรียกรอบ 60 ชื่อปีไทว่า "the 60 year cycle" Richard Davis เรียกรอบ 60 ชื่อว่า "the sexagenary cycle" ชาวฝรั่งเศสชื่อโรเบิร์ต บิยาร์ว่า 'le cycle sexagénale' เจ้าชายเมือง มังราย นักวิชาการไทเขิน เชียงตุง ซึ่งถูกเรียกผิดเป็น 'เจ้าฉายเมือง' ใช้คำว่า "The sixty cy-

dical year names" และเรียกแม่ปี ลูกปีว่า "mother of the year" "child of the year"

ฝ่ายจีนเรียกระบบนี้ว่า "ระบบกานจือ" ส่วนทางเวียดนามเรียกเป็น "กานจี" (Can-chi) สมัยโบราณ ทางจีนเริ่มใช้ 10 ชื่อเรียกวันก่อน โดยกำหนด 10 วัน เป็น 1 รอบหลักฐานทางโบราณคดีจีน ระบุว่าจีนใช้ตั้งแต่สมัย ราชวงศ์ชินชาง (เอ็งชียง)

ก่อนพุทธศักราชประมาณ 800-500 ปี ต่อมาถึงสมัยราชวงศ์ชัง (พ.ศ.338-363) จึงจะกำหนดเป็นระบบ ใช้นับยามเวลานับเดือนและนับปีนักษัตริศ

ระบบ 60 ชื่อ นั้น จีนเรียกว่า "ฮวงจี้เจจื่อ"

แม่ปี แม่วัน จีนเรียกเป็น 10 ลำดับฟ้า

ลูกปี ลูกวัน จีนเรียก 12 กิ่งก้านดิน (อ่านตารางล่าง ๆ ของทวี สุวรางปัญญางกูร เกี่ยวกับระบบหนไทย)

วิธีประกอบปีไท วันไท

ชื่อปีไท วันไท เป็นคำคู่ คำแรก คือ "แม่ปี" หรือ "แม่วัน" ซึ่งมีจำนวน 10 ชื่อ คำที่ 2 คือ ลูกปี หรือลูกวัน ในชื่อ กาบ ใจ กาบคือแม่ ใจคือลูก

แม่ปี แม่วันเลขคู่	แม่ปี แม่วันเลขคู่
1. กาบ	2. คับ
3. รวาย	4. เมือง
5. เป็ก	6. กัด
7. กค	8. ล้วง
9. เต่า	10. ก่า

ชื่อแม่ปี หรือแม่วันไท เริ่มนับด้วย

1. กาบ เสมอ การนับ กัด เป็น 1 นั้นไม่ถูกต้องที่นับผิดว่า 1. กัด คงมาจากจุดศักราช 1 ตรงกับปี กัดก็ได้ เป็นไปได้

ในชื่อปีไท วันไท คำที่ 2 คือลูกปี หรือลูกวันไท ซึ่งมี 12 ชื่อ ดังต่อไปนี้

ลูกปี ลูกวันเลขคู่	ลูกปี ลูกวันเลขคู่
1. ใจ (ชวค,หนู)	2. เป้า (ฉลู,วัว)
3. ยี (ชวด,เสือ)	4. เหม้า (เถาะ,กระต่าย)
5. สี (มะโรง,งูใหญ่,นาค)	6. ไล่ (มะเส็ง,งูเล็ก)
7. สร่า (มะเมีย,ม้า)	8. เม็ก (มะแม,แพะ)
9. สัน (วอก,ลิง)	10. เค้า (ระกา,ไก่)
11. เส็ก (จอ,หมา)	12. โก๋ (กุน,หมู,ช้าง)

วิธีประกอบแม่ปีกับลูกปี หรือแม่วันกับลูกวัน คือนำแม่เลขคู่ประกอบกับลูกเลขคู่ และแม่เลขคู่ประกอบกับลูกเลขคู่ เช่น กาบ (1) ประกอบกับใจ (1) ยี (3) สี (5) สร่า (7) สัน (9) เส็ก (11) ได้เป็นกานใจ-กานยี้-กานสี-กานยี่-กานสัน-กานสร่า-กานสี-กานยี่ รวม 6 ชื่อ แต่การประกอบแม่ 1 กับลูก 2-4-6-8-10-12 ผิดระบบ ประกอบไม่ได้ ชื่อ กาบเป้า หรือ กาบเหม้า เป็นต้น ไม่มีในระบบหนไทย เป็นความผิดพลาดเคลื่อนเท่านั้น

จุลจักร และมหจักร

รอบ 12 ปี นักษัตริศยังมีชื่อว่า "จุลจักร" หรือทวาทศจักร

รอบ 60 ปี หนไทย ยังมีชื่อว่า "มหจักร" หรือ "มหาดัญญิจักร" ดัง

กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงกล่าวถึงศักราชหนไทยไว้ในเรื่อง "วิธีนับศกมาศของไทย" ในพงศาวดารไทยใหญ่ ดังนี้ ... แท้จริงแค่เบื้องต้นก็กำกวมยิ่ง ไทย ขอม ฉวน จนชาวอินเดีย ก็คณาการนิยมโดยวิธีนับรอบ ๆ คัวยกันทั้งนั้น วิธีนับรอบหรือกาลจักรนั้นมี 2 อย่างคือ รอบน้อย หรือจุลจักร รอบใหญ่หรือมหจักร จุลจักรนั้น คือรวบรวม 12 ปี ทวาทศจักรก็เรียก และมหจักรรวมจุลจักรห้ารอบ เป็นรอบใหญ่ 60 ปี มหาดัญญิจักร ก็เรียก..... คาดกันว่าจะจะได้

ชื่อศกกรือแม่ปรีชนเทิบ (ใช้กับจุลศักราช)
 ทวี สว่างปัญญางกูร รวบรวม

	ไทย	ไทยวน	ไทจีน	ไทลื้อ	ไทใหญ่	ไทมว	จีน	เวียดนาม
1	เอกศก	กัก ᨧᩢ᩠ᨦ	กัก ᨧᩢ᩠ᨦ	กัก ᨧᩢ᩠ᨦ	กัก ᨧᩢ᩠ᨦ	กัก ᨧᩢ᩠ᨦ	จี่ 己	กี้ KỶ
2	โทศก	กค ᨧᩢ᩠ᨦ	กค ᨧᩢ᩠ᨦ	กค ᨧᩢ᩠ᨦ	ชค ᨧᩢ᩠ᨦ	ชค ᨧᩢ᩠ᨦ	เก็ง 庚	แกง CANH
3	ตรีศก	ลัวง ᨧᩢ᩠ᨦ	โล่ง ᨧᩢ᩠ᨦ	โล่ง ᨧᩢ᩠ᨦ	ฮ่ง ᨧᩢ᩠ᨦ	ฮ่ง ᨧᩢ᩠ᨦ	ซิน 辛	เคิน TÂN
4	จัตวาศก	เต่า ᨧᩢ᩠ᨦ	เต่า ᨧᩢ᩠ᨦ	เต่า ᨧᩢ᩠ᨦ	เต่า ᨧᩢ᩠ᨦ	เต่า ᨧᩢ᩠ᨦ	เหยิน 壬	เหยม NHÂM
5	เบญจศก	ก่า ᨧᩢ᩠ᨦ	ก่า ᨧᩢ᩠ᨦ	ก่า ᨧᩢ᩠ᨦ	ก่า ᨧᩢ᩠ᨦ	ก่า ᨧᩢ᩠ᨦ	เกว 癸	กรวี QUÝ
6	ฉศก	กาบ ᨧᩢ᩠ᨦ	กาบ ᨧᩢ᩠ᨦ	กาบ ᨧᩢ᩠ᨦ	กาบ ᨧᩢ᩠ᨦ	กาบ ᨧᩢ᩠ᨦ	เจ็ย 甲	ย้าบ GIÁP
7	สप्तศก	กัับ ᨧᩢ᩠ᨦ	กัับ ᨧᩢ᩠ᨦ	กัับ ᨧᩢ᩠ᨦ	ลัับ ᨧᩢ᩠ᨦ	ลัับ ᨧᩢ᩠ᨦ	อี 乙	เอ็ค ÂT
8	อัศุศก	รวาย ᨧᩢ᩠ᨦ	รวาย ᨧᩢ᩠ᨦ	ลาย ᨧᩢ᩠ᨦ	ชาย ᨧᩢ᩠ᨦ	ช้าย ᨧᩢ᩠ᨦ	บั้ง 丙	บั้ง BÍNH
9	นพศก	เมื่อง ᨧᩢ᩠ᨦ	เมื่อง ᨧᩢ᩠ᨦ	เมื่อง ᨧᩢ᩠ᨦ	เมื่อง ᨧᩢ᩠ᨦ	เมื่อง ᨧᩢ᩠ᨦ	คั้ง 丁	คิง ĐINH
10	สัมฤทธิศก	เป็ก ᨧᩢ᩠ᨦ	เป็ก ᨧᩢ᩠ᨦ	เป็ก ᨧᩢ᩠ᨦ	ป็ก ᨧᩢ᩠ᨦ	เป็ก ᨧᩢ᩠ᨦ	ฮู้ 戊	เหม่า MẬU

ชื่อ 12 ปีนักษัตรในภาษาไทยต่าง ๆ
ที่ สว่างปัญญากร รวบรวม

	นักษัตร	ไทย	ไทยวน	ไทจีน	ไทลื้อ	ไทใหญ่	ไทมก	จีน	เวียดนาม
1	หนู 	ชวค	จ้ ໄຈ	จ้ ໄຈ	จ้ doe	เจ้อ-ธิ ၵျိး	เจ้อ-ธิ ၵျိ	จื่อ 子	ตี้ Tý
2	วัว 	ฉลุ	เป้า ເປົ້າ	เป้า ເປົ້າ	เป้า d'ghe	เป้า ဝဉ္း	เป้า ပဝံ	โจว 丑	สือ-ว Sbu
3	เสือ 	ชาด	ยี่ ຢີ	ยี่ ຢີ	ยี่ ຍີ	ยี่ ယီး	ยี่ ຍີ	เหียน 寅	เหียน Dain
4	กระต่าย 	เถาะ	เหม้า ເມົ້າ	เหม้า ເມົ້າ	เหม้า m'ghe	เหม้า မဝ်း	เหม้า မဝံ	เหม้า 卯	หม่าว Mão
5	งูใหญ่ 	มะโรง	สี่ ສີ	สี่ ສີ	สี่ ສີ	สี่ ສີ	สี่ ຍີ	เฉิน 辰	ถิ่น Thin
6	งูเล็ก 	มะเส็ง	ไส้ ໄສ້	ไส้ ໄສ້	ไส้ d'ghe	เส้อ-ธิ ၵျိး	เส้อ-ธิ ၵျိ	ชือ 巳	คี Ti
7	ม้า 	มะเมีย	ตงัว ຕອງ	ตงัว ຕອງ	ตงัว d'ghe	ตึงะ ဝဉ္း	ตึงะ ပဝံ	อู่ 午	หง่อ Ngo
8	แพะ 	มะแม	เม็ก ເມັກ	เม็ก ເມັກ	เม็ก d'ghe	โมค မုတ်	มค မု	วี่ 未	หมุย Mui
9	ลิง 	วอก	ส้น ສັນ	ส้น ສັນ	แสน ດດງ	ส้น သဝ်	ส้น ပဝံ	เชิน 申	เกิ่น Thin
10	ไก่ 	ระกา	เล้า ເລົ້າ	เล้า ເລົ້າ	เล้า d'ghe	ฮ้าว ဟွတ်	ฮ้าว ဟุ	โหยว 酉	เหยา Dau
11	สุนัข 	จอ	เต็ก ເຕັກ	เต็ก ເຕັກ	เต็ก d'ghe	เม็ค မိတ်	เม็ค မิต	ชือ 戌	คัวค Tuât
12	หมู-ช้าง 	ขุน	โก้ ໂກ້	โก้ ໂກ້	โก้ doe	เก้อ-ธิ ၵျိး	เก้อ-ธิ ၵျိ	ฮ่าย 亥	เหย Hoi

เรียนได้แบบวิธีคำนวณกาลจักรมา จากจีน ซึ่งเป็นศาสตร์ใหญ่ ผู้เริ่มตั้งต้นใช้จุลทวาทศจักร และมหาศักรจักรมาแต่ก่อนพุทธศักราชถึง 2154 ศก คือปีที่ 61 แห่งรัชกาลพระเจ้าอู่เถยราชอิระวดีกรุงจีน เรียกกาอินหรือลูซิชาเวียชหรือกับจี...

ระบบหนไท ที่ใช้ในภาคกลาง

ทางภาคกลางใช้ระบบหนไทแตกต่างกับภาคเหนือ คือ

1. เรียกชื่อปีนักษัตรก่อนศก หรือลูกปี ก่อนแม่ปี เช่น 'ชวคเอกศก' จุลโทศก เป็นต้น ส่วนทางภาคเหนือเรียกศกก่อนปี นักษัตร หรือแม่ปีก่อนลูกปี เช่น 'กาบใจ' 'คัมเป้า' เป็นต้น

2. ศกของภาคกลางนับตามเลขท้ายของ จุลศักราช เช่น ถ้าเลขท้ายเป็น 1 ก็เรียกว่า 'เอกศก' 2 เป็น 'โทศก' ฯลฯ ทางภาคเหนือ แม่ปีหรือศกมีชื่อเฉพาะอยู่แล้ว ไม่ใช่เอกศก โทศก และไม่สมควรที่จะเรียก 'กาบ' เป็นเอกศก 'คัม' เป็นโทศก เพื่อไม่ให้เกิดการเข้าใจสับสน 'กาบ' คือแม่ปี อันดับ 1 'คัม' คือแม่ปีอันดับ 2 ฯลฯ

3. นักษัตรอันดับ 5 ของภาคเหนือเป็นภาค ของภาคกลางเป็นงูใหญ่ นักษัตรอันดับ 12 ของภาคเหนือเป็นช้าง แต่ของภาคกลางเป็นหมู

ตัวอย่าง

พุทธศักราช 2532 ซึ่งตรงกับจุลศักราช 1351 ทางเหนือเรียกว่า ปีกัศโล่ แต่ทางภาคกลางเรียกเป็น ปีมะเส็ง เอกศก ก็เรียก 'เอกศก' เพราะเลขท้ายของจุลศักราชเป็นเลข 1 แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า 'กัศ' คือเอกศกแต่อย่างใด

ข้อสังเกตอื่น

ในปัญหาระบบหนไท ได้มีข้อสังเกตอื่น ซึ่งสมควรแก้ไขดังต่อไปนี้

1. รอบหนึ่งนับปีควรมี 120 ชื่อ ที่ถูกต้องควรมีแค่ 60 ชื่อ แม่ปีแม่หนึ่ง กำนับลูกปีได้แค่ 6 ไม่ใช่ 12 ถ้าหากนับ 120 ชื่อเป็น 1 รอบ ก็จะมี 60 ชื่อ นอก ระบบหลักการคือ แม่เลขที่ประกอบ กับลูกเลขที่แม่เลขคู่ประกอบกับลูกเลขคู่เท่านั้น สลับกันไม่ได้

2. แม่ปี แม่วันเริ่มนับ 'กาบ' เป็น 1 ไม่ใช่ 'กัศ' ซึ่งอยู่อันดับ 6 เลขคู่

3. ระบบหนไทมีก่อนจุลศักราช นับเป็นพันปี จึงไม่ใช่ 'วิธีนับจุลศักราช' แต่อย่างใด

4. ปีแรกของจุลศักราช หรือ จ.ศ. 1 เป็นปี 'กัศโล่' หรือขุนเอกศก ไม่ใช่ 'กาบใจ' 'กัศ' คือ แม่ปีอันดับ 6 ส่วน 'โล่' คือลูกปีอันดับ 12

วิธีนับไทย (ไท)

ในการบันทึกปี คำนานกัศ คิลจาริกกัศ มักจะระบุศักราชด้วยตัวเลข มีคำว่า 'คัศ' คิคตาม ต่อมาก็คือชื่อปีไทย เช่น ในคิลจาริกวัดเชียงมั่น ประโยคแรกคือ

ศักราช 658 ปีรวายสันเคือนวิสาขะ...

คำว่าปีรวายสัน คือชื่อปีไทย รวายเป็นแม่ปี หรือศก ส่วน 'สัน' คือ ลูกปี หรือปีนักษัตร ซึ่งมีความหมายตรงกับ 'วอก' (ตัวลิงเป็นเครื่องหมาย) รวายนันตรงกับวอกอัฐศกของภาคกลาง

คำว่า 'ศักราช' มักจะหมายถึงจุลศักราช ซึ่งมีเกณฑ์บวกลบกับ 1181 เทียบเป็นพุทธศักราช ตัวอย่างเช่น จุลศักราช 658 เมื่อบวกกับ 1181 ก็เท่ากับพุทธศักราช 1839

ลำดับดั้งเดิม 60 ชื่อปี - วันหนไท

รวบรวมโดย ทวี สว่างปัญญางกูร

แม่ปี-ลูกปี	ปีนักษัตร-ศก	แม่ปี-ลูกปี	ปีนักษัตร-ศก
1. กาบใจ	ชวดจศก	31. กาบสง่า	มะเมียจศก
2. คับเป้า	ฉลูสัปตศก	32. คับเม็ก	มะแมสัปตศก
3. รวายยี่	ชาลธรรศก	33. รวายสัน	วอกธรรศก
4. เมืองเหม้า	เถาะนพศก	34. เมืองเล้า	ระกานพศก
5. เป็กสี	มะโรงสัมฤทธิ์ศก	35. เป็กเส็ก	จอสัมฤทธิ์ศก
6. กักไผ่	มะเส็งเอกศก	36. กักโก้	กุนเอกศก
7. กคสง่า	มะเมียโทศก	37. กคใจ	ชวดโทศก
8. ล้วงเม็ก	มะแมศรีศก	38. ล้วงเป้า	ฉลูศรีศก
9. เต้าสัน	วอกจัตวาศก	39. เต้ายี่	ชาลจัตวาศก
10. ก่าเล้า	ระกาเบญจศก	40. ก่าเหม้า	เถาะเบญจศก
11. กาบเส็ก	จอจศก	41. กาบสี	มะโรงจศก
12. คับโก้	กุนสัปตศก	42. คับไผ่	มะเส็งสัปตศก
13. รวายใจ	ชวดธรรศก	43. รวายสง่า	มะเมียธรรศก
14. เมืองเป้า	ฉลุนพศก	44. เมืองเม็ก	มะแมนพศก
15. เป็กยี่	ชาลสัมฤทธิ์ศก	45. เป็กสัน	วอกสัมฤทธิ์ศก
16. กักเหม้า	เถาะเอกศก	46. กักเล้า	ระกาเอกศก
17. กคสี	มะโรงโทศก	47. กคเส็ก	จอโทศก
18. ล้วงไผ่	มะเส็งศรีศก	48. ล้วงโก้	กุนศรีศก
19. เต้าสง่า	มะเมียจัตวาศก	49. เต้าใจ	ชวดจัตวาศก
20. ก่าเม็ก	มะแมเบญจศก	50. ก่าเป้า	ฉลูเบญจศก
21. กาบสัน	วอกจศก	51. กาบยี่	ชาลจศก
22. คับเล้า	ระกาสัปตศก	52. คับเหม้า	เถาะสัปตศก
23. รวายเส็ก	จอธรรศก	53. รวายสี	มะโรงธรรศก
24. เมืองโก้	กุนนพศก	54. เมืองไผ่	มะเส็งนพศก
25. เป็กใจ	ชวดสัมฤทธิ์ศก	55. เป็กสง่า	มะเมียสัมฤทธิ์ศก
26. กักเป้า	ฉลูเอกศก	56. กักเม็ก	มะแมเอกศก
27. กคยี่	ชาลโทศก	57. กคสัน	วอกโทศก
28. ล้วงเหม้า	เถาะศรีศก	58. ล้วงเล้า	ระกาศรีศก
29. เต้าสี	มะโรงจัตวาศก	59. เต้าเส็ก	จอจัตวาศก
30. ก่าไผ่	มะเส็งเบญจศก	60. ก่าโก้	กุนเบญจศก

1. ชวคฉก	11. จอฉก	21. วอฉก	31. มะเมยฉก	41. มะโรงฉก	51. ชาฉก
2. คับเป้า	12. คับโก	22. คับเล้า	32. คับเม็ค	42. คับไส้	52. คับเหม้า
2. ฉลสัปคก	12. กุนสัปคก	22. ระกาสัปคก	32. มะแมสัปคก	42. มะเล็งสัปคก	52. เเกาะสัปคก
3. รววยยี้	13. รววยไจ้	23. รววยเส็ค	33. รววยสัน	43. รววยส้ง้า	53. รววยสี้
3. ชาลยัษฐก	13. ชวคยัษฐก	23. จอยัษฐก	33. วอชยัษฐก	43. มะเมยยัษฐก	53. มะโรงยัษฐก
4. เมืองเหม้า	14. เมืองเป้า	24. เมืองโก	34. เมืองเล้า	44. เมืองเม็ค	54. เมืองไส้
4. เเกาะนพคก	14. ฉลนพคก	24. กุนนพคก	34. ระกานพคก	44. มะแมนพคก	54. มะเล็งนพคก
5. เป็กสี้	15. เป็กยี้	25. เป็กไจ้	35. เป็กเส็ค	45. เป็กสัน	55. เป็กส้ง้า
5. มะโรงสัสมญทริคก	15. ชาลสัสมญทริคก	25. ชวคสัสมญทริคก	35. จอยสัสมญทริคก	45. วอกลสัสมญทริคก	55. มะเมยสัสมญทริคก
6. กักไส้	16. กักเหม้า	26. กักเป้า	36. กักโก	46. กักเล้า	56. กักเม็ค
6. มะเล็งเอคคก	16. เเกาะเอคคก	26. ฉลเอคคก	36. กุนเอคคก	46. ระกาเอคคก	56. มะแมเอคคก
7. กคส้ง้า	17. กคสี้	27. กคยี้	37. กคไจ้	47. กคเส็ค	57. กคสัน
7. มะเมยโยคคก	17. มะโรงโยคคก	27. ชาลโยคคก	37. ชวคโยคคก	47. จอยโยคคก	57. วอโยคคก
8. ล้วงเม็ค	18. ล้วงไส้	28. ล้วงเหม้า	38. ล้วงเป้า	48. ล้วงโก	58. ล้วงเล้า
8. มะแมคคคก	18. มะเล็งคคคก	28. เเกาะคคคก	38. ฉลคคคก	48. กุนคคคก	58. ระกาคคคก
9. เต้าสัน	19. เต้าส้ง้า	29. เต้าสี้	39. เต้ายี้	49. เต้าไจ้	59. เต้าเส็ค
9. วอจจัวคก	19. มะเมยจจัวคก	29. มะโรงจจัวคก	39. ชาลจจัวคก	49. ชวคจจัวคก	59. จอยจจัวคก
10. ก่าเล้า	20. ก่าเม็ค	30. ก่าไส้	40. ก่าเหม้า	50. ก่าเป้า	60. ก่าโก
10. ระกาเบญจคก	20. มะแมเบญจคก	30. มะเล็งเบญจคก	40. เเกาะเบญจคก	50. ฉลเบญจคก	60. กุนเบญจคก

ສູ່ຕິດຕັ້ງກຳລັງ (ພາບລະບົບຈັດຕັ້ງການນາຄາມຄ້າລາໂນຣາດ)

ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ
ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ
ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ
ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ
ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ
ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ	ກຳລັງ

ທະຊຸດຕາວລາຍເລກສູ່ຕິດຕັ້ງ (干支表)

1. ຕາວລາຍ 1. 甲子	11. ຕາວລາຍ 11. 甲戌	21. ຕາວລາຍ 21. 甲申	31. ຕາວລາຍ 31. 甲午	41. ຕາວລາຍ 41. 甲辰	51. ຕາວລາຍ 51. 甲寅
2. ຕາວລາຍ 2. 乙丑	12. ຕາວລາຍ 12. 乙亥	22. ຕາວລາຍ 22. 乙酉	32. ຕາວລາຍ 32. 乙未	42. ຕາວລາຍ 42. 乙巳	52. ຕາວລາຍ 52. 乙卯
3. ຕາວລາຍ 3. 丙寅	13. ຕາວລາຍ 13. 丙子	23. ຕາວລາຍ 23. 丙戌	33. ຕາວລາຍ 33. 丙申	43. ຕາວລາຍ 43. 丙午	53. ຕາວລາຍ 53. 丙辰
4. ຕາວລາຍ 4. 丁卯	14. ຕາວລາຍ 14. 丁丑	24. ຕາວລາຍ 24. 丁亥	34. ຕາວລາຍ 34. 丁酉	44. ຕາວລາຍ 44. 丁未	54. ຕາວລາຍ 54. 丁巳
5. ຕາວລາຍ 5. 戊辰	15. ຕາວລາຍ 15. 戊寅	25. ຕາວລາຍ 25. 戊子	35. ຕາວລາຍ 35. 戊戌	45. ຕາວລາຍ 45. 戊申	55. ຕາວລາຍ 55. 戊午
6. ຕາວລາຍ 6. 己巳	16. ຕາວລາຍ 16. 己卯	26. ຕາວລາຍ 26. 己丑	36. ຕາວລາຍ 36. 己亥	46. ຕາວລາຍ 46. 己酉	56. ຕາວລາຍ 56. 己未
7. ຕາວລາຍ 7. 庚午	17. ຕາວລາຍ 17. 庚辰	27. ຕາວລາຍ 27. 庚寅	37. ຕາວລາຍ 37. 庚子	47. ຕາວລາຍ 47. 庚戌	57. ຕາວລາຍ 57. 庚申
8. ຕາວລາຍ 8. 辛未	18. ຕາວລາຍ 18. 辛巳	28. ຕາວລາຍ 28. 辛卯	38. ຕາວລາຍ 38. 辛丑	48. ຕາວລາຍ 48. 辛亥	58. ຕາວລາຍ 58. 辛酉
9. ຕາວລາຍ 9. 壬申	19. ຕາວລາຍ 19. 壬午	29. ຕາວລາຍ 29. 壬辰	39. ຕາວລາຍ 39. 壬寅	49. ຕາວລາຍ 49. 壬子	59. ຕາວລາຍ 59. 壬戌
10. ຕາວລາຍ 10. 癸酉	20. ຕາວລາຍ 20. 癸未	30. ຕາວລາຍ 30. 癸巳	40. ຕາວລາຍ 40. 癸卯	50. ຕາວລາຍ 50. 癸丑	60. ຕາວລາຍ 60. 癸亥

"ห้องตามปัลลภ คือว่าตามภายใน" หรือคำขวัญ 60 ชื่อคนไทย จากหนังสือ "ปักษะจีน"

รองศาสตราจารย์ ดร. จัน แห่งสถาบันชนกชนน นครปักกิ่ง (อักษรไทย 12 พันนา)

วิธีหาชื่อปีโคยมี 2 วิธี ๆ แรกใช้วิธี
คำนวณ ส่วนวิธีที่ 2 คืออ่านตารางสำเร็จ
ของผู้นับ (อ่านหนังสือ ตักกราชเทียบหน
ไทย ที่ผู้เขียนคิดค้นได้)

วิธีคำนวณมีดังนี้

1. จะหาแม่ปีหรือศก ให้ดูตัวเลขสุด
ท้ายของจุลศักราช ถ้าเป็น 1 ก็นับ 'กค'
ถ้าเป็น 2 ก็นับ 'กค' ตามลำดับ 1/กค
2/กค 3/ล้ง 4/เต่า 5/ก่า 6/กาน
7/คับ 8/รวาย 9/เมือง 10/เป็ก

ตัวอย่าง จ.ศ. 658 แม่ปีโคย
คือ 'รวาย' เพราะเลขท้ายคือ 8
จ.ศ. 1352 แม่ปีโคย
คือ 'กค' (เลขท้ายคือ 2)

2. จะหาจุลปี หรือ นักขัตร์ ให้หา
จุลศักราชหารด้วย 12 ถ้าเศษเป็นเท่าไรอย่า
สนใจ ดูแค่เศษ ถ้าได้เศษ 1 ก็นับ 'โก'
เศษ 2 นับ 'จ้' 3/เป้า 4/อี 5/เหม้า
6/สี 7/ไต้ 8/สจ่า 9/เม็ค 10/สัน
11/เล้า 12/เต็ค พึงสังเกตว่าการหารนี้
ถ้าหากใช้เครื่องบวกเลขจะไม่ได้ผล เพราะ
เครื่องให้ผลลัพธ์ แต่ไม่ได้ให้เศษตามที่เราคอง
การ

ตัวอย่าง จ.ศ. 658 หารด้วย 12 ได้
54 กับเศษ 10 เทียบลำดับ 10 คือ 'สัน'
รวมกันแล้ว จ.ศ. 658 คือปีรวายสัน หรือ
วอกอัฐศก (ศกที่ 8 เพราะเลขท้ายเป็น
เลข 8)

จ.ศ. 1352 หารด้วย 12 ได้ 112 กับ
เศษ 8 เมื่อเทียบกับลำดับแล้ว 8 คือ
'สจ่า' ปี จ.ศ. 1352 คือปีกคสจ่า หรือ
มะเมียโทศก

วิธีที่ 2 คือ อ่านตารางซึ่งผู้เขียนเป็นคน
คิดค้นได้ วิธีอ่านมีดังนี้

ชื่อแถวเฉียงแถวบนและล่างอีก 2 แถว
คือชื่อจุลปี ซึ่งแบ่งแถวบนสำหรับปี จ.ศ.
ที่เริ่มต้นด้วย 0-300-600-900-1200-

1500 และบวก 300 เข้าไปไม่มีสิ้นสุด

แถวเฉียงที่ 1 ตั้งไว้สำหรับปี จ.ศ. ที่
เริ่มต้นด้วย 100-400-700-1000-1300-
1600

แถวเฉียงสุดท้ายใช้กับ จ.ศ. ที่เริ่มต้น
ด้วย 200-500-800-1100-1400-1700
 ฯลฯ

ตัวอย่างเช่นจะหาชื่อปีโคยของ จ.ศ. 658
และ 1352 ในตาราง

สำหรับ จ.ศ. 658 เราต้องอ่าน 2 ที่
โคยแยก 658 เป็น 6 และ 58 จงหาเลข
58 ในตาราง เมื่อพบแล้ว จากเลข 58
ตามบรรทัดบน อ่านขวามือ พบ 'รวาย-
อัฐศก' รวายเป็น แม่ปีโคย ส่วนอัฐศกนั้น
เป็นการเรียกแบบกรุงเทพฯ ตรงกับ
เลขท้ายเลข 8 ของจุลศักราช

จะหาจุลปีโคยของ จ.ศ. 658 จากเลข
58 ตามเส้นตั้งอ่านขึ้นไป เพราะ 600 อยู่
บรรทัดเฉียงแถวบน เราจะพบคำว่า 'สัน-
วอก-ถึง' สันคือจุลปีโคย วอกคือปีนักขัตร์
เรียกแบบไทยภาคกลาง ส่วนถึงคือ ตัวสัตว์
ที่เป็นเครื่องหมาย รวมกันแล้ว จ.ศ. 658
มีชื่อปีโคยว่า 'รวายสัน' หรือ 'วอกอัฐศก'

ตัวอย่างที่ 2 คือหาชื่อโคยของ จ.ศ.
1352 ปี 1300 มีจุลปีอยู่แถวเฉียงที่ 1
ข้างล่าง จงหาเลข 52 พบแล้วอ่าน จาก
52 ไปซ้ายก็จะพบ 'กค-ไทยศก' ซึ่งเป็น
ชื่อแม่ปีหรือศก (ที่จริงอ่านขวามือก็เหมือน
กัน แต่ไกลกว่าเท่านั้น)

สำหรับจุลปี จากเลข 52 อ่านทางตั้ง
ลงแถวเฉียงที่ 1 ข้างล่าง จะพบ 'สจ่า-
มะเมีย' สจ่าคือชื่อจุลปีโคย หรือนัก
ขัตร์ รวมแล้ว จ.ศ. 1352 มีชื่อปีโคย คือ
'1 สจ่า' (มะเมียโทศก)

วิธีหาชื่อปีโคยของพุทธศักราช คือลบ
พุทธศักราชด้วย 1181 เทียบเป็นจุลศักราช
แล้ว วิธีคำนวณ หรืออ่านตารางแบบข้าง
บน วิธีนี้อาจใช้ได้ แต่จะยุ่งยากสำหรับผู้ที่
ไม่ ค

ปีโคยใช้กันมากในตำนานของภาคเหนือ ถ้าหากไม่เข้าใจเรื่องปีโคย การวิจัยตำนาน จะไม่ถูกต้อง ความรู้ด้านปีโคยจะช่วยนักวิจัยชำระศักราช ที่ผิดพลาดในตำนานได้อย่างง่ายดาย การหาชื่อปีโคยของผู้เขียน จึงมีคุณค่ามหาศาล สำหรับงานศึกษาคำานานและศิลาจารึก นักวิชาการทั่วโลกได้ยอมรับและใช้ประจำ

เมื่อเทียบปีโคยกับการเรียกชื่อปีของกรุงเทพฯ เราจะได้ข้อสังเกตว่า ทางล้านนา เรียกแม่ปีก่อน ลูกปี แต่ทางกรุงเทพฯ เรียกลูกปี หรือปีนักษัตรก่อนแม่ปีหรือศก เช่น ปีรวายสัน ทางกรุงเทพฯ จะเรียกว่า ปีวอกอัฐศก ส่วนศกนั้นทางภาคกลางนับตามเลขท้ายของจุลศักราช ไม่นับตามพุทธศักราช

วิธีนับศกตามเลขท้ายของจุลศักราชของภาคกลางนั้น มีหลักฐานจากพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทวราชานุภาพ ในหนังสือ สำหรับสอบศักราช ซึ่งมักพบในศิลาจารึกและหนังสือเก่า ๆ ในเมืองไทย พิมพ์อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายมา ผดุงสิทธิ์ 19 มิถุนายน 2518 หน้า 24 ว่า

...ไทยฝ่ายใต้แก่ศกไปให้ตรงกับเลขท้ายจุลศักราช แต่จะแก่เมื่อใดไม่ทราบ

วิธีหาชื่อปีโคยแบบฝรั่ง

คงได้เห็นแล้วข้างบนนี้ เราใช้วิธีนับลำดับใหม่ เช่นจะนับแม่ปีก็นับเลขท้ายของ

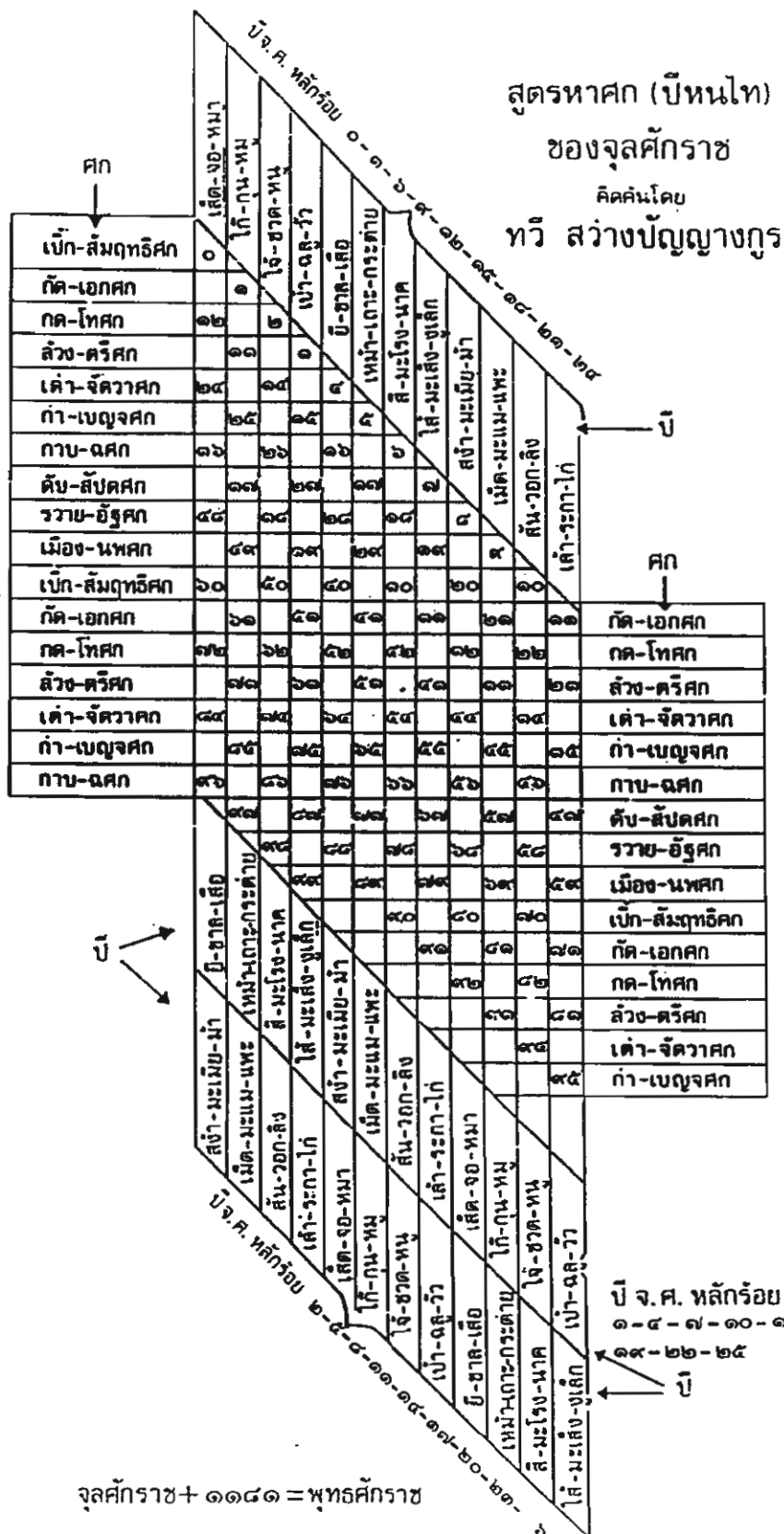
จุลศักราช 1/กค 2/กค ตามลำดับ ส่วนลูกปี ก็หารจุลศักราชด้วย 12 เศษเท่าไรก็นับ 1/กค 2/จ 3/จ วลา

แบบฝรั่งจะไม่นับตามลำดับใหม่ แต่นับตามลำดับเดิม โดยใช้วิธีบวกจุลศักราชเพิ่มด้วยตัวเลขตัวหนึ่ง แล้วแต่กรณี

นายโรเจอร์ บิลาร์ด (Roger Billard) นักดาราศาสตร์เอกของโลก ชาวฝรั่งเศสแนะนำให้ "บวกจุลศักราชด้วย 5 แล้วเขียนเลขท้ายกับลำดับ จะไม่แม่ปี" เช่น จ.ศ.658 บวกกับ 5 เท่ากับ 663 เอาเลขท้ายคือ 3 เทียบลำดับปรกค 1/กบ 2/ค 3/รวาย แม่ปีของ จ.ศ.658 คือ "รวาย" ส่วนจะหาลูกปี ให้ "นำจุลศักราชบวกกับ 11 แล้วหารด้วย 12 เศษคือลำดับของลูกปี" เช่น จ.ศ.658 บวกกับ 11 เท่ากับ 669 หารด้วย 12 ได้ 55 กับเศษ 9 ใช้เศษ 9 เทียบกับลำดับปรกค 1/จ 2/เบ้า 3/ย วลา จนถึง 9/สัน จึงพบว่า ลูกปีของ จ.ศ.658 คือ "สัน" หรือ "วอก" (ถึง) รวมกันแล้ว จ.ศ.658 คือปีรวายสัน หรือวอกอัฐศก (ถึง ศกที่ 8)

ดร.เจ.ซี.อีค (Dr.J.C.Eade) แห่งมหาวิทยาลัยแห่งชาติออสเตรเลีย (ค.ศ.1989) ใช้วิธีเดียวกับบิลาร์ด ในการหาแม่ปี แต่สำหรับการหาลูกปี ดร.อีคแนะนำให้

"นำจุลศักราชบวกกับ 35 แล้วหารด้วย 12 เศษคือลำดับของลูกปี" วิธีนี้ก็เหมือนของโรเจอร์ บิลาร์ด เพราะ 35 ก็คือ 11 บวกกับอีก 2 รอบนักษัตร (2 คูณด้วย 12)



ทวิ สว่างปัญญางกูร

ปี พ.ศ. หลักร้อย
๑-๔-๗-๑๐-๑๓-๑๖
๑๙-๒๒-๒๕

ความเชื่อของชาวล้านนา เกี่ยวกับปีใดปีเกิด

ต่อไปนี้ คือคำแปลคอนหนึ่งของตำราโหราศาสตร์โบราณล้านนา วิธีแปล คือใช้ศัพท์ไทยมาครุฐาน แทนศัพท์ล้านนาที่มีความหมายเดียวกัน ศัพท์ล้านนาศัพท์ใดไม่มีในภาษาไทยจะสะกดตามเสียงก่อนแล้วมีวงเล็บการสะกดตามอักษรวิเศษตาม

จกกล่าวยังปีเกิดแห่งคนเราทั้งหลายก่อนแล

1. บุคคลผู้ใดเกิดปีไจ้ (ชวค-หนู ข้อความในวงเล็บเป็นของผู้แปล) เมื่อก่อนได้เกิดเป็นพระยาพรหม ค่ายจากนั้นได้เกิดเป็นช้าง ค่ายจากช้างได้เกิดมาเป็นคนชาตินี้ลงด้วยหนู ธาตุด้วยน้ำ ถ้าเป็นผู้ชาย แก่ถึงจะดี เป็นผู้หญิงเหมาะปานกลาง ถ้าถึงปีใหม่ ให้เอาน้ำ 7 บ่อไปรดไม้ศรี (คันโพธิ์) จึงจะดี ให้เอาเมียแม่หน้อย (คนร่างเล็ก-อ.สิงหะ อธิบายว่าเป็นสาวรุ่น) คำ เก้งคี่แล (เหมาะสมแก่กันคี่ - บางท่านอธิบายว่า 'ครึ่ง') ให้เอาปีสว้า (มะเมีย-ม้า) ปีเม็ก (มะแม-แพะ) ก็ดีหื้อแจ่งแท้ แจ่งยังมีกะกินสะหน้อย (กะกละ) ถ้าไปเรือนท่านจะรู้ไร (ทุกข์ไร) ถ้าเป็นผู้หญิงจะยังแกลน (ค่อยยังชั่ว) จกมีลูก 4 คน ถ้าอยู่ที่เกิดท่านรักห่มสะหน้อย มักเอาเรือนท่านเป็นเรือนคนแล ให้ดีอ (หื้อ-ถือ) ค่ายปลายเปียง (เพียง-เสมอ) ปลายเหลียม (แหลม) คี่ 16-17 ไม้ก็คี่ (ความยาวของคาง) ถือแก้ว ปด้าลาก (ปัทมราค-ปัทมราช พลอยสีแคง ทับทิม) นิลละปะตบ (นิลสีคอกผักคบ-พลอยสีน้ำเงินแก่) วิตุร (วิทุร-ไวฑูรย์-ไพฑูรย์ แก้วสีไม้ไผ่-เพชรคาเมว สีเหลืองแกมเขียว) เลี้ยงวัวจะแพร่แล ฤษโปง (รูปสัตว์ต่าง ๆ หล่อด้วยโลหะ) ลายเหลือง จกมีเงิน 7 พัน ไม้มีก็ 7 ร้อย ถ้าหากเกิด

เดือน 2-3-9-10 จะไค้เป็นใหญ่กว่าตระกูล จะสมฤทธิ์ทุกอัน เกิดเดือนอื่นพอประมาณ หื้อกำ (งค-ระวัง) ด้วยอาหารการกินสะหน้อย อายุ 60 จะจนทหนึ่ง 70 ค่ายแน่ ในเดือน 4 ออก 10 คำ ค่ายเป็นแน่เจ้าเหย

2. บุคคลผู้ใดเกิดปีปด้า (ฉลู-วัว) ลงด้วยวัว ธาตุกิน ถือเป้งรูปวัวคี่ ชาติก่อนได้เกิดเป็นช้างสะคัน (ฉทัน) ค่ายจากนั้นได้เกิดมาเป็นหมู ค่ายจากนั้นได้เกิดมาเป็นหน่อ โพธิสัตว์เจ้า หื้อมีศีล 5 คี่ 8 กับคนปชาก หื้อไว้บาตรยังเรือนจึงอยู่คี่มีสุขชะแล จกมีข้าวของ วัว ค่าย ช้างม้า จกไค้เป็นใหญ่แก่ท่าน ด้วยเชื่อปด้อย จกสมฤทธิ์มีข้าวของมากนัก จกไค้ทุกข์ 4 คื่อ (ครึ่ง) จึงอยู่คี่มีสุข อายุไค้ 70 จกตายตกคั่นไม้บั้น (มีฉนั้นก็) จกตายท่านฆ่า (ถูกฆ่าตาย) แล ท่านจกผูกมัด เมื่อถึงปีใหม่ หื้อเอาหญ้า 7 ทิศหื้อวัวกิน จึงอยู่สบาย บมีพยาธิ แล หื้อเอาเมียแม่หน้อยขาวแคง จกมีลูก 4 คน พ้อคายก่อนแม่ หื้อเอาเมียที่ขุน หื้อเอาปีไจ้ (ชวค-หนู) ปีเหม้า (เถาะ-กระต่าย) คี่แล หื้อถือแก้วนิลละปะตบและปะคำลาก (อธิบายแล้ว) ฤษโปง 2 ขึ้นนอกขาวในเหลือง หื้อเลี้ยงวัวมก (วัวเขาสัน) วัวเหลืองม้าขาว ค่ายคำ ค่ายดำขาว 6 ไม้ปลายจอน ปลายบัวคี่ เป็นพ่อคำคี่ เป็นพ่อเรือนปานกลาง หื้อหากินนาด้วยขุนคี่ (ทำนาหลวงคี่) จกมีเงิน 7 พัน บมีก็ 7 ร้อย หนึ่งผ้าขาวเข้าคี่คี่ อายุไค้ 45 จนทหนึ่ง ลำนั่นไปอายุ 70 จกตายในเดือน 11 ออกคำ (หนึ่ง) จกตายเป็นแน่ เจ้าเหย

3. บุคคลผู้ใดเกิดปียี่ (ชาล-เสือ) ลงด้วยเสือ ถือเป้งรูปเสือ เมื่อก่อนได้เป็นพรหมสีหน้า ค่ายจากนั้นได้เกิดเป็นเสือโคร่ง ค่ายจากเสือไค้ไปตกนรก นานไค้แสนปีจึงพ้น ไค้มาเกิดเป็นพระยาในเมืองเรานี้ ค่ายจากนั้นได้เกิดเป็นคนชาตินี้แล

มาด้วยเจ้าภริทศ ธาตุไม้ เป็นทุกข์แต่
หน้อย (แต่เล็ก) ข้าวของหมั้นหลาย ยังมี
ลูกหลาย เจ้าขุนบรัก หื้อเอาเมียแม้น้อยสูง
แควนคี่ หื้อเอาปิเม็ค (มะแม-แพะ) ปีสัน
(วอก-ลิง) ปีเร้า (ระกา-ไก่) มันกระทำ
คุณแก่ท่านบ่เป็นคุณ หื้อคือแก้วบัวรดก

วิศุนน้ำเงิน ฤๅเบ้ง 3 ชั้นในเหลืองกลาง
ขาวนอกค้ำ หื้อเลี้ยงวัวควายม้าค้ำ บั้น
เหลืองหมั้น นุ่งผ้าเขียวเป็นเครื่องศึก คือ
คาบปลายเปียง เกิดเดือน 7-8-9 คี่ เกิด
เดือนอื่นปานกลาง อายุได้ 70 จนทหนึ่ง
80 ตายเดือน 10 ออกค้ำ (หนึ่ง) แด

4. บุคคลผู้ใดเกิดปีใหม่ (เถาะ-กระ
ต่าย) มาด้วยเจ้าเคมียะ พ่อตายก่อนแม่
ลงด้วยกระต่าย ผู้นั้นชาติก่อนได้เป็นพรหม
3 หน้า ตายจากนั้นได้มาเกิดเป็นพระยา
ตายจากนั้นก็มาเกิดเป็นวัว ตายจากนั้นก็
มาเกิดเป็นคนชาตินี้แล มันผู้นั้นมีปัญญา
ปรารภนาเป็นอรหันต์คนหนึ่ง ลูก (จาก)
ปาพรหมลงมาเกิดเป็นเทวบุตร แล้วจึงมา
เกิดเป็นอำมาตย์ แล้วมาเกิดเป็นคนชาตินี้
มันผู้นี้เป็นนายหนังสือแล ผู้นี้ใจเคียดนัก
หื้อแบ่งใจคี่ อายุยืน อายุ 40 จักเป็นคี่
มีข้าวของจึงหมั้น คั้นใจสะท้าวสมบัติบ่มี
มีลูกหลายคน จักได้กินแสง (กินแรง) 2 คน
หื้อเอาเมียแม้น้อยค้ำ เก้งคี่ (เหมาะสมกัน
คี่) หื้อเอาผู้เกิดปีเหมา ปีไต้ เท่าว่าบ่ได้
อยู่ที่เกิด เจ้าขุนรัก มีสมบัติหมั้น ออกจาก
ท้องแม่ 2 เดือน จนทหนึ่ง และ 2 ปีจนท
หนึ่ง พันจากนั้นได้ 30 จนทหนึ่ง 83 ท
หนึ่ง 77 ตายเดือน 5 ออก 6 ค้ำแล ถ้า
เกิดเดือน 4-5 คี่ เกิดเดือนอื่นพอประมาณ
(คี่พอใช้) หื้อคือแก้วนิลละดบ ปะคำราก
วิชรน้ำผึ้ง คือคาบค้ำเหลืองปลายเหลี่ยม
20 ไม้ สายหมั้นบ่มีสายขาวห้อยข้างข้างไว้
ฤๅเบ้ง 2 ชั้น นอกขาว ในเหลืองสายแดง
จักมีเงิน 2 พัน บ่มก 2 ร้อย หื้อเลี้ยงวัว
ควายม้าหมั้นเป็นค้ำ บออันก็วัวค้ำ นุ่งผ้า

หมั้นเป็นเครื่องศึกคี่ เมื่อถึงปีใหม่ หื้อเอา
คอกไม้ที่ร้อนมาปลูกที่เย็น หื้อได้เอาน้ำ 5
แห่งมารคไม้ศรี (คันโพธิ์) ทรงพระเจ้า
(พระพุทธรูป) พระธรรม พระสงฆ์ อยู่คี่มี
สุข จักสมตามคำปรารภนาแล

5. บุคคลผู้ใดเกิดปีสี่ (มะโรง-จุใหญ่)
มาด้วยเจ้าฤๅสตรา ธาตุคิน ลงด้วยจุใหญ่
คือ (ถือ) เบ้งรูปนาค พ่อตายก่อนแม่ มัน
ผู้นี้ลูกคินซ้ายพรหมลง มาเกิดเป็นคนชาตินี้
มันเข้ใจแต่หน้อย (ลำบากตั้งแต่เป็นเด็ก)
มักเป็นพยาธิ (ซีโรค) เลี้ยงยาก บ่ได้อยู่ที่
เกิด บออันไฟจักไหม้ชะแล มันนี้ลูกฤๅสตรา
มาเกิด ตายจากนั้นก็ไปตกนรก พันจากนั้น
ได้มาเกิดเป็นคนชาตินี้ หื้อใจบุญเนื้อ ถ้า
ใจบาปจักฉิบหาย เจ้าขุนผู้ใหญ่รักสะหน้อย
มันผู้นั้นปากเบี้ยว ภายหลัง อายุได้ 53
เป็นที่ 1 บออันก็ไฟจักไหม้ บออันจักตาย
ท่านฆ่าชะแล ถ้าเกิดเดือน 7-8 จักสมฤๅทธิ
ทุกอัน เดือนอื่นพอประมาณชะแล หื้อคือ
แก้วปะคำลาก และบัวรดกมหานิด ฤๅเบ้ง
2 ชั้น ในแครงนอกค้ำ คือคาบปลายเหลี่ยม
15 ไม้ 17 ไม้ก็ได้ ค้ำแครงสายเหลืองเอาไว้
ข้างขวา จักมีเงิน 5 พัน บ่มก 5 ร้อย ชะ
แล หื้อเอาเมียคนหลวง (ร่างใหญ่) ชะแล
เอาคนผู้เกิดปีไต้ ปีเหมา ถ้าเป็นผู้หญิง
ไปอยู่เรือนผัวคี่ หื้อเลี้ยงวัว ม้าเหลืองเป็น
ค้ำ นุ่งผ้าเขียวเป็นเครื่องศึกคี่แล มันผู้นี้
อายุได้ 10 ปี จนทหนึ่ง พันนั้นได้ 90 ปี
ปลาย 8 เดือน จักตายเดือน 5 ออก 5 ค้ำ
ชะแล

6. บุคคลผู้ใดเกิดปีไต้ (มะเต็ง-จุเล็ก)
มาด้วยเจ้าวิทุลกฤๅ ลงด้วยจุน้อย คือเบ้งรูปงู
ลูกคินขวาลงมาเกิด เข้ใจแต่หน้อย พ่อ
ตายก่อนแม่แล มันผู้นี้ได้เป็นเทวบุตร ตาย
จากนั้น ได้มาเกิดเป็นคนชาตินี้ นุ่งผ้าขาว
คี่ หื้อมีศีล 5 ศีล 8 ไว้กับคน หื้อไว้บาตร
ในเรือน หื้อคือแก้ววิชรน้ำผึ้งแล และวชิระ
เป็กน้ำค้ำ (วชิรเพชร) คือคาบ 15 ไม้

และ 17 ไม้ปลายเปียง ค้ำเหลียง สายเหลียง หื้อเอาเมียแม่น้อยค้ำคงสูงวางแควน ออกฮำ แวกลม น่องงามปานเขียน หื้อเอาคนผู้เกิดปีส้งา ปีไต้ ปีเม็ค เลี้ยงวัวควาย ม้าก่า (สีเข้ม) เป็นค้ำ นุ่งผ้าลาย เป็นเครื่องศิกชะแด อายุไค้ 34 จักอยู่คิมสุข อยู่คิเกิบพอกคิ อยู่คิอันจักสมฤทธิคังใจมิก ถ้าบวชถึงจะคิ เป็นคุณแก่พ่อแม่จักมีลูก 2 คน กันกระทำบาปกล้าขึงนิก กันร้ายเสมอคังอยู่หอกคาบปคิ หื้อหากินนาด้วยขุน ถ้าเกิดเคื่อน 3-8 จักไค้เป็นครุแก่ท่าน เกิดเคื่อนอื่นปานกลาง หื้อคิอุงเบ้ง 2 ชั้น นอกเขี้ยวในขาวคิ จักมีเงิน 3 พัน บ่มกิก 3 ร้อย อายุไค้ 30 จักจนทึหนึ่ง พันนั้นไค้ 76 จักตายชะแดเมื่อถึงปีใหม่เอาน้ำ 7 แห่งมา ค้ำหัวและมาอาบค้ำ หากพันเคราะห์ชะแด

7. บุคคลผู้ใดเกิดปีส้งา (มะเมีย-ม้า) มาด้วยเจ้าสุทนต์นางมโนรา ธาตุไฟ ลงด้วยม้า ถือเบ้งรูปม้า มั่นนี้ลูกแต่พรหมมาเกิด เป็นม้า คายจากนั้น ได้มาเกิดเป็นพระยาช้าง ไค้มาเกิดเป็นคนชาตินี้แล ใจแข็งบ่ฟัง คำใคร หื้อใจบุญก็จะคิ ถ้าใจบาปจักฉิบหาย มั่นผู้นั้นลูกคินชายพรหมมาเกิด มีลูกก็รักพ่อแม่ ยามหน้อยมักเป็นพยาธิ แก่มาถึงคิ ไค้กินแรงลูก 2 คน บ่มกิก 4 คน กระทำคุณแก่ท่านจึงคิ เทว่าท่านบ่รู้คุณคน มั่นผู้นั้นพ่อแม่บ่รักหลาย ขุนนางรัก หื้อคิอคาบ 16 ไม้ ปลายเหลียม ค้ำค้ำสาย แดง ไว้ข้างซ้ายคิ หื้อเอาเมียแม่ใหญ่คู้ย คิ เอาหญิงผู้เกิดปีเม็ค ปีสิและอยู่เรือนคน คิมิสมบัติแล หื้อคิอแก้วปะคำลาก และแก้ว พลิกมหาณิล บัรกกค ดุงเบ้ง 3 ชั้น ในแคง กลางเหลียง นอกขาว เลี้ยงวัวควายม้าผิว เป็นค้ำ อายุ 60 จนทึหนึ่ง 76 คายแท้ ในเคื่อน 7 ออก 8 ค้ำแล

8. บุคคลผู้ใดเกิดปีเม็ค (มะแม-แพะ) มาด้วยเจ้าสุวรรณสาหยา ธาตุคิน ลงด้วยแพะ คิอเบ้งรูปแพะ มั่นผู้นี้ลูกคินพรหมมา

เกิดเป็นผีเสื้อ คายจากนั้นเกิดมาเป็นเทวดา คายจากนั้นมาเกิดเป็นคนชาตินี้ สร้างสมภวานานไค้อาสงไซ มีค่าปรารธนา เป็นอรหันต์คนหนึ่งแล กระทำไร่นาจักสมฤทธิ คิอคาบ 12 ไม้ ค้ำเหลียงสายขาว ปลายเหลียม ปลายเปียง หื้อเอาเมียแม่น้อยล้างแม่หม้ายจึงคิ จักมีลูกผู้ใจบุญ ยังจักกินแรงลูกหล้า (ลูกคนสุคทอง) หื้อเอา (แต่งงานกับหญิง) ปีส้งา ปีสิ คิ เมื่อถึงปีใหม่ หื้อเอาน้ำบ่อมาอาบค้ำหัว หายอันตรายทั้งมวลแล คิอแก้วบัรกกค ปคำลาก วิฑูร คินิลสคค คิรอบชาตาแล หื้อเลี้ยงวัวควายค้ำ วัวค้ำ ม้าขาว คิ ดุงเบ้ง 2 ชั้น ในหม่นนอกขาว จักมีเงิน 2 พัน บ่มกิก 2 ร้อย แม่คายก่อนพ่อ อายุ 20 ปีอยู่คิมิแล 33 จักจนทึหนึ่ง 54 จนทึหนึ่งแล 86 คายเคื่อน 5 ออก 13 ค้ำเป็นแน่

9. บุคคลผู้ใดเกิดปีต้้น (วอก-ลิง) มาด้วยเจ้ามโหสถ ธาตุหิน ลงด้วยวอก พ่อคายก่อนแม่ ลูกสะคือไค้มาเกิดเป็นเทวดาแล้วไค้เป็นเทวบุตร คายจากนั้นไค้เกิดเป็นคนชาตินี้ กระทำไร่นาคิ เลี้ยงวัวควายคิ ยังคุณแก่ท่านบ่รู้คุณเราแล ยังข้างรักษาของสะหน้อย มีปัญญารู้หลัก (ฉลาด) คายเพื่อ (เพราะ) ผู้หญิง ใส่โทษมันคำร่ำเป้งต่าง ๆ เกิดเคื่อน 5-6-7 จึงคิ จักตายเจ็บท้อ บ่มกิกไฟจักไหม้เรือน บ่มกิกจักเสียคัวทึหนึ่ง หื้อเก็งแท้ภัยต่าง ๆ แท้เนื้อหื้อคิอคาบ 16 ไม้ปลายเหลียมค้ำเหลียง 17 ไม้คิ หื้อเอาเมียแม่ใหญ่ ขาวค้ำคู้ย หีหลวง (อวัยวะเพศหญิงใหญ่) จึงคิ เอาผู้หญิงปีเร้า ปีเส็ค คิ รอบชาตาแล (ลูกชะตา) เป็นผู้หญิงไปสู่เรือนผัว คิชะแด หื้อดุงเบ้ง 3 ชั้น นอกแคง กลางขาว ในเหลียงคิอแก้วเหลียงนิลละปะคค วิฑูรน้ำเงิน บัรกกค เลี้ยงวัวควายมูก ม้าขาว จักมีเงิน 3

พัน บมิก 3 ร้อย เมื่อถึงปีใหม่ หื้อเอาน้ำ 7 บ่อมาอาบ คำหัว หายเคราะห์ทั้งมวล แล อายุได้ 33 จนทหนึ่ง 75 ทหนึ่ง 78 จักตายเดือน 5 ออก 5 คำชะแล

10. บุคคลผู้ใดเกิดปีรา (ระกา-ไก่) มาด้วยเจ้าเวสสันดร ธาตุเหล็ก ลงด้วยไก่ คือเบ้งรูปไก่ มันผู้นี้ถูกท้องน้อยพรหมมา เกิด เมื่อชาติก่อนได้เป็นหมา คายจากนั้น ได้มาเกิดเป็นช้าง คายจากนั้นได้มาเกิดเป็น คชสาร พันจากนั้นได้มาเกิดเป็นคนชาตินี้ แล สร้างแปงอันโคกสมฤทธิ์แล หื้อมีศีล 5 ศีล 8 กับคน คี พ่อมแม่เลี้ยงยาก มัก เป็นพยาธิหนักแล อายุ 32 จึงคิ เกิดเดือน 3-4-5 จึงสมฤทธิ์ เกิดเดือนอื่นพอประ มาดเหมาะปานกลางแล หื้อคือแก้วบัวรดก ผัวใส่พิพาโรง ก็บอ้นมหาณิลปคำลาก ดุง เบ้ง 2 ชั้นนอกหม่นในขาว สายเหลือง หุ่น ผ่าขาวเป็นเครื่องศีกคิแล หื้อเอาผู้หญิงอื่น เกิดปียี่ ปีเส็ก ปีสัน คือคาบ 16 ไม่ปลาย เบียง ค้ำค้ำสายแคง คี อายุ 50 จนท หนึ่ง 76 จักตายเดือน 10 ออก 2 คำหัน แล คายเป็นแท่นแลย เจ้าทั้งหลายเหอ

11. บุคคลผู้ใดเกิดปีเส็ก (จอ-หมา) มาด้วยเจ้าอรินทุม ลงด้วยหมา ธาตุหิน มันผู้นี้ถูกแต่บาทพรหมมาเกิดเป็นเสือ คาย จากนั้นมาเป็นผู้ ยังปรารถนาเป็นอรหันต์ คนหนึ่ง มีสมบัติมาก ใจกล้า ท้าวพระยา เบ้งใจนัก (พอใจนัก) มักได้เป็นใหญ่ ปุพพิชชะกระทำนา คีชอันชะแล หื้อใจบุญ จึงคิ หื้อเก่งแต่ผู้ใหญ่ คือแก้วบัวรดก วิฑูร ปะคำลาก ดุงเบ้ง 2 ชั้น นอกเหลืองในขาว จักมีเงิน 3 พันบมิก 3 ร้อย หื้อคือคาบ 14-16 ไม่ปลายเบียง คี หื้อเอาเมียแม่ขาว สูง หื้อเอาปียี่ ปีสัน ไร่ คี หื้อเอาที่เรือนมี ชายหลายคิ ถ้าเป็นผู้หญิง หื้อหนีเสียที่อยู่ จักมีเคราะห์ 2 ทิ 3 ทิ เลี้ยงวัวควาย เหลือง ม้าเหลืองก็คิ อายุได้ 20 หื้อเก่งคำ ปาก (คำพูด) บมิกจักได้ผิดท้าวพระยา ผู้

ใหญ่ หื้อใจบุญจักได้เป็นใหญ่แก่ท่าน จักได้ กินแรงลูก 2 คน ชายทั้ง 2 แล ถ้าเกิด เดือน 8-9 จึงคิ สมฤทธิ์ทุกอัน อายุได้ 37 จักจนทหนึ่ง บมิก 73 ในเดือน 3 ออก 1 คำจักตายวันนั้นแล เมื่อถึงปีใหม่ ให้เอาน้ำ 7 บ่อมารดไม้ศรีจักอยู่คิมิสุขแล แม่คาย ก่อนพ่อ

12. บุคคลผู้ใดเกิดปีไก่ (กุน-ช้าง) มา ด้วยพระยาศรีสุทโธธนา ธาตุน้ำ ลงด้วย นาคช้าง ลูกแต่หัดละมือพรหมลงเกิด ข้าวของยังมีเหมาะพออยู่พอกิน เท่าว่ามัก เคียดสะห้อยแล เมื่อก่อนได้เป็นช้าง คาย จากนั้นได้มาเกิดเป็นลูกพระยา คายจากนั้น ได้ไปเกิดเป็นนาค คายจากนั้นได้มาเกิด เป็นม้า คายจากนั้นได้มาเกิดเป็นคนชาตินี้ มันปรารถนาเป็นพระเจ้าคนหนึ่ง ยังผ่ สร้างสมการอยู่ อย่าล่ายเนื้อ บิได้เป็นพระ เจ้ารา ยังใจบุญสะห้อยทั้งพี่น้องรัก ยาม หน้อยเป็นคิ หื้อคือคาบค้ำค้ำ บมิกค้ำม เหลือง ปลายเหลืองมกคิ สายเหลืองแคง หื้อ เอาเมียแม่หน้อย อย่าเอาไกลเรือน หื้อเอาปียี่ ปีสัน คี ผู้หญิงเลี้ยงพ่อแม่คิ หื้อคือแก้วนิล ละปะคบ ไร่คำ วิฑูร ดุงเบ้งชั้นในขาว นอกเหลือง สายเขียวสายแคงก็คิ จักมีเงิน 7 พันบมิก 7 ร้อยชะแล หื้อหุงผ้าเหลือง เป็นเครื่องศีกคิ เลี้ยงวัวควายค้ำ ม้าเหลือง หากชอบชาตาแล อายุ 10 ปีจนทหนึ่ง พัน จากนั้น 87 คายในเดือน 7 ออก 1 คำ เมื่อถึงปีใหม่ หื้อเอาน้ำ 7 บ่อไปสระสง พระเจ้า (พระพุทธรูป) หายเคราะห์ ทั้งมวลแล

ความเชื่อเกี่ยวกับแม่ปี ปีเกิด

แม่ปีคำทวายกำเล็ค

กาบ	ท่านได้ชี้กระทำการ
กับ	ใจหาญไค้ใช้ชำน้อย
รวาย	ผ้าตัดยต่อเตาะกลาง

<u>เมือง</u>	สมบัติเลิงบไ้
<u>เป็ก</u>	มักงายช่างไค้นอนวัน
<u>กัก</u>	ไผกันก็ไครไค้แด
<u>กค</u>	ไป้ช้ทำนทุแควน
<u>ร่วง</u>	คิกลองถุ่นเมืองกินเหล้า
<u>เต่า</u>	ช่างไค้เป็น...นั่งเหนือของ
<u>กา</u>	หัวหยของพายหลิกหนีความ

การทำนุสร้างถาวรวัตถุตามปีเกิด

ปีเกิดสร้างของชาคา

<u>ไจ้</u>	ควรสร้างศาลาร่มอย่าง
<u>เป้า</u>	ควรสร้างโรงไฟแล
<u>ยี่</u>	ควรสร้างศาลาที่อย่าง
<u>เหม้า</u>	ควรสร้างปราสาทสร้อยแล
<u>สี่</u>	สร้างวันญญูวิศทไ้
<u>ไต้</u>	สร้างคอกไม้สุวรรณคำ
<u>สง่า</u>	สร้างแท่นช่องสังข์
<u>เม็ค</u>	ปราสาทสร้อยสมศรี
<u>สัน</u>	ปราการกำแพง
<u>เร้า</u>	ญญูวิศทไ้แล
<u>เส็ค</u>	ธรรมาสันที่เทศนา
<u>ไก้</u>	โรงอาบขัคสิ

วันไคย (วันไท - วันหนไท)

ระบบ 60 ชื่อหนไท หรือปีไคย (ปีไท) คงได้กล่าวถึงข้างบนนี้ ไม่เพียงแต่ใช้เรียกปีเท่านั้น แต่ยังใช้เรียกวันด้วย เช่น วันกาบไจ้ วันดับเป้า วันรวายยี่เป็นต้น ตามลำดับเหมือนของปีไคย ปัจจุบันนี้ ปฏิทินจีนชนิดเป็นเล่ม ก็ยังระบุวันอักษรของแต่ละวัน เช่น วันเสาร์ที่ 30 กันยายน พ.ศ.2532 ขึ้น 1 ค่ำ เดือน 11 (ไค้หรือ เดือนเกียงเหนือ) ปีมะเส็ง ในปฏิทินจะมีรูปงูค้ำช้ายและรูปหมูค้ำขวาและข้อความว่า วันมะเส็ง ไม่ถูกกับกุน วันมะเส็งคือวันไค้ของภาคเหนือ

ผู้ที่ไม่มีปิกกะคินล้านนาฯ อาจอุปทินจินหาสุกวันไคยก็ได้ แต่ปฏิทินจีนไม่ไ้ระบุแม่วันไคย ซึ่งเราต้องคิดหาเองโดยวิธีดูหรรุณของวันนั้น

ชื่อวันไคยซึ่งประกอบด้วย "แม่วันไคย" และ "ลูกวันไคย" แบบเกี่ยวกับการเรียกชื่อปีมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะชนชาติไทเผ่าต่าง ๆ และจีน เวียดนามจะเรียกชื่อวันไคยตรงกัน แม่วันไค้แรมจะกลดเคลื่อนบ้างก็ตาม ไทเขิน ไทลื้อนับเดือนก่อนกรุงเทพา 1 เดือน ส่วนทางเชียงใหม้เรียกเดือนก่อนกรุงเทพา 2 เดือน และมีคิว่า "เดือนคู่ดับคิ เดือนคิดับคิ" (เดือนคู่ดับแรม 15 หรือมี 30 วัน เดือนคิดับแรม 14 หรือมี 29 วัน) แต่ไทเขิน ไทลื้อจะถือว่า "เดือนคู่ดับหน เดือนคิดับคิ" (เดือนคู่ดับแรม 14 หรือมี 29 วัน เดือนคิดับแรม 15 หรือมี 30 วัน) วันขึ้นแรมจึงกลดเคลื่อนกันในบางเดือน นอกจากนั้นการวางเดือน 2 เดือนในปือธิกมาส และการเพิ่ม 1 วันในปือธิกวารไม่ตรงกัน วันขึ้นแรมจึงอาจไม่ตรงกันก็ได้ วันไคยยังเป็นหลักฐานยืนยันว่าเป็นวันไค้กันแน่ ยิ่งถ้ามีการระบุวันไคยพร้อมกับวันเม้ง (वार) ชื่อของวันยิ่งแน่นอนอย่างไม่มีปัญหา ยกตัวอย่างวันสร้างเมืองเชียงใหม่ คือวันพฤหัสบดีวันเมืองเป้า ปีจุลศักราช 658 แม้จะไม่ระบุเดือน เราที่ยาหาวันที่สากลปฏิทินสุริยคติได้ เพราะวันพฤหัสบดีเมืองปล้าในปีหนึ่งมีครั้งเดียว และต้องนับอีก 420 วันถึงจะพบวันพฤหัสบดีเมืองเป้าอีกครั้งหนึ่ง นักคำนวณจึงถือวันไคยคู่กับวันเม้งมากกว่าวันขึ้นแรม (อ่านข้อเขียนของนายโรเบิร์ต บิลลาร์ด (Roger Billard) ของ ดร.เจ.ซี.อีค (Dr.J.C.Eade)

วิธีหาซื้อวันไคย

เมื่อเรามีहरुณของวันแล้ว (อุปัทกะคิน หรือคำนวณตามตำราสุริยาคร) เราอาจหาซื้อวันไคยได้สามวิธีไทย หรือวิธีฝรั่ง

จะหาซื้อแม่วันไคย แบบไทย จงดู เลขท้ายของहरुณวัน ถ้าเลขท้ายเป็นเลข 1 ก็นับว่า 1-วัน ถ้า 2 ก็นับ 2-วัน ถ้า 3 ว่า 3-วัน ถ้า 4-กาบ 5-กับ 6-รวาย 7-เมือง 8-เป็ก 9-กัค 10-กค हरुณในศิลาจารึกวัดเชียงมั่นคือ 240,356 มีเลขท้ายเป็น 6 คุลาคับจาก 1-วัน ก็พบว่า 6 คือ รวาย แม่วันคือรวาย

สามแบบฝรั่ง นายโรเบิร์ต บียาร์แนะนำให้ เอาहरुณบวกกับ 7 แล้วนำเลขท้ายเทียบกับลำดับปรกคิหรือ 1-กาบ 2-กับ 3-รวาย ฯลฯ เช่น 240,356 บวกกับ 7 ได้ 240,363 นำเลข 3 อ่านลำดับ จะพบ 3-รวาย จึงได้รวายเป็นแม่วันไคยเช่นเดียวกับวิธีของไทย

จะหาซื้อลูกวันไคย แบบไทยให้นำ हरुณวันนั้นหารด้วย 12 เศษนับ 1-ไล่ 2-สง่า 3-เม็ก 4-สัน 5-เส้า 6-เส็ก 7-ไก้ 8-ใจ้ 9-เป้า 10-ยี่ 11-เหม้า 12-สิ เช่น हरुณ 240,356 หารด้วย 12 ได้ 20029 กับเศษ 8 ซึ่งตรงกับ ใจ้ हरुณ 240,356 ของศิลาจารึกวันเชียงมั่น จึงตรงกับวัน "รวายใจ้" หรือวันชวด (หนู) แม่วันยันดับ 3

นายบียาร์แนะนำให้หาहरुณบวกกับ 5 ก่อนแล้วหารด้วย 12 เศษนับตามลำดับปรกคิ 240,356 บวกกับ 5 ได้ 240,361 หารด้วย 12 ได้ 2003 กับเศษ 1 คือ ใจ้ ของลำดับปรกคิ ใจ้-เป้า-ยี่-เหม้า ฯลฯ ตรงกับแบบไทย

นายเจ.ซี.อีค แนะนำให้บวกहरुณกับ 17 แล้วหารด้วย 60 เศษคือลำดับใน 60 ชื่อ หนไทยคือรวมทั้งแม่วันและลูกวัน วิธีนี้ต้องใช้ลำดับ 60 ชื่อ ซึ่งเราไม่ค่อยใช้กัน

นายอีคให้เหตุผลว่าहरुณ 1 เป็นวันกค สี่ (7/5) วันนี้อยู่ลำดับที่ 17 ในลำดับ 60 ชื่อแม่กาบใจ้ จึงต้องบวกहरुณกับ 17 ก่อนหารด้วย 60 แล้วดูเศษ

วิธีของ นายคำฟู ขุนแก้ว ในหนังสือ ปฏิทิน 50 ปี (เชียงใหม่ 2499) ซึ่งแนะนำให้หาहरुณด้วย 60 เศษคือวันไคยคือถ้า เศษ 1 เท่าสง่า เศษ 2 เท่าเม็ก ฯลฯ ปรากฏว่าผิดพลาดทั้งวิธีและลำดับ 240,356 หารด้วย 60 ได้ 4005 กับเศษ 56 ซึ่งตรงกับเมืองเป้า ไม่ใช่รวายใจ้ อนึ่งลำดับของนายคำฟูซึ่งนับ 1-เท่าสง่า 2-เท่าเม็ก นั้นผิดกับระบบทั่วโลก

จบบริบูรณ์

ปีเก่าเมืง ย.ศ.๑๓๖๕ พ.ศ.๒๕๔๖

สุริยคติ		จันทรคติ		วันเม็ง	วันโท	วันแก้ง	วันหัวเร้ง หมอน	ฟ้าดีแสง เศษ	วันคติทั้ง ๕ และอมริสสโชค
วันที่	เดือน	ขึ้น/แรม	เดือน						
1	พฤษภาคม	ขึ้น 1	8	พฤษภบดี	กบเส็ด	ท่ายพั่ว		6	ภทวาทิดี
2		2		ศุกร	ดัดไค	ยี่เพียง	✓	2	
3		3		เสาร์	รวายไค	แก้งกอง		7	
4		4		อาทิตย์	เมื่องเป้า	รองพิน		3	
5		5		จันทร์	เป็กยี่	พินดอก		8	
6		6		อังคาร	กัตเหม้า	พินดาย		4	
7		7		พุธ	กตสี	สุพัก	✓	0	
8		8		พฤษภบดี	ร้วงไค	รับไค		5	
9		9		ศุกร	เต่าสะง่า	รับดาย		1	
10		10		เสาร์	ก่าเม็ด	ชว้าไค	✓	6	
11		11		อาทิตย์	กบสัน	ใสเจ้า	✓	2	
12		12		จันทร์	ดัดเร้า	ใสเสีย	✓	7	
13		13		อังคาร	รวายเส็ด	ท่ายพั่ว	✓	3	ไชยาคิดี
14		14		พุธ	เมื่องไค	ยี่เพียง		8	
15		15		พฤษภบดี	เป็กไค	แก้งกอง		4	
16	แรม	1	9	ศุกร	กัตเป้า	รองพิน		0	ปฎณาคิดี นันทาคิดี-อมริสสโชค
17		2		เสาร์	กตยี่	พินดอก		5	
18		3		อาทิตย์	ร้วงเหม้า	พินดาย		1	
19		4		จันทร์	เต่าสี	สุพัก	✓	6	ริตตาคิดี
20		5		อังคาร	ก่าไค	รับไค		2	
21		6		พุธ	กบสะง่า	รับดาย		7	
22		7		พฤษภบดี	ดัดเม็ด	ชว้าไค	✓	3	
23		8		ศุกร	รวายสัน	ใสเจ้า		8	
24		9		เสาร์	เมื่องเร้า	ใสเสีย		4	
25		10		อาทิตย์	เป็กเส็ด	ท่ายพั่ว	✓	0	
26		11		จันทร์	กัตไค	ยี่เพียง		5	
27		12		อังคาร	กตไค	แก้งกอง		1	
28		13		พุธ	ร้วงเป้า	รองพิน	✓	6	
29		14		พฤษภบดี	เต่ายี่	พินดอก	✓	2	
30		15		ศุกร	ก่าเหม้า	พินดาย		7	
31		ขึ้น 1		เสาร์	กบสี	รับไค		2	

ปีกาเม็ต จ.ศ.๑๓๖๕ พ.ศ.๒๕๔๖

สุริยคติ		จันทรคติ		วันเม็ง	วันโท	วันเก้าก่อง	วันหัวเรียง หมอน	ฟ้าดินแสง เศษ	วันดีทั้ง ๕ และอมวิสสโชค
วันที่	เดือน	ขึ้น/แรม	เดือน						
1	มิถุนายน	ขึ้น 2	9	อาทิตย์	ดับไล่	รับตาย	✓	7	อมวิสสโชค
2		3		จันทร์	รวายสะง่า	ขว่าได้		3	
3		4		อังคาร	เมืองเม็ต	ไล่เจ้า		8	
4		5		พุธ	เป็กสัน	ไล่เสีย		4	
5		6		พฤหัสบดี	กิดเฝ้า	ห้ายห้าว		0	
6		7		ศุกร์	กตเส็ด	ยี่เพียง	✓	5	
7		8		เสาร์	ร้วงไล่	เก้าก่อง		1	
8		9		อาทิตย์	เต่าไล่	รองพื้น		6	
9		10		จันทร์	กำเป่า	พินดอก	✓	2	
10		11		อังคาร	กบยี่	พินคาย	✓	7	
11		12		พุธ	ดับเนมัว	สุพัก	✓	3	ภัทราตติ
12		13		พฤหัสบดี	รวายสี่	รับได้	✓	8	
13		14		ศุกร์	เมืองไล่	รับตาย		4	
14		15		เสาร์	เป็กสะง่า	ขว่าได้		0	
15		แรม 1		อาทิตย์	กิดเม็ต	ไล่เจ้า		5	
16		2		จันทร์	กตสัน	ไล่เสีย		1	ไยยาตติ
17		3		อังคาร	ร้วงเฝ้า	ห้ายห้าว		6	
18		4		พุธ	เต่าเส็ด	ยี่เพียง	✓	2	
19		5		พฤหัสบดี	กำไล่	เก้าก่อง		7	
20		6		ศุกร์	กบไล่	รองพื้น		3	
21		7		เสาร์	ดับเป่า	พินดอก	✓	8	อมวิสสโชค
22		8		อาทิตย์	รวายยี่	พินคาย		4	
23		9		จันทร์	เมืองเนมัว	สุพัก		0	
24		10		อังคาร	เป็กสี่	รับได้	✓	5	
25		11		พุธ	กิดไล่	รับตาย		1	
26		12		พฤหัสบดี	กตสะง่า	ขว่าได้		6	ริตดาตติ
27		13		ศุกร์	ร้วงเม็ต	ไล่เจ้า	✓	2	
28		14		เสาร์	เต่าสัน	ไล่เสีย	✓	7	
29		ขึ้น 1	10	อาทิตย์	กำเฝ้า	ยี่เพียง		7	
30		2		จันทร์	กบเส็ด	เก้าก่อง	✓	3	

ปีกาเม็ต จ.ศ.๑๓๖๕ พ.ศ.๒๕๔๖

ศรียคคิ		จันทรคคิ		วันเม็ง	วันโท	วันเก้ากอง	วันหวัเรียงหมอน	ฟ้าตีแสงเศษ	วันคิตีทั้ง ๕ และอมริสสโชค
วันที่	เดือน	ขึ้น/แรม	เดือน						
1	กรกฎาคม	ขึ้น 3	10	อังคาร	ดับได้	รองพื้น		8	ไวยาคิตี
2		4		พุธ	รวายไจ้	พินดอก		4	
3		5		พฤหัสบดี	เมืองเป้า	พินดาบ		0	ปุ่นนาคิตี
4		6		ศุกร์	เป็กยี่	สุพัก		5	นันทาคิตี
5		7		เสาร์	กัฒหม้า	รับได้	✓	1	
6		8		อาทิตย์	กคสิ	รับดาบ		6	อมริสสโชค
7		9		จันทร์	ร้วงไจ้	ชว้าได้		2	
8		10		อังคาร	เต้าสะง่า	ไลเจ้า	✓	7	
9		11		พุธ	ก่าเม็ด	ไลเสีย	✓	3	
10		12		พฤหัสบดี	กานสัน	ห้ายพั่ว	✓	8	
11		13		ศุกร์	ดับเร้า	ยี่เพียง	✓	4	
12		14		เสาร์	รวายเส็ด	เก้ากอง		0	ริคคาคิตี
13		15		อาทิตย์	เมืองไค้	รองพื้น		5	
14		แรม 1		จันทร์	เป็กไจ้	พินดอก		1	
15		2		อังคาร	กัฒเป้า	พินดาบ		6	
16		3		พุธ	กคยี่	สุพัก		2	
17		4		พฤหัสบดี	ร้วงหม้า	รับได้	✓	7	อมริสสโชค
18		5		ศุกร์	เต้าสิ	รับดาบ		3	
19		6		เสาร์	ก่าไส้	ชว้าได้		8	
20		7		อาทิตย์	กานสะง่า	ไลเจ้า	✓	4	
21		8		จันทร์	ดับเม็ด	ไลเสีย		0	
22		9		อังคาร	รวายสัน	ห้ายพั่ว		5	อมริสสโชค
23		10		พุธ	เมืองเร้า	ยี่เพียง	✓	1	
24		11		พฤหัสบดี	เป็กเส็ด	เก้ากอง		6	
25		12		ศุกร์	กัฒไค้	รองพื้น		2	
26		13		เสาร์	กคไจ้	พินดอก	✓	7	
27		14		อาทิตย์	ร้วงเป้า	พินดาบ	✓	3	
28		15		จันทร์	เต้ายี่	สุพัก		8	
29		ขึ้น 1	11	อังคาร	ก่าหม้า	รับดาบ		3	
30		2		พุธ	กานสิ	ชว้าได้	✓	8	ภัทรคิตี-อมริสสโชค
31		3		พฤหัสบดี	ดับไส้	ไลเจ้า		4	

ปีกาเม็ต ย.ศ.๑๓๖๕ พ.ศ.๒๕๔๖

สุริยคติ		จันทรคติ		วันเม็ง	วันโท	วันเสาร์	วันพฤหัสบดี	ฟ้าดิน	วันดีทั้ง ๕ และอมวิเศษโชค
วันที่	เดือน	ขึ้น/นรม	เดือน						
1	สิงหาคม	ขึ้น 4	11	ศุกร์	วายุสะง่า	ไต่เสียว		0	อมวิเศษโชค
2		5		เสาร์	เมืองเม็ต	ห้ายฟ้า		5	
3		6		อาทิตย์	เบิกสัน	ยี่เพียง		1	
4		7		จันทร์	กิดเร้า	เก้ากอง	✓	6	ไชยญาติดี
5		8		อังคาร	กตเส็ด	รองหิน		2	
6		9		พุธ	ร้วงไค้	หินดอก		7	
7		10		พฤหัสบดี	เต้าไค้	หินตาย	✓	3	ปุ่นญาติดี
8		11		ศุกร์	กำเป้า	สุพัก	✓	8	นันทาดี
9		12		เสาร์	กบาย	รับได้	✓	4	
10		13		อาทิตย์	คืบหน้า	รับตาย	✓	0	
11		14		จันทร์	รวายสี	ขว่าไค้		5	
12		15		อังคาร	เมืองไค้	ไต่เจ้า		1	
13		นรม 1		พุธ	เบิกสะง่า	ไต่เสียว		6	
14		2		พฤหัสบดี	กิดเม็ต	ห้ายฟ้า		2	ริตดาดี
15		3		ศุกร์	กตสัน	ยี่เพียง		7	
16		4		เสาร์	ร้วงเร้า	เก้ากอง	✓	3	
17		5		อาทิตย์	เต้าเส็ด	รองหิน		8	
18		6		จันทร์	กำไค้	หินดอก		4	
19		7		อังคาร	กบายไค้	หินตาย	✓	0	
20		8		พุธ	คืบเป้า	สุพัก		5	
21		9		พฤหัสบดี	รวายยี่	รับได้		1	
22		10		ศุกร์	เมืองหน้า	รับตาย	✓	6	
23		11		เสาร์	เบิกสี	ขว่าไค้		2	
24		12		อาทิตย์	กิดไค้	ไต่เจ้า		7	
25		13		จันทร์	กตสะง่า	ไต่เสียว	✓	3	
26		14		อังคาร	ร้วงเม็ต	ห้ายฟ้า	✓	8	ริตดาดี
27		ขึ้น 1	12	พุธ	เต้าสัน	เก้ากอง		8	
28		2		พฤหัสบดี	กำเล้า	รองหิน	✓	4	
29		3		ศุกร์	กบายเส็ด	หินดอก		0	
30		4		เสาร์	คืบไค้	หินตาย		5	
31		5		อาทิตย์	รวายไค้	สุพัก		1	

ปีกำเม็ต จ.ภ.๑๓๖๕ พ.ภ.๒๕๔๖

สุริยคติ		จันทรคติ		วันเม็ง	วันโท	วันเก้ากอง	วันหัวเรียง หมอน	ฟ้าดิน่ง เศษ	วันคติทั้ง ๕ และอมริสสโชค
วันที่	เดือน	ขึ้น/แรม	เดือน						
1	ตุลาคม	ขึ้น 6	เกียง	พุธ	เมืองเม็ต	เก้ากอง		2	ริตดาตติ
2		7		พฤหัสบดี	เบิกสัน	รองพัน	✓	7	
3		8		ศุกร์	กิดเร้า	พินดอ		3	
4		9		เสาร์	กตเส็ด	พินดาย		8	
5		10		อาทิตย์	ล้งไค้	สุพัก	✓	4	
6		11		จันทร์	เต้าไจ้	รับไค้	✓	0	
7		12		อังคาร	ก่าเป้า	รับตาย	✓	5	
8		13		พุธ	กานยี้	ชว้าไค้	✓	1	
9		14		พฤหัสบดี	ด้นเหมา	ใสเจ้า		6	
10		15		ศุกร์	รวายสี	ใสเสีย		2	
11		แรม 1		เสาร์	เมืองไค้	ท่ายพั่ว		7	อมริสสโชค
12		2		อาทิตย์	เบิกสะง่า	ยี้เพียง		3	
13		3		จันทร์	กิดเม็ต	เก้ากอง		8	
14		4		อังคาร	กตสัน	รองพัน	✓	4	
15		5		พุธ	ร้งเร้า	พินดอ		0	
16		6		พฤหัสบดี	เต้าเส็ด	พินดาย		5	
17		7		ศุกร์	ก่าไค้	สุพัก	✓	1	
18		8		เสาร์	กานยี้	รับไค้		6	
19		9		อาทิตย์	ด้นเป้า	รับตาย		2	
20		10		จันทร์	รวายยี้	ชว้าไค้	✓	7	
21		11		อังคาร	เมืองเหมา	ใสเจ้า		3	ภทราตติ
22		12		พุธ	เบิกลี	ใสเสีย		8	
23		13		พฤหัสบดี	กิดไค้	ท่ายพั่ว	✓	4	
24		14		ศุกร์	กตสะง่า	ยี้เพียง	✓	0	
25		ขึ้น 1	ยี้	เสาร์	ร้งเม็ต	รองพัน		0	อมริสสโชค
26		2		อาทิตย์	เต้าสัน	พินดอ	✓	5	
27		3		จันทร์	ก่าเร้า	พินดาย		1	
28		4		อังคาร	กานเส็ด	สุพัก		6	
29		5		พุธ	ด้นไค้	รับไค้		2	
30		6		พฤหัสบดี	รวายไจ้	รับตาย		7	
31		7		ศุกร์	เมืองเป้า	ชว้าไค้	✓	3	

ปีเก่าเม็ต จ.ศ.๑๓๖๕ พ.ศ.๒๕๔๖

สุริยคติ		จันทรคติ		วันเม็ง	วันโท	วันเก่าก่อง	วันหัวเรียง หมอน	ฟ้าดินแสง เศษ	วันดีทั้ง ๕ และอมริสสโชค
วันที่	เดือน	ขึ้น/แรม	เดือน						
1	พฤศจิกายน	ขึ้น 8	ยี่	เสาร์	เป็กยี่	ไล่เจ้า		8	ภัทรคติ
2		9		อาทิตย์	กัฒหม่า	ไล่เสีย		4	
3		10		จันทร์	กตสั	ห้ายพั่ว	✓	0	
4		11		อังคาร	ร้วงไล่	ยี่เพียง	✓	5	
5		12		พุธ	เต่าสะง่า	เก่าก่อง	✓	1	
6		13		พฤหัสบดี	ก่าเม็ต	รองพิน	✓	6	
7		14		ศุกร์	กาสัน	พินดอก		2	
8		15		เสาร์	ดับเร้า	พินตาย		7	
9		แรม 1		อาทิตย์	รวายเส็ด	สุพัก		3	ไชยาดี
10		2		จันทร์	เมืองไล่	รับได้		8	
11		3		อังคาร	เป็กไล่	รับตาย		4	
12		4		พุธ	กัฒเป้า	ขว้าได้	✓	0	
13		5		พฤหัสบดี	กตยี่	ไล่เจ้า		5	
14		6		ศุกร์	ร้วงหม่า	ไล่เสีย		1	
15		7		เสาร์	เต่าสั	ห้ายพั่ว	✓	6	
16		8		อาทิตย์	ก่าไล่	ยี่เพียง		2	
17		9		จันทร์	กาสะง่า	เก่าก่อง		7	อมริสสโชค
18		10		อังคาร	ดับเม็ต	รองพิน	✓	3	
19		11		พุธ	รวายสัน	พินดอก		8	
20		12		พฤหัสบดี	เมืองเร้า	พินตาย		4	
21		13		ศุกร์	เป็กเส็ด	สุพัก	✓	0	
22		14		เสาร์	กัฒไล่	รับได้	✓	5	
23		15		อาทิตย์	กตไล่	รับตาย		1	
24		ขึ้น 1	3	จันทร์	ร้วงเป้า	ไล่เจ้า		5	อมริสสโชค
25		2		อังคาร	เต่ายี่	ไล่เสีย	✓	1	
26		3		พุธ	ก่าหม่า	ห้ายพั่ว		6	
27		4		พฤหัสบดี	กาสั	ยี่เพียง		2	
28		5		ศุกร์	ดับไล่	เก่าก่อง		7	
29		6		เสาร์	รวายสะง่า	รองพิน		3	
30		7		อาทิตย์	เมืองเม็ต	พินดอก	✓	8	

ปีเก่าเมื่อด ข.ศ.๑๓๖๕ พ.ศ.๒๔๔๖

สุริยคติ		จันทรคติ		วันเม็ง	วันโท	วันเสาร์	วันพฤหัสบดี	วันศุกร์	วันเสาร์	วันอาทิตย์
วันที่	เดือน	ขึ้น/แรม	เดือน							
1	ธันวาคม	ขึ้น 8	3	จันทร	เบิกสัน	พินดา			4	อมวิมลสโศ
2		9		อังคาร	กิดเร้า	สุพัก			0	
3		10		พุธ	กตเส็ด	รับได้	✓		5	
4		11		พฤหัสบดี	รับได้	รับดา	✓		1	
5		12		ศุกร์	เต้าใจ	ชว่าได้	✓		6	
6		13		เสาร์	ก่าเป้า	ไลเจ้า	✓		2	
7		14		อาทิตย์	กานยิ	ไลเสย			7	
8		15		จันทร	ดืบเหน้า	ท่ายพ้าว			3	
9		แรม 1		อังคาร	รวายสิ	ยิเพียง			8	
10		2		พุธ	เมื่องไล่	เก้ากอง			4	ภทราติ-อมวิมลสโศ
11		3		พฤหัสบดี	เบิกสะจ่า	รองพิน			0	
12		4		ศุกร์	กิดเม็ด	พินดอก	✓		5	
13		5		เสาร์	กตสัน	พินดา			1	
14		6		อาทิตย์	รับเร้า	สุพัก			6	
15		7		จันทร	เต้าเส็ด	รับได้	✓		2	
16		8		อังคาร	ก่าได้	รับดา			7	
17		9		พุธ	กานยิ	ชว่าได้			3	
18		10		พฤหัสบดี	ดืบเป้า	ไลเจ้า	✓		8	
19		11		ศุกร์	รวายยิ	ไลเสย			4	นันทาติ
20		12		เสาร์	เมื่องเหน้า	ท่ายพ้าว			0	
21		13		อาทิตย์	เบิกสิ	ยิเพียง	✓		5	
22		14		จันทร	กิดไล่	เก้ากอง	✓		1	
23		ขึ้น 1	4	อังคาร	กตสะจ่า	พินดอก			1	
24		2		พุธ	รับเม็ด	พินดา	✓		6	
25		3		พฤหัสบดี	เต้าสัน	สุพัก			2	
26		4		ศุกร์	ก่าเร้า	รับได้			7	
27		5		เสาร์	กานเส็ด	รับดา			3	
28		6		อาทิตย์	ดืบได้	ชว่าได้			8	อมวิมลสโศ
29		7		จันทร	รวายไล่	ไลเจ้า	✓		4	
30		8		อังคาร	เมื่องเป้า	ไลเสย			0	
31		9		พุธ	เบิกยิ	ท่ายพ้าว			5	

ปีกาเม็ต ย.ศ.๑๓๖๕ พ.ศ.๒๕๔๗

สุริยคติ		จันทรคติ		วันเม็ง	วันโท	วันเก้งก่อง	วันหัวเรียง หมอน	ฟ้าดินแสง เศษ	วันดีทั้ง ๕ และอมวิรสโชค
วันที่	เดือน	ขึ้น/แรม	เดือน						
1	มกราคม	ขึ้น 10	4	พฤษภดับดี	กัฒเนมัว	ยี่เพียง	✓	1	ปุ่นนาดีดี
2		11		ศุกร	กตส	เก้งก่อง	✓	6	
3		12		เสาร์	ร้วงไผ่	รองพิน	✓	2	
4		13		อาทิตย์	เต่าสะง่า	พินดอก	✓	7	
5		14		จันทร์	ก่าเมิด	พินดาบ		3	
6		15		อังคาร	กานสัน	สุพัก		8	ริตดาดีดี
7		แรม 1		พุธ	คืบเข้า	รับได้		4	
8		2		พฤษภดับดี	รวายเล็ด	รับดาบ		0	
9		3		ศุกร	เมื่องไผ่	ขัวได้		5	
10		4		เสาร์	เป็กไผ่	ไล่เจ้า	✓	1	
11		5		อาทิตย์	กัฒเนมัว	ไล่เสีย		6	
12		6		จันทร์	กตส	ท่ายพ้าว		2	
13		7		อังคาร	ร้วงเม้ง	ยี่เพียง	✓	7	
14		8		พุธ	เต่าส	เก้งก่อง		3	
15		9		พฤษภดับดี	ก่าไผ่	รองพิน		8	
16		10		ศุกร	กานสะง่า	พินดอก	✓	4	
17		11		เสาร์	คืบเมิด	พินดาบ		0	
18		12		อาทิตย์	รวายสัน	สุพัก		5	
19		13		จันทร์	เมื่องเข้า	รับได้	✓	1	
20		14		อังคาร	เป็กเล็ด	รับดาบ	✓	6	
21		15		พุธ	กัฒไผ่	ขัวได้		2	
22	ขึ้น	1	5	พฤษภดับดี	กตไผ่	ไล่เสีย		6	ภัทราดีดี
23		2		ศุกร	ร้วงเป้า	ท่ายพ้าว	✓	2	
24		3		เสาร์	เต่าย	ยี่เพียง		7	
25		4		อาทิตย์	ก่าเม้ง	เก้งก่อง		3	
26		5		จันทร์	กานส	รองพิน		8	
27		6		อังคาร	คืบไผ่	พินดอก		4	
28		7		พุธ	รวายสะง่า	พินดาบ	✓	0	
29		8		พฤษภดับดี	เมื่องเมิด	สุพัก		5	
30		9		ศุกร	เป็กสัน	รับได้		1	
31		10		เสาร์	กัฒเข้า	รับดาบ	✓	6	

ปีเก่าเมื่อด ข.ศ.๑๓๖๕ พ.ศ.๒๕๔๗

สุริยคติ		จันทรคติ		วันเม็ง	วันโท	วันแก่ก่อง	วันหัวเร้ง	ฟ้าดิน่ง	วันคติทั้ง ๕ และอมวิสสโชค
วันที่	เดือน	ขึ้น/แรม	เดือน						
1	กุมภาพันธ์	ขึ้น 11	5	อาทิตย์	กตเส็ด	ขว้าได้	✓	2	ไชยาดี
2		12		จันทร์	ร่วงได้	ไลเจ้า	✓	7	
3		13		อังคาร	เต่าใจ	ไลเสีย	✓	3	
4		14		พุธ	กำเป้า	ห้ายห้าว		8	
5		15		พฤหัสบดี	กานยี่	ยี่เพียง		4	
6		แรม 1		ศุกร์	ดับหน้า	แก่ก่อง		0	ปณณาดิ อมวิสสโชค-นันทาดี
7		2		เสาร์	รวายสี	รองพิน		5	
8		3		อาทิตย์	เมืองไล	พินดอ		1	
9		4		จันทร์	เป็กสะง่า	พินตาย	✓	6	
10		5		อังคาร	กตเม็ด	สุพัก		2	
11		6		พุธ	กตสัน	รับได้		7	วิตดาดี
12		7		พฤหัสบดี	ร่วงเข้า	รับตาย	✓	3	
13		8		ศุกร์	เต่าเส็ด	ขว้าได้		8	
14		9		เสาร์	กำได้	ไลเจ้า		4	
15		10		อาทิตย์	กานใจ	ไลเสีย	✓	0	
16		11		จันทร์	ดับเป้า	ห้ายห้าว		5	อมวิสสโชค-นันทาดี
17		12		อังคาร	รวายยี่	ยี่เพียง		1	
18		13		พุธ	เมืองหน้า	แก่ก่อง	✓	6	
19		14		พฤหัสบดี	เป็กสี	รองพิน	✓	2	
20		ขึ้น 1	6	ศุกร์	กตได้	พินตาย		2	
21		2		เสาร์	กตสะง่า	สุพัก	✓	7	วิตดาดี
22		3		อาทิตย์	ร่วงเม็ด	รับได้		3	
23		4		จันทร์	เต่าสัน	รับตาย		8	
24		5		อังคาร	กำเข้า	ขว้าได้		4	
25		6		พุธ	กานเส็ด	ไลเจ้า		0	
26		7		พฤหัสบดี	ดับได้	ไลเสีย	✓	5	วิตดาดี
27		8		ศุกร์	รวายใจ	ห้ายห้าว		1	
28		9		เสาร์	เมืองเป้า	ยี่เพียง		6	
29		10		อาทิตย์	เป็กยี่	แก่ก่อง	✓	2	

ปีเก่าเมืง ย.ศ.๑๓๖๕ พ.ศ.๒๕๔๗

สุริยคติ		จันทรคติ		วันเมืง	วันโท	วันเก้ากอง	วันหัวเรีง หมอน	ฟ้าดินสง เศษ	วันคติทั้ง ๕ และอมวิสสโชค
วันที่	เดือน	ขึ้น/แรม	เดือน						
1	มีนาคม	ขึ้น 11	6	จันทร์	กัฒเหมา	รองพัน	✓	7	อมวิสสโชค
2		12		อังคาร	กคสิ	พันดอก	✓	3	
3		13		พุธ	ร้งไผ่	พันคาย	✓	8	
4		14		พฤหัสบดี	เตาสะจ่า	สุพัก		4	
5		15		ศุกร์	กำเม็ด	รับได้		0	
6		แรม 1		เสาร์	กามสัน	รับตาย		5	
7		2		อาทิตย์	คัมเห้า	ชว้าได้		1	
8		3		จันทร์	รวายเส็ด	โสเจ้า		6	
9		4		อังคาร	เมืองไค	โสเสีย	✓	2	
10		5		พุธ	เม็กไจ	ห้ายพั่ว		7	
11		6		พฤหัสบดี	กัฒเป้า	ยี่เพียง		3	
12		7		ศุกร์	กคยี่	เก้ากอง	✓	8	
13		8		เสาร์	ร้งเหมา	รองพัน		4	
14		9		อาทิตย์	เตาสี	พันดอก		0	
15		10		จันทร์	กำไผ่	พันคาย	✓	5	
16		11		อังคาร	กามสะจ่า	สุพัก		1	ภัทราตติ
17		12		พุธ	คัมเม็ด	รับได้		6	
18		13		พฤหัสบดี	รวายสัน	รับตาย	✓	2	
19		14		ศุกร์	เมืองเห้า	ชว้าได้	✓	7	
20		15		เสาร์	เม็กเส็ด	โสเจ้า		3	
21		ขึ้น 1	7	อาทิตย์	กัฒไค	ห้ายพั่ว		7	
22		2		จันทร์	กคไจ	ยี่เพียง	✓	3	
23		3		อังคาร	ร้งเป้า	เก้ากอง		8	
24		4		พุธ	เตายี่	รองพัน		4	
25		5		พฤหัสบดี	กำเหมา	พันดอก		0	
26		6		ศุกร์	กามลี	พันคาย		5	
27		7		เสาร์	คัมไผ่	สุพัก	✓	1	
28		8		อาทิตย์	รวายสะจ่า	รับได้		6	
29		9		จันทร์	เมืองเม็ด	รับตาย		2	อมวิสสโชค
30		10		อังคาร	เม็กสัน	ชว้าได้	✓	7	
31		11		พุธ	กัฒเห้า	โสเจ้า	✓	3	

ปีกำเนิด-ปีกาบสิ้น จ.ศ.๑๓๖๕ - จ.ศ.๑๓๖๖ พ.ศ.๒๔๔๗

สุริยคติ		จันทรคติ		วันเม็ง	วันโท	วันเสาร์ทอง	วันหัวเรือก หมอน	ฟ้าดินแสง เศษ	วันคติทั้ง ๕ และอมวิสสโชค
วันที่	เดือน	ขึ้น/แรม	เดือน						
1	เมษายน	ขึ้น 12	7	พฤษภดับดี	กุดเส็ด	ไสเสียด	✓	8	ริตตาดิถี
2		13		ศุกร	วังไค้	ท่ายพั่ว	✓	4	
3		14		เสาร์	เต้าไค้	ยี่เพียง		0	
4		15		อาทิตย์	กำเป้า	เก้าก่อง		5	
5		แรม 1		จันทร์	กาบยี่	รองพิน		1	
6		2		อังคาร	ดัดเหม้า	พินดอก		6	
7		3		พุธ	รวายสิ	พินตาย		2	
8		4	8	พฤษภดับดี	เมืองไล่	สุพัก	✓	7	อมวิสสโชค
9		5		ศุกร	เป็กสะง่า	รับไค้		3	อมวิสสโชค
10		6		เสาร์	กุดเม็ด	รับตาย		8	
11		7		อาทิตย์	กุดสัน	ขัวไค้	✓	4	
12		8		จันทร์	วังเร้า	ไสเจ้า		0	
13		9		อังคาร	เต้าเส็ด	ไสเสียด		5	
14		10		พุธ	กำไค้	ท่ายพั่ว	✓	1	
15		11		พฤษภดับดี	กาบไค้	ยี่เพียง		2	
16		12		ศุกร	ดั่งเป้า	เก้าก่อง		7	
17		13		เสาร์	รวายยี่	รองพิน	✓	3	
18		14		อาทิตย์	เมืองเหน้า	พินดอก	✓	8	
19	ขึ้น	1		จันทร์	เป็กสิ	สุพัก		2	อมวิสสโชค
20		2		อังคาร	กุดไล่	รับไค้	✓	7	
21		3		พุธ	กุดสะง่า	รับตาย		3	
22		4		พฤษภดับดี	วังเม็ด	ขัวไค้		8	
23		5		ศุกร	เต้าสัน	ไสเจ้า		4	
24		6		เสาร์	กำเล้า	ไสเสียด		0	
25		7		อาทิตย์	กาบเส็ด	ท่ายพั่ว	✓	5	
26		8		จันทร์	ดัดไค้	ยี่เพียง		1	
27		9		อังคาร	รวายไค้	เก้าก่อง		6	
28		10		พุธ	เมืองเป้า	รองพิน	✓	2	
29		11		พฤษภดับดี	เป็กยี่	พินดอก	✓	7	
30		12		ศุกร	กุดเหม้า	พินตาย	✓	3	

หนังสือปีใหม่ จุลศักราช ๑๓๖๕ ตัว ปีกาเม็ด

มังคลาฎีกาลานุกาละ สังกรมสวัสดิ สิริสมมัสตุ จุลศักราชได้ ๑๓๖๕ ตัว มะเมียสนากัมโพชะ
ขอมพิสัย ในคิมหานุต จิตรมาส ชุณห์นักษัตรสมิ จันทรโณ ไทมาสว่าปีเต่าสะง่า เดือน ๗ ออก ๑๓ ค่ำ ไทเมืองไล่
พระจันทร์จรณยุทธโยชนโสเดสดีจ เข้าเทียบเทียบนักษัตรตฤกษ์ตัวถ้วน ๑๑ ชื่อ บุรพผลุนี เทวดาปรากฏใน
สิงหเทโวราศิ นาทฤกษ์ ๓๐ ตัว เสียงยามเที่ยงเข้าสู่ยามชุดซ้าย ๔ ลูกนาทึ ปลาย ๑ บาท ๑๔ พิชชา ๕ ปราน ๑๐
อักษร

สังกรม คือพระสุริยาขุนสังกรณต้นอนสะแวงหาเหนือหลังเสดคชาพระญช้างเผือก ทัดทรงเครื่องอลังการ
ประดับด้วยรัตนาภรณ์อันมีสีขาว สุกกระโจม ส่างกระจอนหุ ทัดดอกอุบลขาว มือขวาถือดอกอุบลขาว
มือซ้ายถือดอกอุบลขาวดั่งกัน ไปสู่หนปัจฉิมะ มีนางเทวดาผู้ท้อมโนรา มาอนอยู่ถ้ำรับเอาขุนสังกรณต์
คนเกิดปีนี้เป็นที่รักแก่คนทั้งหลาย เท่าจักเป็นทูลกระษณ้อย อายุ ๕๐ ปีจักสร้างสมพารแล้วแล ท้าวพระญา
ผู้ใหญ่จักเดือดร้อน

ในวันสังกรณต์ไปนั้น เหตุตามกถาว่า "จันทรโกน สังกรม ปฏิโคโณ จ มหาพพา อภิสเร" ทือคนทั้งหลาย
ไปสู่สระโบกขรณีแม่น้ำใหญ่หนทางไควสี่เส้นสมกัน แลเค้าไม้ใหญ่ จอมปลวก อว่ายหน้าไปสู่หนวันออก
สระสงเกชเกล้าเกสี อาบลอย จังไรเสียในที่ทั้งหลายผ่งนั้น แล้วมานุ่งทรงผ้าผืนใหม่ ทัดทรงยัง
ดอกบัวอันเป็นพระญาดอกไม้ หากจักมีอายุยืนยาวไปชะแล อย่าหือมีใจขุนมัว กระทำบาป ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต
ผิดศีลห้าเส้น แล้วหมั้นกระทำบุญที่อทานไปไจๆ

เดือน ๗ ออก ๑๔ ค่ำ เมืองวันอังคร ไทเบิกสะง่า เป็นวันปุติ คือว่าวันเนา วันนีบ่ควร
จักกระทำมังคลกัมมสักอันแล

เดือน ๗ ออก ๑๕ ค่ำ เมืองวันพุธ ไทวันกัณเม็ด ตติ ๑๒ นาทิตติ ๔๕ ตัว พระจันทร์
จรณยุทธโยชนโสเดสดีจวิโรจนการ อว่ายหน้ารณเข้าเทียบด้วยนักษัตรตฤกษ์ตัวถ้วน ๑๓ ชื่อว่าหัสตะ
เทวดาปรากฏในกันยปถวีราศิ นาทฤกษ์ ๓๗ ตัว เสียงยามกองแลงสู่แตรค่า ๓ ลูกนาทึ ปลาย ๑ บาท ๑๔ พิชชา
๔ ปราน ๑๐ อักษร จุลศักราชจั้งขึ้นแถมตัวนี้ เป็นศักราชได้ ๑๓๖๕ ตัว ปีกาเม็ด ปีนวอกรักษาปี ไกรักษาเดือน
นาครักษาน้ำ อวัสสุโรยักษรักษาอากาศ พราหมณ์เป็นใหญ่แก่คนทั้งหลาย วอกเป็นใหญ่แก่สัตว์สี่ตีน
นกกลาเป็นใหญ่แก่สัตว์สองตีน ไก่บวราเป็นใหญ่แก่ไม้จริง ไม้ไผ่เป็นใหญ่แก่ไม้กลวง ฃเป็นใหญ่แก่หญ้าทั้งหลาย
ผีเสื้ออยู่ไม้หมากกวิด อย่าได้สับฟันช่างเป็นอุบารว นาคที่อน้ำ ๗ ตัว ฝนมี ๕๐๐ ห่า ตกในเขาสัตตปริภันต์
และมหาสมุทร ๒๔๗ ห่า ตกในเมืองคน ๔๒ ห่า ตกในป่าหิมพานต์ ๑๖๑ ห่า ฝนหัวปี หล้าปีปฐุมิหลาย
พิชชะของปลูกข้าวไร่นาดิ เทวดาวงเครื่องประดับทณาคไนย์ ปาปคหะตททณอีสาน ปาปลัคนาดททณพายัพ ใน
ทิศทั้ง ๓ นี้ จักกระทำมังคละบ่ควรเบ่นหน้าไปต้องแล

ราศิ ๔ ตติ ๔ วันผัด (นพฤษภ) ยาม ๑ ฤกษ์ตัวที่ ๑๘ ชื่อเชษฐา เป็นอธิปัตินปีนี้ ดิกระท่ามังคละชู้อันแล ฯ
อดิตวารพุทธศาสนาล่วงไปได้ ๒๕๔๕ พระวัสสา ปลาย ๑๑ เดือนเต็ม อนาคตศาสนายังจักมาพายหน้า
๒๕๔๔ พระวัสสา ปลาย ๑ เดือนเต็ม นับแต่วันปากปีไปพายหน้า ตามฎีกาชินกาลมลินี สังเกตเหตุเอาบวกกันเต็ม
๕๐๐๐ พระวัสสาบ่เกษ เหตุตามฎีกาวิมตวิโนทนี อันมหาพิลางคสมิพรสิเจ้า หากวิสัชชาแบ่งสิ่งๆ มานั้นแล

ปรีโยสาน สมุดดา วัลลา

นายสนั่น ธรรมธิ

พยากรณ์

นายยุทธพร นาคสุข

คำนวณ

นับจันทรคติ			วันไท	วันแกกกอง	วันฟ้าดินสง	นับสุริยคติ		
เดือน	ขึ้น	วันเม็ง				วันที่	เดือน	พ.ศ.
๘	๑	พฤษภ	ก้านเส็ด	ท่าย้าว	๖	๑	พฤษภาคม	๒๕๔๖
๙	๑	เสาร์	ก้านสี	รับได้	๒	๓๑	พฤษภาคม	๒๕๔๖
๑๐	๑	อาทิตย์	ก้านเ้า	ยี่เพียง	๗	๒๙	มิถุนายน	๒๕๔๖
๑๑	๑	อังคาร	ก้านหม้า	รับตาย	๓	๒๙	กรกฎาคม	๒๕๔๖
๑๒	๑	พุธ	เต้าลัน	แกกกอง	๘	๒๗	สิงหาคม	๒๕๔๖
เกียง	๑	ศุกร์	เต้ายี่	รว่าได้	๔	๒๖	กันยายน	๒๕๔๖
ยี่	๑	เสาร์	ร้วงเม็ค	รองพื้น	๐	๒๕	ตุลาคม	๒๕๔๖
๓	๑	จันทร์	ร้วงเป้า	ไล่เจ้า	๕	๒๔	พฤศจิกายน	๒๕๔๖
๔	๑	อังคาร	กคสะง้า	พินดอ	๑	๒๓	ธันวาคม	๒๕๔๖
๕	๑	พฤษภ	กคไ้	ไล่เสีย	๖	๒๒	มกราคม	๒๕๔๗
๖	๑	ศุกร์	กคไ้	พินดอ	๒	๒๐	กุมภาพันธ์	๒๕๔๗
๗	๑	อาทิตย์	กคไ้	ท่าย้าว	๗	๒๑	มีนาคม	๒๕๔๗

ประวัตินักวิจัย

นักวิจัย



นายสนั่น ธรรมธิ

ศึกษาศาสตรบัณฑิต (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ.2527



นายเกริก อัครชีโนเรศ

ศึกษาศาสตรบัณฑิต (ภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ.2526



นายยุทธพร นาคสุข

วิทยาศาสตรบัณฑิต (คณิตศาสตร์) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ.2543

ศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ.2545

ผู้ช่วยนักวิจัย



นายสุเมธ สุทิน

ศึกษาศาสตรบัณฑิต (สังคมศึกษา) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ.2525

ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (ประถมศึกษา) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ.2533



พระดิเรก วชิรญาโน (อินจันทร์)

พุทธศาสตรบัณฑิต (ภาษาอังกฤษ)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ พ.ศ.2541